

Junior Larousse 3

TEMEL BİLGİ ANSİKLOPEDİSİ

Milliyet

Junior Larousse

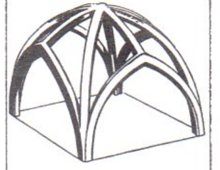
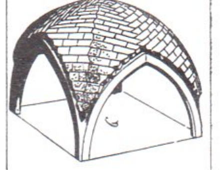
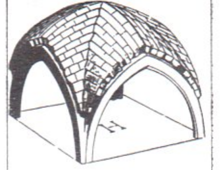
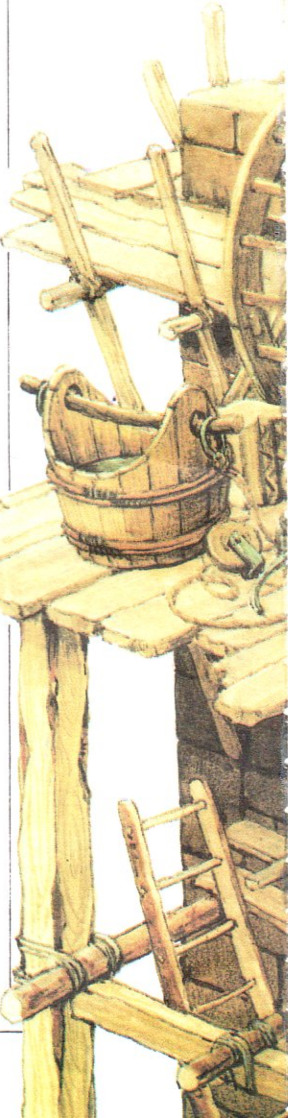
TEMEL BİLGİ ANSİKLOPEDİSİ

CİLT 3

Milliyet

İçindekiler

Tüm Cephelerde 406
Ekonomi 408
Konstantinopolis-Konstantiniyye-İstanbul 410
Kariye Kilesisi 412
İstanbul'un fethi 414
İslamiyet 415
Hz. Muhammed'in hayatı 416
İslam'ın beş şartı 418
Emeviler ve İslam fetihleri 420
Abbasiler'in altın çağı 422
Endülüs'ün görkemi 424
Türk-Moğol Akını 426
Günümüzde İslamiyet dünyası 428
Avrupa'ya ait öyküler ve efsaneler 429
Halk kahramanları 430
Robin Hood efsanesi 431
Frank saray erkânı 432
Şarlman ve Karolenjler 434
Köy 436
Değerli elyazmaları 438
Vikingler 439
Viking ailesi 440
Denizcilik 442
Viking sanatları 444
Ruszya'nın kuruluşu 445
Moğol egemenliği 448
Tatarlar'ın Rusya dışına sürülmesi 450
Günlük yaşam 452
Zanaatçılar ve köylüler 454
Konu başlığı 455
Tanıtım 456
Şatolar Çağı 457
Derebeylik 458
Savaş 460
Turnuvalar 462
Av şöleri 464
Şatoda yaşam 466
Avrupa'nın ünlü şatoları 468
Hacılar ve haçlılar 469
Üç dinin kutsal kenti, Kudüs 470
Birinci Haçlı Seferi 472
Manastırlar 474
Mimarlıkta Gotik tarz 476
Papalık 478
Feodal kentler 480
Bayramlar ve karnavallar 482
Üniversite 484
Veba felaketi 486
Kentleşme 488
Konu başlığı 489
Tanıtım 490
İpek Yolu 491
Serler ülkesi 492
Kervanlar Yolu 494
İhanet edilen sır 495
Marco Polo'nun maceraları 496
İpeğin Tarihçesi 498
Baharat Yolu 500
Portekiz Okyanusu 502
Hollandalılar 504
Amerika'nın keşfi 505
İspanya'da Katolik Krallar devri 506
Bilinmeyene Yolculuk 508
Okyanus Amirali 510
Sömürgecilik 512
Amerika 513
Magellan 514
Kâşifler 516
Osmanlı'nın altın çağı 517
Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşu 518
Osmanlı Ordusu 520
I. Selim (Yavuz) 522
Kanuni Sultan Süleyman 523
Osmanlı'da devlet yöntemi 524
Hamam 526
Kapalı Çarşı 527
Osmanlı sanatı 528
Avrupa ve Osmanlı İmparatorluğu 530
Antiller, fetihlerin odak noktası 532
Pizzaro ve İnca 534
Kastlardan oluşan toplum 536
Özgürlüğe doğru 538
Konu başlığı 539
Tanıtım 540
Rönesansta feodalite 541
Yüzyıl savaşları 542
Avrupa'da ticaret 544
Loire şatoları 546
İtalyan Rönesansı 547
İdeal kente doğru 548
Kır ressamları 549
Yün endüstrisi 550
Hümanizm552
Floransa 554
Yeni sanatçı 556
Michel-Ange 558
Düşler kenti Roma 560

Kuzey Avrupa'da Rönesans	561
Müzik	562
Yağlı boya	564
İlkçağ okulu	566
Cerrahlığın babası, Ambroise Pare	568
Evren merkezini kaybediyor	570
"Dünyanın Kitabı'nı" okumak	572
Matbaacılık	574
Martin Luther	576
Calvin, ikinci soluk	578
Zulümler	580
Karşı reform	582
Bir imparatorluğun sonu	584
İspanya'nın çöküşü	585
Cervantes	586
Tudorlar	588
I. Elisabeth	589
Tiyatrolar kenti	590
Barok	592

Bir kıtadan diğerine

Orada Bizans "İkinci Roma", Doğu Hıristiyan dünyasının beşiği oluyor.... Müslümanlar'ın peygamberi Hz. Muhammed, Allah'ın vahyini orada alıyor...Gözüpek yiğit şövalyeye büyülerden sakınması orada öğütleniyor. Ilımlı Barbarlar, Roma İmparatorluğu'nun enkazı üzerinde krallıklarını orada kuruyorlar... Okyanusun derebeyleri Vikingler, Avrupa'ya dehşet saçıyorlar, onu değişikliğe uğratıyorlar... Rusya'nın vaftizine, Tatarlar'ın sel gibi gelişine orada tanık olunuyor...

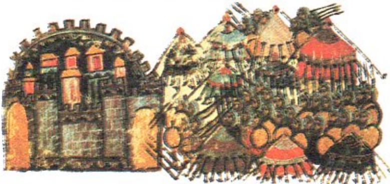

Bütün cephelere dair

Avrupa ile Asya'nın birleştiği noktada, Bizans İmparatorluğu, sınırlarını, doğuda Fırat cephesinde, kuzeyde Tuna cephesinde, batıda ise İtalya'da aynı anda müdafaa etmek zorundaydı. Her üç cepheden saldırılara aynı anda maruz kaldığı zaman toprak bırakmaktan başka bir şey yapamıyordu. 6. yüzyıldan itibaren, Lombardlar, Güney İtalya ile Roma dışında kalan İtalya'yı istila ettiler. Avarlar, Slavlar, daha sonra Bulgarlar, Balkanlar'a sel gibi yayıldılar; nihayet, Doğu'da Persler'in yerine Araplar, Bizans'a saldırdılar. Justinianus'un fethettiği yerler kaybedildi. 7. yüzyılda İslam dini içinde birleşip birkaç yılda Suriye, Filistin ve Mısır'a ait zengin eyaletler ele geçiren Araplar başlıca tehlikeyi oluşturuyorlardı. Birçok kez kuşatılan Konstantinopolis, iyi dayanmış ve donanması düşman filosunu püskürtmüştür.

ARAPLAR'IN SALDIRISINA KARŞI

Bu minyatürde, Afrika Arapları karargâhlarını kurmuşlar

İMPARATORLUĞUN KÜÇÜLMESİ

Bu iki harita üzerinde, yabancıların yeni istilalarından önce en geniş alana sahip olan Justinianus devrindeki imparatorluk ile VIII. Michel zamanındaki, Konstantinopolis'i Latinler'den geri aldıktan sonra 1261 yıllarındaki imparatorluk görülüyor. İmparatorluk bundan sonra küçülüp, Avrupa'da birkaç eyaleti elinde kalan devlet olmaktan öteye gidemeyecektir.

ARAPLAR'A KARŞI SAVAŞ

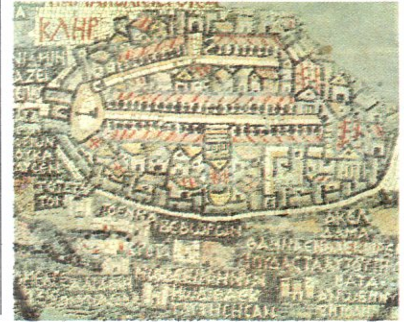
Uzun zaman sürdü fakat sınırın iki tarafından yapılan bir baskın savaşıyla 1717-1718 tarihlerinde Konstantinopolis Araplar tarafından kuşatıldı ama başaramadılar. Baskınlar, her yerde aynı derecede kan dökücü değildi. Ünlü bir günlüğün elyazması minyatüründe, Bizanslı amiral Ooryphas'ın yakaladığı Arap denizcilerine yapılan işkence cezaları anlatılmakla; asılma ya da ok yağmuru altında ölüm gibi. Akınlar sırasında ele geçirilen esirler genellikle takas edilirlerdi. Bunun dışında sürü hayvanları ya da değerli eşya gibi satılırlardı.

Yukarıda görülen süvarinin üstünde deriden yapılmış koruyucu bir tunik vardı ve savaşta mızrak ve kılıç kullanırdı.

BİZANS DİPLOMASİSİ

Bizanslılar, diplomasiyi sonucu kendilerine şüpheli görünen savaşta tercih ederlerdi. Hasımlarının ordularını ve amaçlarını öğrenmek için seyyahların ya da casusların bilgilerine başvururlardı. "Düşmanı zekâ ile yenmek daha emin yoldur; bilek ve silahtan daha çok zekâ ve kurnazlığa başvurmalıdır" derlerdi. Böylelikle, Barbarlar'a büyük haraçlar ödemeyi kabul etmişlerdir. Bununla birlikte, eğitim görmüş askerlerden oluşan, hafif süvari birliğiyle çok hareketli manevra gücüne sahip bir ordu besliyorlardı.

MOZAİK KALDIRIM DÖŞEME

Madaba Kilisesi'ne ait, ortasında Kudüs bulunan Filistin görülüyor.

BÜYÜK KRALLAR

I. Herakliyüs (610-641)
Önce Doğu'da Persler'e karşı zafer kazanmış, Araplar tarafından yeniden fethedilen Kudüs'ü kaybetmiştir.

III. Lean (İsaurien) (717-741)
İlk ikonaklast kraldır. Hz. Ömer'in halife

ocağına ait Araplar'a karşı zafer kazanmıştır.

II. Nikefor (Phokas) (963-969)
Doğu Akdeniz'de ticareti engelleyen Araplar'dan Girit'i

geri almış üstelik üç asırdan fazla zamandan beri İslam hâkimiyeti altında bulunan Suriye'deki Antioche ile Cilicie'yi de geri almıştır.

II. Basile (963-1025)
Onaltı yıl savaştan sonra Bulgarları boyunduruğu altına aldı ve krallıklarını kendi imparatorluğuna kattı.

VIII. Michel Paleolague (1258-1282)
1261'de Konstantinopolis'i Latinlerden geri aldı.

BİZANS ATEŞİ
Bizans donanmasının korkunç silahlarından biriydi. 7. yüzyılda icat edilmiştir, kolay tutuşan maddelerin karışımından oluşmaktaydı.

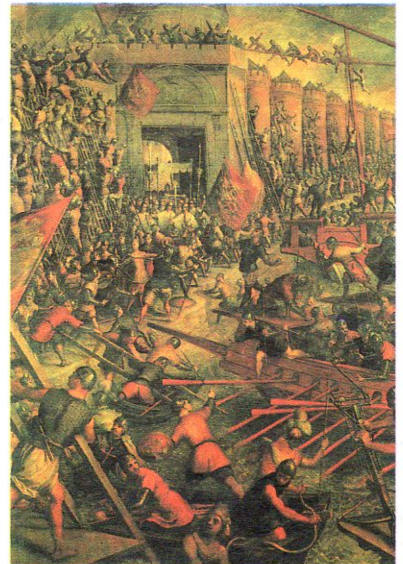
İmparatorluk, o zaman, 11. yüzyılın başında, Tuna ve Fırat'taki eski sınırlarına kavuşup, Güney İtalya'yı elinde tutmuştur. Fakat yüzyılın ikinci yarısında - Bizans tarihinin kesin dönüm noktası - Doğu'da, Orta Asya'dan gelen Türk kabilelerinin (oymaklarının); Balkanlar'da göçebe Peçenekler'in veya Kumanlar'ın; İtalya'da ise Normanlar'ın aynı anda yaptıkları saldırılara maruz kalmıştır. Komnenoslar'ın (1080-1185) üstün başarılarına rağmen bir daha asla imparatorluk Anadolu'ya hakim olamayacak ve de Haçlı Seferleri'nin ve ticari gelişmenin ortaya çıkardığı batı dinamizmine karşı koyamayacaktır. Yunanlılar'ın zenginliğine pek düşkün olan Batı'daki krallıkların latin halkları, 1204'te Konstantinopolis'i ele geçirmek için dördüncü Haçlı Seferi'nden yararlandılar. 1261'de Bizanslılar tarafından kentin geri alınması, imparatorluğa, eski kudretine dönmeyi sağlamadı. Doğu'dan da tehlike başgösterdi. Küçük bir Türk kabilesi olan Osmanlılar, Konstantinopolis'in karşısındaki Marmara yakasını işgal ettiler, daha sonra Gelibolu'da Çanakkale Boğazı'ndan geçerek Avrupa'ya yerleştiler. Onun yardımına ulaşmakta geç kalan batının çabalarına rağmen imparatorluğun kaderi tayin edilmişti: Konstantinopolis 1453'te düştü.

BİZANS ORDUSU
Katafrakter adı verilen süvariler, atları gibi başlarından ayaklarına kadar kendilerini muhafaza eden bir zırha bürünmüşler. Düşmanlarına mızrakla saldırmaları, çoğu zaman, kesin sonucu sağlar. Sarazenler ile savaşmaya giderken VI. Lean, kıtalarına:

"Bizzat Tanrı için, soyumuzdan gelenler için, Hıristiyan kardeşlerimiz için savaştığımıza herkes inanmış bulunuyor; şu halde çekinmeden bu hususta kendimizi Tanrı'ya bağışlarsak, kesinlikle zaferi elde ederiz" diyerek onları teşvik ediyordu.
Her saldırıdan önce askerler dua ediyorlardı, ayin yapıyorlardı ve günah çıkarıyorlardı: Asker azizlerden Michel, Georges ve Demetrius (yandaki resimdeki)'un yardımını beklerlerdi.
Düşman saldırısı karşısında en iyi koruma, şehirlerin surlarına kalıyordu. Konstantinopolis'in surları, 4. yüzyıldan, Venedik'ten yardım gören Haçlılar'ın şehri zaptedişlerine kadar kendini korumuştur. Alttaki resimde şehrin Haçlılar tarafından zaptedilişi görülüyor.

Ekonomi

En önemli gelir kaynağı tarımdı. Tarlalar köylerin çevresine daire biçiminde sıralanır, bir yıl nadasa bırakıldıktan sonra tahıl ekilirdi. Ormanlar ve otlaklar köyün dış çemberini oluştururdu.

TARIM
Toprak önce gevşetilir, sonra da öküzler tarafından çekilen tekerleksiz bir sabanla sürülürdü.

Söz konusu yöntem, Akdeniz'in yumuşak toprağına uyarlanmıştı. Çok ağızlı sabanın kullanımı, yoğun ziyana yol açabilirdi.

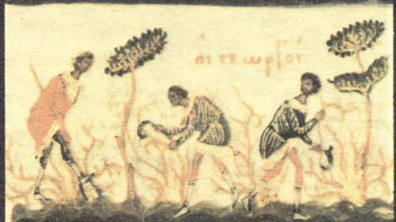
Orak ya da tırpanların yardımıyla hasat yapılırdı. Hasattan sağlanan kazanç, batı bölgelerinden elde edilen kazanç kadardı.

Bağcılık zahmetli olmasına rağmen, yaygındı. Bağcılıktan elde edilen yüksek kazançla vergileri ödemek mümkün oluyordu.

Bir aile, çoğunlukla birkaç hektarlık bir tarlayı işlerdi. Çiftçilerin çoğu işledikleri tarlanın aynı zamanda sahibiydi. Ancak, 10. yüzyılda soylular mülklerini azatlı basit çiftçilerin aleyhine genişletmeyi başardılar. Eski tarlasının kirasını vermek zorunda kalan çiftçi, böylece bağımlı hale gelmişti (aşağıda). Yukarıdaki betimde kölelerin taşıdığı bir tahtırevanda görülen dul kadın, Dantella Peloponnes (Mora)'in büyük bir bölümünün sahibiydi.

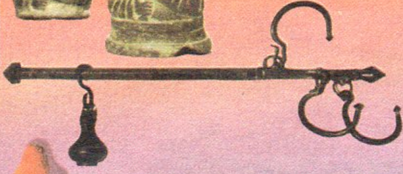

"NOMİSMA"
İstanbul'da basılmış olan yukarıdaki altın sikke, hesaplaşmalarda esas alınan, Ortaçağ'da güvenilirliği ile aranan bir ödeme aracıydı.

EFLATUN
Renkli Bizans ipeklisi

PAZARLAR
Katı bir biçimde kontrol edilir, terazilerin ağırlıkları ayarlanırdı.

Her türlü zanaatkâr ürünü, yerel pazarlarda satılırdı. Lüks mallar yalnızca Trabzon, Efes, Selanik veya İstanbul gibi, yabancı tacirlerin uğradığı büyük ticaret merkezlerinde satışa sunulurdu.

Denizden, istenmediği kadar çok balık elde edilirdi. Korsan tehlikesine rağmen deniz yolu gezginlerin ve tahıl gibi ağır malların ulaşımında kullanılan en hızlı ve güvenilir yoldu.

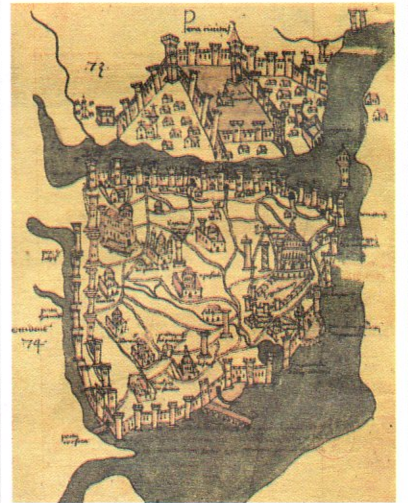
KAPADOKYA
Anadolu'daki bu bölge, düşsel görünümlü, yağmur ve rüzgârın aşındırmasıyla oluşmuş, tüf taşından doğal oluşumlar ve peri bacalarıyla tanınırdı. Bölgede sayısız manastır ve büyüleyici yeraltı kilisesi bulunur.

Taştan veya ahşap kullanılarak yapılan evler, deprem tehlikesine rağmen çok katlı inşa edilirdi. Caddeler genellikle dar, pis ve tehlikeliydi.

İstanbul, Konstantiniyye

Şehir kuşatmasına katılmış olan Champagne (Şampanya) bölgesinden Villehardouin adlı soylu şu satırları yazmaktadır: 1203 yılında İstanbul'a ulaşan Haçlılar, güçlü kulelerle desteklenmiş yüksek surları, muhteşem sarayları ve büyük kiliseleri görmeden önce dünya üzerinde bu denli büyük bir şehrin bulunabileceğini tahmin edemezlerdi. Saray ve kiliseler kimsenin olasılık vermeyeceği sayıda çoktu. Ayrıca şehir, tüm dünya şehirlerinden daha görkemliydi. İstanbul'da yaşayan hiçbir Rum bunu yadsımazdı. Şehirlerine "Şehirlerin Sultanı" adını vermişlerdi. İstanbul, Bağdat'tan sonra Ortaçağ'ın en büyük şehriydi. Ayrıcalıklı konumu nedeniyle yaklaşık yarım milyon nüfusu vardı.

ŞEHİR
13.000 hektarlık bir alana yayılmıştı. Roma gibi yedi tepe üzerine kurulmuştu. Mese adı verilen anayolların birleştiği, zafer ve tören caddelerinin yer aldığı merkezi kısım, karşılıklı sütunlu ve üzeri kapalı galerilerle çevreliydi. Galeriler büyük alanlara açılırdı. Bunun dışında, sayısız bahçe mevcuttu. Ayrıca bir su kemeri ve çok sayıda çeşme veya sarnıç yapılmıştı. En aşağıda Hipodrom yakınında bulunan Yerebatan Sarnıcı görülmektedir. Sarnıcın tavanını 336 sütun taşır. Çeşme ve sarnıçlar su gereksinimini sağlarlardı.

HALİÇ

BOĞAZ

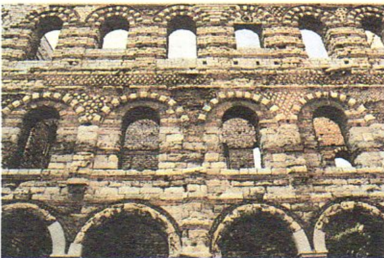
MARMARA DENİZİ

Şehir, imparatorun konutu, patriğin oturduğu merkez ile dini ve dünyevi yaşamın odak noktasıydı. Bu durum, lüks malların üretimini kamçılıyordu. İmparatorun işliklerinde, piyasaya sürülmesi yasak olan ve yalnızca imparatorun kullanma hakkına sahip bulunduğu eflatun renkli kumaşlar üretilirdi. Kuyumcuların, fildişi oymacılarının, dokumacıların ve sarrafların dükkânları ''Mese''de bulunurdu. İstanbul'un eyalet beyi (devletin en yüksek memuru) zanaatkâr loncalarını ve dev şehrin yiyecek gereksiniminin karşılanmasını denetlerdi. Örneğin ekmek ve balık gibi temel besinlerin fiyatlarını denetlemek onun işiydi. Ayrıca Araplar, Ermeniler, Gürcüler, Ruslar gibi uluslardan oluşan sayısız yabancı tacir de eyalet beyinin gözetimi altındaydı.

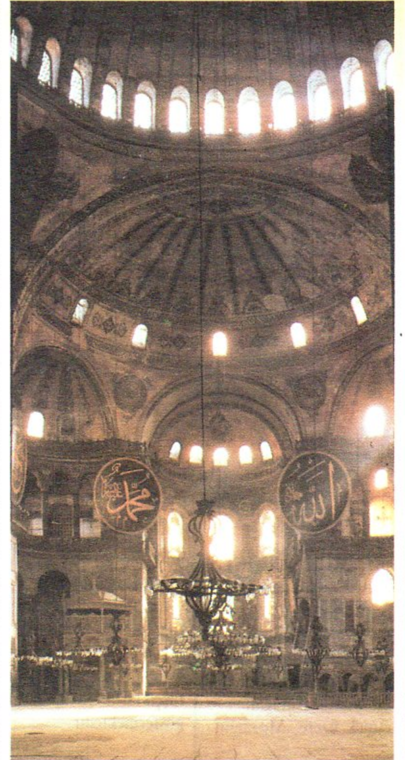
Mallar Balkan ülkelerinden, Rusya ve Asya'dan gelirdi. İmparatorun iradesiyle Venedikliler, Cenevizliler ve Pizalılar Haliç Limanı'na yerleşmişlerdi. Vergi ödememe ayrıcalığına sahip olmaları, yerli halkın kıskançlığını uyandırırdı.

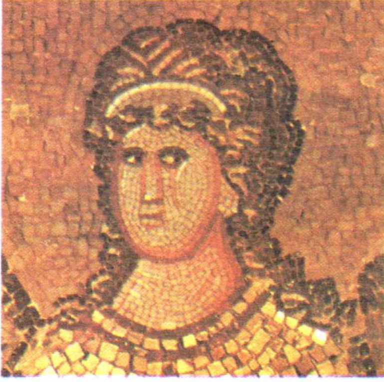
SARAYLAR
İmparatorun sarayı 200.000 metrekareden fazla bir alanı kaplardı. İlk yapılar İmparator Constantin devrine tarihlenir; bunlar sürekli yenilenmişler ve ekler almışlardır. Bu yapıların yalnızca taban mozaikleri günümüze ulaşmıştır. Yukarıda görülen kartal betimi, söz konusu mozaiklerden biridir. Soylular kendi saraylarında yaşarlardı. Günümüze bu saraylardan yalnızca Tekfur Sarayı'nın kalıntıları ulaşmıştır (aşağıda).

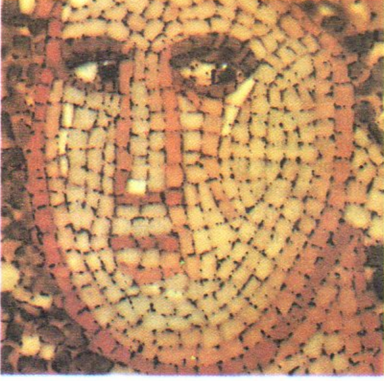

AYASOFYA
Doğu'nun tüm kiliselerinin aşılamayan tek ilham kaynağı olan Ayasofya, 532-537 yılları arasında yapılmıştır. Devasa kubbesi 56 metre yüksekliğinde ve 33 metre çapındadır. 6. yüzyılda yaşamış olan Prokopius'a göre Ayasofya'nın kubbesi o denli havadadır ki, âdeta gökyüzünden aşağıya sarkıtılmış, desteksiz bir altın küre gibidir.

MOZAİK TEKNİĞİ
David'in soyundan gelme bu zarif, Bizans modasına uygun giyinmiş hanım, kutsal bakireye eflatun renkli bir yünlü armağan etmek üzere. Mozaiğin adım adım büyütülmüş hali, sanatçının altın rengi fona zıt düşecek biçimde, yüz hatlarını nasıl koyu renkli taşçıklarla işlediğini göstermektedir.

Kariye Kilisesi

Kariye Kilisesi'nin varlığı 6. yüzyıldan beri bilinmektedir. Kilise birkaç kez yeniden inşa edilmiştir. En son yapı İmparator II. Andronikos Palaiologos (1282-1328)'un ''Maliye Bakanı'' Theodoros Metochites'in eseridir. Aynı zamanda politikacı, yazı uzmanı ve bilim adamı olan Theodoros Metochites, devlet hizmeti sırasında zengin olmuştu. Kilisenin büyütülmesi ve bezenip süslenmesini ödev olarak görmüştü. Theodoros manastırda özel bir hücreye sahipti ve rahiplerin gece dualarına severek katılırdı. Yaşamının sonunda bu kilisede inzivaya çekilen Theodoros, aynı kilisede öldü ve gömüldü. Devletteki konumu nedeniyle fresk ve mozaiklerin yapımında en iyi sanatçıları görevlendirebilmişti. Mozaik ve freskler Palaiologos Hanedanı yönetimindeki sanatsal yenilenmenin başyapıtlarıdır. Kilise, 15. yüzyıl sonunda camiye çevrildiğinde mozaik ve freskler sıvayla kapatılmıştı. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilerleyen yıllarında, 1947-1959 arası mozaikler gün ışığına çıkarılmış, kilise de müzeye çevrilmiştir.

THEODOROS METOCHITES
İsa'ya kilisesinin modelini sunarken.

BİR MOZAİĞİN YAPIMI
Duvarın yüzeyi ince bir harç tabakasıyla sıvanır ve resimlenecek sahne kaba hatlarla tasarlanır.

Daha sonra sanatçı, ayrıntıları resimler.

Mozaiğin kalite ve üstünlüğü ne denli yüksekse, kullanılan taş ve cam parçaları da o denli küçük olmalıydı. Taşların boyu bazen 1 milimetrekare kadar olabilirdi. Altından yüzeyler,

cam hamuruna varak altın katılmasıyla elde edilirdi.

Eskize uygun olarak parçacıklar yüzeye yerleştirilirdi.

II. MEHMED (Fatih)
1451 yılında 19 yaşında padişah olan II. Mehmed, fetih siyaseti taraftarıydı. İstanbul'dan sonra Bizans toprakları olan, Peloponnesos ile Karadeniz kıyısındaki Trabzon İmparatorluğu'nu fethetti. Artık İstanbul adıyla anılmaya başlanan başkent Konstantinopolis'i geliştirmeye çalıştı.

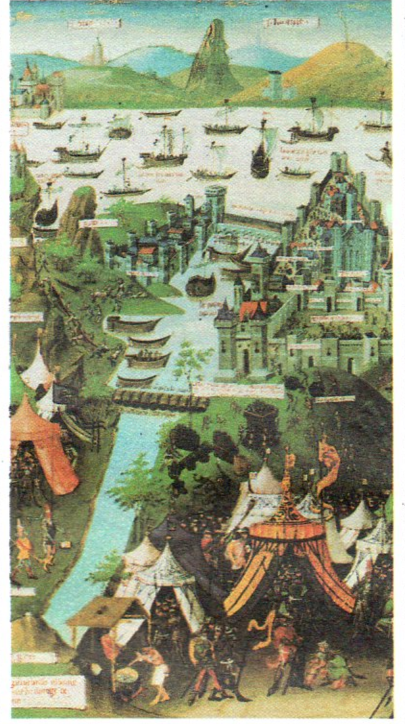
Yunanlı esirleri bağışlayıp onları Fener semtine yerleştirdi. Anadolu halkını, özellikle Osmanlılar'ın eski başkenti Bursa'dan getirttiği zanaatkârlarla tüccarları yeni başkentine yerleştirdi.

TÜRK ORDUSU
11. yüzyıldan beri Bizans'ın hasmı olan Türkler her şeyden önce çok iyi süvariydiler. Osmanlılar büyük ve modern bir ordu kurmuşlardı. Geleneksel süvarilerin dışında ordularında, küçük yaşlarda Hıristiyan ailelerden alınıp Müslüman olarak yetiştirilen yeniçerilerin oluşturduğu piyade askerleri, sultanın isteği üzerine bir Macar mühendis tarafından kurulmuş çok güçlü bir topçu sınıfı vardı.

İSTANBUL'UN FETHİ
Savunmasını Cenevizli Giustiniani'nin yönettiği şehri korumaya çalışanların sayısı 7.000-8.000 yani kendilerini kuşatanların onda biri kadardı. Bir aydan fazla süren bir kuşatmadan sonra, 29 Mayıs 1453 sabahı başlayan bir genel saldırıdan sonra Yeniçeriler, Topkapı (Saint-Romain Kapısı) yakınlarındaki bir gedikten şehre girmeyi başardılar. Giustiniani ağır yaralanmıştı. İmparator öldürülmüş, şehir fethedilmişti.

1453 yılında İstanbul'un Türkler tarafından alınışı Bizans uygarlığına tam olarak son vermemişti. Doğu Roma İmparatorluğu'nun vârisi olan Osmanlı İmparatorluğu hem Avrupalı hem de Asyalıydı. Ortodoks Patrikhanesi yaşamaya devam etti. Rusya'da çarlar imparatorluk geleneklerini ediniyorlardı. Moskova'daki Ortodoks Kilisesi güçlenmeye başlar başlamaz Moskova kendisini "Üçüncü Roma" ilan etti.

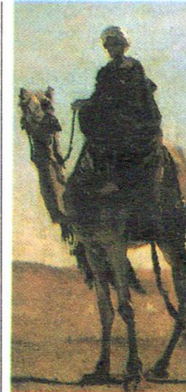
Haliç'in ağzı bir zincirle kapatıldığı için II. Mehmed donanmasının bir bölümünü tarafsız kalan Galata Cenevizliler'inin dükkânlarının arkalarından karadan geçirterek Haliç'e indirtmişti.

Ayasofya, II. Mehmed'in emriyle camiye dönüştürülmüştü. Kilisenin dışına dört minare, içine de bir mihrap eklenmiş, mozayiklerin üzeri sıvayla örtülmüştü.

KÂBE
Kâbe'deki mabet "Allah'ın evi" (Beytullah). Çini üzerine çizilmiş olan bu Kâbe şekli kutsal Mekke şehrinde bulunuyor. Kâbe'nin Adem tarafından inşa edildiği, tufanda yıkıldığı, İbrahim ile oğlu İsmail tarafından tekrar yapıldığı ve Cebrail tarafından getirilen Hacerül-Esved'in (Siyah Taş, Göktaşı) de onlar tarafından yerleştirildiği söylenir.

İslamiyet

"İslam" Arapçada "bağlılık (Allah'a)" demektir. Musevilik dini ve Hıristiyanlıktan sonra tektanrılı üçüncü büyük din İslamiyet, 7. yüzyılda Arabistan Çölü'nde ortaya çıktı. Allah tarafından Hz. Muhammed'e vahiyler yoluyla iletilmişti. Bu vahiyler ayetler ve sûreler halinde Müslümanlar'ın kutsal kitabı Kuran'da toplanmıştır.

İslamiyet'ten önce çöldeki deveciler, Kâbe'deki büyük tanrı Hobal'a ve sayıları üç yüz altmışı aşan tanrıya, en yüceleri olan "Lât" adlı tanrıçaya, "çok güçlü olan Uzza"ya tapıyorlardı. Bu tanrılardan biri olan Manat elindeki makasla insanların kaderi olan ipi kesiyordu.

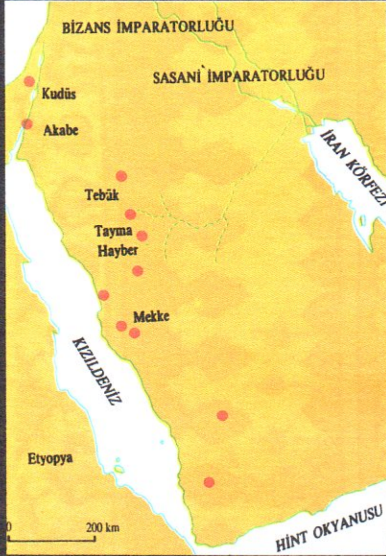
Hz. Muhammed'in hayatı

Hz.Muhammed'in yaşadığı çağda yazın kızgın güneş altında, kışın dondurucu gecelerde, çöldeki Bedeviler'in yaşam koşulları çok güçtü. Cılız otlaklar ararken çapulculuk yaparlar, işi, kaçırdıkları kadınları, çocukları köle olarak satmaya kadar vardırırlardı. Batıl inançları vardı, cinlerden korkar, putlara taparlardı. Bedeviler, göçerleri de, şehirlere yerleşmiş olanları da kabileler halinde örgütlenmişlerdi. Ataları belli bir soy içinde yer alırdı. Hz. Muhammed. Mekke'nin en güçlü kabilesi olan "Kureyş" kabilesindendi. Haşimoğulları'nın reisi olan Abdülmuttalib'in torunu, Abdullah'ın oğluydu.

570 yılında dünyaya geldiğinde babasız bir yetimdi. Annesi Amine'yi de altı yaşına geldiğinde kaybetti. Vasisi olan amcası Ebu Talib, Muhammed'i sık sık kendi kervanıyla götürüyordu. Bir gün, Suriye'ye gittiklerinde, Hıristiyan bir keşiş olan Bahira'yla karşılaştılar. Keşiş rüyasında bu çocuğu başında bir haleyle görmüştü. Bahira, Muhammed'i görür görmez, "Sen, benim Kutsal Kitabım'nın belirttiği Allah'ın elçisi, peygambersin..." diye haykırdı. Birkaç yıl sonra zengin bir dul olan Hatice onu fark etmiş, kervanlarını yönetecek güvenilir biri olarak işe almıştı. Hatice onu beğendi ve kendisiyle evlenmeye karar verdi. 595 yılında evlendiler. Hz. Muhammed, evlendikten on beş yıl sonra peygamber oldu.

ARAP YARIMADASI
Avrupa'nın üçte ikisi kadar olan Arap Yarımadası mutlu Arabistan (bugünün Yemen'i), dağlık ve yeşilliklerle kaplı topraklar ile çöller Arabistan'ından; yer yer bazı bölgelerinde hurma ağaçlı, dinlenilebilecek serin vahaları olan uçsuz bucaksız çöllerin ve kayaların bulunduğu bölgelerden meydana gelir.

Kızıldeniz, İran Körfezi ve Hint Okyanusu arasında uzanan Arabistan, eski uygarlıklarla, firavunların Mısır'ı, Etyopya, Saba Krallığı'nın Yemen'i, Suriye, İsa'nın dünyaya geldiği Filistin, Sümerliler'in ve Babilliler'in parlak hükümdarlıklar kurdukları Mezopotamya, Zerdüşt Persler'le ilişki içindeydi.

6. yüzyılın Arabistan'ında 13. yüzyılın minyatürcüsü El Vasiti'nin minyatüründe görüldüğü gibi göçebe Bedeviler, keçi ve deve sürülerini güderlerdi. Şehirlerde yaşayan Bedeviler ticaret yaparak, Mekke'de yaşayanlar ise yakın yörelerden hacca gelenlerden elde ettikleri gelirle geçinirlerdi.

İtalya'da, Ravenna'daki bu mozayikte 527-565 yılları arasında Bizans'ta hüküm süren İmparator Jüstiniaunus görülüyor.

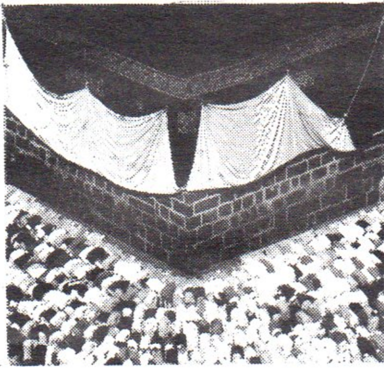

Bu madeni paranın üzerinde 531-579 yılları arasında İran'da yaşayan, Bizanslılar'ı yenmiş Sasani İmparatoru Hüsrev'in başı görülüyor.

Hz. Muhammed, Mekke yakınlarındaki Hira Dağı'nın bir mağarasında ibadet edip dini düşüncelere dalmaktan hoşlanıyordu. 610 yılında Ramazan ayının 26'sını 27'sine bağlayan gece (Kadir Gecesi) Cebrail kendisine göründü ve ilk vahyi iletti. Bu vahiyler Kuran'ı oluşturacaktı.

ÜÇ İMPARATORLUK
570 yılında Hz. Muhammed dünyaya geldiğinde Arabistan kervanlar için bir kavşaktı. Mekke, Necran Yesrib (geleceğin Medine'si), Fedek Hayber, Medayin, Tebük Kasım gibi vahalar kervanların dinlendikleri yerlerdi. Arabistan'ın kuzeyindeki komşuları, çökmek üzere olan iki imparatorluktu. Çoktanrılı greko-romen geleneklerin mirasçısı olan Hıristiyanlar'la Yahudiler'in hâkim olduğu Bizans İmparatorluğu ile doğuda M.Ö. 660-580 yılları arasında yaşamış Mecusi din adamı Zerdüşt'ün dinini benimsemiş Pers İmparatorluğu bulunuyordu. Kuran sayesinde Hz. Muhammed yeni bir dinin kabul edilip yayılmasını ve Büyük İskender'in imparatorluğundan beri kurulacak en geniş, en büyük dünya imparatorluğunun temelini atmış oldu.

PUTLARIN KIRILMASI
Aşağıdaki İran minyatüründe görüldüğü gibi, 11 Ocak 630 günü Hz. Muhammed ve inananları zafer kazanarak Mekke'ye girdiler. Mekke'ye girdikten sonra Hz. Peygamber, Kâbe'ye gitti. Yedi defa Kâbe'nin etrafında dolaştıktan sonra putların yıkılıp yok edilmesini emretti.

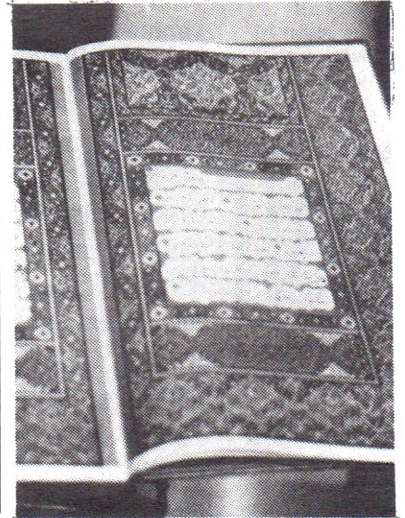
YENİ DİN
Kâbe Allah'ın hizmetine verildi. Hz. Muhammed Müslümanlar'ın haccının kurallarını belirledi. Soylarına, tenlerinin rengine bakılmaksızın bütün Müslümanlar'ın eşit olduğu İslam toplumunu (ümmet) örgütledi. "Cihad", tanrı yolunda girişilecek savaş. İnsan bu savaşı, daha iyi olabilmek için kendine karşı açabileceği gibi, "çapulculuğun, talanın" yerini alan, inançsızlara karşı açılan kutsal savaş anlamına da geliyordu.

Vahiyler çoğalmaya başlamıştı. Hz. Muhammed 611 yılında dinini yaymaya başladı. Önce kendi yakınlarına dinini kabul ettirdi: Eşi Hatice, yeğeni ve damadı Ali, hali vakti yerinde bir tüccar olan Ebu Bekir. Namaz vaktini ezan okuyarak duyuran ilk müezzin Zenci köle Bilali Habeşi gibi yoksullarla da ilgileniyor, onlara da hitap ediyordu. Haccın ve putlarının değerlerini yitirmelerine sebep olabileceğini düşündükleri için Mekkeli tüccarlar Müslümanlar'ı rahatsız ediyor, hırpalıyorlardı. 619 yılında eşini ve amcasını kaybeden Hz. Muhammed, artan baskılar karşısında 622 yılında yetmiş beş arkadaşıyla birlikte, sonradan Medine adını alacak olan Yesrib şehrine gitti. Bu göç "Hicret"ti. Dini lider, devlet adamı ve kumandan olarak ilk Müslüman şehrini örgütledi. Diğer gruplarla Medine Vesikası adı verilen bir anlaşma yaptı ve ona inananlar, onun yanında yer alanlara "Müslümin" (Müslümanlar) adı verildi. Mekkeliler onunla pek çok savaşa giriştiler: Hz. Muhammed 624 yılında Bedir, 625'te Uhud, 627 yılında Medine'yi savunan Hendek Savaşı'nı kazandıktan sonra 630 yılında Mekke'ye girdi. İki yıl sonra, 8 Haziran 632 günü aniden Medine'de vefatından önce, "veda haccı" için Mekke'ye gitti. Vefatından sonra Müslümanlar dünyayı fethetmek için yola koyuldular.

GECE GÖĞE YÜKSELİŞ (MİRAÇ)
İslam inanışına göre Hicret'ten (622) bir yıl önce Receb ayının 27. gecesi Hz. Muhammed Cebrail tarafından Mekke'den Kudüs'e götürülmüş ve oradan da Burak adlı kısrakla yine Cebrail'in rehberliğinde göğe yükselmiştir. Bu olay halkın hayal gücü için çok çarpıcı olduğundan bu mucizevi sahne sıkça minyatürlerde canlandırılmaya çalışılmıştı.

Müslümanların kutsal kitabı Kuran, 114 sûreden, her sûre de değişik sayılardaki âyetlerden oluşur.

İslam'ın beş şartı

Hz. Muhammed vefat ettiğinde Allah'ın sözlerinden oluşan kutsal kitap Kuran'ı ve bir örnek bırakmıştı: Kendi hayatı. Bütün Müslümanlar onun gibi davranmaya gayret ediyorlardı. Gerçekten de arkadaşları, yakınları onun hareketlerini, davranışlarını izlemiş, incelemişler, değişik durumlarda neler dediğini akıllarında tutmuşlardı. Bu olayları ve onun sözlerini bir araya topladıkları "hadisler", Hz. Muhammed'in geleneklerine uygun Sünnet'i oluşturuyordu.

İslam Yasası "Şeriat", iki kaynağa (Kuran ile Sünnet'in esaslarına) dayanıyordu. Son derece sade bir dindi. Ne ayinler, ne de din adamları sınıfları vardı. İnanç sahibi olan kişi Allah'la karşı karşıyaydı. Amentü ona nelere inanması gerektiğini söylüyordu. Şeriat da neleri yapması, neleri yapmaması gerektiğini gösteriyordu.

Müslüman'ın "İslam'ın beş şartını" yerine getirmesi gerekir. Bunlardan ilki "Kelime-i şahadet"tir. Bu, "Allah'tan başka tanrı olmadığını ve Hz. Muhammed'in onun peygamberi olduğunu" kabul etmektir. İkinci yükümlülük "namaz"dır. Günde beş defa aptes alındıktan sonra yerine getirilmesi gerekir. Kutsal gün sayılan cuma günleri, Cuma Namazı hep birlikte camilerde kılınır. Üçüncü şart, ramazan ayı boyunca, güneşin doğuşundan batışına kadar "oruç" tutulmalıdır. İslam'ın dördüncü şartı olan "zekât" zenginlerin her yıl mal ve parasının kırkta birini yoksullara vermesidir. İslam'ın beşinci şartı "hac"dır. Eğer maddi durumu yeterliyse, bütün Müslümanlar hayatları boyunca bir defa Mekke'ye, hacca gitmelidirler.

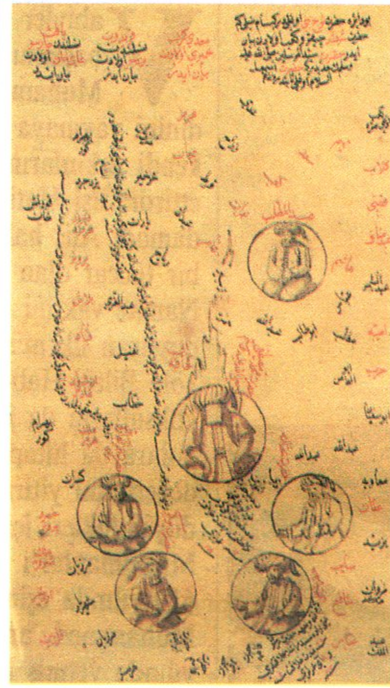
HZ. MUHAMMED'İN DAMADI ALİ ile oğlu Hüseyin, Şiiler'e göre trajik bir biçimde katledilmiş, doğruluk sembolleridir.

"BİSMİLLAH" (Allah'ın adıyla) İyi bir Müslüman bir işe başlamadan önce bu sözleri tekrarlar.

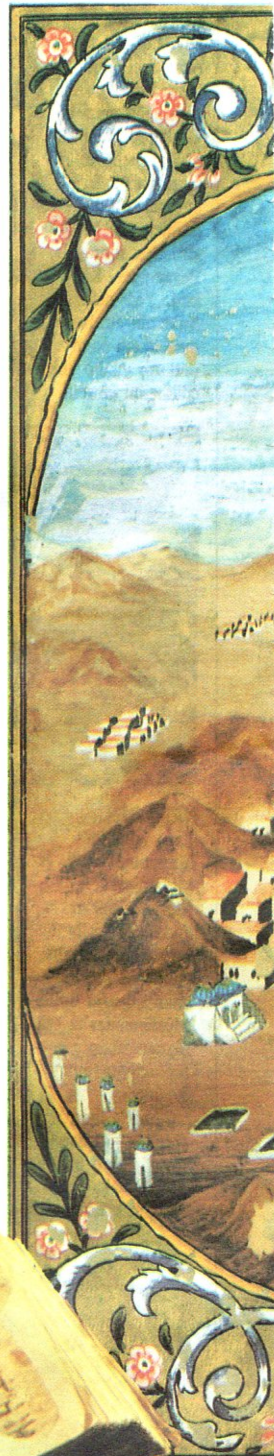

ALLAH'IN ADI
Yukarıdaki yazıda Allah'a verilen 99 addan (esma-i hüsna) en kapsamlısı (Allah) yazılıdır. "Ne doğurmuş ne de doğurulmuştur. Allah tektir. O iyilik yapandır. O yargılayıcıdır. O bağışlayıcıdır. O her şeyin sahibidir. Onun gücü her şeye yeter. Sevgi doludur. Yücedir, Erişilmezdir. O âlimdir, gizli aşikâr her şeyi bilir. İstediği kişilerden öc alandır, dilediğine yol göstericidir.

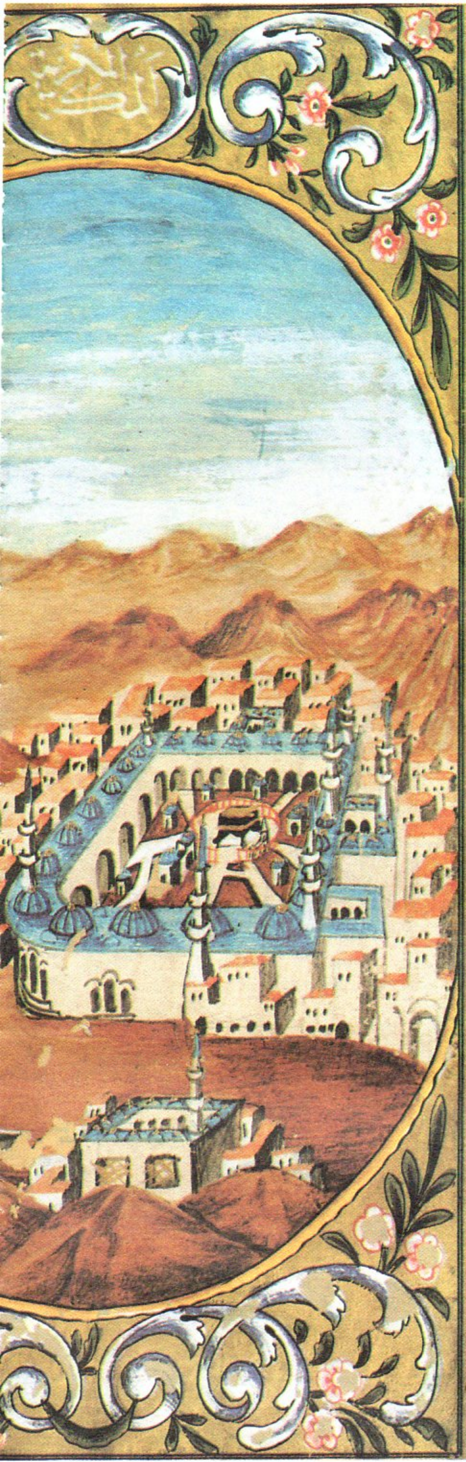

İLK HALİFELER
Hz. Muhammed vasiyet bırakmamıştı. Yakınları, inananları bir halife tayin ettiler (Peygamberin yerine onun vekili sayılacak kişi). Hulefa-i Raşidin (olgun halifeler) denilen ilk dört halife çok saygı gördüler. Yukarıdaki minyatürde hepsi, yüzü tülle örtülü olan Hz. Muhammed'le birlikte görülüyorlar. İlk halife Ebu Bekir, Ayşe'nin babasıydı. O ölünce, Hz. Muhammed'in bir başka eşinin babası olan Ömer (634-644) halife oldu. Osman (644-656), halen kullanılmakta olan Kuran'ı kitaplaştırdı. Hz. Muhammed'in kızı Fatma'nın kocası Ali'nin (656-661) yandaşları halifeliğin Ali'nin yasal hakkı olduğunu savunuyorlardı. Öldürülen Osman'ın akrabası olan Şam Valisi Muaviye ise ona karşı çıkıyordu. Zayıflığını ileri süren "Hariciler" Ali'yi terkettiler. Bu, İslam dininden olanlar arasında çıkan ilk ayrılıktı: Müslümanlar Ali'nin yanında yer alanlar (Şiiler), Muaviye'nin taraftarları (Sünniler) ve "Hariciler" olarak bölündüler.

KURAN
Allah'ın Hz. Muhammed'e ilettiği vahiyler müminler tarafından ezberlenerek öğrenildi ve taşların, deri parçalarının, develerin kürek kemiklerinin üzerine yazıldı. 652 yılında, Hz. Muhammed'in vefatından yirmi yıl sonra Halife Osman nihai şeklini verebilmek için bütün bu parçaların bir araya toplatılmasını emretti. Kuran 6.243 ayetten meydana gelen 114 süredir.

İmanın şartları pek fazla değildir. İlk ve en önemli inanç, Allah'ın birliğine, tek olduğuna inanmaktır (Tevhid). Sonra meleklere inanmak gerekir. Özellikle Allah'ın vahiylerini ileten Cebrail'e, dünyayı izleyen Mikâil'e, yargı günü geldiğinde kıyamet borusunu çalacak olan İsrafil'e; her insanın iki tane koruyucu meleği olduğuna inanmak gerekir. Şeytan, Allah'a itaat etmediği için lanetlenmiş bir melektir. Müslümanlar'ın kutsal kitaplara (Kuran, İncil, Tevrat ve Zebur) meleklerden üstün olan peygamberlere, özellikle Adem'e, Nuh'a, İbrahim'e, Tevrat'ı getiren Musa'ya, Süleyman'a, Yusuf'a, kendisine İncil'in gönderildiği İsa'ya inanmaları gerekir ve bu peygamberler kutsal sayılırlar, çok saygı görürler. Nihayet kıyamet gününe inanmak gerekmektedir: İyiler cennete, kötüler de cehennemin ateşlerinin içine gideceklerdir. Kadere, yani her şeyin Allah'tan geldiğine ve her şeyin Allah'ın dilediği gibi olduğuna inanmak da İslam inancının temel koşullarındandır.

MEKKE
Mekke, Müslümanlar'ın kutsal şehridir. Mekke'nin yanında Medine ile Kudüs de Müslümanlar'ın kutsal saydıkları şehirlerdir. Nerede olurlarsa olsunlar, günde beş defa, Mekke'ye, kıbleye dönerek namaz kılıp dua etmelidirler. Camilerde kıble, mihrapla belirtilir. Hac sırasında müminler, Allah karşısında eşit olduklarını, saf ve mütevazı olduklarını simgeleyen dikişsiz iki parça kumaştan oluşan beyaz bir elbise (ihram) giyerler. Kâbe'nin etrafında yedi defa dönerler, Safa ve Merve tepeleri arasında aynı sayıda gidip gelirler, kutsal sayılan Zemzem suyundan içerler.

HAT SANATI VE SOYUT SANAT
Hz. Muhammed sanatçıların Allah'ı resmetmeye kalkışmalarından, müminlerin de bu resimleri, tek olan Allah'ın resmi olduğunu kabul ederek bunları putlaştırıp tapınabileceklerinden çekindiği için yasaklamıştı. Böylece, yazı (hat sanatı) İslam sanatında önemli bir yer işgal etti. Halk arasındaki inançlara göre, yargı günü geldiğinde, insanlar yaptıklarına göre yargılanırken bir hattatın kullandığı mürekkep, bir şehidin döktüğü kanla eşdeğerde olacaktır.

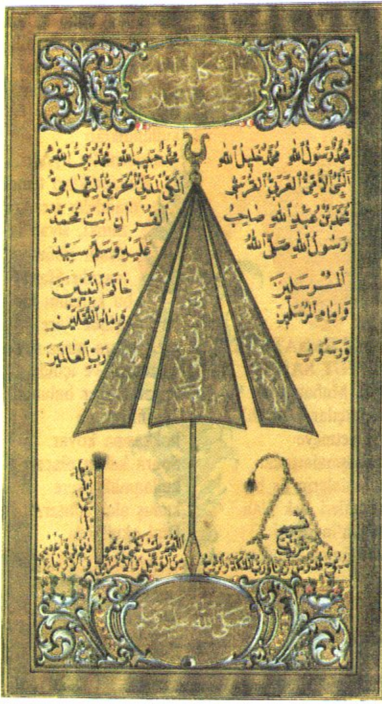
Hattatlar kullandıkları mürekkebi çok büyük bir özenle hazırlarlar. Her birinin mürekkep hazırlayış tarzı, kullandıkları malzemeler ayrıdır. Kullandıkları temel maddeler ise Arap zamkı, siyah is, demir sülfat ve mazıdır. Hattat bu karışımı bir havan içinde iyice ezer, sonra biraz suyla sulandırır ve içinde doğal sünger bulunan bir mürekkep hokkasına koyar. Sonra kalem olarak kullanmak üzere kamış alıp yontar. Dini okullarda, medreselerde çocuklar, yukarıda görülen rahleler üzerinde yazı yazmayı öğrenirlerdi. Müslüman sanatı soyut bir sanattır. Sanatçılar büyük bir hayal gücüyle sınırsız sayıda arabeskler, geometrik şekillerle son derece güzel eserler çizmişlerdir. Bunun yanında Türk ve İranlılar'ın, figüratif minyatür sanatı da vardır. İnsan tasvirini yasaklayan kuralları çiğnememiş olmak için en bağnaz minyatürcüler bir çizginin yardımına başvuruyorlardı: Minyatürlerinde çizdikleri kişilerin boyunlarına, onların canlı olmadıklarını, yalnızca Allah'ın can verebileceğini sembolize eden bir çizgi çekiyorlardı.

Emeviler ve İslam fetihleri

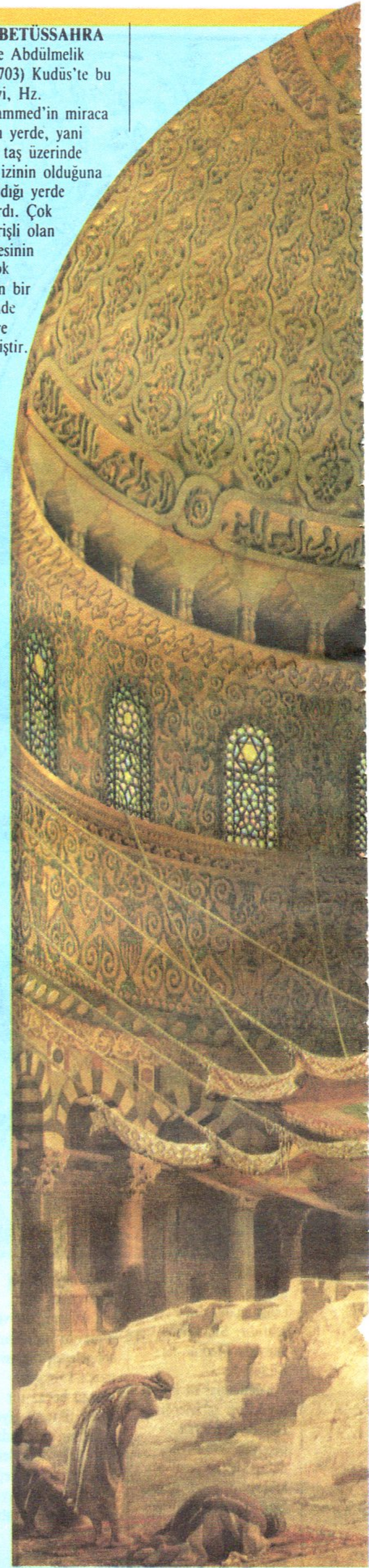
Büyük fetihlere Halife Hz. Ömer döneminde başlanmıştı. Hz. Ömer, İslam'ı antik uygarlıklara taşımıştı. 636 yılında Yermuk Savaşı, Suriye'de Bizans hâkimiyetinin sona ermekte olduğunu gösteriyordu: Şam düşmüştü ve Batı yolu açılmıştı. 639'da Süveyş kıstağı aşıldıktan sonra, Amr tarafından fethedilen Mısır'ın da yolu açılmış oldu. Daha da öteye geçerek Romalılar'ın Afrika'sına yönelen Ukbe Bin Nafi, 670 yılında Kayrevan'ı kurdu ve Atlas Okyanusu'na doğru ilerledi. Doğuda, 636-637'de Kadisiye Savaşı, İran'daki Sasani İmparatorluğu'nun çöküşüne sebep oldu ve 711 yılında, kıyılarında konaklayacakları İndüs Nehri'ne kadar ilerlemelerine imkân tanıdı.

Bu arada Mekkeli Muaviye, soylu bir aileden, Beni Ümeyye'dendi. Ali'nin öldürülmesinden sonra 661 yılında halifeliğini ilan ederek Emeviler Hanedanı'nı kurdu. İmparatorluğunun başkentini Medine'den Şam'a taşıdı. Çevresinde bir saray erkânı oluşturdu, gerçek hükümdarlık ananeleri, törenleri oluşturdu, edebiyatçıları, sanatçıları destekledi, fetihlerine devam etti ve sancağı kendisini izleyenlere devretti. Büyük savaşlarda, Allah'ın süvarilerinin sayısı 20.000'i geçmiyordu, kılıç gücüyle olduğu kadar Kuran'ın verdiği ve çoğunlukla insanlar tarafından iyi karşılanan mesajlar sayesinde Müslümanlar'ın sayısı artıyordu. Yeni Müslüman olanlar da, 711 yılında, Endülüs'ü fethetmeden önce, kendi adıyla anılan Cebelitarık Boğazı'nı geçen Berberi Tarık bin Ziyad gibi kendilerinden önce gelenlerin bayrağını taşıyor, görevine devam ediyordu. Bazı Müslüman birlikleri Poitiers'ye kadar ilerlemiş ve orada 732 yılında Charles Martel tarafından durdurulmuşlardı.

YERMUK
"Müslümanlar'ın sayısı 36.000'i bulmuştu. Komutan Halid (Halid bin Velid), Yermuk Nehri'nin kıyısına yerleşmişti (...) Rumiler'in (Doğu Roma İmparatorluğu Hıristiyanları) Kralı Heraklios onun üzerine 250.000 askerle yürüdü. Karşı karşıya geldikleri gün Halid ordusunun hafızlarına Kuran'dan El-Enfal sûresini okumalarını emretti. Savaşmaya başladılar (...). Heraklios'un kumandanı Caraca, askerlerin arasından ilerleyip öne çıktı ve seslendi: Halid nerede? Sonra Halid'e sorular sormaya başladı: Sizin dini inançlarınızın temeli nedir, neye dayanır? Halid ona İslam dinini, inançlarını anlattı. Caraca hemen orada İslamiyet'i kabul etti. Onun bu hareketi Romalılar'ın cesaretini kırdı. Halid butun gucuyle onların üzerine saldırdı ve Romalılar kaçmaya başladılar. Müslümanlar onları parçaladılar (...). 120.000 düşman öldürülmüştü. Müslümanlar 3.000 kayıp vermişlerdi (...). (Taberı, 839-923'e doğru, "Kitabü ahbär ir-rüsul ve'l mülük").

KUBBETÜSSAHRA
Halife Abdülmelik (685-703) Kudüs'te bu camiyi, Hz. Muhammed'in miraca çıktığı yerde, yani onun taş üzerinde ayak izinin olduğuna inanıldığı yerde yaptırdı. Çok gösterişli olan kubbesinin içi çok zengin bir biçimde dekore edilmiştir.

Büyük İskender'den sonra ikinci kez, Asya, Afrika ve Avrupa toprakları aynı din, ekonomi ve uygarlıktan olanların hâkimiyeti altında birbirleriyle kaynaşıyordu. Kuşkusuz halifeler, yalnızca Yahudiler'le

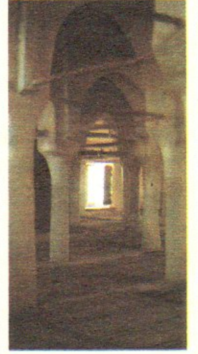
Hıristiyanlar'ı ''kitabı olan insanlar'' (ehl-i kitab) olarak kabul etmiyorlardı. Zerdüştler'le Budistleri de onlarla bir tutuyorlardı. Greko-Romen, Pers, Hint uygarlıklarının eserlerini tercüme ettirirken, yeni şehirler kurarken, ince zevklerini yansıtan saraylar, camiler, hamamlar (yukarıdaki resimde) inşa ettirirken onların yeteneklerinden yararlanıyorlardı.

Ama imparatorluğun içinde Araplar duruma hâkimdi. İslamiyet'i yeni kabul edenler Kuran'ın kurallarına aykırı bir biçimde ikinci sınıf vatandaş sayılıyorlardı. Saygıdeğer Arap aşiretleri arasında kendileri için bir koruyucu arıyorlardı. Gayretkeş olan halife II. Yezid, vergi ödeyen gayrimüslim halka karşı çok sertti. Hıristiyanlar'ı da, özel bir elbise giymeye mecbur etmişti. Bu Arap hâkimiyeti, Müslüman topluluğunun arasında da hoşnutsuzluklara, ayaklanmalara sebep olmuştu. Hariciler 747 yılında Mekke'den ayrılıp Afrika'nın kuzeyinde kendilerine yandaşlar buldular. Şiiler de başkaldırıyorlardı. Ali'nin oğlu Hz. Hüseyin, Halife Yezid'e karşı gelmişti. 680 yılında Muaviye'nin oğlu, arkadaşlarıyla birlikte onu Kerbela yakınlarında şehit etti. 740 yılında Hüseyin'in torunu Zeyd de isyan çıkardı, onun da sonu aynı oldu ve Kufe'de öldürüldü. 747-748 yıllarındaki ayaklanmalar ise İran'da Horasan'daydı. Muhteşem Emevi İmparatorluğu'nun sonu yaklaşıyordu.

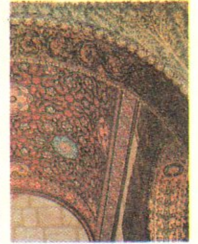

SADELİK VE İHTİŞAM

Ukbe Bin Nafi, Mağrip'i fethettikten sonra Cezayir'de Biskra yakınlarında 638'e doğru öldü. Son derece sade olan bu camiye gömüldü. Bu

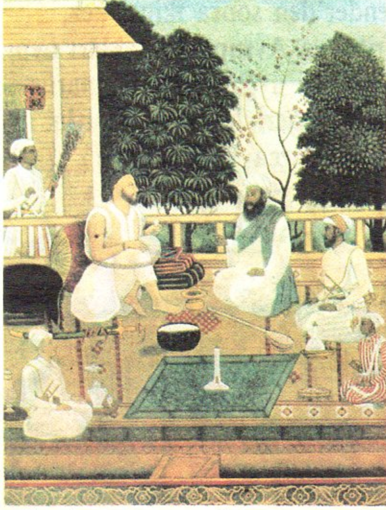
camının sütunları, üzeri alçı kaplı hurma ağacı gövdesidir. Şam şehri (Damas) adını damasko kumaşlarına,

telkâri kakmacılığına vermiştir ve Emevi dönemi Suriye'sinin ihtişamına tanık olmuştur.

"BİN BİR GECE"
Pers Kralı Şehriyar, karısının kendisine sadık olmadığını öğrenince onu boğdurtmaya karar vermişti ve her gece yeni bir kadınla evlenip ertesi sabah onu öldürtecek, bu böyle devam edip gidecekti. Şehrazat, kralın eşi olmak için kendisi talip olmuş ama bir kurnazlık düşünmüş. Bir hikâye anlatmaya başlamış (yukarıdaki minyatürlerde görülen). Kral, denizci Sindbad'ın, Ali Baba'nın, Alaaddin'in masallarına hayran kalmış ve masalların sonunu öğrenmek istemiş. Bin bir gece boyunca onu cellada teslim etmeyi geciktirmiş ve sonunda ona hayran olduğu için öldürtmekten vazgeçmiş.

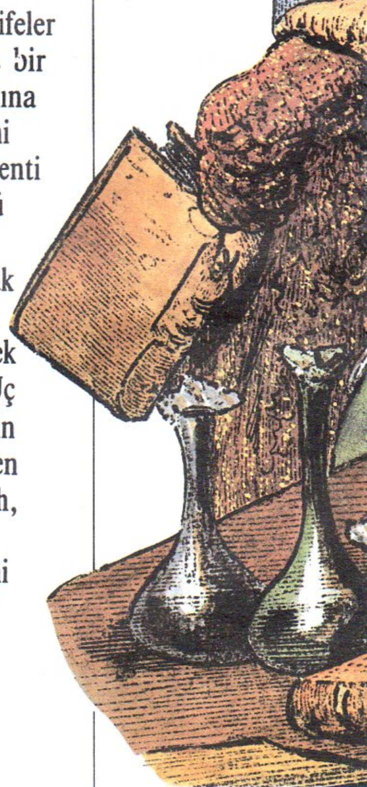

Abbasiler'in altın çağı

Abbasi Hanedanı hoyratça ortaya çıktı. Emeviler'in tutumunu beğenmeyen Ebül Abbas es-Saffah (Hz. Muhammed'in amcası Abbas'ın torununun çocuğu) 750 yılında Şam'da hüküm süren ailenin bütün fertlerini katlettirdi. İçlerinden yalnızca biri bu katliamdan kaçabilmişti. 1258 yılına kadar süren Abbasi hükümdarlığı döneminde, imparatorluk kozmopolit bir hal almıştı ve İran etkisi altında kalmaya başlamıştı. Ünlü Bermeki ailesinden de pek çok kişi vezir olmuştu.

Sasani geleneğinin mirasçısı olan halifeler saraylarında eşi benzeri görülmemiş bir ihtişamı gerçekleştirmişlerdi. 762 yılına Irak'ta el-Mansur (754-775) Bağdat şehrini kurdu ve bu şehri imparatorluğunun başkenti yaptı. Onu izleyen halifeler içinde en ünlü olanı Harunurreşid (786-809), Kudüs'ün anahtarlarını sembolik olarak Şarlman'a hediye etti. "Bin Bir Gece Masalları"ndan pek çoğunun kahramanı oldu. Üç yüzyıl boyunca Abbasiler'in Irak'ı dünya uygarlığının en önemli merkezi oldu. Tarih, coğrafya, felsefe, tıp, matematik, fizik, astronomi gibi bütün bilim alanlarında önemli çalışmalar orada yapılmıştı. Dönemin bütün büyük bilim adamları Müslümandı.

DENİZCİ SİNDBAD
Batı'daki 1704-1717 yıllarında Antoine Galland'ın yaptığı oniki ciltlik güzel tercüme sayesinde "Bin Bir Gece Masalları"yla ilk olarak Fransızlar tanıştı. O günden beri bu masallar herkesi kendine hayran bırakıyor. 19. yüzyılda bu masallar bol bol resimlendirildi. Bu yüzyılda ise, büyük bilimsel gelişmelerin, endüstri devriminin, Jules Verne'in kahramanlarının olağanüstü seyahatlerinin çağı olduğu için yalnızca Sindbad'ın masallarına duyarlı olunabiliyordu. Sindbad kendi çağının keşiflerine tanık oluyordu.

Sindbad'ın ikinci yolculuğunda, devler mürettebattaki denizcileri yiyordu (yukarıdaki resim). O da beyaz, düz ve parlak, dışarı açılan hiçbir kapısı bulunmayan bir kubbe bulmuştu. Bu bulduğu şeyin gökyüzünde uçan devasa anka kuşunun yumurtası olduğunu anlamıştı. Beşinci yolculuğunda gemilerinde seyahat eden tüccarlar yumurtayı kırıp içindeki yavruyu yediler.

Abbasi dönemi aynı zamanda şehirlerin hızla çoğaldığı dönemdir: Samerra, Buhara, Semerkand, Fes gibi. Saraylar inşa ettiren halifeler aynı zamanda yönetimi de, toprak vergisi, hazine, ordu ve adalet sistemiyle bir düzene sokuyorlardı. Kendilerine Bizans ve İran'dan miras kalan posta ("berîd") hizmetlerini de sayısı bini aşan menzil, konaklama yeriyle yenileyip çağdaşlaştırarak özel ulaklarla emirleri her yere gönderebiliyorlardı. Ayrıca, hudutlarda merkezin gücünün hissedilmesini sağlayabiliyor, taşradaki durumu öğrenebiliyor, valilerin ve memurların tutumlarından, davranışlarından haberdar olabiliyorlardı. Ancak, bunun yanında düzeni de sağlamaları gerekiyordu. Artık ilk fetihleri gerçekleştiren inanç sahiplerinin oluşturduğu ordu yoktu.

"Arap Mucizesi" (yukarıdaki şekilde) Usturlap, Sindbad'ın ufuk çizgisinin üzerinden yıldızların yüksekliklerini hesaplamaya yarayan denizcilik aleti. Sokrates, Platon, Aristoteles, Euklides ile bir "Yunan mucizesinden" söz edildiğine göre, Abbasiler döneminde de İran, Arap, Türk ve Afgan bilim adamları topluluğunun oluşturduğu bir "Arap mucizesi" söz konusudur. Razi (925 yılında öldü) hastane ve eczaneyi (yukarıda), Avrupa'da benimsenmesinden çok önce kurdu. El-Kindi (873 yılında öldü)'ye "Araplar'ın filozofu" denilirdi (yandaki resimde görülen). Büyük İbni Sina da büyük Yunan bilgini Dioskurides (M.O. 4. yüzyıl) gibi büyük bir bilim adamıdır. El-Harizmi, cebir ile logaritmayı keşfetti. Battanî (858-929) sinüs ve tanjant ile dünyanın çevresinin hesaplanması gibi konularda araştırmalar yaptı. Cabir (800 yılına doğru) damıtma konusunda çalışmalar yaptı, alkol, sülfürikasit gibi pek çok maddeyi tanımladı. İbni Heysem (965-1030), Bacon'dan (1220-1292) önce optiği keşfetti ve Newton'dan (1642-1727) önce devinimsizlik kanununu buldu. Astronom, tabip, matematikçi El Biruni (973-1048), Avrupa'da Rönesans'ın doğmasını sağlayan bu bilim adamları topluluğunun sembolüdür.

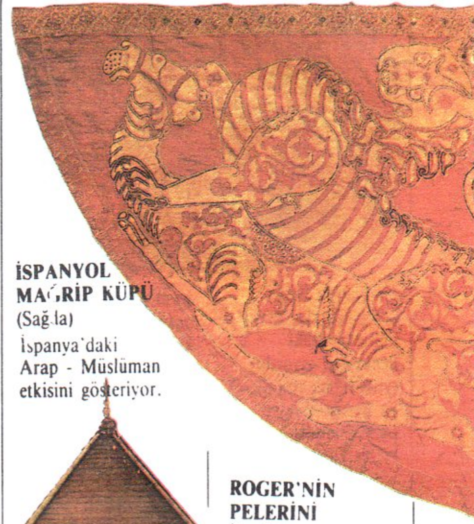

Endülüs'ün görkemi

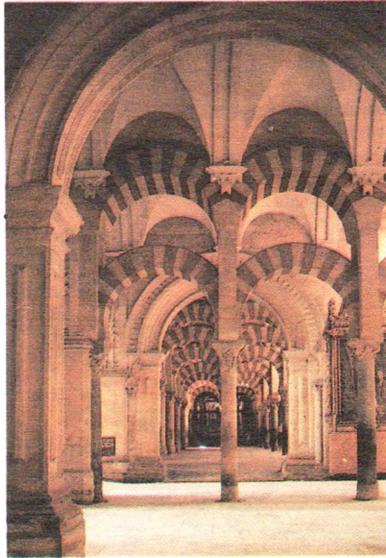
Endülüs ile Mağrip'in altın çağı, İslam âleminin batısının ihtişamı, Abbasilerinkini hatırlatıyordu. Onlarınki kadar şatafatlı değilse de ondan daha zarif, ince ve daha duyguluydu. Emeviler katledilirken kaçıp kurtulabilen 1. Abdurrahman 756 yılında Kurtuba Emirliği'ni kurdu; 3. Abdurrahman (912-961) bu emirliği halifelik haline dönüştürdü, kendisini de halife ilan etti.

İSPANYOL MAĞRİP KÜPÜ
(Sağda)
İspanya'daki Arap - Müslüman etkisini gösteriyor.

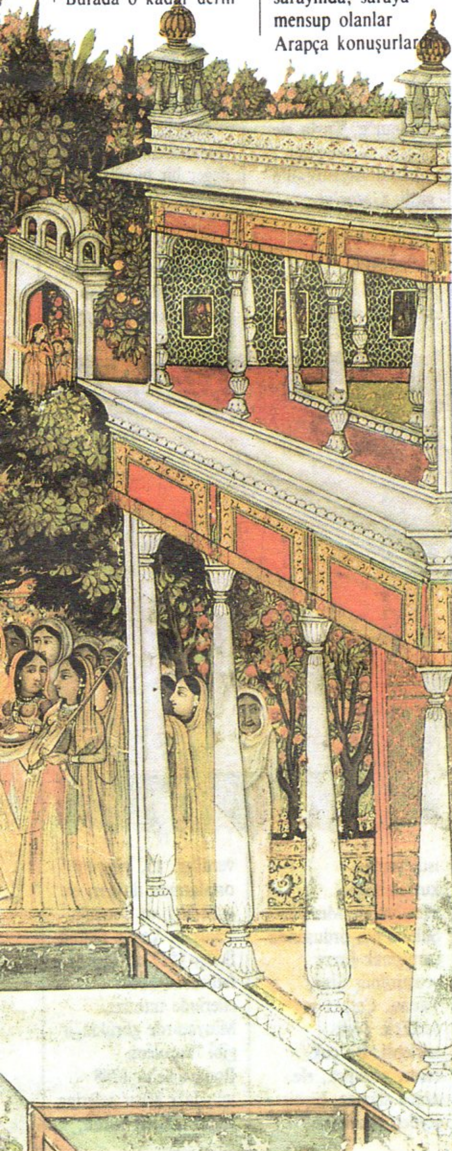
ROGER'NİN PELERİNİ
İlk Sicilya Kralı (1130-1154).

BAHÇELER VE CAMİLER
Saraylardan birinin bahçesinde Bayad ud çalarak, hepsinin yüzü açık olan soylu hanımefendi ile nedimelerine şarkı söylüyor. Endülüs'ün ince zevklerini hiçbir şey bu 13. yüzyıl minyatüründen daha güzel anlatamaz. Arabistan Bedevileri'nin katı İslam kurallarından ne kadar uzaklar! Emeviler, yedi yüzyıl boyunca yeşerttikleri, geliştirdikleri tarım geleneklerini, bahçelere, fıskıyelere, havuzlara olan aşırı düşkünlüklerini, sevgilerini de buraya taşımışlardı. İspanya'nın güneyinin o güne dek sert olan çehresini değiştirip oraya güzel bir görünüm kazandırdılar. Onların döneminden beri İspanya'nın bu bölgesinde portakal ağaçları çiçek açar ve bu portalların çiçeklerinin suyu çıkarılır. İspanyol dili, Arapça kelimelerle zenginleşti. Sonsuz bir perspektifi olan Kurtuba Camii'nde (aşağıdaki resim) olduğu gibi, şehirlerindeki sarayları, camileri birer gurur kaynağı olarak muhafaza ettiler. Sevilla'da katedralin ünlü Giralda'sı, eski caminin minaresinden başka bir şey değildir. Cezayir'deki Tlemsen Camii'nin kare şeklindeki minaresi gibi olan bu minare, Sahra'dan gelen Murabıtlar tarafından yapılmıştır. Bu stil onların soyundan gelen Muvahhitler tarafından benimsenecek ve onların karakteristik özelliği olarak Mağrip mimarisinden günümüze kadar gelecektir.

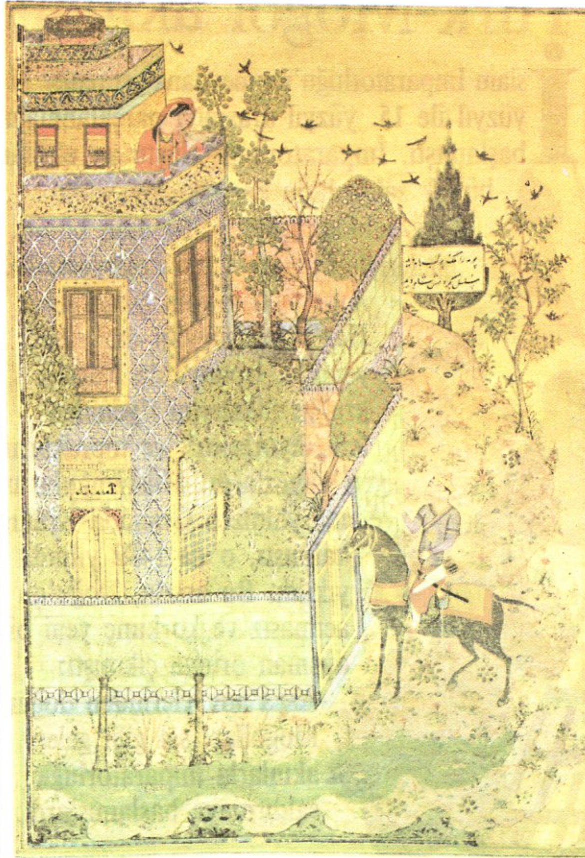

SİCİLYA
Araplar 831 yılında Sicilya'yı aldılar ve 1070 yılına kadar orada kaldılar. Burada o kadar derin izler bıraktılar ki, 1072-1147 yıllarında adayı ele geçirmiş olan Normanlar'ın sanatında Arap etkisi belli olmaktadır ve Kral II. Frederik de Holenstaufen'in sarayında, saraya mensup olanlar Arapça konuşurlardı.

Guadalquivir Vadisi, yani Endülüs gelişirken, bütün İspanya'ya adını veriyordu. Filozoflar, bilginler, şairler, sanatçılar, müzisyenler, Yahudi, Hıristiyan ve Müslüman uygarlıklarının bir arada yaşaması ve hepsinin düşüncelerini, duygularını Arapça ifade etmesi sayesinde böylesine görkemli bir ortam yaratmışlardı. 1000 yıllarında Müslüman İspanya dağılmaya başlamıştı. Kastilya'nın Katolik Kralı VI. Alfonso, Toledo'yu geri almıştı. Şiiler'in Hariciler'i izlediği gibi Mağrip'te de dağılma, çökme başlamıştı. O sırada bir atılım gerçekleşti, Sahra'nın batısından gelen Murabıtlar (1061-1147) "ribat"ları (din adamı askerler tarafından korunan kaleler) kurdular. Kuzeye doğru çıkıp 1062'de Marakeş'i kudular, 1086 yılında Zellaka'da VI. Alfonso'nun ordusunu ezdiler ve Müslüman İspanya'da birliği tekrar sağladılar. Fas'ın kuzeyindeki dağlardan gelen Muhavvidler (1147-1269), onları devirip ilk kez Mağrip birliğini sağlayabildikleri için "birlikçiler, birleştiriciler" diye anıldılar.

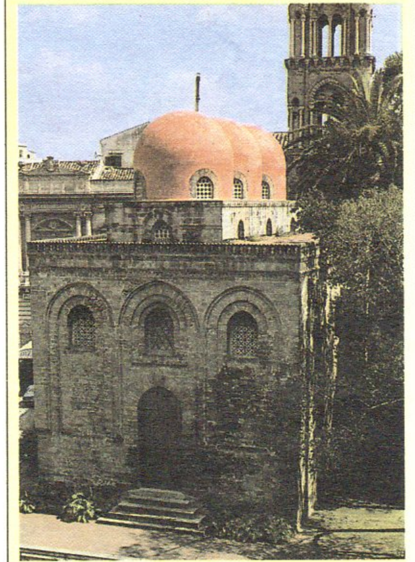
ARAP-NORMAN STİLİ
Sicilya'daki saraya bağlı Palermo Kilisesi ile Martorane Kilisesi (1143), boyalı tahtalarıyla Arap-Norman sanatının örnekleridir.

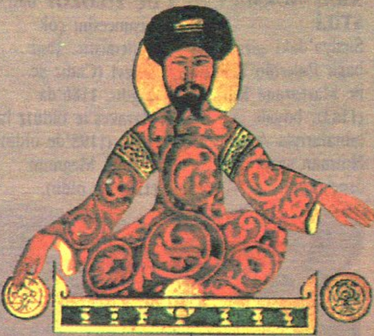
ÜÇ FİLOZOF batı düşüncesini çok etkilemiştir. İbni Tufeyl (Cadiz'de doğdu, 1186'da Marakeş'te öldü), İbni Rüşd (1198'de öldü) ve İbni Megmun (1204'de öldü).

ENDÜLÜS'TE ŞAİRLER VE BİLGİNLER
Doğuda doğmuş düşünce akımlarının, mirasçısı olan Endülüs kendi felsefesini, bilimini, şiirini, müziğini geliştirdi ve bunu Murabıtlar, Muhavvidler paylaştı. "Şifre" kelimesi Arapça "sifr"den gelir, "sıfır" demektir. Kullandığımız Arapça sayılara gelince, onlar Mağrip'te ortaya çıkmış ve Papa II. Sylvestre tarafından Avrupa'ya getirilmiştir.

TIP, BOTANİK VE İLAÇ YAPIMI
İleride gelişecek göz patolojisinin habercisi Gafiki, hastanın beslenmesi için yemesi gereken yapay besinleri bulan İbni Zühr. İki seyyahın, İbni Zübeyr ile İbni Batuta (1304-1377)'nın anlattıklarıyla coğrafya zenginleşti. İbni Haldun (1332-1406), çağımızın tarihçi kavramına uygun bir tarihçiydi, oysa o sıralarda Avrupa yalnızca tarihsel olayları yazan vakanüvisleri biliyordu. Nihayet, Endülüs ve Sicilya şiiri trubadurları (halk ozanlarını) etkilemişti.

SELAHADDİN EYYUBİ (1138-1193). Mezopotamya'da Tikrit'te doğdu. Mısır'daki Şii Fatimi Hanedanı'na son verdi.

Kahraman şövalyelerden Saint-Louis (yandaki resim) ve Aslan Yürekli Richard (yukarıda, mührünün üzerinde görüldüğü gibi) 2 Ekim 1187 günü Kudüs'ü geri aldı. Elindeki mancınıklarla (aşağıdaki resim) üstün durumdaydı. 1099 yılında Hıristiyanlar'ın yaptığı gibi şehri talan edip kan dökebilecek durumdayken, bir fidye karşılığı Haçlılar'ın hayatlarını bağışladı.

SELAHADDİN EYYUBİ, hüküm sürdüğü bölgelerde düzeni tekrar kurdu. Sünniliği yeniden güçlendirdi ve Haçlılar'a karşı İslam'ı korudu.

CENGİZ HAN (Moğolca Çingiz Kagan, muhtemelen, "Okyanus Han", yani evrensel anlamına), Moğol İmparatorluğu'nun kurucusu Timuçin'in unvanı (Dülün Boldak, günümüzde Çita bölgesinde, 1155, 1162 ya da daha büyük bir ihtimalle 1167 - Çingşuei, bugünkü Gansu'da, 1227). Otoritesini birtakım Moğol kabileleri üzerinde yayan, Kiyat alt klanı önderi Yesügey'in oğlu olan Timuçin, babası Tatarlar tarafından zehirlenerek öldürüldüğünde henüz çocuktu. Bu ölüm aileyi çok büyük yoksulluğa düşürdü ve geleceğin hükümdarı sefil ve güvensiz bir yaşam sürdü. Nesturi Hıristiyanlığı benimsemiş Moğollar olan Karayitler'in desteğini elde eden Timuçin, Merkitler'i yenilgiye uğrattıktan sonra, muhtemelen Çingiz Kagan adıyla

aşiretinin hanı seçildi (1196). Bundan sonra, Tatarlar'ı (1202), eski müttefikleri olan Karayitler'i (1203), Naymanlar'ı (1204) egemenliği altına aldı. Tek bir ulus, Moğol ulusu halinde birleştirilen bütün göçebe Moğolistan kabilelerinin hâkimi olan Timuçin, Onon Nehri'nin çıktığı yerde büyük bir meclis (Kurultay) topladı (1206). Bu kurultay onu imparator (kağan ya da han) ilân etti. Moğol İmparatorluk Kanunu'nun (yasa) ilk taslakları bu tarihlerde ortaya çıktı ve yine bu tarihlerde nüve halinde bir imparatorluk mühürdarlığı makamı (önce Naymanlar'a, sonra Uygurlar'a verildi) ve büyük imparatorluk ordusu kuruldu. Çok geçmeden Uygurlar, Cengiz Han'ın vasali olmayı kabul ettiler.

Cengiz Han, 1205'ten 1209'a kadar bugünkü Gansu'da bulunan Tangutlar'ın Şişia Krallığı'na; 1211'den 1216'ya kadar da Çurçenler'e, yani asıl Çin'e (Çin Hanedanı) karşı seferler yaptı. 1216'da, Çin'deki harekâtın yönetimini yardımcısı Mukali'ye bıraktı. Moğolistan'a dönen Cengiz Han, Batı'ya doğru bir sefer hazırlığına girişti. 1218'de Karahitay İmparatorluğu topraklarına girdi; 1219'da, Sir Derya üzerindeki Otrar'da elçilerinin katledilmesinden sonra Harizm'e saldırmaya karar verdi. Moğol ordusu beş yılda İran'ı ele geçirdi ve kumandanları Cebe ile Subutay, Kafkasya'yı aşarak Güney Rusya'ya girdiler. Burada Ruslar ile Kıpçaklar'ı yenilgiye uğrattıktan sonra, Hazar'ın kuzeyinden dönüp Volga Bulgarları'nı da egemenlik altına alarak Sir Derya üzerinde Cengiz Han ile birleştiler. Bu arada Cengiz Han'ın oğlu Toluy (Tuli), Horasan'ı, Merv'i, Nişapur'u, Tus'u ele geçirdi. Kendisi de 1221'de Afganistan'a girdi. Gazne'yi, Herat'ı yağmaladı ve İndus'a ulaştı. 1225'te Moğolistan'a döndü ve İmparatorluk Yasası'na sadakatsizlik gösteren Şişialar'a karşı sefere girişti. Ağustos 1227'de öldü. Sağlığında imparatorluğunu dört oğlu arasında bölüştürmüştü. Böylece, büyük oğlu Cuci Batı Sibirya, Türkistan ve Batı'da fethedilecek topraklara; ikinci oğlu Çağatay, eski Karahitay İmparatorluğu topraklarına; üçüncü oğlu Ögedey, Altay ile Balkaş Gölü arasında kalan bölgeye; dördüncü oğlu Toluy ise Moğol ülkesine sahip oldular. Ögedey'in kurultay tarafından Cengiz Han'ın halefi olarak seçilmesine kadar geçen iki yıl boyunca, Toluy hükümdar naipliği yaptı.

Göçebe topluluklarını takdire değer bir biçimde yönetmeyi bildi.

Türk-Moğol akınları

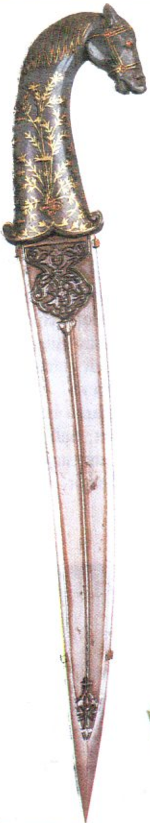
İslam İmparatorluğu'nu meydana getirenler 11. yüzyıl ile 15. yüzyıl arasında parçalanmaya başlamıştı. İmparatorluğu oluşturan uluslar büyük saldırılarla karşı karşıyaydılar. Kargaşalıklar içindeydiler ama bütün güçleriyle bunlara karşı koyuyorlardı. Avrupa'dan yola çıkan sekiz Haçlı ordusundan darbeler yemişti. İspanya'da Katolik krallar ülkelerini "yeniden fethediyorlardı" ve topraklarını geri alıyorlardı. Müslümanlar'ın elinde yalnızca Granada Krallığı kalmıştı, o da 1492 yılında yıkıldı. Bu arada, Doğu'da acımasız ve korkunç yeni bir düşman ortaya çıkmıştı: Asya'nın içlerinden doğan Moğollar, sel gibi gelen akınlarla imparatorluğa saldırmaya başlamışlardı.

MEMLUK SALTANATI Korkunç Moğol

istilasından kurtulabilen Memluklar, Mısır Sultanı'nın ordusunda çarpışmak üzere yetiştirilmiş Slav, Yunan, Çerkes ve özellikle Türk esirlerdi. Bu çok cesur, gözüpek, ele avuca sığmaz, hiçbir şeyden çekinmez savaşçılar kısa zaman içinde kışlalarından dışarı çıkmaya karar verdiler. 13. yüzyılın ortalarında iktidarı ele geçirdiler ve Osmanlı Padişahı Yavuz Sultan Selim 1517'de Mısır'ı fethedene kadar ellerinde tuttular. Minyatürde görüldüğü gibi Napoléon Bonaparte'ın 1798 yılındaki Mısır seferine kadar etkileri sürdü.

Moğol istilası dört dalga halinde gerçekleşti. Birincisi imparatorluğunu Volga'ya kadar genişleten Cengiz Han'ın (1167-1227), ikincisi oğlu Ögedey'in (1185-1241) dehşeti Polonya'ya kadar taşıyan istilasıydı. Üçüncüsü Kubilay'ın (1214-1294) Çin'in fethini tamamlayan istilasıydı. Son olarak kardeşi Hulagu (1217-1265) yılında İslam İmparatorluğu'nun başkenti Bağdat'ı yakıp yıktı. 1260 yılında Şam'ı ele geçirdi, ancak Memluklar'ın olağanüstü sultanı Baybars, Kahire'den yetişip onu durdurdu ve geri çekilmeye mecbur etti. Bu fetihler, istilalar sırasında Moğollar, Türkler'le kaynaşmış, Türkler yönetimde ve orduda etkili olmaya başlamışlardı. Selahaddin tarafından kurulan Eyyubi Hanedanı'na 1250 yılında son veren ve Mısır'ı yöneten Memluklar'ın büyük çoğunluğu Türk'tü. Başka bir Türk grubu da Osmanlı Türkleri'dir. Kısa bir süre içinde tarih sahnesine çıkacaklar ve 1453 yılında İstanbul'un fethedilişinden 1918 yılına kadar, dört yüzyıldan daha uzun bir süre hüküm süreceklerdir.

Süvariler üzerilerinde çeşitli biçimlerde hançerler taşırlardı: Şeflerin hançerlerinin sapları çok zengin bir biçimde süsleniyordu. Yanda görülen hançer 17. yüzyıl Moğol hançerinin bir örneğidir.

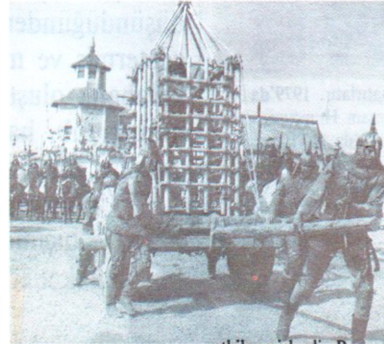

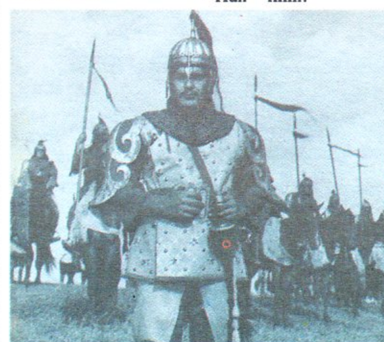
Bu Osmanlı kılıcının ve tepesi sivri olan bu miğferin üzerine Kuran'dan bazı ayetler yazılmıştır.

SİLAHLAR
Resimlerde Müslümanlar'la Moğollar'ın kullandıkları bazı silahları bir arada görüyorsunuz. Sultanın ordusunun, mancınıklar gibi kuşatmalar sırasında kullandıkları, surlarda, kale duvarlarında gedikler açmaya yarayan olağanüstü silahları vardı.

At için yapılmış olan bu zırh (yukarıdaki resimde) savaşa katılan atın başını korumaya yarıyordu. İçinde oklar bulunan bu sadak (tirkeş) Osmanlı Türkleri'ne aittir.

SİNEMA
Senaristler ve sahneye koyucular Moğollar'ın olağanüstü istilalarından etkilenmişlerdi. Bu resimlerde 1964 yılı yapımı Ömer Şerif'in rol aldığı Henri Levin'in "Cengiz Han" filmi.

BAYBARS
Korkunç, göz kamaştırıcı, olağanüstü destan kahramanı Baybars (1223-1277), Memluk Hanedanı'nın sultanı, efsanevi bir kahraman olmuştu. Türkiye'de, Bursa'da dünyaya gelmiş olan bu öksüzü Kahireli bir tüccar satın almıştı. Daha sonra zengin bir dul kadın tarafından evlat edinildi. Ona Baybars adını bu hanım verdi. Memluklar'ın arasına katıldı, cesareti ve zekâsıyla kendini kabul ettirdi.
(...) "-Baba, diye sordu Baybars, bu

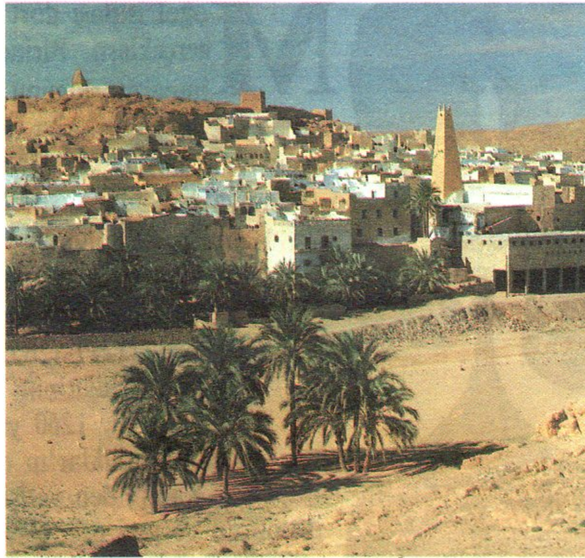
kurul ne kurulu, bu kadar korkunç ve güçlü olan kral kim?
—Bu kral oğlum, sensin, Baybars. Evet, bir gün sen Mısır'ı yöneteceksin. Uzun boylu bu adamlar, dağların oğulları, onlar senin hizmetinde olacaklar. Bu adam senin vezirin, o vezir benim, çünkü ben senin yanında olacağım. Bu toplantı salonu kalenin toplantı salonu, ama sen onu yıktırıp yeni baştan bu şekilde düzenleyerek inşa ettireceksin." (...) (Baybars Hikâyesi).
Baybars, sultan olduktan sonra Haçlılar'ı, Moğollar'ı geri püskürttü, krallığı yeniden bir düzene soktu...
Hikâyeciler onu "Baybars Hikâyesi"nin kahramanı yaptılar.

MUSTAFA KEMAL (1881-1938) "Atatürk", "Türkler'in Atası" yeni Türkiye'yi kurdu.

Mısır'ın Cemal Abdülnasır'ı, 1952'den 1970'te ölümüne kadar Arap milliyetçiliğinin öncüsü olmuştur.

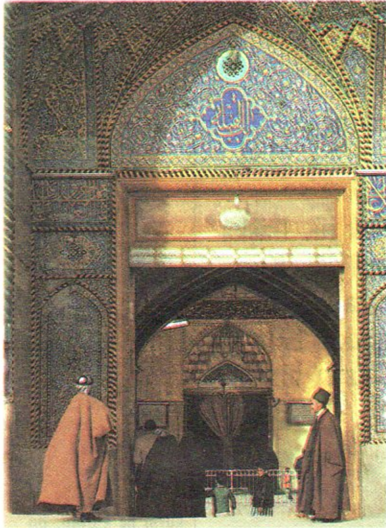

HARİCİLER
Veya İbadiye mezhebi mensuplarının sayıları bugün azdır ve zor yaşama biçimleri vardır. Cezayir'de Mzab vahalarında (yandaki resimde bu diyarın incisi Gardaya vahası görülmektedir). Tunus'ta Cerba Adası'nda, Libya'da Cebel Nefusa'da, Yemen'de, Umman Sultanlığı'nda yaşamaktadırlar. İçlerine kapanık oluşları nedeniyle tarikata benzeseler bile, onlardan değillerdir.

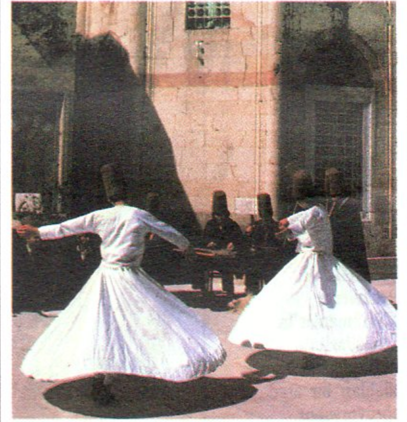
SUFİLER VE TARİKATLAR
Resmi İslamiyet'in yanında, hemen hemen başlangıçtan itibaren halkın sevdiği, aynı zamanda içine kapanmış bir "başka" İslamiyet gelişmiştir. O, müminlerin Allah ile daha yakın ilişkiler kurmalarına izin verir, vahyin görünür zahiri anlamından yetinmekle kalınmasını istemez, onun gizli anlamını elde etmeye çalışmalarını ister. Bu İslamiyet, Sufiler'in, tarikat mensuplarının İslamiyetidir.

Günümüzde İslam dünyası

20. yüzyılın sonunda İslam dünyası, Fas'tan Endonezya'ya, Zenci Afrika'dan Kafkaslar'a, Avrupa'dan Amerika kıtasına kadar uzanan alanda bir milyardan fazla mümine sahiptir. Sünniler % 85'ten daha fazla çoğunluğu oluşturmaktadırlar.
Şiiler yaklaşık % 13'ü; Hariciler ise, % 1 veya % 2'yi oluşturmaktadır. Tarikatlar, Batılılar'ın düşündüğünden çok daha fazla gelişme göstermiş ve mistik sofular, çok daha fazla kalabalık oluşturmuşlardır. İslamiyet, nüfusçuluk, hatta devşirme sayesinde en çabuk gelişme gösteren dindir. "Nahda" ("Arap Rönesansı"), çağdaş biçimdeki siyasal hareketleri doğurmuştur.

İsfahan'daki bu cami, İran'ın, Şiiliğin % 85 çoğunluğa ulaştığı yegâne Müslüman ülkesi olduğunu, bize hatırlatır. 1979'da İmam Humeyni, İran'da bir İslam Cumhuriyeti ilân etmiştir.

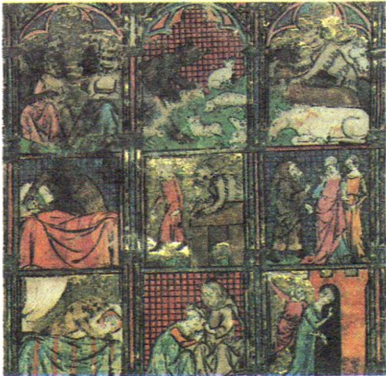

Sema yapan dervişleriyle yukarıdaki resimde görülen ünlü Mevlevi tarikatı, 13. yüzyılda, Konya'da, Celâleddin Rûmi tarafından kurulmuştur.

"Zikir", Allah adının, durmadan ve ahenkli bir biçimde tekrarlanmasına dayanan bir ibadettir.

Avrupa'ya ait öyküler ve efsaneler

Viviane, Morgane veya Maléfique, âdeta Ortaçağ'daki Avrupalılar'ın hayal âlemini dolduran büyücülerdir. Kalelerinde canları sıkılan senyörler (derebeyleri), halk ozanları ve saz şairlerinin çalıp söyledikleri öykülere, büyük bir ilgi gösterirler. Ozanlar, onlara, olağanüstü büyücülerden, kaygı verici perilerden, yiğit şövalyelerden veya fevkalade güzel kadınlardan söz ederler.

ARTHUR'UN ÖLÜMÜ
Morgane, krala son hizmetini yapıyor.

MERLİN
Büyücü ve sihirbazdır. Hıristiyan dini efsanesine göre, Hz. İsa'ya karşı koymak için, cehennem tarafından dünyaya getirilmiştir. Bu sırada Tanrı, ona, kaderini seçmek fırsatını veren kehanet gücünü vermiştir. Soldaki minyatür Merlin'in hayatı ile ilgilidir.

Halk kahramanları

Pek katı bir biçimde yapılanmış olan feodal toplumu, soylular ile din adamları egemenlikleri altına almışlardı. Toplumsal kademenin aşağısında yer alan burjuvalardan, işsizlerden veya kölelerden oluşan, soylu ya da papaz sınıfından olmayanların meydana getirdiği sınıf ise, hiç kuşku yok ki, soylu sınıfın himayesindeydi. Ancak bu himaye için, genellikle mal olarak, vergi ve harç ödemek zorundaydı, çünkü o devirde altın pek bulunmuyordu. Ne zaman ki yükümlülükler halka fazla ağır gelirdi, o zaman ayaklanma olurdu. Soylu sınıfa ve kiliseye karşı başkaldıran isyancı, ister istemez, efsanede bile karşımıza halkın sevgilisi olarak çıkar.

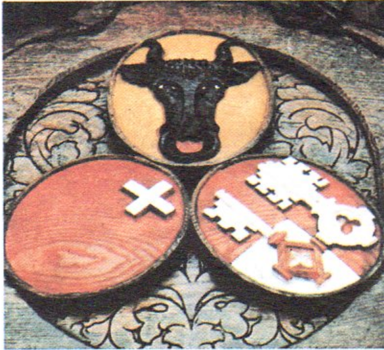

WİLHELM TELL
İsviçre efsane kahramanlarından biridir. Bu avcı, Habsbourglar'ın iktidarına karşı yapılan direniş hareketinin simgesi olmuştur.
Tell, tepesinde dukun şapkası bulunan bir değnek önünde saygıyla eğilmeyi reddetmiştir. O zamanlar bu gelenekti.

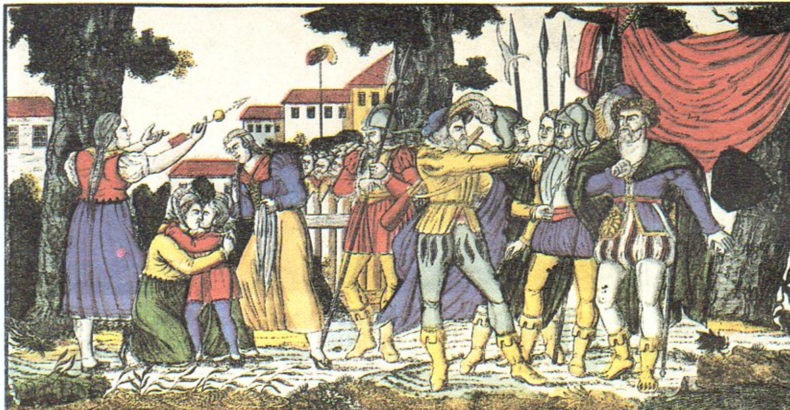
HERMANN GESSLER
İmparatorluk iktidarının temsilcisi olup, Wilhelm Tell'in hasmıdır. Tell'in oğlu Walter'i başının üstünde bir elma ile bir ağaca bağlamak fikri onundur.

Babası o zaman kundaklı yaydaki ustalığını göstermek zorundadır; yoksa yayı, belki de yeteneksiz olan, Gessler'in adamları çekeceklerdi.

1470'in İsviçre'ye ait tarih günlükleri, Tell'in, üç kanton (Schwyz, Uri ve Unterwalden)'un Habsbourglar iktidarına karşı yaptıkları ayaklanmanın lideri olduğunu anlatırlar.

SINAMA
"O zaman, Tell kundaklı yayını yakalayıp, oku yaya yerleştirmiş, dipçiği omuzuna dayayıp, okunun ucunu yavaş yavaş kaldırmış; sonra okunu atacağı tepeye gelmiş. Az önce bir yaprak gibi titreyen bu adam [...], şimdi taştan bir okçu gibi hareketsizdir. Bir tek nefes duyulmuyordu; bütün soluklar kesilmiş, bütün gözler bir noktaya dikilmişti. Atış yapıldı, bir sevinç çığlığı ortalığı kapladı: Elma, meşe ağacına çakılmıştı, çocuk ise isabet almamıştı. [...]. Tell düşüp bayılmıştı. Kendine geldiği zaman çocuğunun kollarındaydı. Ona sarılıp kucakladıktan sonra valiye doğru döndü ve karşısında onun öfke saçan gözlerini gördü."
Alexandre Dumas "İsviçre Seyahati İntibaları" (1833).

ROBIN HOOD
Başkaldıran bir soylu olan Robin de Locksley miydi? Her kim olursa olsun, Robin Hood, "orman yargıcı" olarak değil, "kukuletalı yargıç" olarak kendini gösterir.

Robin Hood

Robin de Locksley hem bir haydut, hem bir şövalyedir: Prens Jean'ın askerlerine meydan okumaktan çekinmez. Jean, Kral Aslan Yürekli Richard'ın tahtını zapteden zorbadır. Robin'in yeminli iki düşmanından biri, prensi temsil eden Nottingham şerifi; diğeri ise, Saint - Marie Manastırı'nın başkanıdır ve bu, Yorkshire'ın en zengin adamıdır. Robin, aynı zamanda köylülerden ve toprak kölelerinden oluşan yoksul halk tabakasını temsil eder. Bu insanlar, yoksullukla ilgili dileklerine pek kulak vermeyen kilise adamları ve Saksonyalı ya da Normandiyalı soylular tarafından sömürülmüşlerdir. 1066'da, Hastings Savaşı'nda, Saxon Harold'u ele geçiren Fatih Guillaume'un ardından, 11. yüzyılda, Fransa'dan gelen Normandiyalılar'ın düşmanlıklarına maruz kalan İngiliz milliyetçiliğinin ilk önderlerinden biridir.

Robin efsanesiyle ilgili baladlar, yavaş yavaş zenginleşerek soylu sınıfın himayesinden kurtulmaya yönelecek olan çömlekçiler, kasaplar, tabakçılar gibi kent zanaatçılarının yaşamını da dile getirirler. Robin efsanesi, daha çok, Ortaçağ'a hâkim olan, kralın yoksul halkın koruyucusu olduğu fikrine dayanır. Savaşta gösterdiği cesaretinden dolayı Aslan Yürekli diye anılan Kral Richard hakkında bilinenler bu anlamla bağdaşmaz. Haçlı Seferleri sırasında, bilhassa Filistin'deki Saint - Jean - d'Acre'ın kuşatılmasından sonra, kan dökücülüğüyle tanınmıştır.

ROBİN HOOD EFSANESİ
Önce ağızlarda dolaşan bu efsane, 16. yüzyılda yazıya aktarılmıştır ("Robin Hode'un Destanı"). Gelenek, Robin hikâyesini bize baladlar arasında verir. Efsanede, Robin'in arkadaşlarından biri olan Alla-a-Dale, onun kahramanlıklarını terennüm eden bir halk saz şairidir.

Baladlar, Robin ile onun amansız düşmanı olan Dünyasız Jean'a körü körüne itaat eden Nottingham şerifi Guy de Gisborne'u sahnelerler. Dünyasız Jean, Aslan Yürekli Richard'ın en güzel evlatlığı Lady Marian'ı kaçırmış ve Haçlı Seferi'ne çıkan Richard, Avusturya İmparatoru tarafından esir edildiği zaman, İngiltere tahtını kalleşçe ele geçirmiştir. Robin'in kaynağı, özü bakımından, halka aittir; fakat efsane onu, sonradan, iki yüzlü bir kralın iktidarına karşı ayaklanan bir soylu yapmıştır. Robin ile Marian'ın aşkları, hikâyedeki bu değişimi zorunlu kılmıştır; çünkü soylu bir genç kız, soylu olmayan işsiz güçsüz bir "yeoman"a gönül veremezdi. Yaşamının sonunda, Robin, son kez girdiği savaşlardan birinde ağır yaralanmış olduğundan, sığındığı kulenin penceresinin arasından son bir ok atar ve arkadaşı Küçük Jean'dan, kendisini, okun düşeceği yere, yani Lady Marian'ın yanına taşımasını ister...

ASHBY OKÇULAR YARIŞMASI
Robin, bu turnuvaya "Locksley" adı altında, kimliğini gizleyerek katılmıştır. Oku hareket ettiği sırada o hâlâ konuşmaktaydı, Üstelik bu anda Hubert'e kıyasla merkezi noktaya iki karış daha yakında durmuştu. Prens Jean, Hubert'e: "Gözünü aç! Bu satılmışın seni yenmesine izin verirsen, darağacına gidersin... Rezil herif! Yayını çek ve bütün ustalığını göster; yoksa bu sana pahalıya mal olacak!" Kendisine bu şekilde seslenilen Hubert, tekrar yerine geçti [...] ve bu kez, onun oku, hedefin tam ortasına saplandı. Ayak takımı: "Hubert! Hubert! [...]" diye haykırdı. Prens, onur kırıcı bir tebessümle: "Sen bu atışla Locksley'i yenemezsin" dedi. İlk seferkinden biraz daha fazla tedbirli hareket eden Robin'in oku ise, hasmının okunu yarıp geçti ve onu parçalayıp etrafa saçtı."

Pathelin
Dea cest trop
Le drappier
Ha vous ne scaues
comment le drap est encheri
trestout le bestail est peri
cest yuer par la grant froidure

"MAITRE PATHELIN KOMEDYASI"
Bu küçük güldürü piyesi, "aldanan aldatıcı" temasını sergiler. Bir avukat, bir tüccardan dalavereyle bir parça kumaş alır, ancak kendisini de bir çoban dolandırır.

BÖLÜNMÜŞ KRALLIKLAR
Clovis ve onun soyundan gelenlere, efsane kahramanı ataları Mérovée'den dolayı Merovenjler deniliyordu. 6. yüzyıl ile 8. yüzyıllar arasında Galya'da hüküm sürdüler. Yalnızca birkaç kral - Clovis, I. Clotaire (561 yılında öldü), Dagobert- Ardenler'den Rhin'e, Alpler'den Pireneler'e kadar uzanan bir bölgede tek başlarına hüküm sürdüler. Clovis'in oğulları gibi çok erkek kardeş olduğunda da, yönetime geçen kralın çocukları ülkeyi kendi aralarında bölerek birlikte yönetirlerdi: Austrasia kuzeydoğu, Neustria kuzeybatı, Bourgogne güneydoğuda Merovenjler'in üç klasik krallığıydı (Reims, Tours, Metz, Trèves, Autun, Limoges, Clermont, Cahors, Soissons, Paris gibi). Büyük şehirlere yerleşmiş piskoposların; topraklarının yöneticisi, savaş sırasında birliklerinin kumandanı ve elçi görevlerini yüklenen soyluların desteğini alarak ülkeyi yönetirlerdi. Krallık, kişisel bir mal gibi babadan oğula miras yoluyla geçerdi.

MEROVENJLER
Çağdaşları olan bazı tarihçilerin yazdıkları metinler ve arkeolojik çalışmalar sayesinde tanındılar. Saint-Denis bazilikasında, Clovis'in gelini, Chilpéric'in annesi Kraliçe Arégond'un mezarı bulundu.

AREGONDE'UN İKİ MÜCEVHERİ
Üzerindeki Arnegundisre yazısı okunabilen altın yüzükte ortadaki G harfinin içinde olan Re (Kraliçe Regina) işareti, yüzüğün ona ait olduğunu belirtmek için yazılmıştır. Üzerinde nar şeklinde süsler bulunan altın ve gümüş iğneler de elbiselerini iliklemeye yarıyordu.

İtalya'da muhafaza edilen üzeri değerli taşlarla bezeli bu altın taç 9. yüzyıldan kalmadır ve Merovenj kral ve kraliçelerinin taktıkları taçlara benzemektedir.

DAGOBERT'İN TAHTI ve Lothaire'in minyatürü, bir kralın tahtında nasıl oturduğunu hayal edebilmemize yardımcı oluyor.

Frank saray erkânı

Merovenj krallarının çevresinde soylular, Gallo-Romen piskoposlar ve yanlarında çarpışan, dük ve kont olarak kralların hükümdarlığı yönetmelerine yardımcı olan Frank şefleri bulunurdu. Dagobert'in de yanında Eloi, Didier ve Wandrille vardı. Saray erkânı büyük şehirlerde oturur (Paris, Metz, Orléans) veya şehirleri, piskoposlukları, büyük toprak sahiplerini ziyaret ederek ülkeyi dolaşırlardı. Bir arada büyümüş, kralın çevresinde yaşayan bu Galya, Roma ve Germen asıllı soylular birleşerek yeni bir soylu sınıfı oluşturmuşlardı.

KRALİYET DÜĞÜNÜ
6. yüzyılın ortalarında Austrasia Kralı Sigebert, İspanya'dan gelen Vizigot Prensesi Brunehaut ile evlendi. Tarihçi piskopos Grégoire de Tours, bize onun, daha sonra Paris Kralı olan erkek kardeşi Chipéric ile karısı Kraliçe Frédégonde ile yaptığı savaşı anlatır.

SİGEBERT İLE BRUNEHAUT'NUN ZİYARETİ
Altın işlemeli kumaşlarla süslenmiş Roma dönemi büyük bir salonda, saray erkânı değerli kaplarda av etlerini ve yemeklerini yerken keşişler şarkı söylüyor.

ŞARLMAN
Bin yılının bir yortusunda (pentecôte), İmparator III. Otto, Aix-la-Chapelle'de bazilikanın döşemesi altında hâlâ mevcut olan antik bir oyma taş mezarda gömülü bulunan Şarlman'ın mezarını açtırmıştır. Vakanüvisler, bu yerin unutulmuş olduğunu, ancak Otto'nun zamanında tekrar ortaya çıkarıldığını naklederler. Hemen bir efsane yayılır: Orada hazır bulunanlar, Şarlman'ı, yaşıyormuş gibi tahtının üzerinde, başında tacı ve elinde asâsı ile görebilmişlerdi. Otto, onun önünde saygıyla eğildikten sonra mezarını tekrar kapattırdı.

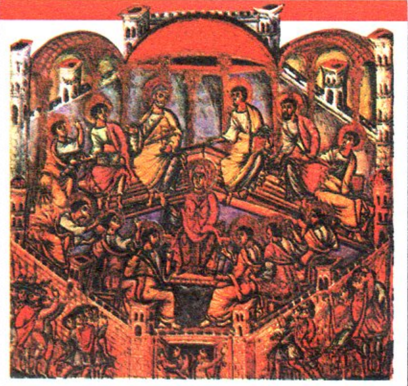
Şarlman ve Karolenjler

Papa III. Léon, 800 yılının 25 Aralık günü, Roma'daki Saint-Pierre'de, halk, üç kez: "Romalılar'ın barışı seven, Tanrı'nın taçlandırdığı büyük imparatoru Charles Auguste! Çok yaşa, zaferden zafere koş!" diye bağırırken, Şarlman'a (747-814) taç giydirmişti. Şu halde, Galya'da Clovis'in tahta çıkışından üç yüzyıl sonra, yabancı (Barbar) bir kral, Batı Roma'nın imparatoru oluyordu. İktidarı yavaş yavaş kendi çıkarına çevirdikten sonra, 751'de Merovenjler'in yerine geçen bir hanedana mensuptu. Şarlman'ın babası, Kısa Pepen'dir. Kral olmuş ve ailesini zorla kabul ettirmiştir.

Şarlman, Galya'yı, Aquitania'yı, İtalya'yı ve Almanya'yı, kendi iktidarı altında birleştirerek, büyük bir imparatorluk meydana getirmiştir. Bu memleketleri tek bir devlet haline getirmiş, buraları barışa kavuşturmuş, zirai, ticari ve kültürel gelişmelerini desteklemiştir. Şarlman, hem Almanya'da Saksonlar'ı yenen, Doğu'da ise Slavlar'ın imparatorluğa girmelerine engel olan, hem de rahipler sayesinde halkın yaşamına düzen getiren bir yasakoyucudur. Oğlu Dindar Louis, onun yerine kral olmuş ve 840'ta ölmüştür. Fakat Şarlman'ın, imparatorluğu, uzun zaman birliğini koruyamamıştır. Savaşlar, imparatorluğu kendi aralarında üçe bölen torunları, birbirlerine düşman etmiştir. Louis le Germanique, Doğu'da krallık etmiş ve 876'da ölmüştür. Lothaire, İtalya'yı almış ve 855'te ölmüştür. Kel Charles'in hissesine ise, o tarihten itibaren Franklar'ın adıyla "Fransa" diye anılan Galya düşmüştür.

KRALİYET HAZİNESİ
Merovenjler'den daha da çok, Karolenjler, iktidarlarını simgeleyen eşyalar içinde yaşamlarını sürdürürlerdi. Bu kıymetli parçaların bazıları, nesilden nesile, hanedandan hanedana geçmiş olup, bugün de sapasağlam durmaktadırlar. Kutsal değerleri ve kıymetleri, onların yüzyılları aşmalarına fırsat vermiştir. Yan taraftaki resimde görünen, Şarlman'ın olduğu söylenen, altın içine gömülü kıymetli taşlarla bezenmiş kılıç; ya da, yukarıdaki resimde görülen üzerinde Tanrı adına icra edilen yeryüzündeki iktidarı simgeleyen haç bulunan altın küre, bu şekilde günümüze tekrar gelmiştir. Sağ taraftaki sayfada resmi görülen taç, Şarlman'ın tacı değildir, 10. yüzyıl sonlarında Kutsal Roma'nın Cermen İmparatoru olan Büyük Otto'nun tacıdır. Böyle olmakla beraber, bu taç, aynı sembolik ve sanatsal üsluba sahiptir. Sekizgen biçimindedir, kutsal kitaptaki sembollere uygun renk ve sayıdaki kıymetli taşlarla bezenmiştir.

SEKİZGEN BİÇİM
Karolenjler zamanında önemli sembolik bir değeri olduğu sanılmaktadır: Aix'deki Şarlman'ın sarayındaki küçük kilisenin planında, Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu'nun tacında ve çağın pek çok süslemesinde bu biçim karşımıza çıkar. Sekizgen, üst üste konmuş, aralarında 45°'lik açı meydana getiren iki kareden yola çıkılarak oluşturulmuştur. Karelerden biri, imparatorluğa ait, dünyadaki Roma şehrini; diğeri ise, gelecekteki cennete ait semavi Kudüs şehrini canlandırmaktadır. Yerin ve göğün yetersizliği, iki kentten ve iki kareden oluşan bir dengelemeyi meydana getirir. Sekizgen, böylelikle, yeryüzünün tamamlanmamış imparatorluğuna hükmeden ve görevi Tanrı'ya hizmet etmek, insanları kıyametteki yargı gününe hazırlamak olan imparatorun iktidarını temsil etmektedir. Gerçekten de imparator, kendisinin yeryüzünde Tanrı'nın vekili olduğunu söyler. O halde, kutsal ve tanrısal bir kişiliğe sahiptir. Onun gücü sonsuzdur, çünkü gücünü doğrudan doğruya Tanrı'dan almıştır. İmparator, yargılama, cezalandırma ve ödüllendirme hakkına sahiptir. Yeryüzünde sınırsız güç sahibi olan odur.

ŞARLMAN'IN İMZASI
Yasalardaki metinlerde bulunan bu imza pek tanınmıştır. Onun Latinceleştirilmiş Karolus Cermen adının dört harfini ihtiva eder. K, R, L, S harfleri, sanki bir haçın dört kolu ucuna konmuş kanatçıklardır. Haçın dört kolu, onun adının "O"sunu temsil eden ortadaki bir eşkenar dörtgenden çıkar. Bu motif Aix'deki sarayın kral katındaki şapelinin demir parmaklıklarında bulunur. İmparatorun imzasının biçimi, Karolenjler devrinde yapılan Hıristiyan tapınaklarına bağlanmıştır. Hatta, Şarlman'ın, elmaslarla, zümrütlerle ve bir safirle süslenmiş ampul şeklindeki bir mücevher içinde gerçek haç bulunan ermişlerden kalma bir ziyneti, üzerinde taşıdığı söylenir. Bugün bu mücevher, Reims Katedrali'nde muhafaza edilmektedir. Bu sembolik imza, imparatorun Tanrı'dan geldiğini söylediği olağanüstü gücünü hatırlatır.

Cermen Louis'nin oğlu Büyük Charles (839-888) zamanında imparatorluk, yeniden tek bir bütün halinde ortaya çıkar. Büyük Charles, Almanya'nın ve Fransa'nın kralı, Batı Avrupa'nın kralı sıfatlarına sahiptir. Fakat bölgesel ayaklanmaların ve Norman akınlarının meydana getirdiği büyük sarsıntının etkisiyle imparatorluk, krallıklara ayrıldı. Derebeyler, krallığa karşı güçlerini gitgide artırdılar: Efendiler ile kölelerin Ortaçağı dağılmıştı.

ŞARLMAN'A AİT BİRKAÇ RESİM
Günümüze kadar gelmiştir. Yandaki resimde görülen bir gümüş sikke onun krallığı zamanında basılmış olup, onun Roma İmparatoru olarak profilini vermektedir. Aşağıdaki resimde görülen Tours'daki bir minyatür resim, 845 yıllarına doğru yapılmış olup, onu Hz.Musa şeklinde, Evamir-i Aşere denilen "On Emir"i alırken, saray erkânının önünde göstermektedir.

EGINHARD
Onun biyografisini yazmıştır. Kendisini iriyarı, çevik bir yapıya sahip, sert bakışlı, sakalsız, aşırı taşkın mizaçlı, yalnızlıktan nefret eden, pek hareketli, çok çabuk öfkelenen, bazen zalim, pek dindar ve tanıyıp öğrenmeye çok değer veren biri olarak tasvir eder.

KÖYDE YAŞAM
6. ve 10. yüzyıl arasında pe kaz değişim gösterdi. Köylüler, dağınık ve küçük köylerde yaşarlardı. Bir saldırı anında ise en yakın manastıra ya da bir zenginin şatosuna sığınırlardı. Evler, tahta ve samandan genellikle dikdörtgen şeklinde olurdu ve tahta direklerin üzerine inşa edilirdi.

Köy

Batı Avrupa'nın büyük bir kısmı bu çağda ormanlarla kaplıydı. Şehirler çok az sayıda ve Romalılar'dan kalmaydı. Merovenj keşişlerinin tarla açmaları, köylülerin ve Karolenj beylerinin ekilebilir topraklarını genişletmelerine olanak sağlamıştır. İki tip yerleşim vardı: Asillerin metinlerden tanıdığımız evleri ve bugün arkeologların yeniden düzenlediği köyler.

Şu an elimizde, o dönem köylülerini anlatan çok az şey var. Ancak bazı dini belgelerde rastlamaktayız. Azizlerin yaşamını okurken, halkın yaşamını da biraz tahmin edebiliyoruz.

ZİRAİ ÇALIŞMALAR Köyde insanlar güneşle birlikte uyanırlardı. Erkekler tarlada çalışmaya giderken kadınlar da hayvanlarla ve ev işleriyle uğraşırlardı. Ortaçağ'dan kalma el yazmalarında, tarladaki çalışmalar genellikle mevsim ve ay düzenine göre anlatılmakta. 9. yüzyıldan kalma bu takvim, bahsedilen uygulamanın ilk örneklerindendir. Her ay, tipik bir çalışmayla gösterilmektedir.

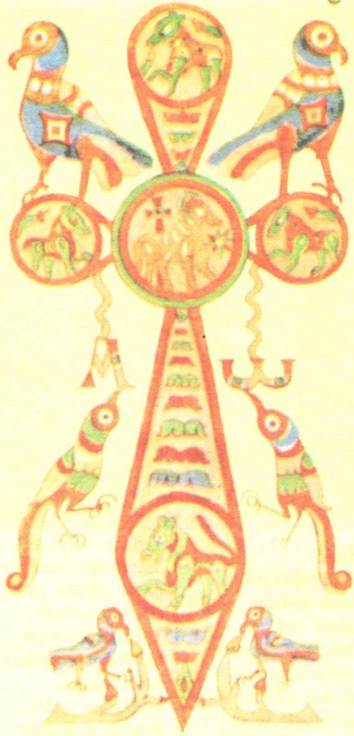
Tarlalar küçük ve dağınıktılar, etrafları da ya çukurla ya da çitlerle çevriliydi. Tahıl (arpa, yulaf, has buğday, çavdar), üzüm asması, baklagiller (bakla, bezelye) ekiliyordu. Sığır, koyun ve kümes hayvancılığı, tarım üretimini tamamlıyordu ama oldukça kısıtlıydı. Köy halkı, ortak çalışma gerektiren işlerde birbirlerine yardımcı oluyorlardı (bizdeki imece gibi). Bunlar, toprağın sürülmesi, hasat, ürünün korunması için tarlanın etrafına çit örülmesi gibi işlerdi.

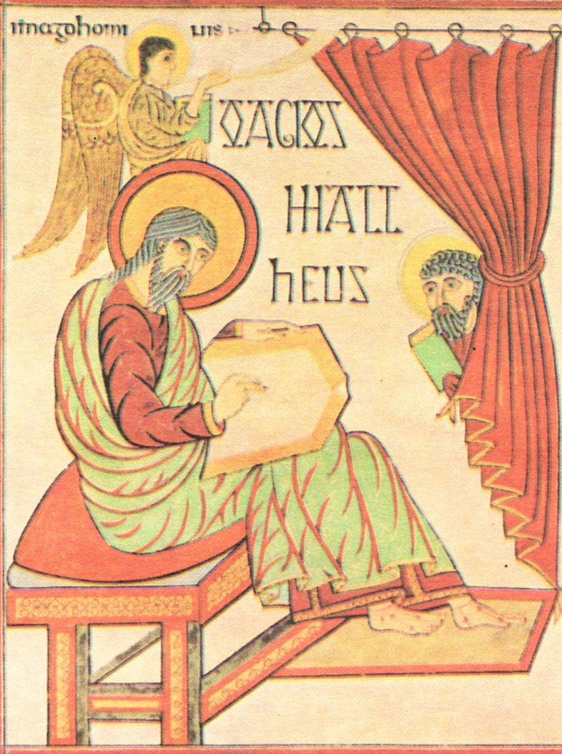

Toprağın çok büyük parçası ormanlarla ve çalılarla kaplıydı. Az bir kısım ekiliyor, el aletlerinin ve elişi tekniğinin zayıflığı çok kolay farkediliyordu. Kazılması kolay olan hafif, yumuşak toprakları tercih ediyorlardı.

9. yüzyıldan itibaren evler daha kalabalıklaştı ve bir arada inşa edildi. Gerçek köy olabilmek için bir kilise gerekliydi. Paris yakınlarındaki Saint-Germain-des-Prés Manastırı'na, Şarlman'ın egemenliği altındaki, 4.000 kişinin yaşadığı sekiz köy bağlıydı.

ARAP SAYILARININ GELİŞİMİ (Yanda)

YAZI TARZI
Bölgelere ve dönemlere göre değişiyordu. Aşağıda, yukarıdan aşağıya doğru, Merovenj, Vizigot ve Şarlman tarafından benimsenmiş, adını da ondan alan minüskül karolin yazısı görülüyor. Onların şekillerinden esinlenen matbaanın icadına kadar bütün Batı'da kullanıldılar.

İRLANDA ELYAZMALARI
Yukarıda görülen, çok renkli putperest motifleri olan bu Ortaçağ İrlanda motifi, elyazması bir İncil'i süslemede kullanılmış. İrlanda tezhip sanatının kökleri öntarih dönemi sanatına kadar uzanıyor: Metinlerin ilk harflerinin içlerini ve bütün sayfayı kaplayan minyatürleri girift süsler ve harflerle hayvan şekilleri şatafatlı, hoş bir biçimde dolduruyor.

SANTOR (Masallarda yarı insan yarı at biçimindeki yaratık)
Aşağıda görülen Santor, gökyüzündeki bir takımyıldızı temsil ediyor. İlkçağ'da yazılmış bir astronomi kitabının 9. yüzyıl ortalarında yazılan kopyası, Santor resminin içine yazılmış.

Değerli elyazmaları

Merovenjler döneminde Grégoire de Tours ve Fédégaire gibi vakanüvislerle azizlerin hayatını yazan keşişler vardı. Özellikle İrlanda'da İlkçağ'ın klasiklerinden ya da hayvanlardan esinlenmiş minyatürlerle bezeli çok güzel elyazması kitaplar yazılmıştı. Şarlman, Eginhard, Alcuin, Paul Diacre, Jean Scot Erigéne, Raban Maur gibi aydınları etrafına toplamıştı. Uygarlığa ve yazıma, imparatorun ne kadar önem verdiğini belirtmek amacıyla bir ''Karolenj Rönesansı''ndan söz ediliyordu. İlkçağların (antikçağların) eserleri kopye edildi.

YAZININ RÖNESANSI
6. yüzyıldan 9. yüzyıla kadar en çok rastlanan şekil, İncil yazarlarından birini, İncili'ni yazarken gösteren tezhipti. Karolenj aydınlarının da onun gibi oturarak, tüy kalemle parşömen kâğıdına yazı yazdığını düşünebiliriz.

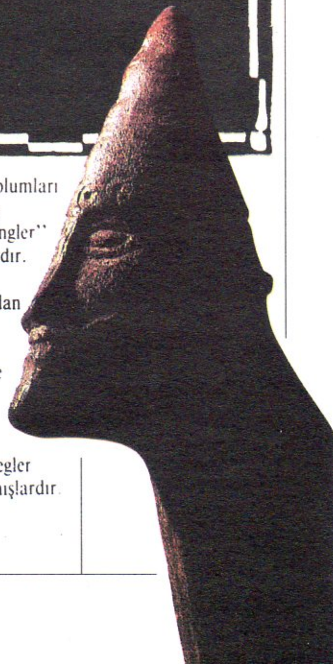
Vikingler

Çoğunlukla soyguncu ve kaçakçı olan Vikingler, güçlü bir uygarlık geliştirmişlerdir. İzlanda ve Grönland gibi o güne dek bilinmeyen toprakları keşfetmişler ve sömürgeleri haline getirmişlerdir. Doğu'ya doğru yeni ticaret yolları açan Vikingler, Normandiya Dükalığı, Kiev Rusya'sı gibi yeni devletler kurmuşlardır. Vikingler birkaç yüzyıl sonra bütün Avrupa'ya örnek oldular.

VIII. yüzyıl sonlarına doğru Kuzey'in yoğun sisleri arasından çıkan Vikingler, büyük bir kargaşalık içinde olan bir Ortaçağ dünyasına akınlar yaparak dalga dalga yayılmışlardı. Denizci, savaşçı ve tüccardılar. Vikingler hakkında bugün bilinenler, putperestliğe dayalı kanlı ve şiddet olaylarıyla dolu bazı efsanelerdir. Oysa onların serüvenleri çok farklıydı. Bu ''Norsemen''ler yani Kuzey adamları iki yüz yılda yaptıkları akınlarla yeni bir Avrupa'yı şekillendirmişlerdi.

Eski Kuzey toplumları savaşa katılmış olanlara ''Vikingler'' adını takmışlardır. Ayrıca Viking kelimesi buradan gelir. Çağdaşı olan Avrupa toplulukları ise onları Normanlar, Daniler, Ruslar ve Varegler diye adlandırmışlardır.

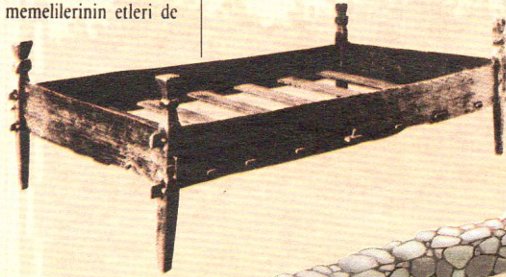
Viking ailesi

İskandinav toplumunun çekirdeği olan Viking ailesi kalabalık ve açıktır. Beandr diye adlandırdıkları serbest erkeklerin pek çok kadınla evlenmesi az rastlanan bir durum değildir. Karılarından biri resmi nikâhlı eş, evin sorumlusudur; diğer nikâhsız eşler ise köle sınıfından kadınlardır. Şehirlerin dışında, Vikingler, en verimli topraklara yayılmış çiftliklerde, bütün aile, bir topluluk halinde kendi kaynaklarıyla, kendi kendilerine yeterek yaşarlardı.

GÜNLÜK HAYAT

Evin ortak kullanılan büyük odasında çok az eşya bulunur. Yalnızca evin efendisi ve karısının bir karyolaları vardı. Ailenin diğer fertleri, duvarlar boyunca uzanan kanapelerle yetinmek zorundadırlar. Kadınlar, ortada duran ocağın üzerindeki kazan içinde et kaynatırlar veya ateşte ısıttıkları yassı taşların üzerinde etleri kızartırlardı. Sebzeleri ağaç yapraklarına sardıktan sonra külün içinde pişirirlerdi. Her yemekte, içinde arpa ve çavdar ekmeği bulunan yulaf çorbası bulunurdu. Taze ya da kurutulmuş balık, av etleri ve deniz memelilerinin etleri de yedikleri yemekler arasındaydı. Alkolü az veya çok olan bira çokça kullanılırdı, bal şerbeti ancak önemli yemeklerde, ziyafetlerde içilirdi. Buna karşılık, şarap çok az kullanılıyordu, çünkü Vikingler şarabı ancak ticaret sayesinde ya da yağma sırasında elde edebilirlerdi. Besinlerini korumak için, tuzlama ve kurutmanın dışında "dondurma" yöntemini de kullanırlardı. Yumurtaları, süt ürünlerini, bazen de etleri, yapraklar ve dövülmüş karla kapladıktan sonra toprağa gömerlerdi. Buna rağmen kuzeyde bu bölgelerde kıtlıkla karşı karşıya kalındığında suyosunu, kayın ağacı kabuğu ve liken yemek zorunda kalıyorlardı.

Her insan topluluğu kendi kaynaklarıyla yetiniyordu: Her şeyi çiftliklerinde yapıyor ya da yetiştiriyorlardı. Hem çiftçi, hem dülger, hem de demirci olan Vikingler, tahıl tarımına (özellikle Danimarka'da) ve hayvan yetiştiriciliğine, balık ve diğer hayvanları avlamayı da eklediler. Bu faaliyetleri, onlara evlerinde kullanacakları temel ihtiyaç maddelerini yapabilmelerini sağlıyordu. Örneğin, ayı ile susamurunun kürkünden, morsun dişinden ve çok kaliteli olan derisinden yararlanırlardı.

KADINLARIN ÇALIŞMALARI
Yemek pişirmek ve kumaş dokumak kadınların başlıca göreviydi. Yünü öreke ve iğle eğirdikten sonra, arış, çözgü iplerinin taş veya kil ağırlıklarla eğrildiği dikey dokuma tezgâhlarında dokurlardı. Viking kadınları kullandıkları belli başlı aletleri hiçbir zaman yanlarından ayırmazlar, makaslarını her zaman bir zincire takılı olarak üzerlerinde taşırlardı.

VİKİNG EVİ
Dikdörtgen şeklinde taştan temel üzerine ahşap veya üzeri kerpiç kaplı çit duvarlı, iki yanı dik damlı Viking evi, belli başlı büyükçe bir odadan meydana gelirdi. Bu oda dışarı açılmazdı, yalnız ocaktan yükselen dumanın dışarı çıkabilmesi için damda bir delik bulunurdu. Eve bitişik ya da evin yakınında, bir hol, dokuma veya demirci atölyesi, sundurmalar, tahıl ambarları, hamam ve temizlik yapılan bölümler bulunurdu.

Denizcilik

Eski Yunanlılar için tapınaklar ne anlam taşıyorsa, Vikingler için de gemileri aynı anlama geliyordu. Onların teknik becerilerinin ve uygarlıklarının bir şaheseriydi. Aynı zamanda güçlerinin sembolü ve aracıydı. Kullanılış amacına uygun gemiler yapıyorlardı.

Fiyortlar ve takımadaların arasında dolaşabilmek için "karv" adını verdikleri zarif ve hızlı gemiler yapmışlardı. Okyanusta yol almak için "knorr" (yelkenler yolu) adını verdikleri, pek çok görevi yerine getirebilecek geniş ve her şeyden önce yelkenle donatılmış gemiler kullanırlardı.

BİR GEMİNİN YAPIMI
Dülger Vikingler planları, bu iş için yapılmış özel aletleri olmadan, kürekleri ve gemi direği gibi bazı parçaları çamdan olan meşe ağacından gemiler yapıyorlardı. Pruva (geminin ön tarafı) ve kıçı (geminin arka tarafı) ağaçtan yontarak hazırladıktan sonra gemi omurgasını T şeklinde birleştirirlerdi. Borda kaplamalarını da, kiremitleri üst üste koyar gibi dizerlerdi (klasik gemi yapımında olduğu gibi uç uca getirerek yapacaklarına üst üste bindirerek yaparlardı). Perçinlemeden önce katran ve hayvan kıllarıyla kalafatlar ve son olarak da kaburga çatalı ile güverte kirişlerini yerleştirirlerdi.

DREKAR
Ejderha başı (İskandinav dillerinde "drekar"), ya da geminin iki yanında uzanan frizlerin üzerine oyulmuş efsane ve masal kahramanları şeklindeki süslere Vikingler özel bir önem verirler ve onların kendilerini denizlerdeki kötü ruhlardan koruyacağına inanırlardı. Gemilerinin pruvasını ve kıçını genelde bu şekilde süslerlerdi.

Savaşta üstünlüğü elde edebilmek için Vikingler, ince ve uzun, su kesimi az ''langskip'' adını verdikleri gemileri kullanırlardı. Yelken, gemilerinin ilerlemesini sağlayan en önemli araçtı. Gemilerinin bir tek yelken direği bulunurdu ve bu direk, ters yönden gelen rüzgâr veya tamamen durgun havalarda gemiciler bordada açılan deliklerden geçirilmiş ağır kürekleri rahatça çekebilsinler diye indirilip kaldırılırdı. Gemilerinin olağanüstü denizci özelliklerine, tarihleri boyunca deniz bilimi hakkındaki eksiksiz bilgilerine rağmen her türlü hava koşulları altında açık denizlerde, aysberglerle kaplı Kuzey Okyanus'ta yol almak veya önemli yükleri taşımak Vikingler için tehlikesiz işler değildi. Soğuk hava, fırtınalar, bilinmeyen korkusu onları yıldırmıyordu. Usta gemiciliklerini, çevrelerini iyi gözlemlemelerine, özet halinde hazırladıkları deniz haritalarına (bu ''küçük haritaları'' tahta plakaların üzerine kazıyarak hazırlarlardı) güneşin yüksekliğini yaklaşık olarak hesaplamalarına borçluydular. Bazı İskandinav masallarında denildiği gibi denizi ''Vikingler'in alanı'' haline dönüştürmüşler ve çağlarının en iyi denizcileri olarak kabul edilmişlerdi.

GEMİDE HAYAT
1904 yılında Norveç'te, Oseberg tümülüsünde bulunan bu gemi kalıntısı, Viking döneminden günümüze ulaşan en önemli kalıntıdır. Bu geminin zarif biçimi, pruvasında ve kıçında bulunan yontma süslemeler ve gemi iskeletinin şekli bunun Kraliçe Asa'nın mezarı olabileceğini düşündürüyor. Uzun yıllar süren çalışmalardan sonra yalnızca geminin restorasyonu sağlanmamış, geminin içindeki mobilyalarla eşyalar sayesinde böyle bir geminin içinde nasıl yaşandığı oldukça kesin bir şekilde anlaşılabilmiştir. İskandinav efsaneleri Sagalar'ın bize anlattığı gibi, Vikingler geceleri mola vermeyi severlerdi. Kürek çekerken sıra (bank) gibi kullandıkları sandıkların üzerine otururlar, kıyıya yakın yerlerde, karaya oturmamak ve demir atabilmek için manevra yaparlardı. Gemideki otuz kadar gemici teçhizatlarıyla, hayvanları ve bu hayvanları beslemek için gerekli olan samanlarla içiçe yaşarlardı. Gemide veya karada, şefleri için bir çadır kurarlardı. Şefleri bu çadırın içinde, sökülüp takılabilen tahtadan yontulmuş bir yatakta uyurdu. Mürettebat ise teçhizatlarını ve silahlarını da içine koydukları ''hudfat'' adı verilen deriden torbaların içine girerek uyurdu. Gemide ateş yakılması kesinlikle yasaktı. Kıyıya çıktıklarında, bu fırsattan yararlanarak yemek yapıyorlardı. Gemide bulundukları sürede devamlı yedikleri kurutulmuş ve tuzlanmış et, balık, yabanmersini ve elmadan (onları skorbüt olmaktan koruyan yiyecekler), yoğurt, bira ve sudan başka, kıyıda bulundukları sırada büyük kazanlar içinde sıcak yemekleri zevkle hazırlarlardı.

SÖZLÜ GELENEK
Vikingler'de 5. yüzyıl ortalarına kadar sözlü edebiyat ağırlıktaydı. Öykülere dayalı bir edebiyat geliştiren eski İskandinavlar, sık sık bir araya gelerek, birbirlerine efsanevi kahramanların öykülerini anlatırlardı. Runik yazı (eski Cermen ve İskandinav alfabesi) ancak 950 yılından sonra daha yaygın bir biçimde kullanılmaya başlanmıştı. Bu yazının cadılığa ve büyücülüğe sıkı sıkıya bağlı olduğu öne sürülürse de kötülüklere ve kötü güçlere karşı koruyucu özellik taşıdığına inanan Kuzeyliler bu yazıyı takıların üzerine de işlemişlerdir.

EDEBİYAT
18. yüzyılda İzlandalı keşişler sayesinde yokolmaktan kurtulan, sözlü Viking edebiyatı, "eddas" adı verilen büyük şiirsel destanlarla "saga" adı verilen uzun öykülerden oluşuyordu. Yüzlerce dörtlükten oluşan bu eserler kuşaktan kuşağa, İskandinav toplumunun en iyi masal anlatıcıları olan skaldlar (eski İskandinav ozanlarına verilen ad) aracılığıyla geliştirilerek yayıldı. Skaldlar yörenin en güçlü ve en zengin insanlarına hizmet ettikleri için Viking toplumunda önemli yer edinmişlerdir. İçlerinden en ünlüsü, Egill Skallagrimsson, aynı zamanda gözüpek bir denizci, korkunç bir savaşçıydı ve kaza sonucu ölen iki oğlunun anısına "Sonatorrek" adlı hüzünlü bir şiir yazmıştı.

Estetik güzelliğe önem veren Viking zanaatçıları her zaman üretken olmuştur. En basit eşyaları bile çok değerliymiş gibi, çeşitli motifler kullanarak süslerlerdi. Kuzeyli sanatçılar ustalıklarını ağaç eşyaların yapımında gösterdikleri gibi kuyumculukta, dokumacılıkta ya da kumaş işlemeciliğinde de gösteriyorlardı. Maceraya meraklı bu ulus, efsaneleriyle, verdikleri eserlerle geçmişin gizeminin içinden çıkarak haksız yere Barbar olarak tanınmışlardır.

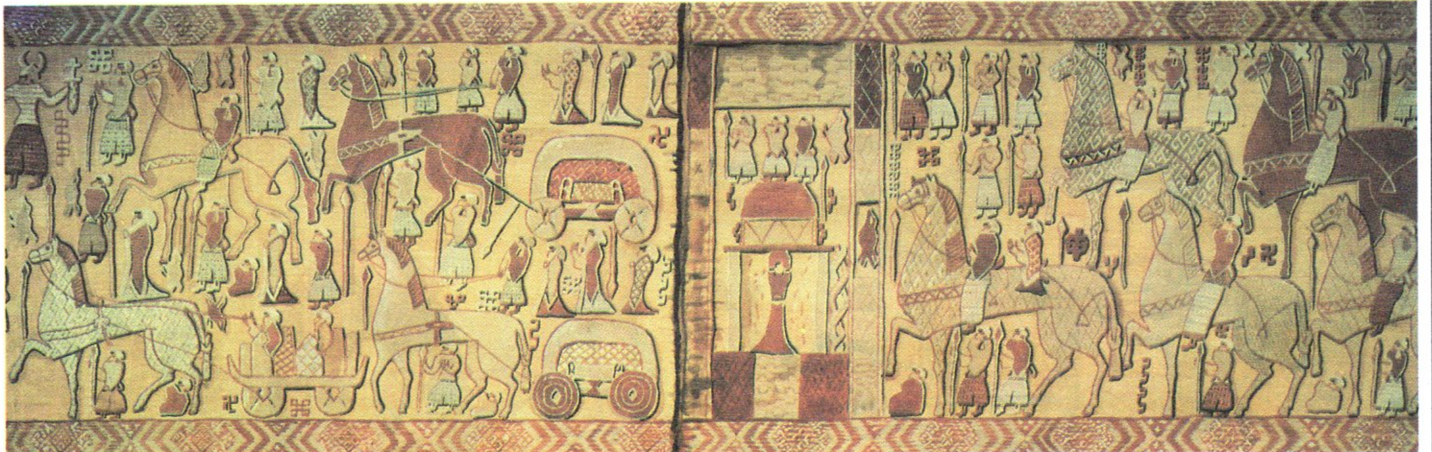

VİKİNG SANATI
Çok zengin olan Viking sanatı, genellikle İskandinav mitolojisinden esinlenmiştir. Resimlerinde dini konular ağırlıktadır. Örneğin Telling'in büyük Rünik taşında, geometrik şekillerin ortasında bir İsa sureti betimlenmiştir. Kuyumcu atölyelerinde, bol süslemeli iğneler, bilezikler, kolyeler üretiliyordu. At arabaları bile, Viking zanaatçılarının elinden bir doğrama şaheseri olarak çıkıyordu.

Rusya'nın kuruluşu

Bizans İmparatorluğu'nun kuzeyinde uzaklarda yerleşmiş Slav kabileleri vardı. Bu Slav kabileleri M.S. 6. yüzyıldan itibaren Baltık kıyılarından Adriyatik'e kadar yayıldılar. Daha sonraları, başka kavimlerin göçleri yüzünden birbirlerinden ayrıldılar, parçalanıp gittiler. Hepsi aynı dili konuşuyorlardı: Günümüzün Slav dilleri olan çağdaş Rusçanın, Sırpçanın, Polonyalılar'ın konuştuğu dilin ve Çekçenin kaynağı olan bir dildi.

SLAVLAR'IN HAVARİLERİ
Metodiy ve Konstantin kardeşler (Konstantin'e Kiril de deniliyordu) birer misyoner olarak Slavlar'a Hıristiyanlığı kabul ettirmenin yanında onlara o güne dek bilmedikleri bir yaşama tarzını, değişik gelenekleri, yeni bir uygarlığı öğreterek onları Bizans etkisi altına aldılar.

ORTAÇAĞ RUSYA'SINDAN BİR GÖRÜNTÜ
19. yüzyıl sonlarında Bilibin tarafından çizilmiş bir resim.

YAZI
9. yüzyılda glagolitik ve kiril alfabeleri, Slav dillerinde yazmak için Yunan alfabesi tarafından kabul edilmişti (aşağıdaki şekillerde olduğu gibi). 11. yüzyılın sonlarından itibaren Moldavya'da bu alfabenin yerini Latin alfabesi almıştı. Slav dillerinden Rusça, Makedonyalılar'ın konuştukları dil Sırpça ve Bulgarca günümüzde de kiril alfabesini kullanıyor.

Rusya

Ortaçağ Rusya'sının toprakları, ormanlarla, büyük akarsularla kaplı, kısa süren sıcak yazları, ve suların donduğu, uzun süren, çok soğuk kışlarıyla sert bir kara ikliminin hüküm sürdüğü bir bölgeydi. Aşırı derecede sert olan bu iklim koşulları ülkenin tek etkinliği olan tarım için pek elverişli sayılmazdı. Salgın hastalıkların pençesine düşen halk kıtlıkla, bazen de açlıkla karşı karşıya kalıyordu. Güneyde geniş ovalar uzanıyordu. Bu ovalarda, sürülerini otlatan, topraklarından geçen tüccarlara saldıran savaşçı göçebe topluluklar yaşıyordu. 9. yüzyıldan itibaren Varegler (Viking tüccar ve savaşçıları) iyi havalarda, elverişli mevsimlerde, Araplar ve Bizanslılar'la ticaret yapmak için nehirlerden, özellikle Dniepr ve Volga nehirlerinden yararlanıyorlardı. Kendi ticaret yollarının kontrolünü ellerinde bulunduran Varegler zamanla, nehirlerin kıyılarında kurulup gelişmeye başlayan kuzeyde Novgorod ile güneyde Kiev gibi şehirlerde de etkili olmaya, kontrolü ele almaya başlamışlardı.

RUSYA HARİTASI (9.-13.) yüzyıl

BİR VAREG ŞEFİNİN CENAZE TSRENİ
Ölen şef öbür hayatında kendisi için gerekli olacak bütün eşyalarıyla birlikte kendi gemisine yatırılır. Onun da yanlarında bulunduğu son ziyafetten sonra arkadaşları gemiyi yakarlar, geminin içinde bir köle kurban edilir, şefle birlikte yanarak ölür.

VAREGLER'İN FETİHLERİ
Bizanslı vakanüvis Skylitzes (11. yüzyıl sonları), 907 yılında İstanbul'u fethetmeye çalışan "Ruslar'ın" maceralarını anlatır. Kiev ile Novgorod'un efendisi Oleg (879-912) 2.000 gemiden oluşan donanmasıyla Bizanslılar'ı öylesine etkilemişti ki, Bizanslılar savaşmadan onunla anlaşmayı tercih ettiler. Ruslar'ın da kendi ticaretlerine katılmasına izin verdiler ve oldukça yüklü bir haraç vermeyi kabul ettiler. Aynı vakanüvis Vareg Vikingler'inin Doğu'daki savaşçı kabileleri nasıl püskürttüklerini de anlatır.

DEĞERLİ MADENLER
Kiloyla sattıkları değerli madenler, değiş tokuş sırasında kullandıkları, para yerine geçen en değerli maddeydi.

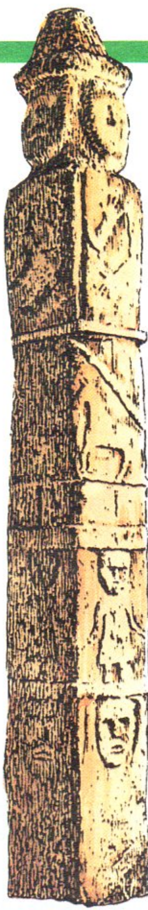
EVLER VE UYGARLIKLAR
Kütüklerden yapılan evler, yarı yarıya toprağa gömülü oluyor, daha çok aydınlanabilmek amacıyla güneye doğru açılıyordu. Taştan veya kilden yapılmış bir ocak, hem ısınmaya hem de yemek yapmaya yarıyordu.

TANRILAR VE RUHLAR
Slavlar, kabaca insan hatlarıyla resmettikleri tanrıların doğaya hükmettiklerine inanırlardı. Her tanrının kendine has özelliği vardı: Larilo, Güneş, Volos aşağıda, hayvanların veya tavukların tanrısı. Belli başlı bu tanrıların dışında her yerde çeşitli ruhların

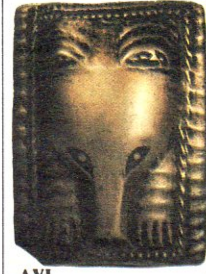

oturduğuna inanırlardı. Ruhların bazıları ocak, ev tanrısı Domovoy gibi iyi, diğerleri de, orman tanrısı Leschy

veya kıyı tanrısı Beregovoy gibi kötü ruhlu olabiliyordu. Bir putperest tapınağında bulunan bu putun dört yüzü var.

9. yüzyılın sonlarında Kiev'de Varegu soyundan ilk hanedan kuruldu. Henüz putperesttiler. Şehir, Ortaçağ sonlarının en görkemli şehirlerinden biri olacaktı. Bu kent, ilk Rus devletinin başkentiydi (Büyük Kiev Prensliği) ve daha sonraki yüzyılların Rusya'sının çekirdeğini oluşturuyordu. Büyük nehirlerinin ticaret yolu olarak kullanılmaya elverişli oluşu bütün ülkede zanaatların gelişmesini ve başka şehir merkezlerinin kuruluşunu sağlamıştı. Aralarında zaman zaman bazı anlaşmazlıklar olsa bile Bizans İmparatorluğu ile ilişkilerinin oluşu onlar için son derece yararlıydı. Varegler zenginliklerini ele geçirmek için İstanbul'u bile ele geçirmeye kalkışmışlardı. Kiev prensleri ülkeyi birleştirebilmekte, komşularıyla uzun süreli, kendileri için yararlı olabilecek ilişkiler kurmakta ve kendilerini steplerdeki çapulculardan korumakta güçlük çekiyorlardı. Don ve Dniepr nehirleri arasındaki bölgeyi kontrolleri altında tutan, Orta Asya'dan gelen ve güçlü kavimler olan Hazarlar'la Peçenekler'i geri püskürtmüşlerdi.

AYI
Ayı kuzey ormanlarında, hayvanların kralıdır. Ayı şekilleri süslemelerde sıkça kullanılmıştır, bazen de koruyucu bir tılsım olarak kabul edilmiştir: Elbiselerin üzerinde bulunan, üzerinde ayı şekli bulunan bu plaka gibi. Enfiye kutusunun üzerindeki bu şirin resimde, ayının diğer hayvanlar ve arı kovanları için ne kadar tehlikeli oldukları, köylüler tarafından kovalandıkları, avlandıkları

anlatılıyor. Rus topraklarında bal ile balmumu en önemli gelir kaynağı sayılan ticari maddelerdi. Mayalanan bal ziyafet sofralarında, ithal maddesi olan şarabın yerini almış bir içkiydi. "Bal" olmadan, eğlence de, şenlik de olmazdı.

VERGİLERİN KÜRK OLARAK TOPLANMASI
Bütün Ortaçağ boyunca Rusya kürk ihraç etti: Tilki, samur.
Samur kürkler para olarak da kullanılıyorlardı: Bazı vergiler ödenirken para yerine samur kürkler veriliyordu.

POSTLU SAVAŞÇI
Ayı güçlü ve tehlikeli bir hayvandır. Ayıyı yenen savaşçı onun postunu alıp başına geçirir, böylece kurbanının gücüne kavuşurdu.

LUBOK (Rusça ayı)
Pek çok halk masalının kahramanıdır. Bugün bizim bildiğimiz masallar genellikle 18. ve 19. yüzyıllarda yazılmış masallardır. İvan Krilov (1768-1844) o dönemden esinlenen yazarların en ünlüsüdür. 300'den fazla fabl yazmıştır, bu fabllerin bazılarında La Fontaine'i taklit etmiştir. Onun tekstleri çoğunlukla resimlenmiştir: Köylüyü taklit etmek isteyen, ama başarısız olan ayının hikâyesinde olduğu gibi. Ayı yeteri kadar bilgisi ve sabrı olmadığı için köylünün yaptığı işleri beceremez.

MOĞOL SÜVARİLERİ Küçük, hızlı, dayanıklı, çok iyi yetiştirilmiş atlarının üzerinde çok uzun mesafeleri, bir parça kurutulmuş et, bir çeşit toz haline getirilmiş yoğurttan başka bir şey yemeden aşabiliyorlardı. İyi okçuydular, toprağa

ayak basmadan ok atabiliyorlardı. Posta servisi onların hızlı ve etkili bir biçimde birbirleriyle haberleşmelerini sağlıyordu.

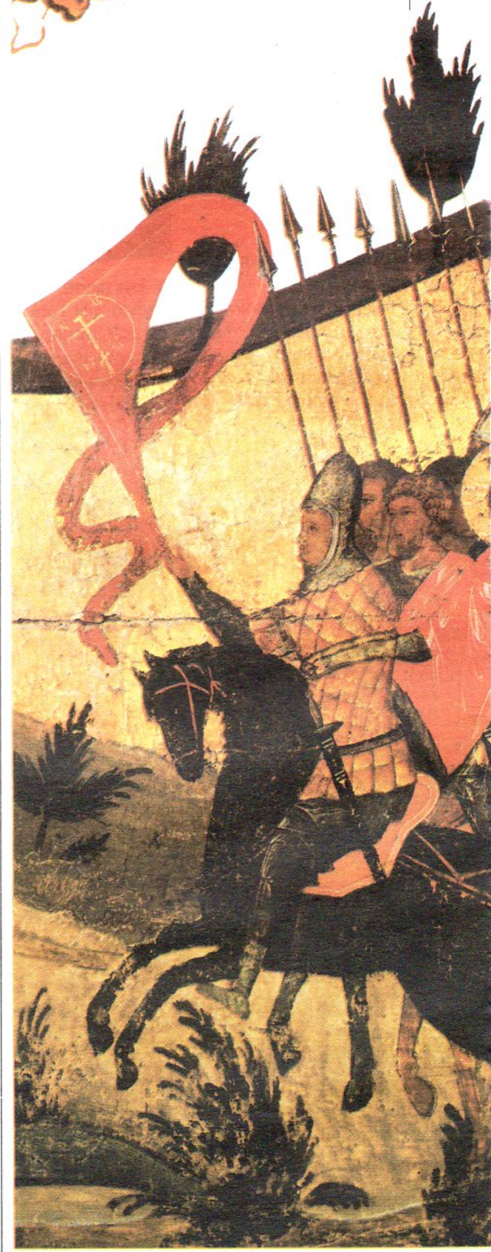
BATU (1204-1255) Fethettikleri topraklara daha yakın olabilmek için Batu, Altınordu'yla Volga deltasına yerleşti. Rus prensleri Batu'nun kurduğu saray kentine gelip ondan kendilerine unvan ve yetki vermesini isteyeceklerdi.

Cengiz Han, 1160 yılında doğdu, 1206-1227 yılları arasında Moğol klanlarını etrafında topladı ve dünyanın fethine atıldı. Dev imparatorluk Kore'ye kadar Sibirya'yı, Çin'i, Mezopotamya'yı ve Tuna kıyılarına kadar Doğu Avrupa'yı içine alıyordu.

Moğol egemenliği

Steplerin derinliklerinden gelen Altınordu Moğolları, şefleri Cengiz Han'ın önderliğinde (Çin'den Adriya Denizi'ne) dünyanın fethi için yola çıkmışlardı. Devamlı anlaşmazlıklar içinde parçalanmakta olan Rus prenslikleri onlar için yenilmesi kolay birer av olmuşlardı. 1223 yılında birkaç Rus prensinin kendilerine karşı yolladığı orduyu ezip geçtikten sonra Moğollar çevreye dehşet salmaya, yakıp yıkmaya ve çapulculuğa devam ettiler, yenik düşenleri köle yaptılar. Batı krallıklarına bile dehşet salmışlardı. Moğollar'ı yenmeyi başaramayınca, Tatarlar'dan yardım istediler, Rus prenslerin, onların yardımını sağlayabilmek için büyük miktarda haraç vermeleri gerekmişti ve bağımsızlıklarını kaybetmişlerdi. O günden sonra diledikleri Rus prensine kendi toprakları üzerinde yetki veriyorlardı. Rusya için ''karanlık'' dönem başlamıştı.

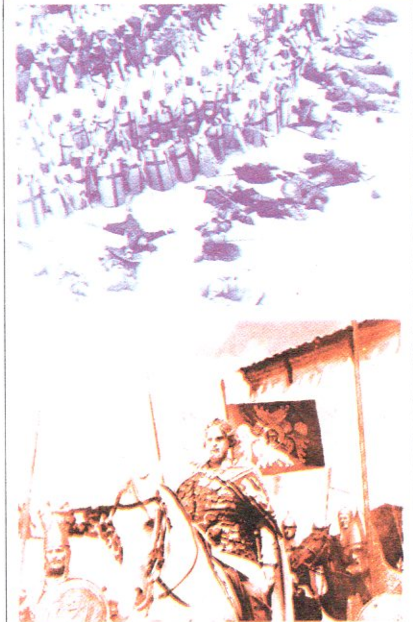
ALEKSANDR NEVSKİ (1220-1263) ve ordusu. Aleksandr'ın sürdürdüğü savaş çok kanlı oldu. Bu ikon üzerindeki resimde, yurtlarını ve Ortodoks dinini korumak için savaşan Aleksandr ve ordusuna ilahi bir hava vermeye özen göstermişler. Böylece, savaştan çok dini bir olay gibi betimlenmiştir.

YAROSLAV'IN MİĞFERİ
Aleksandr Nevski'nin babası Yaroslav'ın (13. yüzyıl başları) bu miğferi bir savaş alanının üzerinde bulundu. Bu tepesi sivri başlık Ortaçağ Rus savaşçılarının tipik miğferidir. Üzerinde gümüşten dini şekillerden oluşan süslemeler vardır.

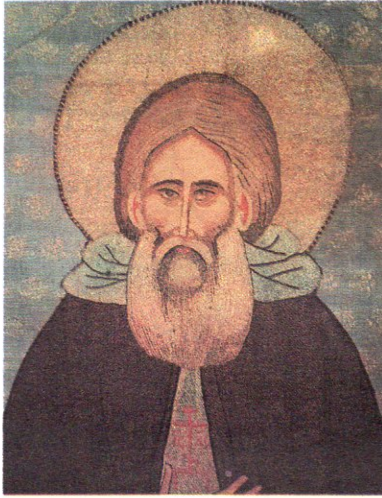
İsveçliler Rus prensliklerinin zayıflayışından yararlanmak istediler ve Germen ırkından Töton şövalyelerinin Katolik inançlarını yaymak için kontrolleri altına aldıkları Novgorod topraklarına ayak bastılar.
Novgorod Prensi Aleksandr (1220-1263) İsveçliler'i Neva üzerinde 1240 yılında yendi (bu zaferinden ötürü ona Nevski adı verildi). Tötonlar'ı da 1242'de Thoudes (Çudovo) Gölü üzerinde yendi. Aleksandr hayatının geri kalan kısmını, Tatarlar'la yaptığı üzücü ve küçük düşürücü pazarlıklarla geçirdi. Ruslar'ın ödedikleri haraçların miktarını azaltmak için pazarlıklara katılan en önemli yetkili oydu. Sonunda savaşlardan sağ çıkabilmiş Novgorod Boyarları'na, kentin ekonomik yaşamının devam edebilmesi için Tatarlar'la işbirliği içinde olmaları gerektiğini kabul ettirdi. İki yüzyıldan fazla sürecek olan Tatar hâkimiyeti, Rusya'yı yıkıp batırmış, Batı uygarlığından uzaklaştırmış ve bütün ticari ilişkilerini Doğu'ya yöneltmişti.

EİSENSTEİN'IN (1938) ALEKSANDR NEVSKİ'Sİ
Aleksandr, sayıları kendilerinden üstün olan Töton şövalyelerini donmuş Çudovo Gölü üzerinde zorluyor. İlkbahar yaklaştığı için biraz incelen buzlar, ağır zırhlar ve silahlar kuşanmış şövalyelerin ağırlığını çekemez, parçalanır.

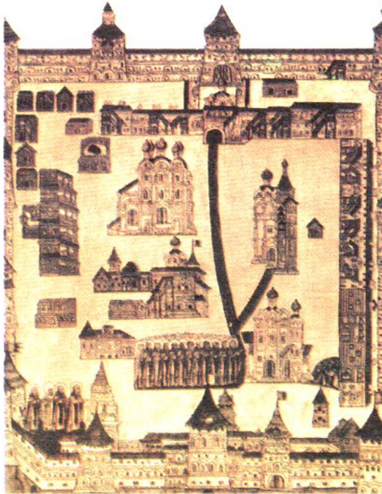

KULİKOVO SAVAŞI
Prens Dimitriy'in Becasses Ovası'nda Mamay Han'a karşı açtığı savaş resmedilmiş. Yukarıdaki bu resimde savaşın bütün evreleri bir araya getirilmiş. (Sağda) Hanı Rusya'ya saldırmaktan vazgeçirmek için ona hediyeler gönderiliyor. O bu hediyeleri geri çeviriyor. Dimitriy birliklerini topluyor. Takviye kuvvetler geliyor. Aziz Sergey dualarıyla onları kutsuyor ve onlara takviye kuvvet olarak rahip cüppesi giymiş iki keşiş veriyor. Dimitriy İaroslav kentine gidiyor (ortada). Çok şiddetli bir savaş ortalığı kasıp kavuruyor. Geceleyin Dimitriy'i yaralı olarak buluyorlar (yukarıda sağda). Çok öldürücü bir savaştı. Asker sayısının daha az olmasına rağmen zaferlerini, savaşın sona ermesini sağlayan sürpriz saldırılarına borçluydular. Dimitriy askerlerinin savaştan kaçmasını engelleyebilmek için birliklerinin hepsini Don Nehri'nin karşı kıyısına geçirmişti.

AZİZ SERGEY
Prens Dimitriy'in danışmanı.

TRİNİTE
17. yüzyılda taş üzerine yapılmış.

Tatarlar'ın Rusya dışına sürülmesi

Ortodoks kilisesi bütün yükümlülüklerinden muaf olarak Tatarlar tarafından anlayışla, hoşgörüyle karşılanmıştı. Böylece, karanlık çağda, Rus prensleri Tatarlar tarafından yönetimi devralmaya aday gösterilebilmek için kendi aralarında kavga ederken, istilacılar karşısında çok büyük bir korkuya kapılan halkların bu korkusu devam edip giderken, kilise belli bir oranda da olsa Rus kimliğini muhafaza edebilmişti. Bu korku bütün Rusya'ya yayılan coşkulu bir dini hareketi başlatmıştı. Pek çok kişi ıssız ormanlarda keşişliğe başlamıştı.

Aziz Sergey de (1321-1319) bu keşişlerden biriydi. Moskova yakınlarında Rusya'nın en önemli manastırlarından biri olan Troytse-Sergiyevskaya Lavra Manastırı'nı kurdu -bugünkü Zagorsk'ta. Bu manastır Rus Ortodoks kilisesinin gerçek kalbiydi. Başka keşişler de bir araya gelerek yeni manastırlar kurdular. Yeni kurulan bu manastırlar, yapılan çeviriler ve kopyalar, kitapların her yerde yayılması Hıristiyan uygarlığının büyüyerek çoğalmasında önemli bir rol oynamıştı.

DİMİTRİY
(1350-1389)
Prens Dimitriy'in bir freskteki güzelleştirilerek çizilmiş portresi. Tanrı'nın yeryüzündeki vekili olduğu için Bizans imparatorları gibi onun da başının etrafında bir halesi var.

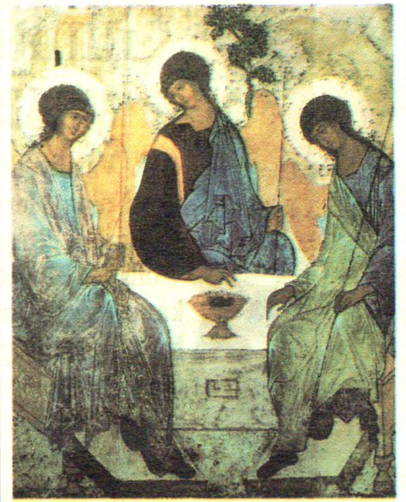

TİMUR
(1336-1405)
Moskova önlerine kadar Altınordu'yu tahrip etti.

Moskova büyük prensi Dimitriy kendisine yardım etmeye gelen pek çok Rus prensi sayesinde, 1380 yılında Kulikova'da -Becasses Vadisi'nde- Don üzerinde Tatarlar'ı ilk kez yenilgiye uğrattı, bu yüzden kendisine Donskoy adı verildi. Kısa süre içinde, çok sayıda asker kaybederek elde edilen bu zafer, hep birlikte elde ettikleri bir zaferdi, milli duyguların doğmasına sebep olmuştu. Kulikova zaferi aynı zamanda yenilmez düşman imajını yıkmıştı: Ayrıca bu zafer, Hıristiyan Ortodokslar'ın İslamiyet karşısında elde ettikleri bir zafer olarak kabul edilmiş, Moskova'nın prestijini artırmış, Rusya'nın başkenti olmasını sağlamıştı. Ama Moğol boyunduruğundan kurtulabilmeleri için aradan uzunca bir süre geçmesi gerekiyordu, ancak bir asırdan daha uzun bir süre geçtikten sonra Rusya bu istiladan tam olarak kurtulabilmişti.

İki buçuk yüzyıl süren Moğol egemenliği Rusya'ya pahalıya mal olmuştu. Halk katliamlar sırasında öldürülmüş, kitleler halinde esarete götürülmüştü. Ödedikleri vergiler ekonomilerini çökertmiş, iflas ettirmişti. Bununla birlikte din adamları ve soylular durumdan fazla şikâyetçi görünmüyorlardı.

ANDREY RUBLEV
Troytse-Sergiyevskaya Lavra Manastırı'nın keşişi, en büyük ikona ressamı olarak kabul edilir. Rus ikonalarının en meşhuru olan Trinite'yi o çizmiştir. Üç kutsal kişi, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh, Kutsal Kitap'taki İbrahim'in konukseverliği hikâyesine uygun olarak üç melek şeklinde çizilmiştir. Onun eseri, çağının korkunçluğuna rağmen, 15. yüzyıl başlarında manastırlardaki hayatın ve Rusya'daki sanat hayatının bir tanığıdır. Yukarıdaki resimler Andrey Tarkovski'nin (1966) Andrey Rublev filmindendir.

Rublev'in resim teknikleri: Resim yapılmadan önce perdah yapılırdı.

ALTINORDU
Yaklaşık iki yüz elli yıl süren Altınordu egemenliği Rusya tarihinde derin izler bırakmıştır. Özbeg'den (1312-1341) itibaren bütün Altınordu hanları Müslüman'dılar. Knezler unvanlarını Altınordu Hanı'ndan alıyor, bağlılıklarını bildirmek ve armağanlarını sunmak için sık sık ordugâha gidiyorlardı. Altınordu'nun ortadaki kilisesine tanıdığı dokunulmazlık sayesinde Ruslar direniş ve kurtuluş hareketlerini örgütleyebildiler.

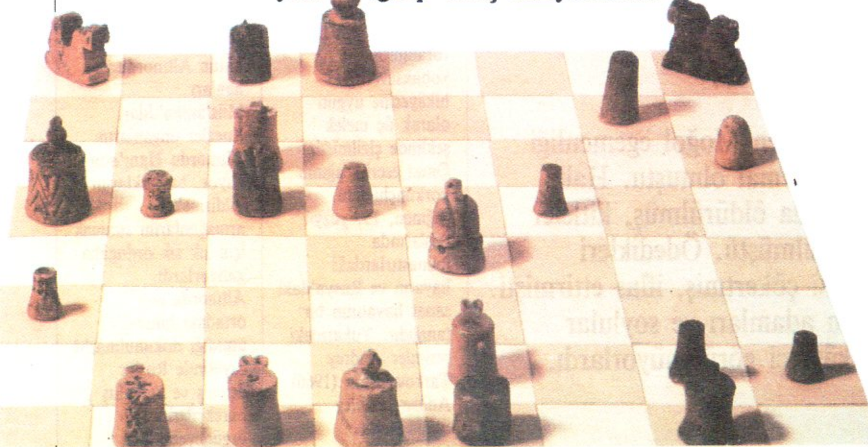
Günlük yaşam

III. Vasiliy döneminde Rusya'da Almanya elçisi olan Herberstein'dan, 15. yüzyıl başlarının Rusya'sı hakkında çok değerli bilgiler edinebiliyoruz. Herberstein, Sarayın göz kamaştırıcı debdebesini olduğu kadar, yoksul halkın çektiği güçlükleri de fark etmişti. Bir dizi ufak hikâyeyle, kendi geleneklerinden oldukça farklı olan Rus geleneklerini çok canlı bir şekilde anlattı. Bir babanın oğlunu köle olarak satabileceğini yazıyor. Köleler, bazen efendileri tarafından azat ediliyorlardı ama yaşayabilmek için kendilerini bir başkasına satmaktan başka çıkar yolları olmuyordu. Köylüler çok yoksuldular, çok güç şartlarda yaşıyorlardı. Bayramlarda dinlenmiyor, tatil yapmıyorlardı, çünkü haftanın altı günü efendileri için, yedinci gün ise kendileri için çalışıyorlardı. Bir köyün gençlerinin, diğer köyün gençleriyle spor yapmak amacıyla nasıl kıyasıya birbirlerine girdiklerini de anlatıyor. O sıralarda da ayyaşlık yasaklanıyor ve alkol serbestçe satılamıyordu. Sadece büyük hükümdarlar diledikleri gibi içki satın alabilirlerdi, ama içki içmek isteyenler, kenar mahallelerden birinde inşa edilmiş yerlere gidip yalnızca orada içebilirlerdi.

Kadınların yaşamını çok yakından ve iyi izleyememişti, çünkü kadınlar yalnızca kiliseye gitmek için evden dışarı çıkıyorlardı. Kadınlar, evin kendilerine ayrılmış bir bölümünde yaşıyor, orada çocuklarıyla meşgul oluyor ve yün eğirip dikiş dikiyorlardı.

"KOVCH"LAR
M.Ö. 2000 yıllarından günümüze kadar gelen bu kaplar iri kütükler yontularak kullanılacakları işlere uygun olarak her boyda yapılırlardı: Su kabı olarak, çuvaldan tahıl almak için veya tahılları muhafaza etmek için kullanılırlardı. Değerli madenlerden yapılan "kovch"lar ise prenslerin sofralarının süsleriydi.

SATRANÇ TAKIMI
Satranç, Pers kökenli bir oyundur. Oynayanların zeki olması ve strateji bilmesi gerektiği için Eski Dünya'da çok yaygındı. Novgorod kazılarında bulunan bu satranç taşları 13. yüzyıla aittir.

MÜZİK ALETLERİ
Kazılarda bulunan müzik aletleri çok çeşitliydi. Yayla çalınan bu aletler, bir çeşit kemana benzeyen (yukarıda) veya telleri parmak veya tırnakla çekilerek çalınan bu sitar (aşağıda) dizlerin üzerine konularak çalınırdı. Ziyafetlerde Bogatyr Destanı gibi destanlar anlatılırdı. Ziyafetler müzik yapmak için de bir fırsattı.

MASKE
Bir deri tabakasından kesilerek hazırlanmış olan ve soytarıların kullandığı bu maske Novgorod'da bulunmuştur.

ZİYAFET
Elçi Herberstein, "Hükümdar, bir misafirini onurlandırmak istediğinde ona kendi masasından yemekler yollardı" diyor. O gün ziyafette kuğu kızartması ile ekşi kremalı turna, sirkeli armut, tuzlu salatalık, votka, Yunan şarabı ve bal şerbeti ikram edilmiş.

HAMAM
Banyo, daha doğrusu hamam günlük hayatın önemli unsurlarından biriydi. Kızgın taşların üzerine su dökerek elde edilen buhar, yıkananı terletiyor ve terleyince bir demet yaprakla vücudunu ovuşturduktan sonra soğuk su dökünüyordu. Bu tip banyo İskandinav Varegler'in mirasıdır. Daha çok sauna adıyla bilinir ve yüzyıllar öncesine dayanmaktadır. Banyo kuşkusuz yıkanılan ve temizlenilen yerdir ama aynı zamanda bir arada olunan, dedikodu, hatta bazen içki âlemleri bile yapılabilen bir yerdir.

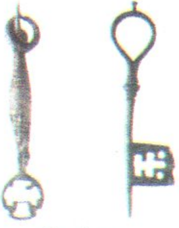
Bir delikanlı, bir genç kıza evlenme teklif etmezdi. Kız babaları kendi seçtikleri, beğendikleri delikanlılara: "Benim bir kızım var ve senin, damadım olmanı istiyorum" derdi. Herberstein, seyahat etmeye mecbur olduğu için seyahat ile ilgili ayrıntıları iyice incelemişti: Atların, kızakların, posta menzillerinin "çok iyi düzenlendiğini" belirtiyordu. "Uzun tabanlıkları (1.20 metre) çok hızlı hareket edilmesini sağlıyordu" dediği, ayakkabıların altına takılan tabanlıklar çok ilgisini çekmişti. (Bunlar kayakların ilk örneklerinden başka bir şey değildi). O ülkeye bir ekonomist gibi bakıyor, geçtiği bölgelerin üretimlerini, kaynaklarını not ediyordu. Tefecilerden, memurların düzenbazlığından, hâkimlerin rüşvet almalarından söz ettikten sonra okuyucularını uyararak Moskovalı tüccarların şöhretlerinin çok kötü olduğunu, bu tüccarların müşterilerinin güvenini kazanabilmek için kendilerinin Moskovalı olmadıklarını, bir başka şehirden olduklarını söylediklerini yazıyor.
Anlattıkları öylesine ilginçtir ki, bazı gelenekler günümüzde de devam ediyor: Gelen misafire, "hoş geldin" anlamında, tuz ve ekmek ikram edilmesi gibi.

HİNDİSTAN SEYAHATİ
Tverli Rus tüccar Athanasio Nikitine, 1466-1472 yılları arasında kara yoluyla Hindistan'a gitmiş. Onun zamanında seyahat koşulları, soyguncular ve mallardan alınan keyfi vergiler yüzünden çok güçtü. İpekli kumaşlara (Kafkasya'da bulunan 9. yüzyıl Çin ipeğinden bu elbise gibi) ve baharatlara gösterilen ilgiden bu malların Rusya'da ne kadar arandığı anlaşılıyor.
Bir saray erkânı yaşamının gelişmesi, lüks eşya ticaretini geliştiriyordu. Boyarlar, altın işlemeli kumaşlardan ve beyaz satenden kaftanlar giyiyorlardı. Altın kaplar içinde yemek yiyorlar, incilerle bezenmiş uşakları onlara hizmet ediyordu. Bu zenginliğin kaynağı, geleneksel ihracat ile Moskova'nın para basmasını sağlayan gümüş madenlerinin işletilmesiydi.

DEMİRCİLER
Sabanlar, silahlar yaptıkları gibi kilitler, olta iğneleri de yapıyorlardı. Kuyumcular, değerli madenlerden dökme mücevherler yapıyorlardı.

TARAK
Geyik boynuzundan, saç taramak ya da dokumacılıkta kullanmak için tarak yapılırdı. Kemikler yontularak yazı yazmak için kalem yapılırdı. Odundan balta, testere veya aydemir denilen keserle her şey yapılırdı: Evler, kaplar ve aletler.

Şekillerde ve dekorlarda görülen fantezi, ayakkabıcının sanatında da kendini gösterir.

Nehir üzerinde bir liman olan Novgorod gibi zengin bir kentte, yaz aylarında hayat çok hareketlidir. Zanaatkârların yaptıkları mallar ülkenin her yerine gönderilir. Kentin yakınındaki köylerde ise kış boyunca halkın beslenmesini sağlayacak ürünlerin toplanmasına çalışılır.

BALIK AVI
Kış çok sert geçtiği için besinlerin korunması her yerde olduğundan daha çok gereklidir. Balıklar kurutulur veya pek çok tuzladan elde edilen tuz sayesinde taşımaya ve stok yapmaya elverişli fıçılara tuzlanarak konulurdu.

AZİZ GEORGES
Köylüler daha sonraları olduğu gibi bir yere veya bir derebeyine bağlı değillerdi. Ürünü kaldırdıktan, mal sahibinden ücretlerini aldıktan sonra, Aziz Georges Bayramı'nı izleyen hafta, başka birinin yanında çalışmaya başlayabilirlerdi.

Güçlü şatoların gölgesinde

Orada, güçlü şatolar birer sığınaktı...
Orada, hacılar ve haçlılar Doğu'ya giden yollardan beraber ilerlemişlerdir. Orada, Avrupa'da, katedraller ve manastırlar yükselmiştir.
Orada, krallık ve papalık yerleşmişti.
Orada, şehirler duvarlarla çevrilmiş, fuarların eğlenceleri ve veba felaketi yaşanmıştır.

Şatolar çağı

KARIŞIKLIKLAR
Savaşlar, yağmalamalar, Normanlar'ın ve Macarlar'ın istilası... Şarlman'dan sonra Avrupa'da güvensizlik ve karışıklıklar başlamış; düzeni sağlamak ve korumak için şatolar gibi güçlü binalar inşa edilmiştir. Yüksek kulelerdeki savaşçılar hem insanlara hem de çevredeki bölgeye hâkimdiler.

"DOLBADERN ŞATOSU" 802 yılında William Turner tarafından yapılmış.

Büyük şatolar, dayanıklı kuleleri ve duvarlarıyla gücün simgesiydiler. Hem kraliyet şatosu, hem derebeyi evi ve aynı zamanda garnizon olarak kullanılırlardı. Bu güçlü kaleler 10. yüzyılda, Şarlman İmparatorluğu'nun yıkılmasıyla otoriteyi ele geçiren kontlar tarafından inşa edilmeye başlandı. Bir bölgeyi zaptetmek ve elde tutmak için çok önemli olan bu şatoların efendileri, yaklaşık 5 yüzyıl Batı'ya hükmetmişlerdir.

DOUVRES ŞATOSU
Bir tepenin üzerine kurulmuş olan bu şato, dört bir yanından ovaya, vadiye ve bir nehre hâkimdir.

ŞATONUN İNŞASI
Derebeylerinin, borçlanarak yaptırdıkları şatolarda en önem verdikleri yerlerden biri taş kulelerdi, çünkü inşaat için kalifiye işçi gerekmekteydi. Derebeylikte yaşayan insanlar,şatonun yapımında işbölümü yaparak çalışırlardı.

Derebeylik

Şatonun etrafındaki toprak iki çeşitti: Bir kısmı derebeyine ayrılan topraklar, diğer kısım ise borçları karşılığında köylülerin çalıştığı topraklardı. Toprak derebeyine aitti. Derebeylik gereğince, köylüler çalışmaları sonucu ellerindeki hemen hemen tüm parayı beye verirlerdi. Derebeyleri kendi kanunlarını kendileri yaparlar ve kirasını ödemeyene de para cezası keserlerdi.

Doğu'da, kralın gücü azalmaya başladığı andan itibaren, tüm büyük toprak sahipleri beylik gücünü otomatikman elde ettiler. Bu Alman kökenli kelime, kraliyetin insanlar üzerindeki hâkimiyetini açıklıyordu: Vergi, asker toplamak, yargılamak, cezalandırmak gibi. Sıradan bir derebeyi dahi, kralın gücüne sahipti, barışı ve adaleti sağlamakla görevlendirilmişti. Güvenliğini sağlamaktan sorumlu olduğu tüccarlardan ayakbastı parası alarak yollar ve köprülerin onarımını yaptırırlardı. Topraklarındaki değirmenler ve evlerin inşası için para temin ederlerdi fakat bunları kullananlar "beylik hakkı" adına para ödemek zorundaydılar. Kitapları ve ölçüleri kontrol eder ve isterlerse para bastırırlardı.

KÖYLÜLERİN BORÇLARI
Derebeylerinin uygulamalarındaki titizlik,bölgelere ve beyliklere göre değişim gösterirdi. Tüm bu bilgileri, 12. yüzyıldan itibaren yapılan çeşitli derlemelerden öğrenmekteyiz. Nüfus sayımı, köylülere kiralanan toprakların vergisi ile malla ya da parayla borçların ödenişi gibi. Ekin vergisi, tarladan kaldırılan ürün ve bağbozumunun orantısına göre alınırdı. Haraç, özgür erkeklerin askerlik görevinden kurtulmak için ödedikleri vergiydi ve 12. yüzyıldan itibaren ortaya çıkmıştır. Toprak kölelerinin toprakları üzerinde hak iddia edememeleri, vergi borcunu ödemek için derebeylik sınırları dışında yapılan evlilik gibi olaylar köylülerin derebeyliğe bağlı köleler olduğunu göstermektedir.

KÂHYA
Derebeylikteki en korkunç adamdı. Bey'in vekili olarak işleri organize eder, vergi ve borçları toplar, köylülerin direnişini sert bir şekilde kırardı.

KİLO VE ÖLÇÜ DEĞERLERİ
Çok sık olarak, derebeyleri kilo ve ölçü değerlerini kendilerine göre kullanırlar ve bu da onlara büyük bir ekonomik güç sağlardı. Fransız İhtilali'nden önce, metrik sistem ondalık ve birleşikti, ayrıca bölgeden bölgeye, bir yiyecekten diğerine farklılık gösterirdi. Örneğin, eski bir tahıl ölçeğine göre sıvılar Paris'te 274 litre fakat Bourgogne'da 268 litreydi.

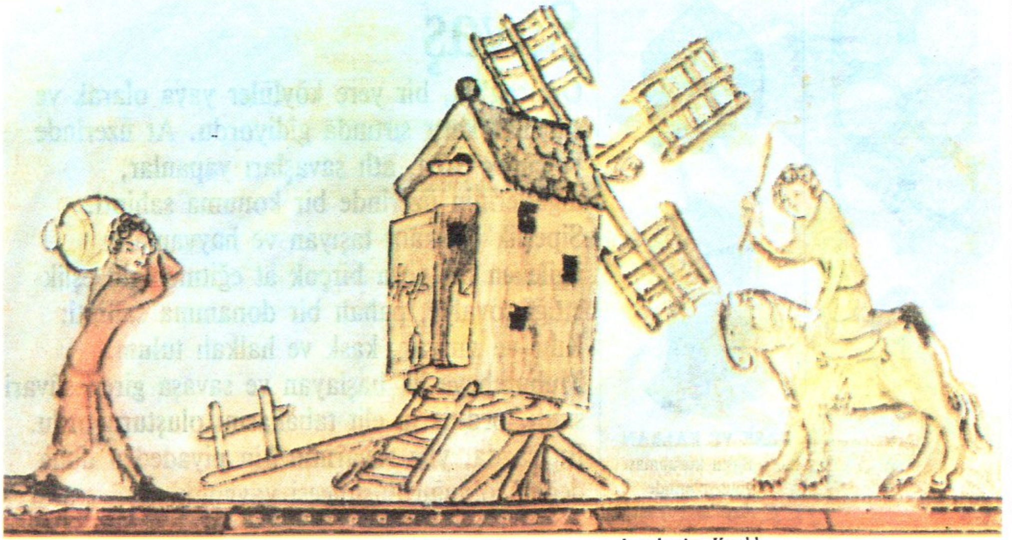
BEYLİK
Beylik haklarının kullanılması, senyörler için çok iyi bir gelir kaynağıydı. . Derebeyleri mecburi kullanım ve yaşamak için gerekli olan fırın, değirmen ve pres makinesinden başka demirci ocağı ya da maden yıkama

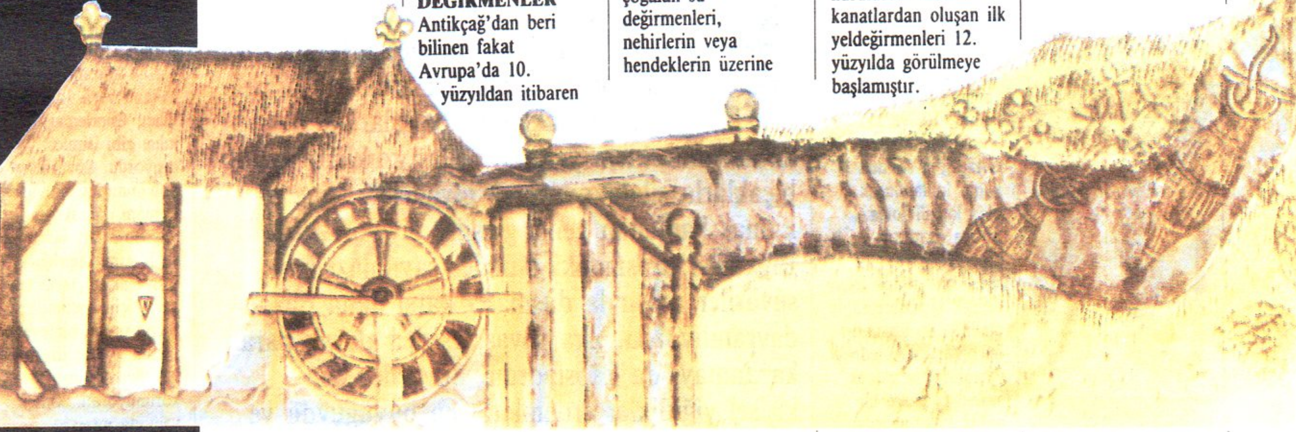
teknesinden de vergi alıyorlardı. Toprakları içinde, ayakbastı parası, pazarlar ve fuarlardaki satışlardan da yüzde hakkına sahiptiler.

PARA
Derebeylerinin, lüks ürünler elde etmek için altın ya da gümüş paraya ihtiyaçları vardı ve bu para dolaşımını geliştirmek için canla başla çalışıyorlardı. 12. yüzyıldan itibaren köylüler, derebeylerinin istediği faizleri ödeyebilmek için ellerinde kalanları pazarda satmaya başlamışlardı.

DEĞİRMENLER
Antikçağ'dan beri bilinen fakat Avrupa'da 10. yüzyıldan itibaren çoğalan su değirmenleri, nehirlerin veya hendeklerin üzerine kurulurdu. Kazıklı kanatlardan oluşan ilk yeldeğirmenleri 12. yüzyılda görülmeye başlamıştır.

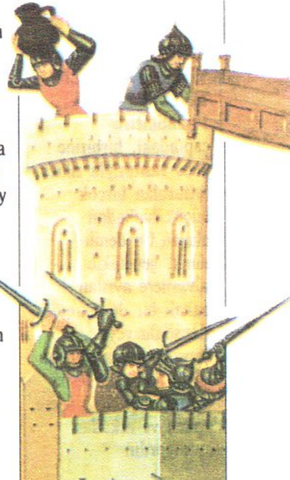

YÜKSEK ADALET VEYA ADALETSİZLİK
Derebeyinin kişiliğine bağlıydı. Küçük suçlar (hırsızlık, kavga, zina gibi) için genelde para cezası verirlerdi. Büyük suçlar içinse ölüm, vücuda yönelik cezalar veya sürgün uygulanıyordu.

Nüfusun yüzde 20'sini geçmeyen kölelerin sayısı bölgelere ve çağlara göre değişim göstermekteydi. Kimisi, Karolenjler'in köle toplumundan gelmiş, kimileriyse köleliği güvenlik açısından seçmişlerdi. Derebeyine miras yoluyla geçerlerdi ve hiçbir hukuki hakları yoktu.

GECE KARAKOLU
Bir derebeyinin boyunduruğundaki bölgelerde bu beylere bağımlı olan şövalyeler de yaşardı: Bunlar gece karakolluğu görevini de üstlenirlerdi. Bu gelenek sayesinde, şövalyeler senyörlerin evinde yaşamak ve duvarları, cephaneliği, tahıl ambarını korumak zorundaydılar. Daha kolay olsun diye çoğu zaman evlerini şatonun avlusuna taşırlardı. Bilindiği gibi Vendôme Kontu 11. yüzyılın ortalarına doğru kendisine bağlı olanlara senede bir ay karakolluk görevi önermiş ve böylece kasabayı çok iyi koruyacağının garantisini vermiştir. 13. yüzyıldan itibaren gözlem görevi paralı oldu ve şatoların içinde parayla ödüllendirilen askerlerden oluşan sürekli bir garnizon oluşmaya başladı. Birçok küçük beylikte, köylüler zorunlu olarak askerdiler. Silahların bakımını yapmak ve garnizonun atlarını beslemek zorundaydılar.

Savaş

Ortaçağ'da, bir yere köylüler yaya olarak ve satıcılar katır sırtında gidiyordu. At üzerinde yolculuk eden, atlı savaşları yapanlar, diğerlerinin üzerinde bir konuma sahipti. Siperlik (kalkan) taşıyan ve hayvanlarla ilgilenen bir veya birçok at eğitmeninin eşlik ettiği şövalye, pahalı bir donanıma sahipti: Kılıç ve mızrak, kask ve halkalı tulum. Muharebeye ilk başlayan ve savaşa giren süvari sınıfı, orduların elit tabakasını oluşturuyordu. Bu çağda, yüz süvarinin bin piyadeden daha değerli olduğu düşüncesi yaygındı.

Piyadeler daha önemsiz bulunuyor ve yazılan tarihlerde kendilerinden hiç söz edilmiyordu! Süvarileri attan düşürmek için kullanılan mızraklar ve baltalarla, zırhlarının eklem yerlerine sıkıştırdıkları bıçaklarla silahlandırılmış piyadeler, içine kumaş kaplanan geniş giysiler giyiyorlardı. Piyadeler arasındaki ölümler sayılmazken, süvariler arasında düşmana karşı daha ölçülü davranılıyordu, zira savaş, esirler alarak para kazanmayı da kapsıyordu. Süvariler için, kişisel yiğitlikler erdemlerin en büyüğüydü ve disipline fazla yer bırakmıyordu.

KASK VE KALKAN
Başın korunması yöntemlerinde yüzyıllar boyunca büyük değişiklikler görüldü. Burunluklu (demir, burun üzerinde son bulmaktadır), koni biçimli basit kasktan sonra, 10. ve 11. yüzyıldan itibaren, Ortaçağ'ın sonuna kadar kullanılacak olan kapalı tolga ortaya çıkmıştır. Siperlikli veya siperliksiz olmak üzere değişik biçimlere sahip olabilen bu araçların ön bölümünde, görüşe ve solunuma olanak sağlamak üzere bir aralık bulunuyordu. Kalkan, savunma silahlarını tamamlamaktaydı. Savaşçılar kalkanı, kolunda, içe sabitlenmiş bir tutacak aracılığıyla taşıyordu.

ZIRHLI GÖMLEK VEYA HALKALI TULUM
1 santimetre çapındaki, birbirine pens vasıtasıyla sıkıca tutturulan birçok küçük halkadan oluşan bu demir tünik, genellikle süvarilere ayrılan pahalı bir donanımdır. Kapşonlu veya kapşonsuz olabilen bu giysi, ata binilmesine olanak sağlamak üzere önden ve arkadan ayrılıyordu.

SADIK EŞLİKÇİLER
Bütün Ortaçağ boyunca kılıç, savaşın sadık bir dostu olarak, süvarilerin sembolü olarak kaldı. Bazen, onu kullanan şövalyelere bağlı olarak Durandal, Roland veya Joyeuse kılıcı, Charlemagne kılıcı gibi isimler taşıyordu. Süvarilerin donanımının bir başka elemanı da savaş atı idi. Bu atlar, insan ve silahlarının ağırlığını taşıyacak güçteydi ve savaş için eğitilmişti; bazen meşin bir eyer takımı ve baş üzerine geçirilen bir zırhı ile korunuyordu. Kılıcın yanında mızrak, şövalyelerin donanımında ve suvarilerin görevlerinde önemli bir yer tutuyordu: Üzengiler üzerine sıkıca oturan süvari, mızrağın sapını, omuz çukuruna yerleştiriyor ve düşmanı atından düşürmek veya halkalı tulumu delmek üzere karşısındakine saldırıyordu. Turnuvalarda olduğu gibi savaşta da çok geçerli olan bu teknik, Batı'da, 9. yüzyıldan itibaren, Çin kaynaklı olan ve Araplar tarafından buraya getirilen üzengenin gelişiyle gelişmiştir. Mızrak veya kılıç gibi "soylu" silahlar dışında, daha az değerli olan, ama yay veya kundaklı yay gibi çok etkili olan başka silahlar da bulunuyordu.

HASTINGS MUHAREBESİ
11. yüzyılın en büyük askeri olaylarından biri, Fatih Guillaume tarafından İngiltere'nin fethedilmesidir. Bu dev seferde, Manş Denizi'ni atları ve malzemeleriyle geçen 7.000 şövalye ve 2.000 piyade bulunuyordu. Bayeux halısı, Normandiyalılar ve İngilizler arasındaki karşılaşmayı göstermektedir. İngilizler, Hastings şehrinden fazla uzak olmayan bir tepe üzerine yerleşmişlerdi. Dük Guillaume, yer değiştirmek için bir hileye başvurdu ve ova savaşına daha alışkın olan Normandiyalı şövalyeler, sonunda onları ele geçirdiler (1066).

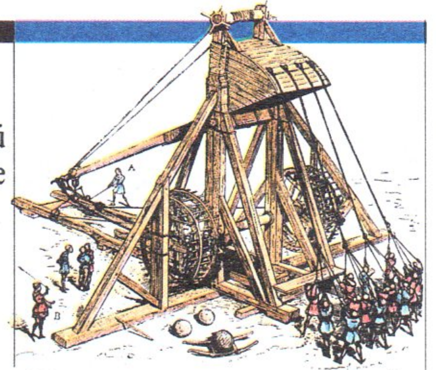

"Asilerin" kılıç ve mızraktan başka yay ya da kundaklı yay gibi çok seri olmasa da etkili silahları vardı

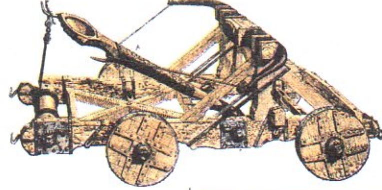
Bir okçu bölüğü, süvarilerin saldırılarını kırabilir ya da şatoyu savunanları koruyabilir. Savaş donanması yalnızca ihtiyaç duyulduğunda kullanılırdı.

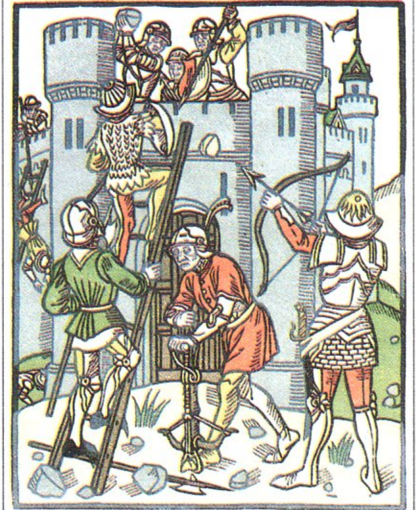
Fransa'da, ilk sürekli ordu 1439 yılında oluşturuldu. Bu döneme kadar, her güçlü senyör, ona bağlılık yeminiyle (bağımlı ve metbu arasındaki karşılıklı yardım yemini) bağlı olan özel birliğini oluşturuyor ve silahlı ordu toplama hakkı gereğince kendi ordusunu kuruyordu. Ama bazen, bir silahlı şövalyenin askerlik hizmeti bittiği anda, bir kuşatmanın ortasında şefini terkettiği görülüyordu. Gerçekte, yarı asker yarı yağmacı olan, yol kavşaklarında pusuya yatan veya yakındaki şatoya baskın yapan silahlı şövalyeler grubu, Ortaçağ savaşlarını, büyük tarihi muharebeler serisinden daha iyi resmetmektedir.

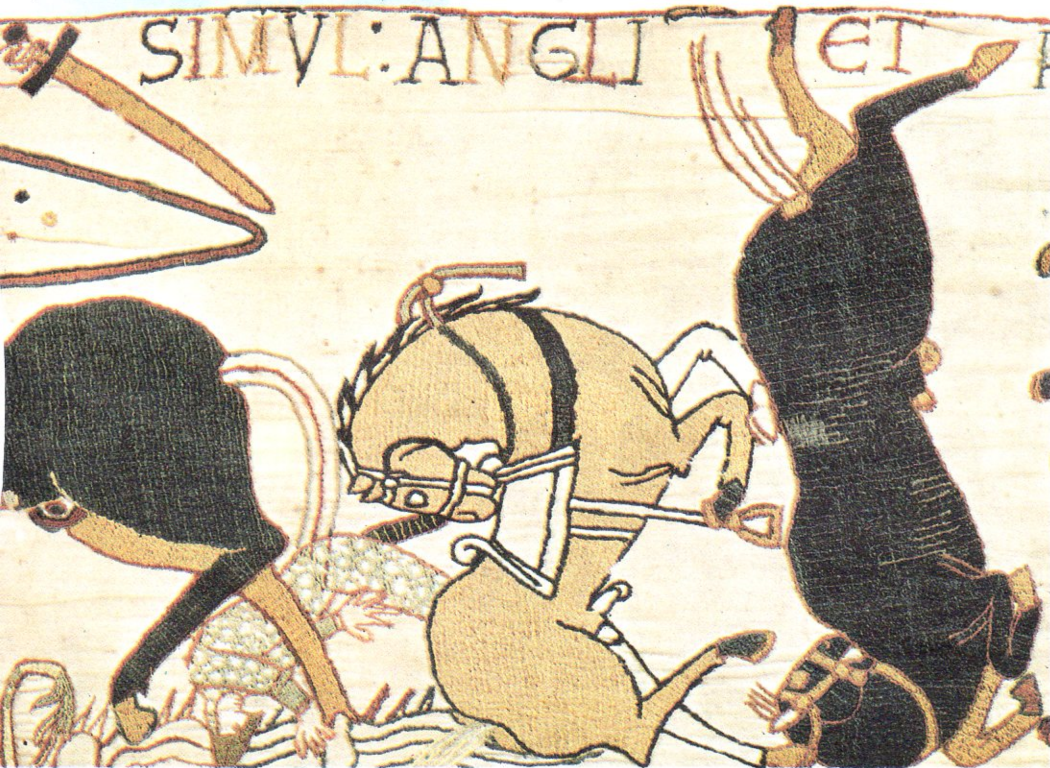
12. yüzyıldan itibaren, askeri hizmet yerini gitgide bir parasal katkıya bıraktı. Bu para geliri büyüklere, kendini daha çok verene satan profesyonel paralı savaşçılara, paralı askerlere yönelme olanağı sağladı. 1159 yılından itibaren, bü askerleri, İngiliz Kralı'nın hizmetinde görmek de mümkün oldu. Bu "bölükler" yanında, iyi yetiştirilmiş askerlerden oluşan şehir milisleri yer alıyordu. Böylece, kişisel yiğitlikler de, yavaş yavaş, bir başarı ve strateji geldi.

KUŞATMA MAKİNELERİ
Kapancılar, çevredeki kundaklı yaycılar ve mancınıkçılar (yukarıda) taş balyalar veya yanmakta olan mermiler göndermekteydi.

KUŞATMA
Güçlü bir şatoyu güç kullanarak zaptetmek için üç olasılık vardı: Duvarın altından, üstünden veya arasından geçmek. Duvarları yıkmak üzere, yapıların altına galeriler kazmak, kazmacıların işiydi; bu kesin teknik, çok zaman ve uğraş gerektiriyordu. Saldırı ölçeğinde, sürpriz bir hamlenin başarılması güçtü ve birçok kişinin hayatına mal oluyordu. Tuzak makineleri (sıklıkla orada monte edilen) bir duvarı yıkmak veya uzaktan ateşe vermek için çok etkiliydi. Bazı ordular, kuşatılanların erzaklarının bitmesini bekliyordu. Diğerleri ise hileyi, ihaneti kullanıyordu.

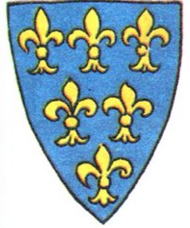
BİR TÜR TOP
16. yüzyıl sonuna doğru ortaya çıkan, topun atası.

Turnuvalar

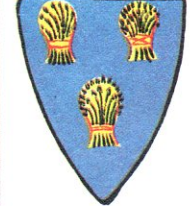
Davetiyeler, tüm ülkelere, en uzak bölgelere dahi dağıtılırdı. Şövalyeler ise her bölgeden, kimi adamlarıyla kimi yalnızca atıyla olmak üzere akın akın gelirlerdi: Büyük baronlara, silahlarını taşıyan yardımcıları eşlik ederlerdi. Çimenliğin üzerine kurulan çadırlarda kalırlardı. Tribünler çok renkli kumaşlarla süslenir ve oyun alanı çok iyi hazırlanırdı: Her şey hazır olduktan sonra da oyunlar başlardı. Akşam, yarışmalardan sonra şölen, danslar ve hokkabazlık gösterileri olurdu.

"QUINTAINE"
Üzeri zırhlarla kaplı, sorgun ağacından yapılan bu manken, bir mızrak yardımıyla devrilir. Bu oyun, şövalyelerin fiziki güçlerini geliştirmek için antrenmanlarda yaptıkları egzersizlerdendir.

ARMALAR
Zırhları altında tanınmayan tüm bu savaşçı kalabalığı içinde dost-düşman nasıl anlaşılabiliyordu? Kalkanların, tüniklerin ve bayrakların üzerindeki armalar, yarışmacıların kimi temsil ettiklerinin göstergesiydi.

ŞAHİNLERE GİYDİRİLEN BAŞLIKLAR

BAŞLIK GİYDİRİLMİŞ BİR AVCI ŞAHİN

ŞAHİNLE YAPILAN AV
Ortaçağ'da, önce Doğu'da, sonra Batı'da yaygınlaşmıştır. Şahinlerin eğitimi özel kişiler tarafından yapılan çok titiz bir çalışmadır. Avdan önce, görebileceği herhangi bir şeyden etkilenmesini önlemek amacıyla gözlerini kapatan özel bir başlık takarlardı.

Av şöleni

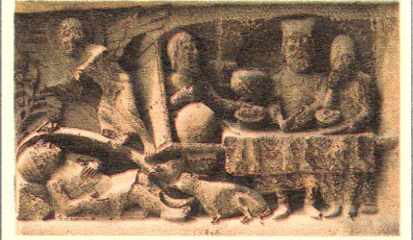
Turnuva gibi, av da asillerin düzenlediği ve şövalyelerin dayanıklılığını kontrol eden sosyal bir olaydı. Ortaçağ'ın başından itibaren düzenlenen bu avlarda köpek sürüleri ve avcı kuşların takip ettiği büyük av hayvanları beslenir ve bu özel günler için saklanırdı. Bu avlar aynı zamanda, ormanı zararlı sürü hayvanlarından temizlemek açısından da önemliydi. Misafirlere, temizlenmiş av hayvanları ve tuzakla yakalanan tavşanlar verilirdi. Ev sahibinin masasına av etleri parçalanmış olarak götürülürdü.

Derebeyinin masasında, genellikle av hayvanlarının etleri yenmeden kalırdı. Çünkü bu hayvanlar kasaplık olarak değil de tarım, yün ve süt ürünleri için yetiştirilirlerdi. İnsanlar, baharatlı soslardan hazırlanan yemekleri, hamurişlerini, tatlı su balıklarını, midyeyi, tatlıları ve yemeğin sonunda verilen kokulu şarabı daha çok beğenirlerdi.

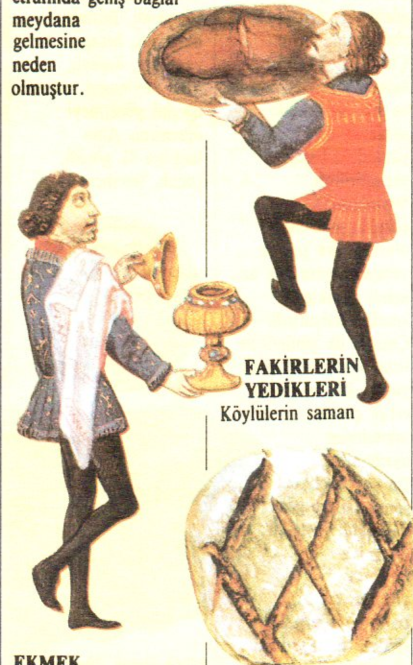

ŞAHİN EĞİTİMCİSİ
Bu resim, 1240 yılına doğru Germen Kralı II. Frederic tarafından yazılan kitaptan alınmıştır. Bu kitap, en eski avcılık incelemelerinden biridir. Resimde, kuşun tüneğin üzerinde dinlenişi görülüyor.

ŞARAP
Hıristiyanlığın yayılması sırasında şarap dini ayinlerde kullanılmaya başlayınca üretimi de artmıştır. Ayrıca Romalılar'dan Barbarlar'a geçen lüks bir zevktir. Keşişlerin ayinlerde şarap içmeleri manastırların etrafında geniş bağlar meydana gelmesine neden olmuştur.

EKMEK
Zengin sofralarında daima ekmek tahtasının üzerinde beyaz ekmek bulunurdu (her davetlinin önüne, üzerinde et olan ekmek dilimleri konurdu). 12. yüzyıldan itibaren buğday üretimi çavdar gibi tahılların üretimini geçti, çünkü orta sınıf aileler, asillere özendikleri için beyaz ekmeği tercih ediyorlardı. Köylüler ise çavdar, yulaf, buğday ve çavdar karışımı ekmeklerden çok hoşlanıyorlardı.

FAKİRLERİN YEDİKLERİ
Köylülerin saman saplarından oluşan kulübelerinde, çorba, bakla ve haşlanmış tahıl yenirdi. Bayramlarda tuzlanmış et çıkarırlardı. Ayrıca, biraz sütlü yiyecekler, biraz taze sebze olurdu.

EĞİTİM
Doğum ve küçük çocukluk evresi kadınlara aitti. Doğuran kadının odasında erkek görülmez, deneyimli ebeler bulunurdu. Çocuk, doğduktan hemen sonra yıkanır ve sıkı bir şekilde sarılarak ateş yanındaki beşiğe yerleştirilirdi. Soyluların çocuklarının dadısı olurdu, zira şatoda yaşayanlardan pek azı kendi çocuklarını kendisi yetiştirirdi. Çocuğa ilk günlerinde isim konulurdu. Yedi yaşına kadar, küçük erkek çocuk annesinden ayrılmazdı. Bu yaşı geçtikten sonra, aileye göre değişiklik gösteren eğitimine başlardı: 17. yüzyılın birçok baronu, diğerleri eğitimli olduğu halde, okumayı bilmezdi. Geleceğin şövalyesi, sıklıkla, silah sanatını vaftiz babasından ya da komşu bir senyörden öğrenirdi. Kızlar, evleninceye kadar şatoyu terk edemezdi. Burada, okumayı, hesap yapmayı, örgüyü, şarkı söylemeyi, işlerini yönetmeyi öğrenirdi. Ama kadının ilk görevi, çocuk, tercihen de erkek çocuk dünyaya getirmekti.

KIRSAL KESİME ÖZGÜ BİR KONFOR
İyi ısıtılmayan ve hava akımlarının kurbanı olan şatolarda, halılar, soğuğa ve neme karşı mükemmel bir korunma yoluydu. Bu halılar duvarları süslemekte, büyük odaları bölmelere ayırmaktaydı. Yatakların çevresine gerildiğinde, uyuyan kişiye mümkün olduğunca özerklik sağlıyordu. 14. yüzyıldan itibaren, halının cazibesi, soylular ve burjuvalar arasında geniş ölçüde yaygınlık kazandı. "Angers'in kıyameti" (1379) veya 15. yüzyıl sonunda imal edilen "tekboynuzlu ile kadın" (yukarıda, sağda) gibi bazı görkemli seriler korundu. Mobilyalar basitliğini sürdürüyordu: Hem düzenlemeye yarayan hem de oturulacak yer olarak kullanılan sandıklar, banklar ve masalar bulunmaktaydı. Bu eşyalar, odadan odaya, şatodan şatoya taşınıyordu. Büyük yatakların yerleştirilmesi için yapılmış olanların dışında, odaların işlevi sabit değildi.

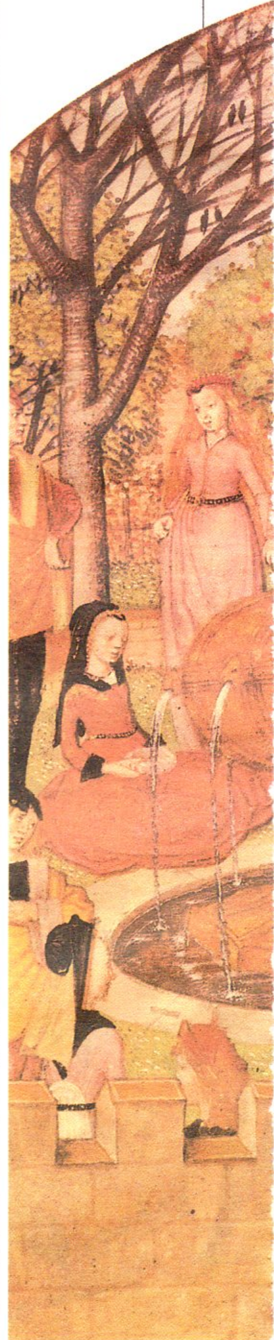

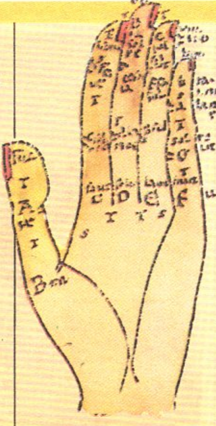
Şatoda yaşam

Aile çevresi ve hizmetçileri ile loş ve iyi ısıtılmayan tek bir odada yaşayan, kendi toprağının ve çıktığı avın ürünlerini idareli olarak tüketen bir küçük 11. yüzyıl senyörünün varoluş tarzı ile, uçsuz bucaksız bir alana yayılmış birçok şatonun sahibi olan, çevresinde birçok at eğitimcisi, değişik görevlere sahip askerler, bilginler ve şairlerle çevrili bir büyük baronun parlak dünyası arasında hangi ortak ölçülerden söz edilebilir? Senyörlerin yaşamı, tabii ki çağlara göre, ama bunun yanında bölgelere ve kişisel zenginliklere göre çok değişmiştir. En yoksulundan en varlıklısına kadar bütün senyörler, bazen bir turnuva veya şölen, bazen de dinsel bayramlarda prensler ve kontların çağrıldığı, bütün üyelerin bir araya geldiği toplantılar sırasında bir araya geliyordu. Şölen veren bir hükümdar, eli açıklığını kanıtlamak zorundaydı: Her türlü hediyeler, lüks giysiler ve kap kacaklar dağıtırdı. Değerli kürkler (samur kürkleri, küçük-gri kürkler) ve Doğu kumaşlarına (Şam veya İskenderiye'den ipek) olduğu gibi, parlak renklerdeki güzel yün kumaşlara da değer biçilirdi. 12. yüzyılın başında, kibar kişiler saçlarını ve sakallarını kıvırcıklaştırıyordu. Kadınlar, saçlarıyla altın saç örgüleri yapıyor, kabarık elbiseler ve hafif başörtüleri giyiyorlardı. "Bliaud"larının (tünik) geniş kolları yerlere kadar uzanıyordu.

DELİ KRALİÇE
"Quand ieu la vey, be m'es parven..." "Onu gördüğümde, bana bu kadar benzediğini-gözlerim, yüzüm ve tenim-Beni sarmalayan huzursuzluk ihanet etti ve rüzgârdaki yaprak gibi titredi. Bu başlanmış aşkla artık bir çocuktan farkım yok ve tutkunun bu noktasındaki bir adam büyük bağış olan kadına sahip olabilir." Bernard de Ventadour.

GUİDO D'AREZZO
(990-1033)
Müzikal teori alanında büyük bir yenilikçidir. Üzerine altı nota yerleştirdiği düzezginin portelerinin dört çizgisine nispeten yüksek sesler sabitlemiştir: Do, re, mi, fa, sol, la şeklinde, Aziz Jean-Baptiste'in bir ilahisinden aldığı altı seslemi isimlendirmiştir. 17. yüzyılda bunlara si de eklenmiştir.

Fransa'da, öğlenin parlak avlularında, Virgiliüs ve Ovidius'un şiirleri okunuyor, Antikçağ efsaneleri, mitolojik hikâyeler ve kahramanlık öyküleri anlatılıyordu. Aguitaine'li IX. Guillaume'dan sonra, ilk halk ozanları olan Bertran de Born, Jaufré Rudel, Bernard de Ventadour Batı şiirini geliştirdi. Aynı çağda, kuzeyde Kelt yazıları, İngiltere'de ise, çok popüler olan Kral Arthur Efsanesi yaygınlaşmıştı.

SARAYLILARIN AŞKI
Edebi ve şiirsel yeniliklerde, kadınlar büyük bir rol oynuyordu: Şairler, donuk veya tutkulu ölümcül aşkı değilse de, soylu, armoni kaynağı, iyi duyguları kadınlar için dile getiriyorlardı. Saray şairleri, aynı zamanda müzisyendi: Onlar eserlerini kemanın atası olan viyola, lavta ve santur gibi telli çalgılar eşliğinde şarkı olarak söylenebilecek şekilde tasarlıyordu.

Av borusu çalan müzisyen.

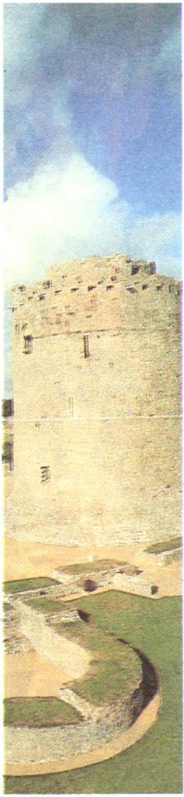

Viyola çalan saz şairi.

Bir rebec kullanan akrobat müzisyen.

Hokkabazlık yapan çocuk.

Flüt çalan müzisyen.

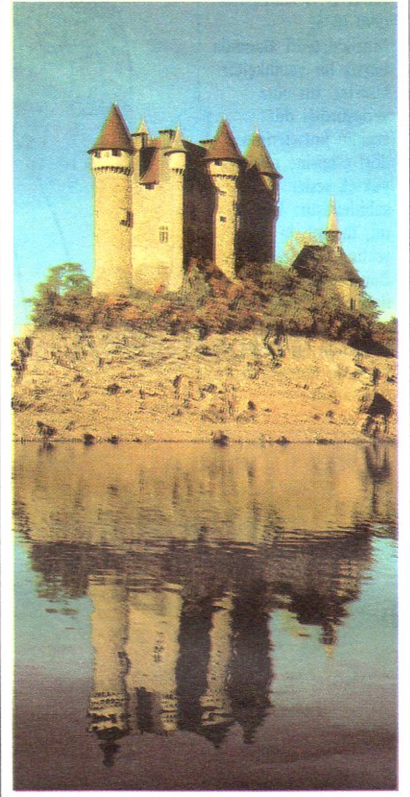

Santur çalan müzisyen.

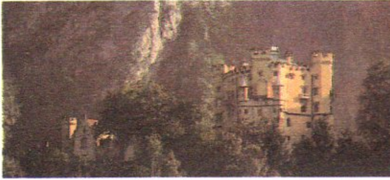

Avrupa'nın güçlü şatoları

Bir kent veya kontluk olan tüm feodal şatolar, ulus kelimesinin bir anlamının olmadığı, ayakbastı parası için savaşıldığı dönemlerin en iyi şahididirler. Krallar, modern çağların başlangıcında merkezi bir yönetimi yetiştirmek amacıyla Ortaçağ'ın ünlü kulelerini yıktırmışlardı. Komşu köylerde oturanlar, yıkılan bu duvarları bir taş madeni gibi görmüşler, evlerini inşa etmişler ve o günlerin geri gelmeyeceğinden emin olarak krallığa giden yolu hazırlamışlardır. Çünkü bu şatolar, çok zorlu bir geçmişin en önemli tanıklarıydılar. Bugün ise, harap olmuş bu şatolar sağlamlaştırılıyor ve binlerce ziyaretçi, köklerinin tarihini araştırmak amacıyla karanlık köşeleri, geniş salonları değişik bir heyecanla inceliyorlar.

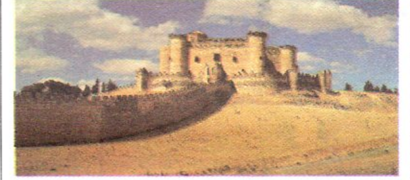
AİLE ŞATOSU
"Birçok geçiş yolunu, gizli merdivenleri, zindanları, kapalı ve açık galerileri birbirine bağlayan labirentleri, tüm yollarını bilemediğimiz gizli yeraltı odalarını bir arada düşününüz. Her yerde sessizlik, karanlık ve taşlar: İşte Combourg Şatosu". (Chateaubriand, "Mezar Ötesinden Hatıralar")

Hohenschwangau (Bavyera), 14. yüzyıl

Caren Şatosu (Galler ülkesi), 14. yüzyıl

Belmonte Şatosu (İspanya), 15. yüzyıl

Vianden Şatosu (Lüksemburg), 15. yüzyıl, restorasyondan önce

Vianden Şatosu (Lüksemburg), 15. yüzyıl, restorasyondan sonra

(Galler ülkesi), 14. yüzyıl

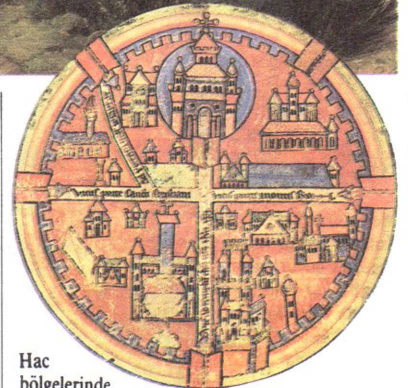

Hacılar ve Haçlılar

HACI
Her yaşta ve durumdaki erkekler, yolun tehlikelerinden dolayı çok az sayıda kadın, dini açıdan kutsanmak için dilek diler ve yola çıkarlardı. Mal varlıkları ve paraları yolculuklarında korunurdu. Döndüklerinde ise, hacca gittiklerine dair tüm belgeleri ortaya çıkarmak zorundaydılar.

Hac, tüm büyük dinlerde vardır. Hacı, büyük bir istek ve inançla, günah çıkarma ve fedakârlık düşüncesiyle ülkesini terk eden insandır. Tanrı'nın lütfunu ve affını kazanmak için acıya katlanmak gerektiğine inanır. Kudüs'e giden yol Müslümanlar'ın topraklarından geçmekteydi. Hıristiyan hacılar korktukları için 1050 yılından itibaren orduyla birlikte yolculuk etmişlerdi. Bu yüzden hac, yavaş yavaş bir savaş seferi halini almıştır.

Hac bölgelerinde, tanrısallığın sembolü olan tapınaklar ve dini eşyalar bulunurdu. Kudüs, en üstün amaç olan haç şeklinin bir daire içinde gösterilmesiyle ifade edilir.

İLAHİ KENT
Süleyman Peygamber, Kudüs'ü ilahiler ilahisi bir kent olarak hissetmiş ve sevgilisini bekleyen genç bir kızı onunla tarif etmiştir: "Saçlarından inen keçi sürüleri gibi, boynun ordularla dolu bir kale, Davut Kulesi'ne benziyor. Sen gerçekten mükemmelsin, hiçbir şey senin güzelliğini bozamaz." Hıristiyanlar için Kudüs, İsa'nın acı çektiği yerdir. Bir halk kalabalığı tarafından ellerinde palmiye dallarıyla karşılanışından birkaç gün sonra son Paskalya ayinini

yönetmişti. Yakalanmadan önceki son duasını Zeytin Dağı'nda yapmış, Golgotha Dağı'na giden Dolorosa yolunda çarmıha gerilmişti. Saint-Sepulcre Kilisesi o döneme tanık olan birçok şeyden oluşmaktadır ve önemli hac duraklarından biridir. Kudüs, Müslümanlar için de kutsal bir kenttir, çünkü Hz. Muhammed Allah'ın yanına çıkarılmıştır. "Tanrı, bir gece Hz. Muhammed'i

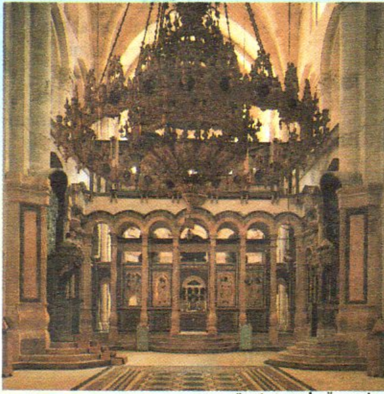
Mekke'den alıp Kudüs'e getirdi ve o gücünün büyüklüğünü bize bir kez daha gösterdi" der Kutsal Kitap, "Gece Yolculuğu'nda".

Üç dinin kutsal şehri, Kudüs

Davut Peygamber'in eski başkenti Kudüs'e oğlu Hz. Süleyman ünlü Yehova Tapınağı'nı (Birinci Tapınak) yaptırmıştı. Bu kent, iki kere yeniden kurulmuş, 6 Ağustos 70'te Titus'un lejyonerleri tarafından yerle bir edilmiştir. Birçok kez yıkılıp yapılan bu kent ancak Bizans döneminde yeniden canlanabilmiştir. 640 yılına doğru ise Müslümanlar'ın eline geçmiştir. Kudüs, Suriyeliler'in, Ermeniler'in, Araplar'ın, Yahudiler'in, Filistinliler'in ve Doğulu Hıristiyanlar'ın bir arada yaşadığı ilginç bir kenttir. 1050 yılında Amalfili (Güney İtalya) tüccarlar ayaklanmış, 1099 yılında Batılı Hıristiyan hacılar için Saint-Sepulcre (Kutsal Kabir) Hastanesi'nin tahsis edilmesine karar verilmiştir.

KUDÜS'ÜN PLANI
İki önemli yapı şehre hâkimdir: Batıda Davut Peygamber'in kulesi, doğuda Hz. Süleyman'ın eskiden var olan görkemli tapınağının düzlüğü 691 yılında İslamiyet için kutsal bölge olarak kabul edilmiştir. Kent halkı dörde ayrılmıştır: Müslümanlar, Museviler, Ermeniler ve Hıristiyanlar. Her biri kendi dinsel özelliklerini rahatlıkla yerine getirmektedir ve bölgelerinde cami, sinagog ve kiliselerine sahiptirler. Kent duvarlarının dışında ise Zeytin Dağı, İsa'nın son saatlerini geçirdiği yer olarak kutsal kabul edilir.

SAİNT-SEPULCRE (KUTSAL KABİR) İsa'nın mezarının olduğu inanılan yere inşa edilen Saint-Sépulcre (Kutsal Kabir), birçok kilise tarafından çok önemli sayılıp, himaye edilmektedir. Hacılar bütün geceyi dua ederek geçirirler. Bu, hac yolculuğunun en önemli ve son aşamasıdır.

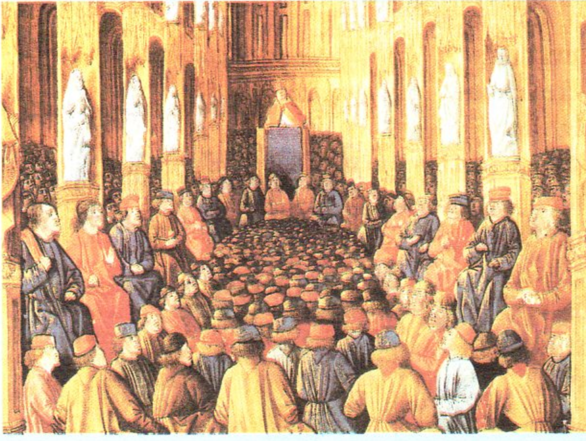
Yolcular Kudüs'e yaklaşırken, çok sayıda minare ve kubbesi olan, duvarlarla çevrili, çok canlı bir kenti keşfetme duygusunu yaşıyorlardı. Doğu'da Hz. Süleyman'ın Yehova Tapınağı'nın avlusunda, Hz. Muhammed ziyaret ettikten sonra yapılan El-Aksa Camii ve yanlış bir biçimde Ömer Mescidi olarak adlandırılan Kubbetüsahra vardır. Doğu'da İsa'nın yeniden dirilişini temsil eden Kutsal Kabir Kilisesi'nin çatısı görülür. Şehre herhangi bir kapıdan girebilmek için izin almayı bekleyen yolcular, serinlemek ve dinlenebilmek için Siloe Çeşmesi'nin yanında mola verirlerdi. Koyun ve keçi sürüleriyle Bedeviler, deve kervanlarıyla Suriyeli tüccarlar, yalnız ya da aileleriyle gelen hacılar ve İtalyan tüccarlar aralarında haber ve yiyecek değiş tokuşu yaparlardı.

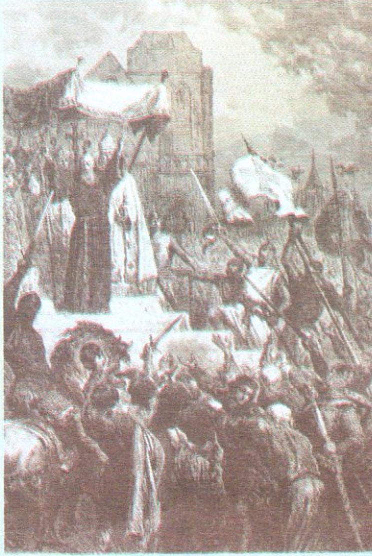
AĞLAMA DUVARI Hıristiyanlar tarafından, Museviler'in ayakta kalan tek tapınaklarına verilen ad. Museviler bu kutsal bölgeye gelip, yukarıdan aşağıya sıralanırlar.

1. Haçlı Seferi

Türkler'in Anadolu'da güçlenmeleri ve ilerlemeleri, Bizans İmparatoru kadar papayı da çok rahatsız etmekteydi. Papa II. Urbain, 1095 yılında Clermont'da yapılan ruhban toplantısında 1. Haçlı Seferi'ni önerdi. 1096 yılında gösterişsiz bir grup yavaş yavaş yol almaya başladı. Anadolu'da Müslüman askerlerle savaştılar. Bunun üzerine, şövalyeler ve baronlar, dağınık gruplar halinde, 1097'de İstanbul'a (Konstantinopolis) geldiler. Yanlarında para ve malzeme de bulunuyordu. Bu dağınıklık, Bizans İmparatoru'nun Türkler'in gelmesinden duyduğu korkuyu iyice arttırmıştı. Sonunda tüm gruplar, Anadolu'da, Papalık Valisi'nin komutasında toplandılar. Sahilden ilerlediler ve uzun bir kuşatma döneminden sonra Antakya'yı ele geçirdiler. Bir papaz adayı Azize Lance'ı rüyasında görüyor. Azize ona İsa'nın çarmıha gerildiği haçı işaret etmektedir. Bunun bir mucize olduğuna ve 1099 yazında Kudüs'e ulaşacaklarına inanıyorlar. Böylece, 15 Temmuz'da Antakya, daha sonra da yol üzerindeki diğer kentleri ele geçirerek ilerliyorlar.

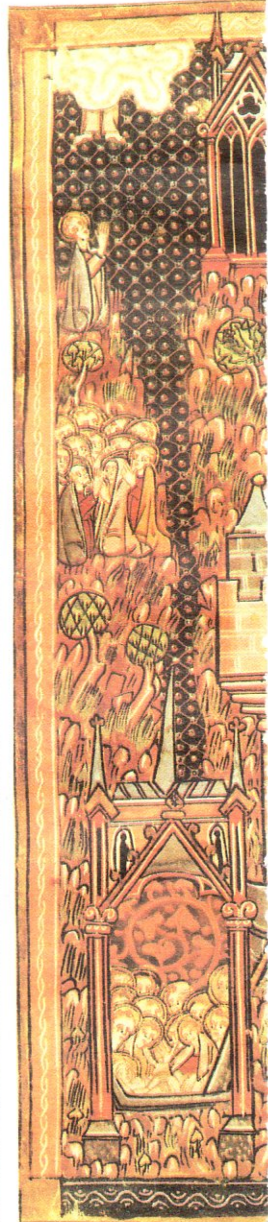
1. HAÇLI SEFERİ KARARI
1095 yılında, Katolik papazların Clermont'da yaptıkları toplantıda Papa II. Urbain, yüksek rütbeli papazları ve derebeylerini yönlendiriyor. Onlara, Hıristiyanlar arasındaki barışın öneminden, Doğulu Hıristiyanlar'ın korunmasından ve İsa'nın yaşadığı kutsal toprakların temizlenmesinden bahseder. Heyecana kapılan derebeyleri hacı olma dileklerini ifade ederler. Papanın kışkırtmasıyla, çok sayıda papaz tüm Hıristiyan ülkelerinde söylevler vermeye başlarlar. Keşiş Pierre, İsa'yı taklit ederek, bir eşeğin sırtında köy köy dolaşır. Papanın umduğundan daha büyük bir başarı elde ederek halkı hareketlendirir ve Haçlı Seferleri'nin özünü oluşturan "zavallı insanları" bir araya getirir.

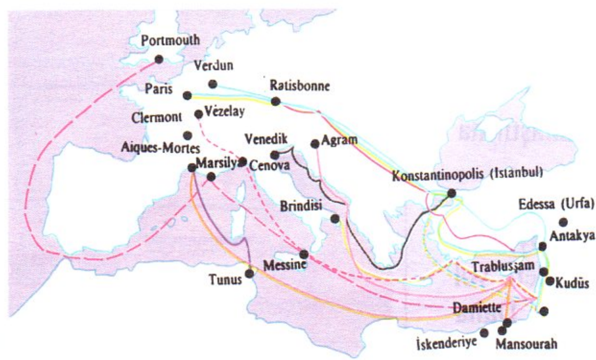
HAÇ
Kutsal topraklara gitme davetini simgeliyordu. Genellikle, giysiler üstüne dikilen kırmızı kumaştandı. Zengin olanlar, bir rahip tarafından kutsanmış, değerli taşlarla süslü, metal bir haç taşıyorlardı.

HİR HAÇLI
12. yüzyıl İngiliz Haçlısı'nın tipik kıyafeti: Zırh takımı ya da etkili örme zırh, haç işareti olan çelik yelek, mahmuzlar, kılıç ve flama.

1. Haçlı Seferi: Godefroy
2. Haçlı Seferi: VII. Louis
2. Haçlı Seferi: III. Conrad
3. Haçlı Seferi: Kızılsakal
3. Haçlı Seferi: Philippe Auguste
4. Haçlı Seferi: Flandre'lı Baudouin
5. Haçlı Seferi: Macar André
6. Haçlı Seferi: II. Frederic
7. Haçlı Seferi: IX. Louis
8. Haçlı Seferi: IX. Louis

HAÇLI SEFERLERİ'NİN YOLLARI
Katılımın ne kadar çeşitli olduğunun en önemli göstergesidir: Örneğin Lorenler ve Fransızlar karadan, İskandinavlar ve İtalyanlar denizden gitmişlerdir.

KUDÜS'ÜN ALINIŞI
Bir aydan fazla süren bir kuşatma sonunda Kudüs'ü ele geçirmişlerdir. Kuşatma esnasında Haçlılar, çeşitli savaş silahları hazırlamışlar (merdivenler, kuleler, mancınıklar), Zeytin Dağı'nda dualar etmişler, duvarların çevresinde ayinler yaparak gezmişler ve sonradan şehre saldırmışlardır. Şehir yağmalanmıştı. Tanıklar yaşanan katliamın korkunçluğundan bahsetmişlerdir.

ÜÇ KRALIN HAÇLI SEFERİ
Kudüs, 1187 yılında Mısır Sultanı Selahaddin Eyyubi tarafından geri alınınca 3. Haçlı Seferi'ne karar verilmiştir. Papa VIII. Gregoire, ortalığı karıştırmış ve "Selahaddin Vergisi" adı altında çok özel bir vergi toplamaya başlamıştı. Bunun üzerine, Fransa Kralı Philippe Auguste ve İngiltere Kralı Richard bir barış antlaşması yapmışlar, haçı da alarak Alman Kralı Kızılsakal Frederic'i takip etmişlerdir. Frederick ilk olarak yola çıkmış, karadan ilerlemiş fakat Toros Dağları'ndaki bir selde feci bir şekilde boğulmuştur (1190). Philippe ve Richard, deniz yoluyla gitmeyi tercih etmişler, Cenova ve Marsilya limanından hareket etmişlerdi. Ama aralarındaki iletişim kısa sürede bozulmuştu, çünkü Kral Richard dikkafalılıkla Kıbrıs'ı ele geçirmekte diretiyordu. Kutsal topraklara vardıklarında, Aziz Jean-d'Acre'ı Latin İmparatorluğu'nun topraklarına kattılar, fakat Kudüs'ü ele geçiremediler. Philippe Fransa'ya hemen dönmüş, savaşı Richard'a bırakmıştı. Bunun üzerine Richard, dönüş yolunda Alman İmparatoru, VI. Henri tarafından Avusturya'da tutuklanmış, yüklü bir fidye karşılığında 1194 yılında serbest bırakılmıştır. Aslan Yürekli Richard, Robin Hood efsanesi sayesinde Haçlı ordularının kralı modelini oluşturmaktadır. Asi Robin, Richard'ın kardeşi, vatansız Jean'ın zorba yönetiminden dolayı kralına sadık kalmıştır.

SEKİZ HAÇLI SEFERİ KRONOLOJİSİ
1095-1099: 1. Haçlı Seferi ve Kudüs'ün Haçlılar tarafından alınışı. Bouillon'lu Godefroy "Kutsal Kabir'in Vekili" diye isimlendirildi. Kudüs'teki Latin İmparatorluğu 1100 yılında kuruldu. İlk kral ise, Godefroy'un kardeşi, Boulogne'lu Baudouin'di.
1147-1149: 2. Haçlı Seferi Chairvaux'lu Aziz Bernard tarafından teşvik edilmiş, Fransa Kralı VII. Louis ve Alman İmparatoru III. Conrad tarafından yönetilmişti.
1187: Kudüs'ün Selahaddin Eyyubi tarafından ele geçirilişi. Tapınağı gül suyuyla yıkatmıştı.
1189-1192: 3. Haçlı Seferi, aynı zamanda "Üç Kralın Seferi" de denir.
1202-1204: 4. Haçlı Seferi, deniz taşımacılığını garantiye almak için Venedikliler tarafından İstanbul'a yapılmıştır. İstanbul'da Latin İmparatorluğu'nun (1204-1261) ve Venedik Koloni İmparatorluğu'nun kuruluşu. Papa bu olaya çok kızmış ve onları aforoz etmiştir. 1217-1221: 5. Haçlı Seferi Mısır'a yapılmış ve çok büyük bir bozgunla sonuçlanmıştır.
1228-1229: Alman İmparatoru II. Frederic, 6. Haçlı Seferi'nde sultanla görüşme yaparak, 10 yıl için Hıristiyanlar'a kutsal topraklara girme serbestliği elde ediyor.
1248-1254: IX. Louis tarafından yönetilen 7. Haçlı Seferi Mısır'a yapılmış ve büyük bir felaket olmuştur. 1250 yılında IX. Louis yakalanmış ve büyük bir fidye karşılığında serbest bırakılmıştır.
1270: 8. Haçlı Seferi. IX. Louis, Tunus kuşatması sırasında vebadan ölmüştür.

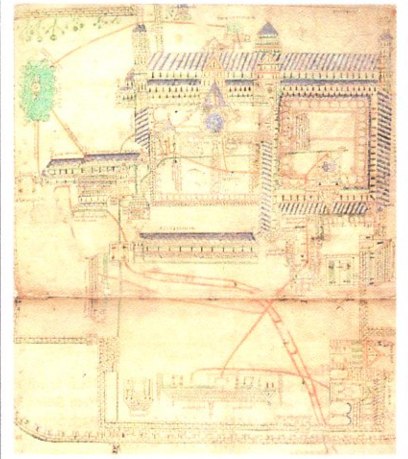
Manastırlar

9. yüzyılda, Aziz Benoit'ya göre, bütün keşişlerin temel görevi olan Hıristiyanlaştırma çalışmaları Batı'da tamamlanmıştı.
Büyük manastırlar, miraslarla, bağışlarla şaşılacak derecede zenginleşmişlerdi. Böylesine bir zenginlik doyumsuzluğa, aşırı isteklere yol açmıştı: Kilise sivil iktidarla birleşmişti. Daha da kötüsü, gerçek derebeyleri gibi olan manastır baş papazlarında ahlak bozuklukları baş göstermişti, tutkularının sınırı yoktu. Yoksulluk ve namusluluk antlarını küçümseyip, bu antlara aldırmadan ahlaksızlığı alışkanlık haline getirenleri cesaretlendiriyorlar ve hiç çekinmeden açıktan açığa nikâhsız olarak kadınlarla yaşıyorlar hatta evleniyorlardı.

(AZİZ BENOİT): KURUCU VE REFORMLAR
Nurcie'li Benoit, 529 yılında Cassino Dağı'ndaki manastırı kurdu. Orada kendi adını taşıyan kuralları kaleme aldı. İkiz kız kardeşi Azize Scholastique, yakındaki Fumarola kasabasında bir kadınlar manastırı kurdu. Biz Aziz Benoit'nın hayatını Büyük Gregoire'ın ''Diyalog'' adlı eserinden biliyoruz. Benedikten (Aziz Benoit tarikatinden olanların) kurallarına göre her manastırın ayrı özerk bir toplumu vardı, yalnızca kendi manastırlarının baş papazına itaat ederlerdi. Bu özerklik konusu Cluny reformları sırasında ele alındı, tartışma konusu oldu.

Canterbury'deki büyük Benedikten manastırının planı. Aziz Augustin tarafından kuruldu. Aziz Augustin, 597 yılında Anglo-Saksonlar'ı Hıristiyanlaştırma çalışmalarına başlamıştı.

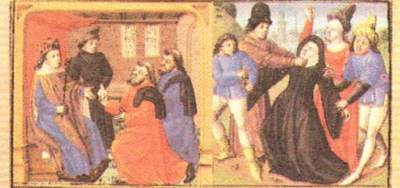

CASSİNO DAĞI MANASTIRI
1944 yılında Müttefikler tarafından yıkıldı; daha önce 7. yüzyılda da Lombardlar tarafından da yakılmıştı. Aziz Benoit'dan geriye kalanlar o zaman Fleury Manastırı'na taşınmıştı, manastır o yüzden Saint-Benoit-sur-Loire adını aldı.

Kilisenin görevleri tam anlamıyla suiistimal ediliyordu: Bu din sömürücülüğüne, ilk olarak Büyücü Simon zamanında rastlanmıştır. Yeni Ahit'in bir bölümünde Büyücü Simon'un Havari Pierre'den, Kutsal Ruh'la görüşebilme gücünü satın almaya kalkıştığı anlatılır. Bir çöküş içinde olan Benedikten mezhebini köklü bir biçimde düzeltip yeniden canlandırmak için etkili reformların yapılması gerekiyordu. 910 yılında Aquitania Dükü Dindar Guillaume tarafından kurulan Cluny Manastırı, işte böyle bir mücadeleye girişmişti. Bu yararlı girişim, tartışmalara, hatta bazen kanlı mücadelelere sebep oluyordu, ama 1073 yılında papa olan VII. Gregoire'ın desteğiyle Cluny reformu başarıya ulaşmıştı. 1098 yılında Aziz Robert, Bourgogne'da Citeaux Manastırı'nı kurdu, kısa bir süre sonra (Clairvaux ve Pontigny manastırları da bunlardandı) dört "kadın-rahibe" manastırı onu izledi. Sistersiyen reformu, Benedikten tarikatına eski sadeliğini kazandırmak istiyordu, işe, mimari stillerinin saflığı, sadeliğiyle tanınan manastırlardaki her türlü gereksiz süsü ortadan kaldırarak başladılar

CASSİNO DAĞI MANASTIRI
1075 yılına doğru, restorasyon çalışmalarından kısa bir süre sonra (1066-1071), 11. yüzyılın Roman İtalyan sanatının şaheserlerindendir. Oysa Aziz Benoit tarafından kurulan manastırın ana binaları İrlanda stilinin izlerini taşıyordu, bu kez Lombard duvarcılarla İstanbul'dan gelen dekoratörler çağrılmıştı. Muazzam bir avlu-atrium (1), büyük bir manastır kilisesi (2), yemekhane (3) ile yatakhane (4) arasında olan han bölümü (5) manastırda keşişlerin inzivaya çekildikleri bölüme açılıyordu (6).

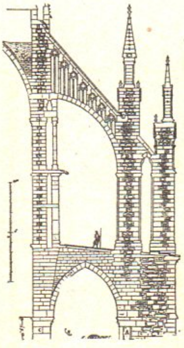

İRLANDA'DA KEŞİŞLER VE SANATÇILAR
6. ve 7. yüzyıllarda İrlanda'da zengin ve orijinal bir Hıristiyan uygarlığı gelişiyordu, Benedikten kurallarının yerini Aziz Colomban'ın kuralları almıştı. Kelt geometrik girift şekiller geleneğini devam ettiren tezhipçiliğin (Kells kitabıyla) ve kuyumculuğun altın çağıydı. İrlandalı papazlar Tanrı'nın sözlerini kıtanın her yanına, her noktasına taşıdılar.

Bu hazineler Viking baskınları yüzünden tehlikeyle karşı karşıyaydılar. Hazineleri yağmacılardan koruyabilmek için 10. yüzyıldan 12. yüzyıla kadar kiliselerin yanında çan kulesi şeklinde binalar yapıldı. Alarm işaretini alır almaz, ermişlerden kalan kutsal kalıntılar, elyazmaları ve değerli dini eşyalar, yerden birkaç metre yukarıda, ancak merdivenle ulaşılabilen bir tek kapısı bulunan bu yuvarlak kulelere götürülüp saklanırdı.

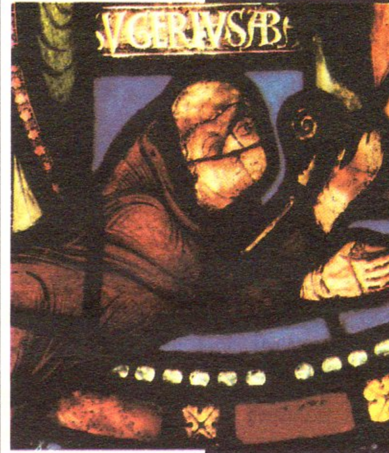

PAYANDA KEMER
Bir Gotik katedralde, taşların yalnızca araları doldurduğu kaburgaları, alttan desteklemeye payandalar yettiğine göre, bunlar arasında kütlesel duvarların hiç de gereği kalmıyordu. Tüm yapıyı ayakta tutabilecek, bir tür taş iskelede payandalar ve dar kaburgalar gerekiyordu. Geri kalan her şey yıkılma tehlikesi olmaksızın öylece bırakılabilirdi.

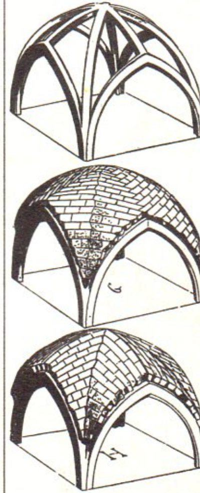
KIRIK KEMER
Mimarlar, yapının bütünlüğünü bozmamak için, ön cephedeki kapı ve pencere kemerlerini kırık yapmışlardır.

Gotik devrim

12. yüzyılın sonunda "Birinci Rönesans'ın" bir çıkışı olarak, Batılı Hıristiyanlar ruhsal ve entelektüel açıdan bir canlanma yaşadılar. Bilginin ışığında, akıl ve sağduyuyu birleştirmeye teşvik edilerek hiç olmadığı kadar güçlü bir mistisizm yaşadılar. Gotik katedral, göksel evin yeryüzü imajının bir yansımasıdır: Tonozları, önlenemez mistik bir dikeylikle gökyüzüne uzanıyor, güneş ışınları yüksek ve geniş pencerelerin vitraylarından değişerek giriyor ve birer mimari figür yaratıyorlar. Katedral kent halkına aitti fakat okumuşlar ve papazlar tarafından yönlendiriliyordu. Son derece estetik olan bu yapıların sembolik işaretleri vardı ve planları bilginler tarafından çizilirdi.

SAİNT-DENİS'DEKİ SUGER
Suger, 1122'de IV. Louis'nin güvenini kazanmayı beceren, Saint-Denis'de yaşamış bir başrahiptir. Charles Martel ve Sert Pépin'in mezarlarının olduğu yerdeki eski bazilikanın yeniden inşası problemi vardı ve Suger bu binanın yeni düşünceye göre yapılmasını istiyordu. Avrupa'daki ünlü bilginleri, mimarları ve sanatçıları çağırdı. Bu girişimin gözüpekliği herkesi ürkütüyordu. Tonozları gökyüzüne doğru yükseltmek, yaratılış kuralına meydan okumak olmuyor muydu? Suger, büyük bir heyecanla çalışmaları izledi. İnşaatın başarılı olup olmamasıyla ilgili büyük bahislere girildi. Herkes yapının yıkılmasını bekliyordu. Fakat bir mucize gerçekleşti. Sivri kemerler şaşırtıcı derecede sağlamdı.

ÇAPRAZ SİVRİ TONOZ
Çapraz kaburgalarla kiliselere kubbe atma yönteminin, Norman mimarların düşlediğinden daha tutarlı olarak ve çok daha geniş sonuçlarla geliştirilebileceği görüldü. Yapının içi, ince sütun gövdelerden ve tavanı örten kaburgalardan bir ağla örülmüş gibidir, sahın duvarları boyunca koşup, tekrar taştan çubuk demetler gibi payandalarda toplanır.

ÇANIN YAPILIŞI
Önce çanın şekli belirgin olarak çizilir, sonra çekirdek, sahte çan ve kılıftan oluşan kalıp dökülür. Sahte

çan bir kerede alınıp, çekirdek ve zarf arasındaki boşluğa erimiş tunç akıtılır. En sonunda, aranan

nota ve ses uyumuna uygun olabilecek şekilde, metal hafifletilerek çana şekil verilir.

ROMA'DAKİ SAİNT - PİERRE 322 yılından itibaren, havarilerin şefi Pierre'in (Neron döneminde 64 yılında öldürülmüştü) anısına inşa edilmeye başlanmıştı. Bazilika onun gömüldüğü yerin üzerine yapılmıştı. Yüzyıllar boyu restore edildi, güzelleştirildi. Ortaçağ'ın sonlarına doğru kilisenin yanına bir çan kulesi inşa edildi. Atrium (avlu) tahkim edildi. Yapıya pek çok eklemeler yapıldı. Eski bazilikanın nasıl olduğunu hayal edebiliriz çünkü İtalya'da, 4. yüzyıl ile 5. yüzyıllarda inşa edilmiş ona benzer yapılar, bazilikalar vardır. Bazilikalar, gösterişli törenlerde insanları konuk etmek

için yapılan binalar oldukları için bu kadar büyük oluyorlardı. Saint-Pierre Bazilikası'nın olağanüstü bir önemi vardı: 800 yılının Noel günü Şarlman, 2 Şubat 962 günü ise I. Otton, orada imparator olarak taç giymişlerdi.

PAPALIK İKAMETGÂHI - 15. yüzyıla kadar papalar Latran Sarayı'nda oturuyorlardı. Sonra Vatikan'a yerleşti. 15.-16. yüzyıllarda orada yeni bir bazilikasıyla (kubbesi yukarıdaki resimde görülen), papalık saraylarıyla gerçek bir kutsal kent inşa edilmişti.

ESKİ VE YENİ BAZİLİKALAR - Bu iki şemadan eski ve yeni bazilikaların boyutlarını (yukarıda), planlarına göre Roma'daki Saint-Pierre Bazilikası'nın eski ve yeni halini karşılaştırmak mümkün: Ortaçağ bazilikası siyah, 15. yüzyılda inşa edilen ise kırmızı ile belirtilmiş.

Papalık

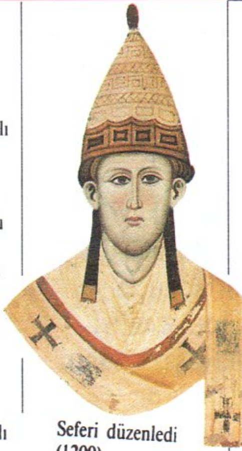
Tamamen Hıristiyan olan Ortaçağ Avrupası'nda papa hatırı sayılır, önemli bir güce sahipti. Papa, Tanrı ile insanlar arasında bir aracıydı. Tanrı'nın istekleri onun tarafından açıklanıyor, duyuruluyordu. Aziz Pierre'in çok güçlü halefi olan papa, Hıristiyan hükümdarlar gibi davranmadıklarında kralları, imparatorları yargılayabiliyordu. İtalya'nın merkezindeki devletlerin başında bulunan papa, çevresindeki saray erkanıyla gerçek bir hükümdar gibiydi. Gerçekten de çağının krallarından pek farklı değildi.

ORTAÇAĞ BAZİLİKA'sının yanında "paradisus" "bahçe" (gerçek anlamda değil de mistik anlamda düşünülen) adı verilen bir atrium (avlu) bulunuyordu. Tabanı taş kaplı dikdörtgen atrium sütunlarla çevriliydi. Avlunun ortasında, sonsuz hayatı temsil eden tavuskuşlarıyla süslenmiş bir çeşme bulunuyordu. Ayinler sırasında, Hıristiyan dinine girmeye hazırlananlar (henüz vaftiz edilmemiş din değiştirenler) kilisenin girişinin yanında bulunan, sütunlu girişte dururlardı. Yapının gerçek cephesini, kuzunun zaferini temsil eden bir mozayik (kuzu, yani İsa'nın zaferi) süsler.

BİR SÜTUN ORMANI

Giriş sahınına binanın beş sahınının kapısı açılıyordu: Yapının ortasındaki sahın en genişiydi, iki yanında ikişer tane yan sahın bulunuyordu. Yirmi iki sütundan oluşan dört sıra mermer veya beyaz granit sütun sahınları sınırlıyor ve çatıyı taşıyordu. Çapraz sahın binanın tümüne bir Latin haçı görünümü kazandırıyordu. Orta, ana sahın ile çapraz sahının kollarının kesiştiği yerdeki mahzende Aziz Pierre'in mezarı bulunuyordu. Merkez sahın tam onun üzerindeydi. Bazilikanın doğusunda bolca mozayikle süslenmiş bir apsid bulunuyordu.

III. İNNOCENTİUS
1198-1216 yılları arasında papa oldu. İmparatorluğun gücünü azaltmak istiyordu. Fransa Kralı Philippe Auguste'ün, "kendi ülkesinin imparatoru" (Fransa'nın) olduğunu kabul etti. İngiltere Kralı Vatansız John'u papanın kendi vasalı olduğunu kabul etmeye zorladı. İstanbul'a düzenlenen Haçlı Seferi'ni (1204) destekledi ve Albililer'e karşı Haçlı Seferi düzenledi (1209).

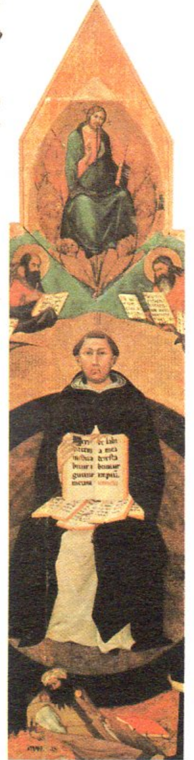
Laiklerden farklı olduğunu belirtmek için Papa VII. Gregoire, 11. yüzyıl sonlarında bir kilise reformunu başlattı. Gregoryen Reformu papanın din adamları sınıflarını kontrol etmesine imkân tanıdı. Eskiden krallar tarafından belirlenen piskoposlar (bazen bunlar evli olan büyük derebeyleriydi), bazı piskoposlukların gelirlerinin cazibesine kapılıyorlardı. Piskoposlar bundan böyle papa tarafından seçileceklerdi. VII. Gregoire'dan itibaren papalar kiliseyi bir düzene soktular, aşama sırasına göre düzenlenmiş bir papalık yönetimi oluşturdular. Hıristiyan yasalarını, toplumun tümünün çalışmalarının kurallarını belirlediler.

DİLENCİ TOPLULUKLARI
III. İnnocentius, dilenci topluluklarının kurucularını cesaretlendirmişti: François d'Assie (yukarıda) ve Dominiqe de Guzman. Dilenci biraderler topladıkları sadakalarla geçinirlerdi ve halka vaazlar verirlerdi.

Bir söylentiye göre, papa rüyasında François d'Assie'yi görmüş, François d'Assie eliyle yıkılmak üzere olan kiliseyi ayakta tutuyormuş (yukarıda).

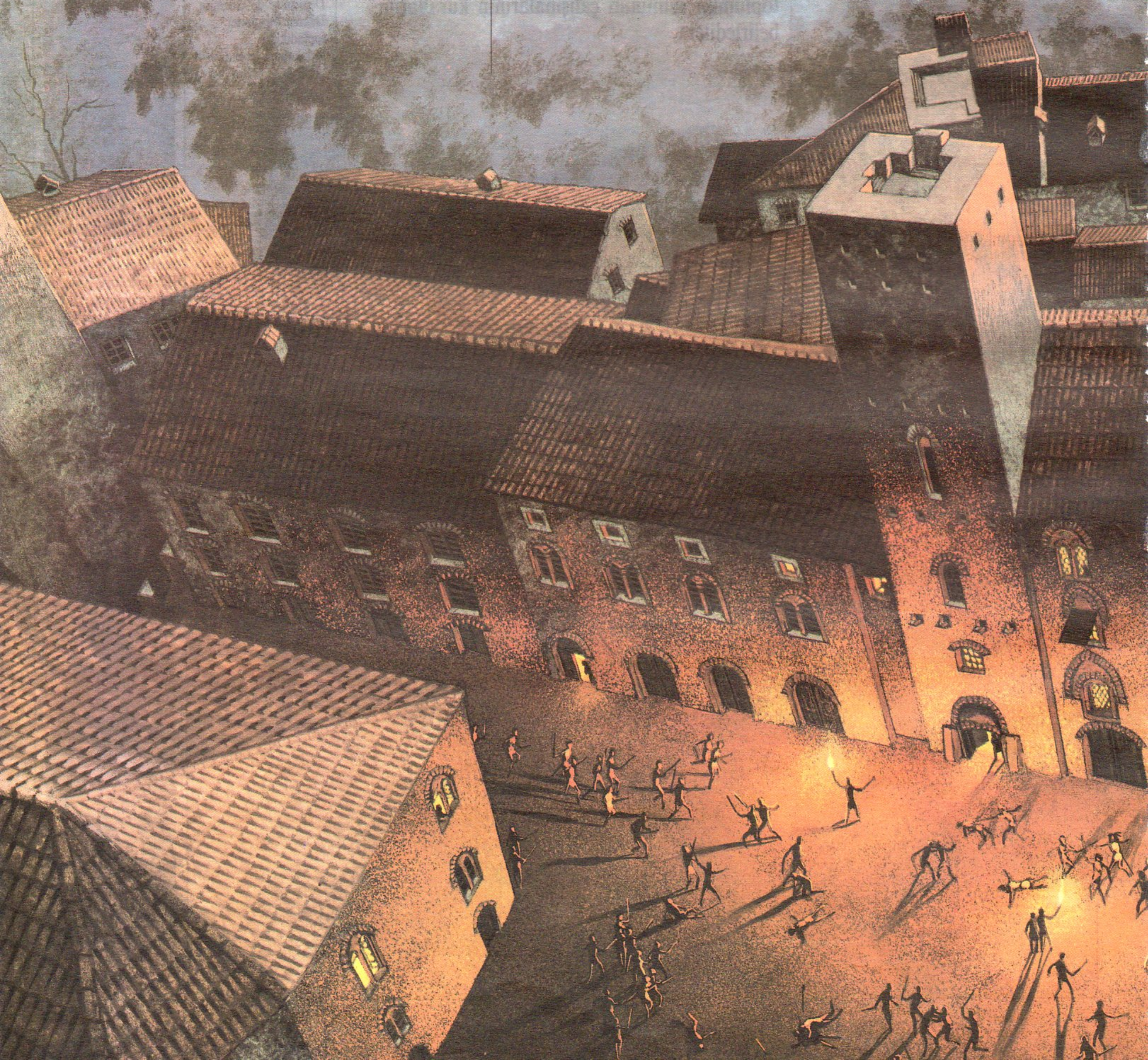

Feodal kentler

SAN GIMIGNANO
Burada bir Toscana kenti görülüyor. Kentin merkezi asil ve politik bir alan olduğu için dükkânlar ve sokak satıcıları yok. Yüksek kulesiyle belediye sarayı tam ortada yer alıyor. Taş evler ise bitişik nizam, çok sıkışık inşa edilmiş çünkü burada arsa fiyatları çok pahalı.

Yüksek ve güçlü duvarlarla çevrili, zenginliğin ve gücün merkezi olan feodal kentler düşmanlar için elde edilmesi gereken yerlerdendi. Krallar, büyük derebeyleri iyi kentleri sık sık kontrol ederlerdi. Zengin bir burjuva tarafından yönetilen kent sonuçta kendi yöneticisini istemeye başlardı. Kentler özgürleşmek, açık yürekli bir anayasaya sahip olmak istedikleri anda silahlı adamlarını yollayıp kentte terör estirmekten hiç çekinmezlerdi.

Gece olduğu zaman şehrin kapıları kapanır ve sokaklar karanlık ve bomboş bir çöl halini alırdı. Gece bekçilerine rağmen silahsız ve fenersiz dışarı çıkılmaması tavsiye ediliyordu. Çünkü geceleri hırsızlar ortalarda dolaşıp fırsat kolluyorlardı. Aynı zamanda, düşman aileler arasında kanlı çatışmalar oluyordu.

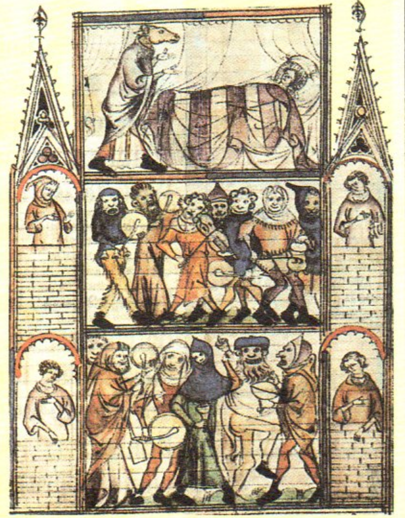

Shakespeare "Romeo ve Juliette" adlı eserini Kuzey İtalya'da yaşayan iki asil ailenin arasındaki kanlı çatışmalardan esinlenerek yazmıştı. Aileler sürekli olarak silahlı, çevrelerinde arkadaşları ve hizmetkârlarıyla grup halinde gezerlerdi. Bu aileler İtalya'yı ikiye bölmüşlerdi: Guelfe Partisi ve Gibelin Partisi. Temelde basit bir kavga, sonuçta Floransa'nın iki asil ailesi arasında bir kan davasına dönüşür. Çekişme imparator ve papa arasındaki savaş sırasında patlak verir. Bunun üzerine aileler, bu kargaşa esnasında bir tarafı tutup, güçlenmeye karar verirler. Gibelinler imparatorun, Guelfelerse papanın tarafını tutarlar. 13. yüzyılın ortalarında, Floransa'daki çekişme tüm Kuzey İtalya'daki kentlere geçer ve bir birlik oluştururlar. Shakespeare'in oyununda kent Verona'dır. Aileleri birbirine kin duyan Juliette Capulet ile Romeo Montaigu birbirlerine aşıktırlar. Capulet'ler Gibelin, Montaigu'ler ise Guelfe ailesiydi. O çağda aşklar ve evlilikler klanların kararına bağlıydı. İsterlerse kabul ederler, isterlerse etmezlerdi. Romeo ve Juliette'in aşkı bu korkunç kin karşısında oldukça umutsuzdu, bu yüzden iki âşık sırayla intihar ederler.

Bayramlar ve karnavallar

Büyük sevinç! Barışı kutlamak için dini bayramlar, Noel ve Paskalya'da, ayinler, oyunlar ve tiyatro gösterileri yapılırdı. Komik gösterilerden oluşan karnavallarda sınıfsal farklılıklar ortadan kalkar, kılık değiştirmiş olan kentte şen ve hoyrat bir fırtına eserdi.

Her mahallede veya meslek loncalarında, derneklerde bayramlar ve şenlikler organize edilirdi. Aynı zamanda, aynı mahallenin gençlerini örgütleyen gençlik manastırları da vardı. Bu manastırlar, insanların özel hayatını da denetimleri altına almışlardı. Bir dulla genç bir kızın "yanlış" evliliğini cezalandırmak gibi olayları düzenlerlerdi. Örneğin, insanları toplayıp, evlerin önünde yuhalattırırlardı ve bu kalabalık korkunç gürültüler ve sesler çıkararak, günahkâr olduğunu düşündükleri insanları tedirgin ederlerdi.

KARNAVAL Katedralde rahipler, piskopos kılığına girmiş bir tilkinin etrafında toplanmışlar, yabani bir kadını çapkın şarkılarla karşılıyorlar: Aralık'ın sonundaki bayram boyunca bu gibi sahneler yaşanır, karnaval boyunca daha birçok komikliğe şahit olunurdu: Baştan aşağıya bembeyaz fırıncılar, simsiyah kumaş boyacıları, prens kılığında dilenciler, dev gibi ve oldukça komik bir karnaval mankeni adalet dağıtır, zenginlerle dalga geçerek insanları eğlendirirdi. Bu eleştiriler ayaklanma tehdidi olmadığı sürece önemli kişiler, kentin prestiji açısından bu eğlenceleri parasal açıdan desteklerlerdi.

BERNARD DE CHARTRES
12. yüzyılda eğitimini İlkçağ filozoflarının incelenmesi temeline dayamıştı. Bilgileri onları devleştiriyordu, onların bilgileri, bütün bilgilerin temelini oluşturuyordu. ''Bizler devierin omuzlarına tünemiş cüceleriz. Onlardan daha uzağı görüyoruz (...).

ABELARD
12. yüzyılın ilk aydını, önceden kabul edilmiş düşünceleri alt üst etti ve bütün düşüncelerin bir mantığı olması gerektiğini açıkladı. Çok ateşli, tutkulu bir bilgindi. Héloise'a olan aşkı yüzünden şiddetli saldırılarla karşı karşıya kalmıştı.

AQUİNOLU THOMAS
13. yüzyılın Dominiken Tarikatı'ndan büyük din bilgini. Cortobalı Arap filozof İbni Rüşt'ün çevirileri sayesinde Aristo'nun düşüncesini keşfetti. Aristo'dan yola çıkarak din ile mantığı bağdaştırmaya ve bilimsel bir din bilimini oluşturmaya çalıştı. Paris Piskoposu tarafından mahkûm edildi.

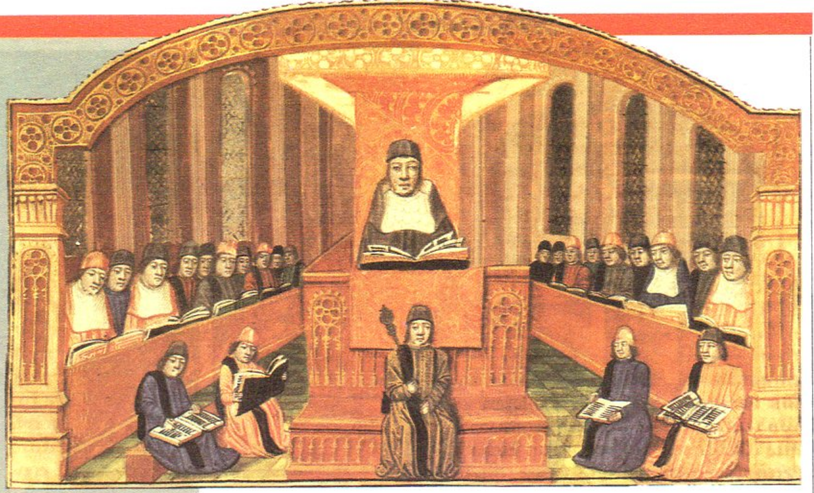
13. yüzyılda, üniversite öğrencileri ve üniversite hocaları, Avrupa kentlerinde tüccarlar ve zanaatkârlar kadar önemli kişilerdi. Bologna'da fakülte hocalarına ''soylu adam ve en önemli vatandaş'' deniliyordu. Paris'te ise üniversite öğretmenleriyle üniversite öğrencileri kentin nüfusunun üçte birini oluşturuyordu. Eskiden manastırlara veya katedrallere bağlı olan öğretmenler ve öğrenciler, 13. yüzyılda özerkliklerini kazandılar, lonca gibi bir teşkilatı, üniversiteyi düzenleyip kurdular. En eski üniversiteler Bologna (1088 yılına doğru), Oxford (1150 yılına doğru) ve Paris (1215) üniversiteleridir. Bu üniversiteler içinde Paris Üniversitesi en tanınanıydı, okulun bulunduğu semt, bütün Hıristiyan âleminden gelen öğrencileri ağırlıyordu: Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu soylu veya burjuvaydı, ama köylü çocukları da buraya bir meslek öğrenmek için geliyorlardı. Onlar elleriyle çalışmak yerine, Abelard'ın yazdığı gibi ''sözle ve düşünceyle çalışmayı'' tercih etmişlerdi.

Sanat fakültesinin eğitimi yedi serbest sanata ayrılıyordu; dil bilgisi, mantık, söz sanatı - konuşma sanatı, aritmetik, geometri, müzik ve astronomi. ''Bilgeliğe giden bu yol'' temel bilimlere, felsefe ve din bilimine ulaşıyordu.

OXFORD ÜNİVERSİTESİ
Pek çok ''kolej''den oluşuyordu. Aşağıda 1438 yılında yapılmış olan All Souls görülüyor.

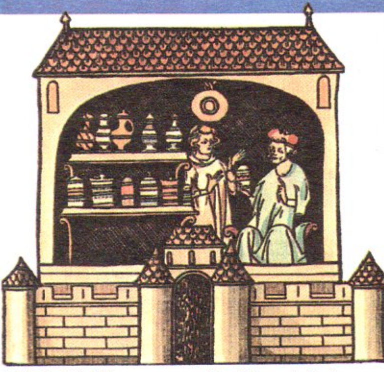

Aziz Bernard 12. yüzyılda, İsa'ya tapınmaya karşı bulduğu, eğitimi İlkçağ uygarlığına dayanan şehir okullarına karşı çıkmıştı. Ondan sonraki asırda üniversitenin zaferiyle birlikte dilenci tarikatları (Dominiken ve Fransisken tarikatları) birden ortaya çıkıverdi. Aquinolu Thomasgibi Dominiken din bilginlerinin aydın özgürlüğü, üniversite öğrencilerinin büyük bir bölümü ve kültürlü kadınlar arasında çok sayıda taraftar bulmuştu. Avrupa'da üniversiteler, Salamanca'dan, Heidelberg'den geçerek Krakow'a kadar çoğalıyordu.

GOLİARDLAR
Serseri, hokkabaz, alaycı, küçük ve önemsiz işler yaparak hayatını kazanmak için şehirden şehire dolaşan 13. yüzyılın yoksul öğrencileriydiler. Onlardan geriye şiirleri kaldı: Carmina Buranalar. Bu şiirlerinde aşkı, oyunu ve şarabı yüceltirler. Toplumda belli bir güce sahip olan papa, papazlar ve soyluları kendini beğenmiş olmakla, paraya düşkün olmakla suçlayarak öfkelerini onlardan çıkarıyorlardı. Goliardlar, artık doğumu temel alan bir toplum yerine temel değer olarak yetenekleri kabul eden bir toplum kurmak istiyorlardı. Kilisenin ahlak kurallarına karşıydılar, aşk hakkının tanınmasını istiyorlardı, papazların, rahiplerin bekâr kalmasına karşı çıkıyorlar ve kadının yerinin erkeğin yanında olduğunu söylüyorlardı. Üniversitede de, toplumda da dışlanan Goliardlar daha o zamandan, bu başıbozuk aydınlar, yoksul öğrenci ve şairler 15. yüzyılın şairleri Rutebeuf ile Villon'un habercileriydiler.

ÜNİVERSİTE EĞİTİMİ
Üniversiteye çok genç yaşlarda giriliyordu. Temel sanat eğitimi altı yıl sürüyordu ve 14 ile 20 yaşları arasında olanlara eğitim veriliyordu. İki yıl sonra öğrenci bakaloryayı (olgunluk sınavını), eğitimi tamamlanınca da doktorayı elde ediyordu. Sanat doktoru, konusunda uzman olduktan sonra tıp fakültesine veya hukuk fakültesine yöneliyordu ve orada altı yıllık bir eğitim yapıyordu. Din bilimi için yaklaşık onbeş yıl süren bir acemilik - çıraklık döneminin geçirilmesi gerekiyordu. Sınavlar sırasında öğrencinin, bir "üniversite tartışmasında" kurul önünde tezini savunması ve öğretmenlerden oluşan bir kurulun sorularına cevap vermesi gerekiyordu. Bir öğrencinin en önemli aracı kitabıydı, bu kitap yalnızca değerli bir eşya değil, her şeyden önce bilgi edinme aracıydı. Öğretmenler ders verirken öğrenciler kaz tüyünden kalemlerle not tutarlardı.

VEBA NASIL TEDAVİ EDİLİYORDU

Ortaçağ'ın tıp bilgisi, veba salgınıyla savaşabilmek için yeterli değildi. Hastalık ortalığı kasıp kavurmaya başlayınca bazı hekimler, kentin önemli kişilerinin pek çoğunun yaptığı gibi salgın başlayan şehirden uzaklara kaçmışlardı. Pek çok hekim de görevinin başında kalıp, hastanelerin bakımını üstlenen din adamlarıyla birlikte hastalığa karşı koymaya, savaşmaya çalıştılar. Paris Üniversitesi'nin hekimlerine göre veba salgını gökyüzünden geçen büyük bir kuyruklu yıldız yüzünden ortaya çıkmıştı. Bu kuyruklu yıldız havayı zehirlemişti. Havayı temizlemek için kavşaklarda, büyük ateşlerde günlük, kokulu tütsü ve papatya yakıyorlardı. Bütün hekimler vebanın hava yoluyla bulaştığı konusunda birleşiyorlardı. Kendilerini hastalıktan korumak için kuş gagasını andıran, içi kokulu maddelerle dolu garip maskeler icat etmişlerdi.

Hastaların tedavi şekilleri saçma sapan ve komikti: Etrafa sirke serpme, böcek tozlarından lapa yapma gibi... Hasta ölünce giyecekleri ve evi yakılıyordu. 1348 yılındaki büyük veba salgınından sonra karantina düşüncesi iyice benimsenmeye başlamıştı. Her veba salgını başladığında, hastalar evlerinde, sokaklarında tutuluyorlardı. Bazen hastalar, şehir surlarının dışında kulübelerde başkalarından uzakta tutuluyorlardı. Şehirler sağlık kurulları oluşturuyorlardı. Bu kurullar hastalığın bulaşmaması için çalışıyordu.

İLAÇLAR

Ortaçağ hekimlerinin belli başlı ilaçları değerli taşların tozlarından, kokulu bitkilerin pomatlarından,

baharat şuruplarından, ishal ilaçlarından oluşuyor, hastalarını tedavi ederken bu ilaçların yanında vantuz çekmek, kan almak gibi tedavi yöntemlerinden yararlanıyorlardı. Şarlatanlar ve köy şifacılarıyla bir rekabet içinde olan

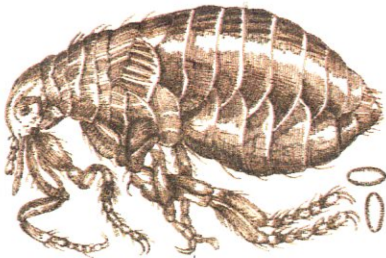
Ortaçağ hekimleri, insan anatomisi hakkında hiçbir şey bilmiyorlardı. Bununla birlikte kırık çıkığı yerine takmayı ve savaş yaralarını tedavi etmeyi biliyorlar, bu konularda başarılı olabiliyorlardı.

Veba felaketi

Kara veba, 1348 yılında Avrupa'yı kasıp kavurdu. Cenevizli tüccarlar tarafından Kırım'dan getirilen hastalık çok hızlı bir biçimde bütün Avrupa'ya yayıldı. Her yerde ölü sayısı korkunç bir biçimde artıyordu. Birkaç ay içinde veba, yıllardan beri iyi ürün alamadığı için bitkin düşmüş halkın üçte birini yok etti. 1350 yılında salgın uzaklaştı ama yüzyılın sonuna kadar on yılda bir tekrar yaşandı.

Vebanın, günahları yüzünden, Tanrı'nın insanlara gönderdiği bir ceza olduğu düşünüldü. Veba umutsuzluğa ve çıldırmaya sebep oluyordu. Pek çok şehirde, dilencilerle Yahudiler kuyuları zehirlemekle suçlanıp katledildiler. Başka yerlerde, günah çıkartmak isteyenler, tarikat üyeleri, sokaklarda, ayin alaylarıyla, pişmanlıklarını belirtmek için kendi kendilerini kırbaçlayarak dolaştılar.

SUÇLU PİRE
Çöp dolu sokaklarda siyah farelerin, sıçanların birden çoğalışı vebanın gelişinin habercisiydi. Aslında veba basilinin portörü fare değil, onun paraziti olan piredir. Fareden insana geçen pire, hastalığı başlattı.

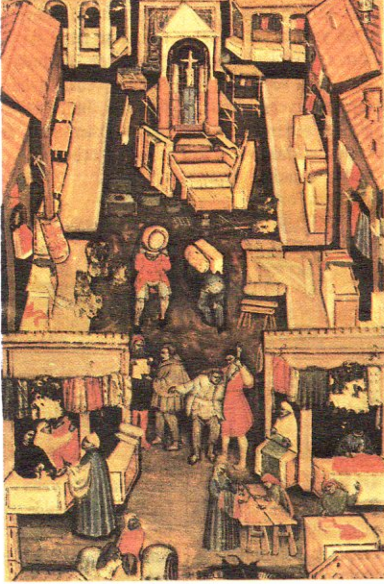
İKİ TÜR VEBA
1348 yılında vebayı iki türe ayırıyorlardı: Biri, kara veba veya hıyarcıklı veba, diğeri akciğer vebası. Kara veba kasıktaki ve koltuk altındaki kara şişliklerle ortaya çıkıyordu ve tedavi edilmezse hasta iki gün içinde ölüyordu. Akciğer vebası daha da sertti, bazen hiçbir belirti göstermeden ani ölümlere sebep oluyordu.

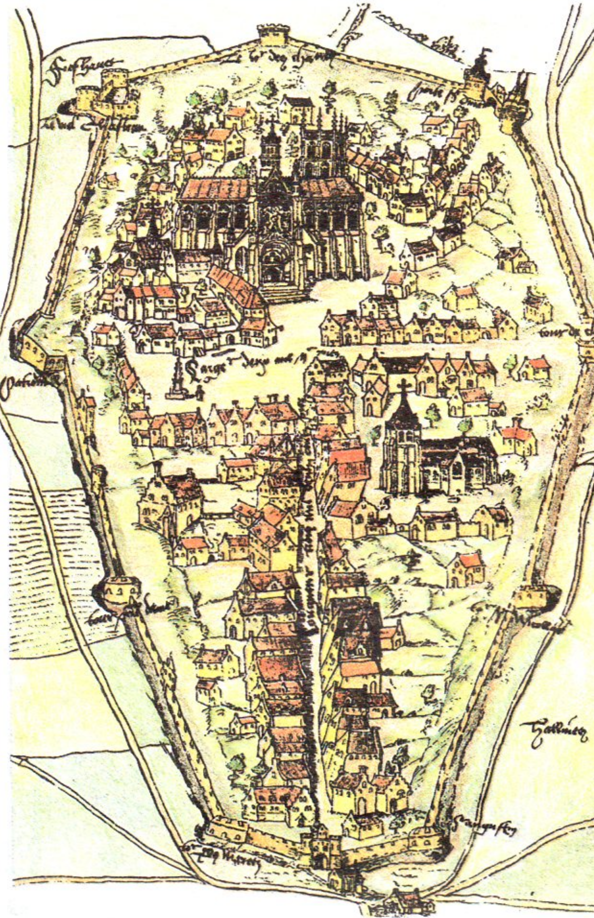
ÖLÜM SAHNELERİ
Tabutların üst üste yığılması, çabucak cesetlerle doldurulan toplu mezarlar gibi korkunç sahnelere her yerde rastlanıyordu. Boccaccio'nun anlattığına göre Floransa'da "değerli soylular, beyefendiler, güzel hanımlar sabah aileleriyle birlikte yemeklerini yiyorlar ve akşam öbür dünyada oluyorlardı". Veba felaketi eşit şekilde insanları yok etmiyordu. Bazı yerler mucizevi bir şekilde bu felakete maruz kalmamıştı. Veba salgını ticaret yollarını izliyordu, bu yollardan uzakta olanlara ulaşmıyordu, şehirlerde birbirlerine komşu olan zenginlerle yoksullara bulaşıyordu.

ŞEHİRDE KÖY HAYATI
Şehir surlarının içinde, her kentin gerçek köylerden oluşan adacıkları vardı. Paris'te bağlar, tarlalar, çayırlar Seine Nehri'ne kadar iniyordu. Şehrin ortasındaki bu tarım alanları açlık saplantısının bir belirtisi olarak açıklanabilir. Bir kuşatma durumunda şehrin beslenebilmesi gerekiyordu. Şehir büyüyüp genişlerken, belediye, her tür tehdide karşı şehir surlarının içinde dönümlerce geniş alanları boş arazi olarak bırakıyordu. Bu boş alanlar, atış alanları (ok atışı) veya cirit oyunu alanları olarak da kullanılıyordu.

SATICILARIN VEYA YURTTAŞLARIN MEYDANLARI
Meydanları olmayan güzel şehir yoktu. Flandre'da ve Kuzey Fransa'daki şehirlerde belediye pazarının bulunduğu büyük meydan, kumaş satıcılarına ayrılıyordu. Bu, büyük tüccarların gücünün bir belirtisiydi. Kuzey İtalya'da da prestij politikasının bir sonucu olarak yurttaşlar için halk meydanları yapılmıştı. Halkın bir araya geldiği bu meydanlar, sonunda bir dükkân - kulübe karmaşasının yaşandığı yerlere dönüşmüştü. Yer alınırken, meydanların ortasına satıcıların yerleşmesine izin verilmezdi.

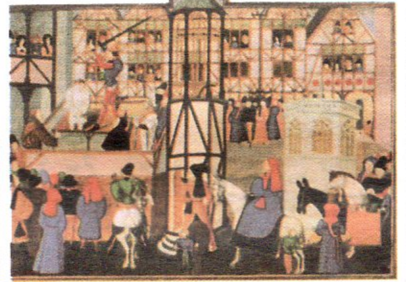

Bugün mermerden evlerle dolu olan pek çok kent bizim gençliğimizde baştan aşağı ahşap evlerden oluşan kentlerdi. 15. yüzyılda yaşayan bir İtalyan'ın bu şaşkınlığı Ortaçağ'da şehirlerin nasıl bir değişim geçirdiğini gösteriyor. Çoğunlukla yangın sonucu harap olan ve yeniden inşa edilen şehirlerde, halkın yararı konusunda hassas olan görevlilerin yaptıkları şehrin güzel gözükmesini amaçlayan düzenlemelerin izleri görülüyordu.

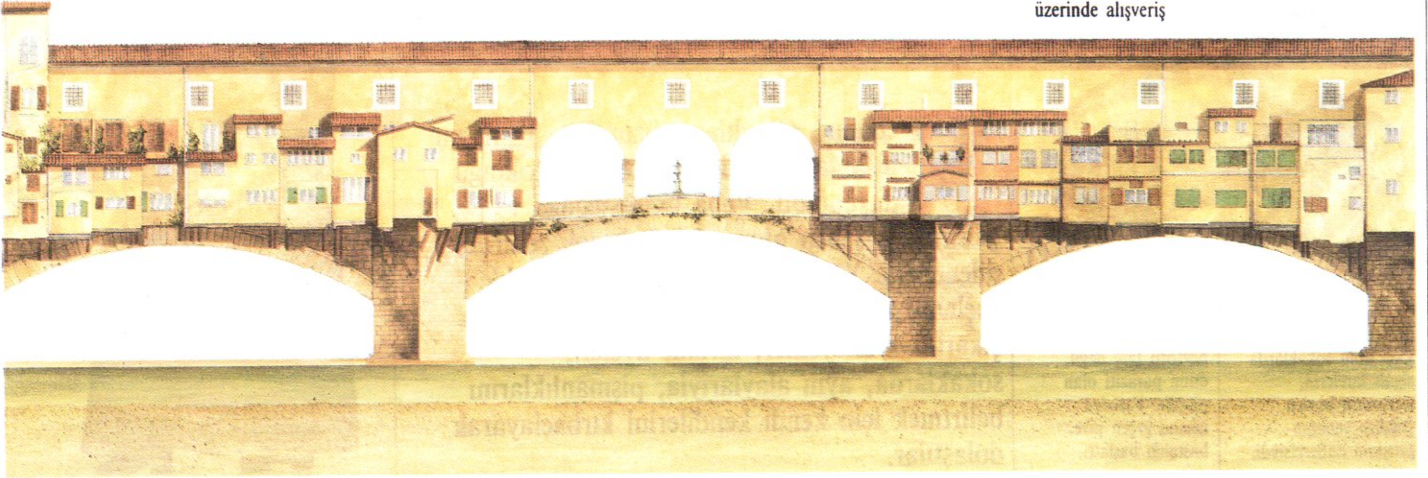
TEMİZ ŞEHİR
Belediyeler, özellikle İtalya'da, yetkililerin şehirleri temiz ve düzenli tutabilme kaygısıyla pek çok kural koymuşlardı. Prensip olarak Roma'da sokaklar her gün yıkanıyor, Bologna'da kanalizasyon sokakların altından kazılarak geçiriliyordu. Bütün bu tedbirlere rağmen Milano gibi kumaşçılık merkezi olan büyük şehirler 15. yüzyıla kadar pis ve çamurlu olarak kaldılar. Yalnızca Floransa, Cenova veya Venedik gibi varlıklı, zengin birkaç kentte, üzeri kapalı lağımlar ve taş döşenmiş yollar sayesinde temizlik sağlanabildi. Bulaşıcı hastalık salgınlarını önleyebilmek için bu zengin kentlerde, meydanlardaki çeşmelerin sayıları artırılarak her mahalleye su sağlandı.

İNFAZI
(Aşağıda) 14. yüzyılda halkın izlediği idam infazı aynı zamanda Parisliler için bir uyarıydı.

KÖPRÜLER
Ortaçağ kentlerinde köprüler çok azdı. Paris'te yalnızca iki köprü vardı: Büyük Köprü ile Küçük Köprü. Roma'da Tiber Nehri üzerinde yalnızca üç köprü bulunuyordu. Bu köprülerin üzeri, küçük dükkânlar, kulübeler ve evlerle doluydu. Floransa'daki Ponte Vecchio, Venedik'teki Rialto köprüleri, üzerinde alışveriş yapılan gerçek sokaklardı. Birbiriyle rekabet halinde olan çetelerin kapıştığı, hırsızların mekânı olan bu köprüler çoğunlukla tehlikeli yerlerdi. 1450 yılında çok sayıda hacı, Roma'daki Sant Angelo Köprüsü üzerinde zehirlenerek ölmüştü. Papa V. Nicolas, köprünün üzerinin açılmasını emretti.

Yeni ufuklar

Orada, Marco Polo İpek Yolu'nu izledi ve Çin'i keşfetti... Orada, Portekizliler, sonra da Hollandalılar okyanusları aştı... Orada, ilk dünya turu gerçekleştirildi... Orada, Kanuni Sultan Süleyman Avrupa'yı titretti ve İstanbul görkemini gösterdi... Orada, conquistadorlar (fatihler) Aztek ve İnka imparatorluklarına hükmetti.. Orada, İspanyol ve Portekizli sömürgeciler Yeni Dünya'ya kendilerini kabul ettirdi.

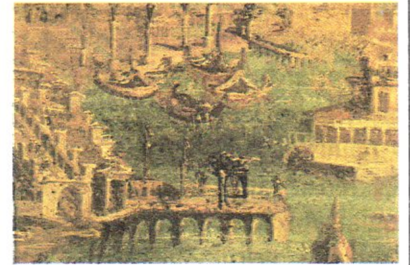

İpek yolu

BİR PARA
Çinliler ipeği, iyi ilişkiler kurmak istedikleri göçebe kabilelere sunarlardı. İpek, aynı zamanda, para olarak da başvurulan bir araçtı ve bazı imparatorluk memurlarının maaşları top top ipekle ödenirdi.

İpek, Doğu ile Batı arasında kurulan ilişkilerin başlamasını sağlamıştır. 19. yüzyılda bir coğrafyacı tarafından ortaya atılan ''ipek yolu'' deyimi hem bir maddeyi, hem de geniş bir bağlantı ağını çağrıştırır. Mallarla beraber fikirler de yayıldı ve ticaret, Çin ile greko-romen uygarlıklar arasında çeşitli ilişkileri beraberinde getirdi. 1271 yılında Venedikli Polo Kardeşler'i, yanlarına yeğenleri Marco'yu da alarak kuzeydoğuya doğru yola çıkmaya iten de macera hevesi değil, ticaret gerekçesi idi.

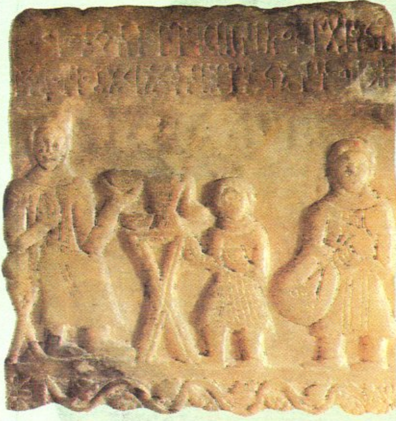
ROMA İMPARATORLUĞU
Tüm Güneydoğu Asya'da yaptığı keşiflerden izler bırakmıştır. Akdenizli gemiciler İtalyan imalatı çanak çömleklerle veya Roma etkisini taşıyan madalyonlarla geçtikleri yerlere damgalarını vurmuşlardır.

Serler ülkesi

Roma, Doğu'yu savaşlar ve seferler sayesinde tanıdı. Dicle ve Fırat ilk kez Licinius Lucullus ve birlikleri tarafından aşıldı. Daha sonra da Pompeus M.Ö. 66'da o bölgede hüküm süren Pontus Kralı Mithridates'i kesin bir yenilgiye uğrattı. Asya'dan getirdiği ganimet alayının arkası üç gün kesilmedi. Yağmalanan şehirlerden gelen sanat ürünü eşyalar olağanüstü bir hayranlık uyandırdı. Bundan sonra Roma halkı, kuyumculuğun, rengârenk kumaşların, Babil halılarının tadını çıkardı. Ayrıca Orta Asya'ya uzanan yol açılmış oldu ve Çin ile ticarette aracı olacak Partya İmparatorluğu ile ilişkiler kuruldu. Roma, M.Ö. 1. yüzyılda ipeği böylece keşfetti ve ipeğe "serica" ismini verirken Çin'i de "Serler Ülkesi" olarak adlandırdı. Bu isim şüphesiz Çincede ipek anlamına gelen "si" kelimesinin değişime uğraması sonucu ortaya çıkmıştı. Batı için Çin bir ipek ülkesi haline geldi. Ancak Çin hakkında hemen hemen tüm bilinen de buydu. Romalı yazarlar tıpkı ser örtüsü gibi, halk için de son derece uydurma iddialar ileri sürüyorlardı. Plinius, Serler'i mavi gözlü, kızıl saçlı, kalın sesli olarak tasvir ediyordu. Virgilius'a göre ise ipek, ağaç yaprakları üzerinden taraklarla, ince yapağılar şeklinde toplanıyordu. Gizemli tekstil, tüm bölgenin ekonomik gelişimine katkıda bulundu: İskenderiye, Sur ve Kudüs'teki dokuma atölyeleri ipek ipliklere, kenevir, yün veya keten karıştırıp mallarını tüm imparatorluğa dağıtıyordu.

AŞIRI LÜKS
Roma halkının zengin tabakası için ipekli giymek züppeliğin son haddi haline gelmişti. Soylu aileler lâl rengi kumaşı benimsedikçe kumaşın fiyatı da artıyordu. Lâl renkli ipekler ve imalatın sırrı yüzyıllar boyu, Sur, Sidon (Sayda) ve Fenike'nin kalkınmasını sağladı. Bu boya, Akdeniz sahillerinde "murex" adı verilen, ışığa maruz kaldığında kırmızı, mavi ve menekşe rengine dönen sarı bir sıvı salgılayan, kabuklu bir yumuşakçadan elde ediliyordu. Bu sıvıyı elde edebilmenin zorluğu, renklerin ortaya çıkarılmasındaki işlemlerin titizliği, lâl renkli ipeği saf altın kadar pahalı bir hale getirdi. Bu lüks için öyle çok para harcanıyordu ki; 14 yılında, senato ipek getirilmesini yasakladı ve kadınlara da, olanları kullanmaları salık verildi. 11. yüzyılın sonunda ekonomik darboğaza giren imparatorluk enflasyon ve karaborsa ile ciddi bir sosyal bunalıma sürüklendi ve ipek ithalatı sıkı bir yasal düzenleme ile durduruldu.

ANTİK KERVAN
2. veya 3. yüzyıla ait deveci "Idjl" dikilitaşı, çok eski zamanlarda yük hayvanı olarak hecin devesinin kullanıldığını doğrulamaktadır.

DOĞU İLE KARŞILAŞMA
M.Ö. 2. yüzyılda, Çin Orta Asya'ya ilk seferini düzenledi. İmparator Wudi (M.Ö. 141-87), batıya ilerlemesine karşı koyan kavimlere boyun eğdirmek için, üzerlerine askeri birlikler gönderdi. O dönemde Çin'deki Hanlar İmparatorluğu bölgede hâkimiyetini benimsetmişti ve takvimin başlangıcından 30 yıl önce Kâbil (Afganistan) yöresinin son Grek Kralı da ona bağımlı hale gelmişti. Roma İmparatorluğu'ndan Ta-Ts'in diye söz etseler de bu konuda tam bir bilgi sahibi değillerdi. Ta-Ts'in Krallığı onlar için, halkı parlak renkli kumaşlar giyen, âdetleri "Chang'an"lılarınkine benzeyen bir diyarı ifade ediyordu.

Romalılar seyyah bir millet değildi. Doğu ile ticareti ele geçiren de böylece Grekler ve Suriyeliler oldu. Ve Roma imparatorlukları arasında yer alan Palmyra şehri (bugün Suriye'dedir) Hint ve Çin mallarının ve özellikle de ipeğin toplandığı muazzam bir ambar haline geldi ve düşman şehir Petru'nın (bugün Ürdün'dedir) gücünü yitirmesinden sonra tüm malların dağıtımını kendi tekeline aldı. Orta Asya ve Çin'e giden kervan yoluna hâkimdi. Grek ve Suriyeliler'e ait gemiler Akdeniz'i baştan başa dolaşıyor, yüklerini Grekler'in yönettiği ticaret bürolarının bulunduğu Roma'ya kadar getiriyordu.

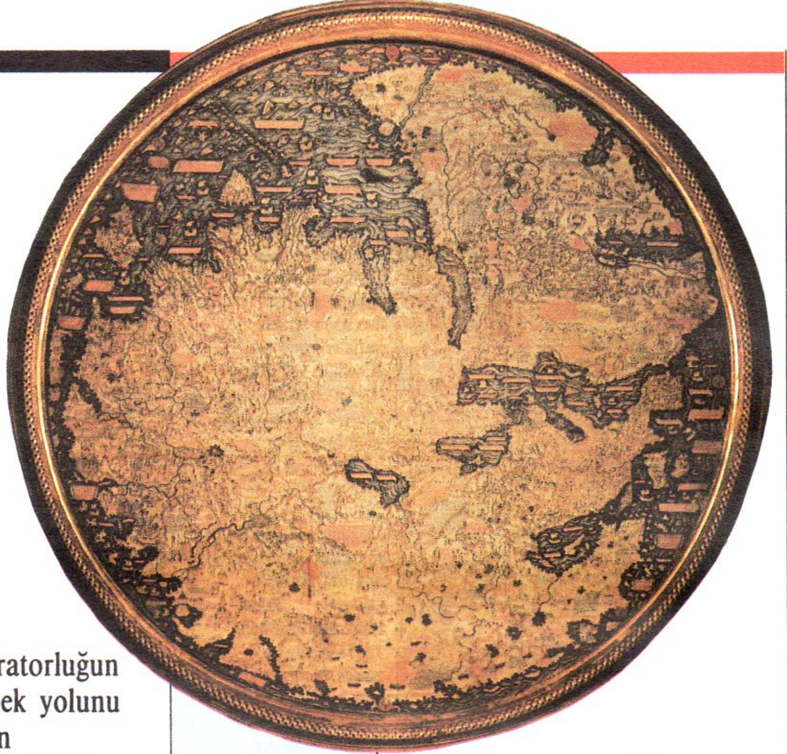
HAZAR:
Körfez mi, yoksa kapalı bir deniz mi? İskender'den sonra gelen I. Nikatur (312-280) yeni ticaret yolları açmak istedi. Donanmasının kumandanı Patrokles'i bu amaca yönelik bir seferle görevlendirdi. Bunun üzerine Hazar Denizi'nin batı, kuzey ve doğu kıyılarını kateden Patrokles bir körfeze gitmiş olduğunu söyledi. Bu yüzden yanılgıya düşürdüğü coğrafyacılar da nesiller boyu Hazar Denizi'nden Hint Okyanusu'na gemiyle açılınabileceğini sandılar. Oysaki bundan birkaç yüzyıl önce Herodot, Hazar Denizi'nin kapalı bir deniz olduğunu ileri sürmüştü.

BUDA'NIN GEZGİNLERİ
Çinli büyükelçiler, Hindistan'dan, Sanskritçe yazılmış Budist eserler getirdiler. Bunlar aydınlar arasında gezgin çevirmenlik arzusu uyandırdı. Çünkü bu yeni dini öğretiyi tartışabilmek için orijinal metinleri aramak gerekiyordu. Bu gözüpek seyyahlardan ilki, yanındaki keşişle beraber 399'da yola koşulan Faxion idi. Son derece bilgili bir filozof olan, 629'da resmi izni olmadan gizlice yola çıkan Xuanzang ise en meşhuru oldu. Yjing'e gelince, o da, seyahati için deniz yolunu seçerek 671'de Canton'dan (Kovang-Tong) bir İran gemisine bindi.

Kervanların yolu

Çin Hanlığı'nın geç dönemlerindeki refah ve gelişme (M.S. 23-220) aynı zamanda Roma'daki barış ve güvenceye de yansıyordu. Dünyanın bu iki uzak noktası arasında Afganistan ve Kuzey Hindistan'ı içine alan Kusana İmparatorluğu en parlak devirlerini yaşıyordu. Partyalılar da bu imparatorluklar arasında aracı rol oynuyorlardı. Bu dört büyük imparatorluğun birden olağanüstü istikrarlı devri, ipek yolunu ortaya çıkardı. Orta Asya'dan gelen kervancılar Çin'e nar, mir (Arabistan'daki ağaçlardan elde edilen bir tür kokulu reçine) ve işli kumaşlar götürürken Budizm gibi felsefeler de onlarla beraber yayılıyordu. Budizm M.Ö. 5. yüzyılda Hindistan'da doğmuştu. Fakat ancak 11 yılında, ilk kez, Çinli öğrencinin Kusana hükümdarlarının sarayında Budizm'e ait yazılı eserlerin farkına vardığı söylenir. Her şeye rağmen tüccarlar aracılığı ile taşınan Budizm, Çin'e doğru yayıldı ve burada 1. yüzyıldan itibaren Taoculuk mezhebi ile bütünleşti ve halkın kalbine girdi. Çin'den sonra Japonya, Kore ve Güneydoğu Asya'yı da etkisi altına aldı.

Gezginlerin anlattıklarına dayanarak, Arap coğrafyacılar deniz yolları hakkında çok fazla bilgi edindiler. 15. yüzyılda yapılan yukarıdaki dünya haritasında, bugün benimsenenin aksine, güney yönü yukarıya çevriktir.
Doğulularla Batılılar bir türlü karşılaşmıyorlardı, çünkü kervanları, sadece hüküm sürdükleri toprakları baştan başa dolaşarak geçişiyorlardı. Uzakdoğu'da Çinliler Gansu'nun zengin vahası Durnuarg'dan öteye geçmiyorlardı. İlk doğrudan temaslar Venedikli tüccar Polo Kardeşler ve 18. yüzyılda Çin sarayına davet edilen Hıristiyan misyonerler tarafından kuruldu.

İhanet edilen sır

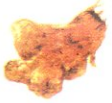
5. yüzyılda Roma İmparatorluğu çökerken, Orta Asya da, Kusana yöresine yerleşen Hephthalit Hunları tarafından yakılıp yıkıldı. Çin, barbar göçebelerin istilasına uğradı ve nüfusunun büyük bir kısmını savaşta kaybetti. Savaşın yatıştığı en kısa zamanlardan dahi yararlanılmaya çalışılıyordu, ancak alışverişler yavaşlamıştı. Buna rağmen bu dönemde Doğu ile Batı, Orta Asya aracılığı ile sırlarını ele verdiler: Çinliler'in ipeği, Grekler'in ve Suriyeliler'in de yarı saydam renkli camları sır olmaktan çıktı.

424'te Kuzey Weileri'nin başında bulunan Tai Wu Ti'nin hâkimiyeti altında Sogdiane (bugün Özbekistan'dadır) tüccarları, gerekli maden filizlerini aramak üzere dağlara gittiler ve Çin'in başkentinde saydam ve parlak cam eşyalar ürettiler. O kadar başarılı oldular ki hükümdar, camı üfleyerek şişirmenin öğrenildiği atölyeler kurdu. 522 yılında da Hindistan'dan Konstantinopolis'e gelen keşişler imparatora ipekböceği yetiştirmeyi teklif ettiler.

BAHARATLAR
Tüccarlar Hindistan ve Endonezya adalarından baharat getiriyorlardı. Bu baharatlar kısa zamanda mutfak mamullerinde olduğu kadar dini törenlerde de Romalılar için vazgeçilmez hale geldiler. Gemilerdeki baharat yükü neredeyse ağırlığınca altın değerindeydi.

PRENSESLE İPEKBÖCEĞİ
İpek ile ilgili gizlilik kurallarını ilk kez ihlal eden Çinli bir prenses olmuştur. Efsaneye göre, Orta Asya'da bulunan Khotan Krallığı'nın bir prensi ile nişanlanan bu prensesi, ipek dokunmayan bir ülkede yaşayacak olmak çok üzüyordu. Gelecekteki eşinin yanına giderken, topuzunun içine ipekböcekleri sakladı, sınırda da kimse topuzunu aramaya cesaret edemedi. Nasıl olsa gittiği ülkede kıymetli tırtılları besleyecek dut ağaçları olacaktı. Khotan keşişleri de daha sonra ipekböceği yumurtalarını âsâları içine saklayıp İranlılar'la rekabet edebilmesi için bunları Bizans Hükümdarı'na sunmuşlardı.

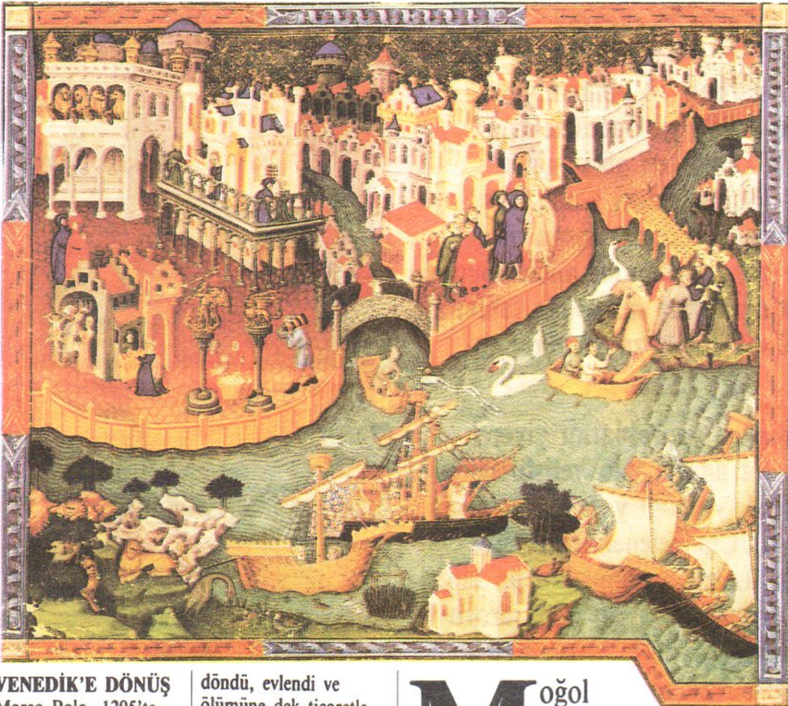
Marco Polo'nun macerası

1250'de Fransa Kralı Saint-Louis'nin ele geçirilmesi üzerine Haçlılar geri çekilirken ve Müslümanlar durdurulamadan yayılırken ortaya çıkan Moğollar'ı, batılılar İslamiyet'e karşı koyabilecek tek güç olarak görmeye başladılar. 1258'de Cengiz Han'ın torunu Hülagü'nün Bağdat'ı ele geçirmesi Büyük Pers İmparatorluğu'nun sonunun habercisi oldu. Böylece Moğollar'la komşu olan Müslümanlar, onların baş düşmanı haline geldiler. Moğolların Hıristiyanlığa olan eğilimleri de zaten sırf coğrafi olarak Roma'dan uzak olmalarından kaynaklanıyordu. Halbuki Avrupa; Moğollar'ı, papalığı ve Katolikler'i kapsayan bir ittifakın hayaline kapılıyordu.

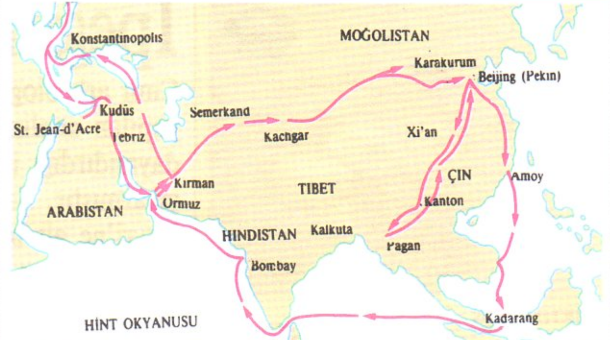
POLO KARDEŞLERİN DENİZ GEZİLERİ
Uyanık ve becerikli bir kişi olan Marco Polo'nun büyük amcası bir dükkân açmıştı, Kırım'da bulunan Sudak şehrine uzanan bağlantısını da sürdürüyordu. Bu bölge bütün kürklerin gittiği yerdi. 1260'ta Venedik'ten yola çıkan Polo Kardeşler de buraya geldiler. Altınordu Moğolları ile karşılaşınca mallarını aracısız alabilmek için Rusya steplerine doğru sokuldular. 1261'de Bizans İmparatorluğu'nun müttefiki olan Cenevizliler'in eline geçmesi üzerine arkalarındakilerden koptuklarını gören Polo Kardeşler Doğu'ya gitmeyi denediler. Moğollar'ın yüce kumandanı ve Çin Hükümdarı Kubilay Han'ın toprakları, aynı zamanda da ipek yolunun konak şehri olan Buhara'ya yöneldiler. Daha önce hiç Latinler'le karşılaşmamış olan Kubilay Han, Polo Kardeşler'le tanışmak istedi. Onlara, papaya verilmek üzere bir mektup emanet etti. Bu mektupla, Kubilay Han, Hıristiyanlık felsefesi ve dinini öğretecek yaklaşık yüz bilginin kendisine gönderilmesini istedi.

CENOVA, PİZA ve VENEDİK
Denizlerde ve kumaş ile baharat ticaretinde hâkimiyeti ele geçirmek için devamlı birbirleriyle rekabet ediyorlardı. Haçlı Seferleri'ne verdikleri maddi desteklere karşılık bu şehirlere çok büyük ayrıcalıklar tanınmıştı. Bu üç şehir sahip oldukları imtiyazlardan diledikleri gibi yararlanıyorlardı; ve tebaları da genellikle vergiden muaf tutuluyordu. Sonunda bu şehirler Hindistan ve Güneydoğu Asya ile birlikte baharat ticaretinin kesin hâkimiyetini ele geçirdiler. Venedik, Karadeniz üzerinde, hatta bunun ötesinde doğuya uzanan ipek yolu ile kuzeye uzanan kürk yolunda da ekonomik tekeli elde etti. Avrupa için bir banka haline geldi, pek çok gemiye ve Akdeniz limanlarının çoğunda da ambarlara sahipti.

VENEDİK'E DÖNÜŞ Marco Polo, 1295'te, doğduğu şehre geri döndü, evlendi ve ölümüne dek ticaretle uğraştı.

Moğol hükümdarlarının Hıristiyanlığı benimseyeceklerine dair söylentiler, iki toplumun birleşip Hıristiyan olması şeklindeki çılgınca bir ümitten güç alıyordu. Niccolo ve Matteo Polo'nun seyahatlerini de bu dini ve politik bağlama oturtmak gerekir. Marco Polo ise Çin'de 14 yıl kaldı. Geldiğinde, komşuları Tibetliler'den etkilenip Budizm'e yönelen şefleri Kubilay kadar, Moğollar'ı da Hıristiyanlığı benimsemekten çok uzak buldu. Bununla beraber, Moğollar, Çin Hanlığı'nın aksine yabancıları iyi karşılıyordu ve Marco Polo dili ve sarayın âdetlerini öğrendikten sonra hükümdarlık memuru oldu. Pekin'de veya Çin'in güneyinde büyük hanın verdiği görevleri üstlenerek Hindistan ve Seylan'a dek elçilikleri idare etti. Venedik'e döndüğünde Marco Polo, 1296'da bir deniz savaşı sırasında esir düşüp üç yıl bir Cenova hapishanesinde kaldı. Şans eseri Pizalı Rustichello adında bir aydınla aynı hücreyi paylaştı ve ona anılarını yazdırdı. Fransızca yazılan "Dünya Söyleşisi" veya "Harikalar Kitabı" adlı bu eser, Doğu'da kaldığı efsanevi dönemde karşılaştığı halkın âdetleri ve günlük yaşantısı hakkında eşsiz bilgiler vermektedir.

MİSYONER ELÇİLER
Moğollar'ın Avrupa'da ilerleyişi durdurulduğu zaman Papa IV. Innocentius (1243-1254), Fransisken Tarikatı'ndan olan Jean du Plan Carpin'i görevlendirdi. Bu din adamı, 60 yaşında olmasına rağmen Tatar topraklarına ulaşmayı başardı. Bu sayede 1246'da Büyük Han Güyük'ün taç giyme törenine katılabildi. Güyük ise Papa'dan bağlılık ve boyun eğme isteminde bulundu. Dönüşünde, göreviyle ilgili olarak kaleme aldığı, "Moğollar'ın Tarihi" adlı kitabında Jean du Plan Carpin, Orta Asya tarihi ve coğrafyasına dair değerli bilgiler ortaya koydu. Yedi yıl sonra, 1253'te Fransa Kralı Saint Louis, Hıristiyan dinini Moğollar'a yaymak isteyen yeni bir misyoneri hızla harekete geçirdi. Bu özel görevin verildiği kişi Guillaume de Rubroek idi. Üzerinde abası ve yalınayak bir halde, elinde de Altınordu hanlarından birinin oğlu olan Sartak'a verilmek üzere yazılmış bir mektupla İstanbul'dan gemiye bindi. Fakat kendinden önceki misyonerden daha fazla bir başarı elde edemedi. Kendisine, Moğol İmparatorluğu'nun başkenti olan Karakurum'da, Fransa Kralı'nın boyun eğmesi söylendi.

Ipeğin tarihçesi

Çinli arkeologlar, karbon 14 yöntemiyle yapılan analizlerin 4.750 yıl öncesine dayandırdığı ipekli kumaşları gün ışığına çıkarmıştır. Şanşi (Shanxi)'deki Cilalı Taş Devri'ne ait bir kazı yöresinde, insan eliyle ikiye ayrılmış bir koza bulunmuş ancak bunun ipekböceği yetiştirme kozası mı yoksa tabiatta doğal olarak bulunan bir koza mı olduğu anlaşılamamıştır.

İpekböceklerinin ve yapraklarını yiyerek beslendikleri dut ağaçlarının yetiştirilmesi ile kozadan ipek yumağı yapımı ve ipeğin dokunmasının keşfi, Çin geleneklerine göre Leizu'ya maledilir. Leizu, çağımızdan üç bin yıl önce yaşadığı sanılan sarı ırk imparatoru Huangdi'nin nikâhsız eşiydi.
Shang Hanedanlığı'na ait mezarlardan çıkarılan kemik ve kabukların üstlerine işlenmiş yazıtlar; dut ağacını, ipekböceğini, ipek ipliğini simgeleyen işaretler taşımaktadır. Bunlar, milattan 2000 yıl önce böyle bir üretimin zanaat olarak yapıldığı gerçeğini doğrulamaktadır. Bin yıl sonra Cou'lar tarafından yazılan laik ve aynı zamanda da kutsal bir metin olarak kabul edilen "İpekböceği Klasiği" adlı eser dut ağaçlarının yetiştirilmesi konusunu ele almış, ipek üretiminin köylüler için önemli bir faaliyet olduğunu ortaya koymuştur. Buna rağmen kumaş ticareti ancak M.Ö. 5. yüzyılda gelişebildi. Bunda da daha ziyade bir değiş tokuş söz konusu idi. Bu şekilde Çin ordusu asker maaşlarını ödeyebilmek için bir milyon top ipek kumaş aldı.

Orduyu oluşturan göçebeler kendi ülkelerine döndüklerinde başka mallar karşılığında bunları değiştiriyorlardı. Böylece ipek, Sibirya, Moğolistan, Hindistan ve İran'a ulaştı. 4. yüzyılda, Kautilya tarafından yazılmış bir Hint metni olan Artaşastna; toplar halinde Çin ipeklerinden bahsetmektedir.

TIRTILLARIN ÜRETİMİ
Modern çağlara kadar kadınların işi olarak kaldı. İpekböceklerinin yetiştirilmesinin Tanrısal bir yanı vardı. Ama bu faaliyetin patronu olarak büyük saygı gören kişi "at başlı kadın" idi. Kadınlar yarım saatte bir tırtılları taze, ince ince kıyılmış dut yapraklarıyla beslerdi ve iyi durumda olup olmadıklarından sürekli endişe etmek gerekirdi. Yeteri kadar yaprak yediklerinde, iplik yapacak olgunluğa eriştikleri anı doğru olarak yakalamayı bilmek çok önemliydi. O zaman bunlar sabit sıcaklıkta tutulan kafesli kasa raflarına yerleştirilirdi ve burada kozalarını yaparlardı.

DUT AĞACI
Her yerde yetişebilir. "İmparatorluk sınırları içinde ipekböceği yetiştirilemeyecek tek bir yer yoktur". Antik Çağ'da tabiatta kendi kendine oluşmuş kozaların keşfedilmesi, ancak tırtılların nasıl besleneceği öğrenildikten sonra olmuştur.

Krizalitin çatlamasının kesinlikle önlenmesi gerekir. Çünkü kelebek uçabilmek için kozayı deler ve ipek ipliği koparır. Bu yüzden kabuğunu yırtmadan önce krizaliti öldürmek için kozaları kaynar suyun buharına tutmak gerekir. İpeğin değeri masuraya başarılı bir şekilde sarılmasına da bağlıdır.

İki yüz otuzdan fazla Çin ideogramının (düşünceyi ifade eden işaretler) kökeninde "ipek" kelimesi vardır. Bunun da işareti kâğıt anlamını taşır. Çin Hanlığı'nın daha başlangıç dönemlerinde (M.Ö. 2. ve 1. yüzyıl) kenevirden ve ipek hurdasından kâğıt yapılıyordu. Bunlar kaynar suya batırıldıktan sonra, ipliğin dışarı çıkması için iyice sıkışmış kozalar, bir hasır içinde ezilirdi. Bu şekilde içine artıklar ve ipek iplikleri işleyen hasır, kuruduktan ve üzeri kayganlaştırıldıktan sonra yazı yazmaya elverişli bir yüzey sağlıyordu. Çinliler'in aklına, bu kâğıtları, üzerleri kazınmış ve önceden mürekkeplenmiş taşların üzerine yapıştırmak geldi. Matbaa da böylece doğdu. Marco Polo Yuanlar'da dut ağacından kâğıt panoların imal edildiğini ve değerlerinin ipek fiyatlarına göre ayarlandığını bildirmişti. Bin ons ipek, elli ons para değerindeydi. Vergiler ipek yumakları ile tahsil ediliyordu.

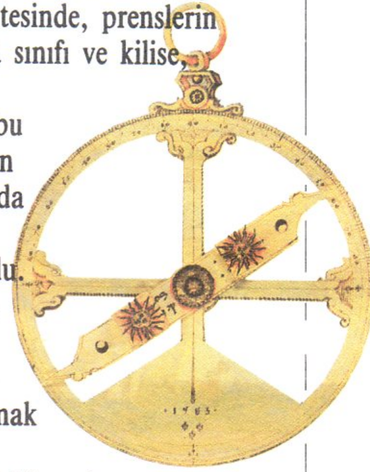

GİZLİ TEKNİK
Binlerce yıldır ipek üretim tekniği pek de fazla değişmemiş gibi görünüyor. Eskiden ipeğin sırrını açığa vuran kişinin ölümle cezalandırılması gerekirdi. İpek hakkında çok az yazılı kaynağın, hatta 13. yüzyıla ait, kısaca bahseden bir tek kitabın bulunması da bundandır.

İPEK İPLİĞİ
Makbul olan; ipekböceğinin ördüğü gibi bir bütün halinde, bir uçtan bir uca yumak haline getirilebilecek bir iplik elde etmektir. Birçok kozadan toplanan iplikler bir araya getirilerek sağlam, elastik, yuvarlak, gergin, pürüzsüz, düğümsüz tek bir iplik yapılır. Çinliler tafta ve saten yaparken elle, tül yaparken ise makine ile makaraya sararlardı. Ham renkli yumaklar daha sonra esas maddesi çivit mavisi ile kök boyası olan bitkisel kaynaklı boyalara batırılabilirdi. Sonra da dokumaya sıra gelirdi. Çözgü ve atkı ipliklerinin kendi aralarında geçişme şekline göre çeşitli dokumalar elde edilirdi.

Baharat yolu

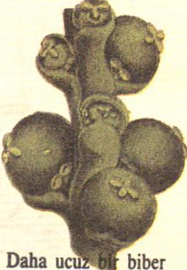
Antik Çağ'dan beri Avrupalılar baharatları Uzakdoğu'dan getirtiyorlardı. Karanfil tanesinden, kardeş kanı denen reçineye kadar yüz türlü baharat sadece mutfaklara değil ilaç yapımına da yarıyordu. Çip ipekleri, fildişi, inanılmaz nitelikteki değerli taşlar hep aynı yolu Moğol yolunu izliyordu. Bu yol onları Karadeniz'de İtalyanlar'a ait limanlara götürüyordu. 1395'te Timur'un süvarileri bu limanları yaktılar. O zaman Avrupalılar ikmal yapmayı Müslümanlar aracılığıyla sürdürdüler. Alışverişlerin gelişip artması, Ortaçağ sonunda şiddetli bir altın para gereksinimine yolaçtı. Metal para ihtiyacının ötesinde, prenslerin sarayları, tüccar burjuva sınıfı ve kilise, altından yapılmış lüks eşyalar istiyordu. Oysa bu kıymetli metal Afrika'dan geliyordu. Az bulunması da bu istekleri gerçek bir saplantı haline getiriyordu. Tüccarlar Sudan'ın altın trafiğini kontrol altına almayı ve kendilerine doğrudan baharat sağlamak için Uzakdoğu'ya doğru yeni bir yol bulmayı ümit ediyorlardı.

KARABİBER
Biberin Fransızca karşılığı olan "poivre" Hintçedeki "pipalı" kelimesinden gelir; ağacı çok yaygın olmakla beraber, fazla ürün vermesi için iyi bakılması gerekir.

Tanelerle bezenmiş salkımlar taşıyan bu ağaç, kendisine destek olacak bir palmiyenin yanına dikilir. Bu taneler yazın yeşilken toplanır, güneşte üç-dört gün kurutulur, sonra da topraktan kaplar içinde saklanır: Böylece siyahlaşıp karabiberi meydana getirirler. Eğer taneler kabukları kaldırılıp olgunlaşmaya bırakılırsa, bir kez yıkandıklarında beyaz biber olurlar. 16. yüzyılda Hindistan'ın Malabar kıyısında ve Sumatra'da üstün nitelikte biber üretilirdi.

Daha ucuz bir biber olan "maniguettre" (zencefilgillerden bir bitkiden elde edilir) ise Afrika'da Benin'den gelirdi.

KÜÇÜK HİNDİSTANCEVİZİ
(Üstte) Özellikle Pasifik Okyanusu ile Hint Okyanusu arasındaki Banda adalarından (Asya'nın güneydoğusunda, Filipinler ve Endonezya'yı içine alan adalar bölgesinin tam ortası) geliyordu.

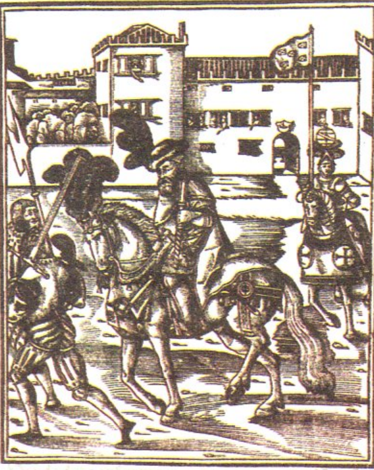
TARÇIN
(Yukarıda) En pahalı baharatlardan biriydi, Seylan'dan gelirdi. Tarçın, defnegiller familyasından bir ağacın kabuklarından elde edilir. Bu kabukların güneşte kurutulması gerekir. Cava ve Çin'de de tarçın üretiliyordu.

KAKULE
(Karşıda) Acı bir tadı olan, Seylan'da üretilen, tıpta kullanılan bir bitkidir.

BAHARATLARIN KAYNAĞI
Biber ve zencefil Hindistan'da yetişiyordu, karanfil taneleri ve küçük hindistancevizleri daha batıdaki, günümüzde Endonezya'da olan Molük Adaları'ndan geliyordu ve bunları Araplar gidip getiriyordu. Bu adalar Portekiz ile Ispanya arasında büyük bir rekabete neden olmuştu.

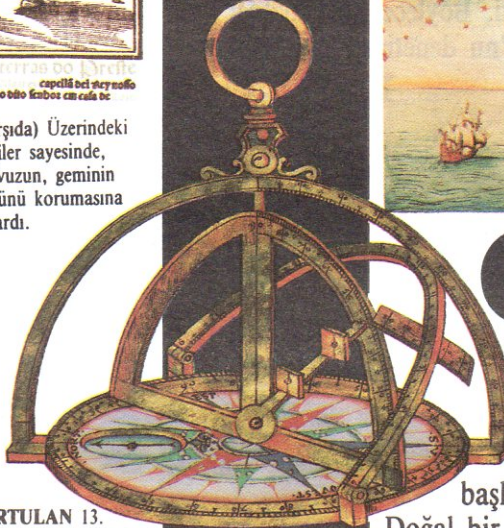

PAPAZ JEAN'IN KRALLIĞI
Portekizli denizciler, Hindistan'a uzanan bir yoldan başka Papaz Jean'ın krallığını da arıyorlardı. Avrupalılar İslamiyet'in yayılması karşısında, Afrika'da güçlü, zengin ve İslamiyet'ten uzak bir Hıristiyan krallığı kurmuşlardı. Akdeniz'deki ticaret trafiği Müslüman kervanlarına bağımlı hale gelip, İslamiyet'in Afrika'da ilerlemesi endişe uyandırırken İspanya'nın da bir kısmı Müslümanlar'ın elinde bulunuyordu. İşte bu gelişmeler olurken 12. yüzyıldan itibaren Papaz Jean'ın krallığının efsanesi yayıldı. İspanyol ve Portekizliler bir varsayımdan ibaret olan bu krallıkla ittifaka varıp Müslümanlar'ı geri püskürtmeyi ümit ediyorlardı. Bu arada, Portekizliler'in daha güneyde yakaladıkları Zenciler gibi, İspanyollar da, Hıristiyanlar'ı kurtarıp, köle olarak satmak üzere Müslümanlar'ı ele geçirmek için Kuzey Afrika kıyılarına seferler yapıyorlardı. Sonunda, bazı Portekizli ajanlar Etiyopya'nın Hıristiyan Kralı ile ilişki kurdular.

JACQUES DE VAULX:
Havre'lı harita yapımcısı, aynı zamanda 1583'te yayımlanan, nesiller boyu denizcilere hizmet eden, gemicilikle ilgili bilgiler içeren bir kitabın da yazarıdır. Gravür, yıldız yüksekliğinden, konumunu anlamaya çalışan bir denizciyi göstermektedir. Denizci kıyıda, gemiler açıklarda beklemektedir.

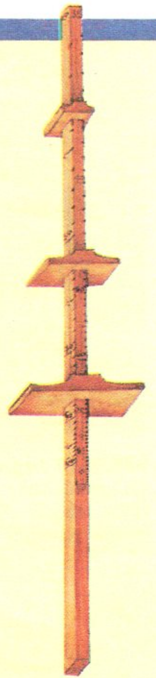

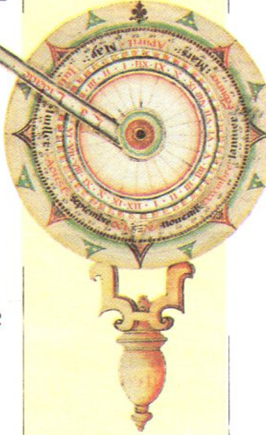
(Karşıda) Üzerindeki çizgiler sayesinde, kılavuzun, geminin yönünü korumasına yarardı.

PORTULAN 13. yüzyıla ait İtalyan yapımı deniz haritası, gemilere limandan limana rehberlik ederdi ve seçilmesi gereken yol hakkında bilgiler verirdi.

Okyanuslarla savaşmak için sağlam gemiler yeterli değildi, yön bulmak, denizler üzerinde bulunulan noktayı saptamak ve yeni keşfedilen kıyıların haritalarını çıkarmak gerekliydi. Çin'den Ortadoğu'ya daha 11. yüzyıldan başlayarak mıknatıslı iğne kullanılıyordu. Doğal bir mıknatıs üzerinde dönebilecek şekilde yerleştirilen iğne kuzey-güney doğrultusunda sabit kalıyordu. Yeryüzündeki manyetik çekim alanını gözardı eden denizciler mıknatısı sihirli bir taş olarak görüyordu. 12. yüzyılda mıknatıslı iğne, Araplar tarafından Akdeniz'de yaygın biçimde kullanıldı. Bu değerli aleti alan İtalyanlar ona, iğnenin içinde döndüğü küçük kutunun adından esinlenerek "bussola" ismini verdiler. İğnenin altındaki kadranı ufku bölümleyen otuz iki kesmeye ayırıp aleti geliştirdiler. Haritalar üzerine yansıtılan bu yönler denizlerde seyretmeyi mümkün kılıyordu. Haritanın kullanılamadığı yerlerde kâşifler yıldızlardan faydalanarak konumlarını bulmak için usturlap ve kundaklı yay kullanırlardı. Bilinmeyen kıyılara yaklaşmak karaya oturma olasılığı yüzünden riskliydi: Denizciler harita ve pusuladan yararlanmaksızın iskandille derinlik saptanan Kuzey Denizi yöntemlerini uygulardı. İçyağına bulanan iskandil, denizin derinliğini ve denizdibinin şeklini öğrenmeye yarardı.

ALETLER
Usturlap gibi Arap kökenli olan nokturlab (yukarıda) geceleri Kutup Yıldızı'ndan faydalanarak saati öğrenebilmeyi sağlıyordu. Portekizliler'in büyük yolculuklar sırasında kullandıkları usturlap yıldızların yüksekliğini ölçmeye ve bazı tablolar yardımı ile güneşin ekvatora olan eğimini hesaplayıp konum belirlemeye yarıyordu. Güney yarımkürede denizciler daha çok Kutup Yıldızı'nı gözlerdi. Bu aletler çoğu zaman kesin bir sonuç vermez, denizcinin cesareti hepsinden önde gelirdi.

BREZİLYA ODUNU
1519 tarihli harita bu ağacın kıtadaki önemini gösteriyor.

Acenteler şeker, tütün, pamuk ve kırmızı boyası için "Brezilya" odunu ihraç ederdi.

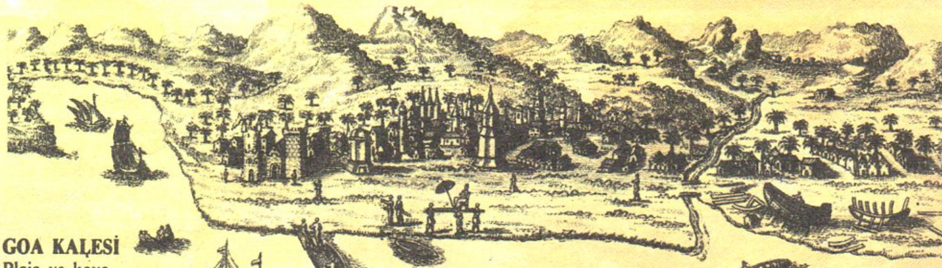
Portekiz Okyanusu

Ticaretin gelişmesi, Portekizliler'i acentelerin sayısını çoğaltmaya mecbur etti. I. Manuel 1505'te, Almeida'yı Hindistan Genel Valiliği'ne atadı. Almeida, Hint Okyanusu'ndaki Arap rekabetine son verdi. 1509'da Almeida'nın yerine geçen Albuquerque 1510'da Goa'yı fethetti ve başkent haline getirdi. Ayrıca 1511'de Japonya'ya ve Molük Adaları'na doğru bir kapı oluşturan Malakka'yı aldı. Daha sonra, 1515'te Hürmüz Adası'nı ele geçirdi ve tahkim etti. Böylece Portekizliler tüm Hint Okyanusu'nu denetim altına aldı.

Şiddetli bir fırtınayla yolunu şaşıran Cabral'ın filosu

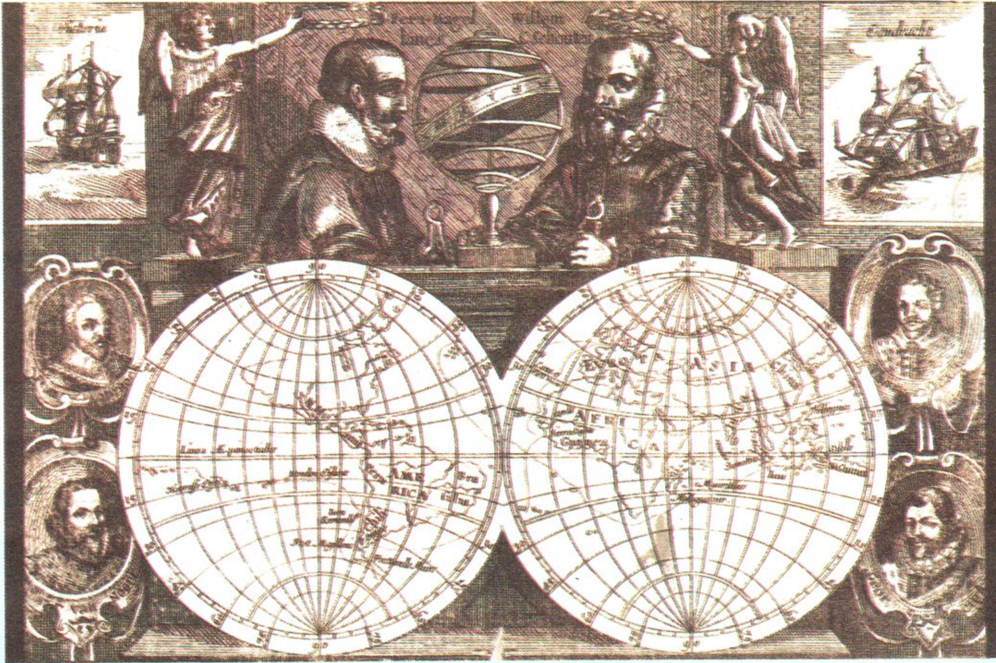
Brezilya sahillerine yanaştı.

GOA KALESİ
Plaja ve koya hâkimdir. 1510'da Albuquerque tarafından keşfedilen Hindistan'ın batısındaki Goa Adası, Lizbon tarafından yönetildi. Goa'ya yerleşen askerler, denizciler ve zanaatçılar Hintli kadınlarla evlendi. Bunların Casado adı verilen melez çocukları yaşamlarını bölgedeki ekonomik faaliyetlerle kazanırlardı. 1540'ta Casadolar'ın sayısı iki bine yakındı.

GÜÇLÜ VOC
Bu kısaltma Hollandacada, Hollanda'nın büyük şehirlerinin elinde tuttuğu yüklü bir sermaye ile Mart 1602'de kurulan Birleşik Doğu Hindistan Şirketi'ni simgeler. Şirket, Doğu'da saldırgan bir siyaset izleyen 17 kişilik bir kurul tarafından yönetilirdi. VOC gemileri 1603-1604'te Molük Adaları'na saldırdı, 1609'da Japonya'ya vardı; çabalarını Endonezya Takımadası üzerinde yoğunlaştırdı. 1618'de şirketin merkezi Cakarta'ya yerleşti. Hollanda gemilerinin en önemli limanı haline gelen

HORN BURNU
Kendi hesaplarına gemicilik yapan Jacop Le Maire ve Willem Schouten, Doğu Hindistan Şirketi'nin denetimi altında olan bir yol kullanmamak için yeni bir yol aradılar. 1615'te Amerika'nın güneyinde yeni bir geçit buldular. Bu geçite kendi gemilerinden birinin adını -Horn-verdiler. Horn Burnu yolunu açıp Büyük Okyanus'u geçtikten sonra Cava'ya vardılar. Şirketin buradaki bölge sorumlusu kendilerine inanmadı; gemilerine ve mallarına el koyup onları Hollanda'ya geri gönderdi.

Cakarta'ya Ingiliz saldırılarına karşı 1619'da güçlü bir kale inşa edildi. Endonezya 1949 yılına kadar Hollandalı kaldı.

Japonya, 1638'den 1854'e kadar dünya ile ticaretini VOC gemileri aracılığıyla sürdürdü. Yukarıda, Nagazaki açıklarında yükleme yapan bir gemi görülüyor.

Hollandalılar

2 Nisan 1595'te, Uzak Ülkeler Kumpanyası'nda bir araya gelen Hollandalı satıcılarla donanmış dört gemi Amsterdam'dan demir aldı. On beş ay sonra Cava'ya vardılar ve Portekiz Sömürge İmparatorluğu'na saldırmaya başladılar. Portekizliler, Portekiz'in İspanyollar tarafından ilhak edildiği 1580 yılından beri Hollandalılar'ın düşmanı haline gelmişti. 1579 yılında İspanyol boyunduruğundan kurtulan Protestan Birleşik Eyaletler denizcilik ve ticaret konusunda dev İspanyol İmparatorluğu'na karşı saldırıya giriştiler.

Sulavesi Adası'ndaki Portekiz ticaret limanı Makassar (yukarıda) 8 Haziran 1660'ta Hollanda savaş filosunun saldırısına uğradı. Hollandalılar adaya sahip olabilmek için on yıl mücadele etti.

MAÇİLİPATNAM
Koromandel kıyısındaki bu limanda üç ayrı şirket bulunuyordu: Bunlar kendilerine ait flamaları sırasıyla Fransız (A), İngiliz (B) ve Hollanda (C) şirketleriydi.

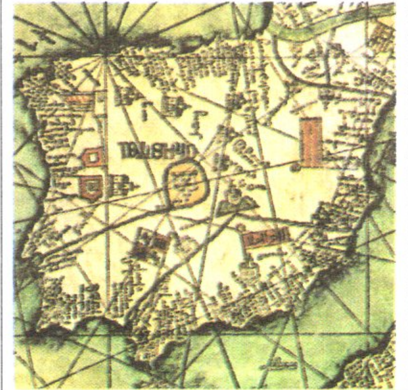

Amerika'nın keşfi

DÜNYA TABİİ Kİ YUVARLAKTIR
Kristof Kolomb'un ilk yolculuğu sırasında dünyanın yuvarlaklığı genelde kabul edilmişti ancak boyutları üzerinde coğrafyacılarla denizciler aynı kanıda değildiler. Haritalar Asya'yı çok fazla batıya doğru uzanmış olarak gösterirdi.

Kristof Kolomb, tarihin akışını değiştiren bu büyük denizcilik başarısını şöyle özetler: "Soylu efendilerim, kral ve kraliçenin bana verdikleri donanmayla otuz üç günde Hint adalarına vardım; orada bulduğum birçok adayı prens ve prenseslerimin adına ele geçirdim ve kraliyet bayrağı altında savaşırken hiçbir direnmeyle karşılaşmadım."

Katolik Krallar İspanyası

II. Fernando (yukarıda kırmızı elbiseli).

İspanya'nın Müslüman hâkimiyetine karşı savaş verdiği uzun dönem 1492'de son buldu. 711'de istila edilen İber Yarımadası toprakları yavaş yavaş yeniden fethedildi. Bu yeniden fetih 2 Ocak 1492'de Katolik kralların Granada'ya görkemli girişiyle son buldu. O dönemde İspanya refah içersinde, saygın, dinamik, dışarıya açılan bir krallık haline geldi. Krallarının saygınlığıyla dünya çapında bir güç olarak kendini gösterdi.

15. YÜZYILIN SONUNDA COĞRAFYA
O dönemin haritaları oldukça varsayımsaldı. İtalyan coğrafyacı Paolo Toscanelli, Avrupa ile Asya'nın birbirinden yalnızca 5.000 deniz mili ile ayrıldığını düşünüyordu (gerçek uzaklık 11.800 mildir). Haritası üzerinde Afrika kıyılarından ve Cipango'dan (Japonya) az bir uzaklıkta hayali ada Antilia'yı gösteriyordu.

ardından 1494 yılında. Papa VI. Alexander Hıristiyanlığı yayma yolunda yaptıklarının ödülü olarak olarak Castilla Kraliçesi İsabel ve Aragon Kralı Fernando'ya Katolik Krallar unvanını verdi.

KATOLİK KRALLAR
Kristof Kolomb'un birinci yolculuğunun

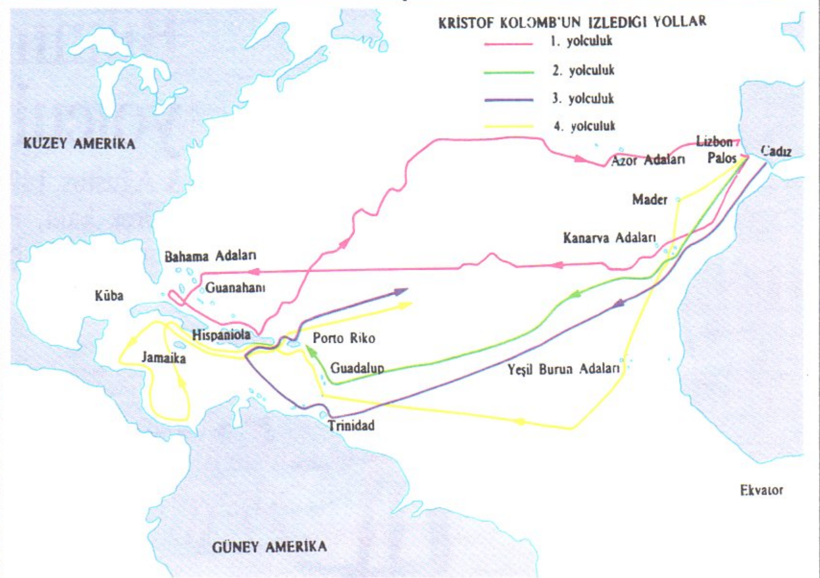
KRİSTOF KOLOMB'UN DÖRT YOLCULUĞU
İlk yolculuk: 3 Ağustos 1492'de yola çıkan Kolomb, 12 Ekim'de Bahama Adaları'ndan birine vardı. Mart 1493'te Lizbon'a varmayı başardı.

İkinci yolculuk: Kolomb, 25 Eylül 1493'te Cadiz'den yola çıktı. Guadeloupe, Jamaika, Porto Rico ve Küba'nın güney kıyılarını keşfetti ve 4 Temmuz 1496'da geri döndü.

Üçüncü yolculuk: Kolomb, 30 Mayıs 1498'de yola çıktı. Orinoco Irmağı'nın ağzına vardı.

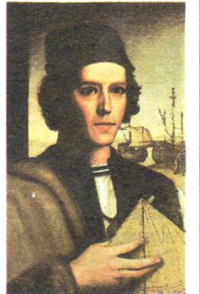
Dördüncü yolculuk: Kolomb, dördüncü ve son yolculuğuna erkek kardeşi Bartolomeo ve o sırada 13 yaşında olan küçük oğlu Fernando'yu da beraberinde götürdü. 3 Nisan 1502'de üç karavelayla Cadiz'den yola çıktı. Nikaragua, Kosta Rika ve Panama kıyıları boyunca ilerleyerek altın bulduğu Veragua'ya dek uzandı.

Mucizeler yılı 1492 (annus mirabilis) önemli olaylar bakımından zengin bir yıldı. Her şeyden önce hem bir bağımsızlık savaşı, hem de Haçlı Seferi olan Yeniden Fetih sona erdi. Granada'nın alınmasından sonra, Katolik Krallar Hıristiyanlık dinine geçmeyi reddeden Müslüman ve Yahudiler'i ülkeden atma buyruğunu imzaladı. Uzmanların tavsiyesi üzerine Castilla Kraliçesi İsabel tasarısını beş yıl önce sunan Kristof Kolomb'u 1492 yılında saraya davet etti. İkna olan İsabel tahtın destek vermesi konusunda Kolomb'la anlaştı ve girişim için gerekli imkânları kendisine sağladı. Din coşkusu ve yeni toprakları Hıristiyanlaştırma arzusunun bu kararın alınmasında küçümsenemeyecek etkisi oldu. Ama, elbette ticari zenginlikler kazanma ve altın bulma isteği de vardı.

Taht ile Kolomb arasında 17 Nisan'da Santa Fe'de imzalanan sözleşmeye göre Kolomb, amiral ve "bu gezi boyunca keşfettiği ada ve toprakların" genel valisi ve yöneticisi unvanlarını aldı. Ayrıca bulunabilecek altın, inci, baharat ve diğer değerli besin maddelerinin onda birini alma hakkını elde etti. Cipango'ya (Japonya) veya Cathay'a (Çin) ulaşmayı düşünen Kolomb Büyük Han'a yazılmış bir mektubun yanı sıra Arapça ve İbranice bilen bir çevirmeni de beraberinde götürdü.

PİNZON KARDEŞLER VE JUAN DE LA COSA
Huelya bölgesindeki Palos Limanı'nda, Kolomb üç gemi ve yeterli sayıda tayfa bulmakta güçlük çekti. Kendisine yardımcı olacak üç değerli denizci buldu: Santa Maria'nın sahibi ve komutanı Juan de la Cosa; önemli bir armatör olan ve kaptanlığını kardeşi Francisco Martin'in yaptığı Pinta'nın komutanı Martin Alonso Pinzon (en üstte) ve nihayet bir öncekilerin kardeşi ve Nina'yı yöneten Vicente Yanez (altta).

Bilinmeyene yolculuk

3 Ağustos 1492 günü, güneşin doğmasına çeyrek kala, Pinta, Nina ve Santa Maria adlı gemiler yola çıktı.

"Bu insanların dinleri yok, puta da tapmıyorlar, fakat çok uysallar ve kötülüğün ne anlama geldiğini bilmiyorlar (...) Onlar saflar. Gökte bir Tanrı olduğuna ve bizim oradan geldiğimize inanmıyorlar." (Kolomb, "Kıyı Günlüğü")

Adaların yerli halkıyla ilk temaslar neşeli ve sıcak oldu.

Gemiler altı günde Büyük Kanarya Adası'na ulaştılar. Gomera'da kısa bir konaklamadan sonra, 6 Eylül'de Kolomb ve arkadaşları bilinmeyene doğru Eski Dünya'dan ayrılıyorlardı. Yolculuğun ne kadar süreceğini bilmediğinden, arkadaşlarının cesaretlerini yitirip korkmamaları için, amiral önceden hesaplanan süreden daha kısa süreli bir yolculuğu dikkate aldı. Alize rüzgârlarının desteğiyle gemiler engelle karşılaşmadan yol alıyorlardı. 16 Eylül günü, gemidekiler çok yeşil birçok ot topluluğu farkettiler. Dalgalar Sargasso Denizi'ne girildiğini belirtiyordu. Rüzgâr azalmış, dalgalar yavaşlamıştı. Günler geçip giderken endişe artıyordu. Gemiciler bir daha İspanya'ya geri dönemeyecekleri korkusuyla ayaklanmak üzereydiler. 11 Ekim'de rüzgâr şiddetlendi, denizde karaya yaklaştıklarını gösteren dalgalanmalar oldu. Gece kimse uyumamıştı, herkes bir ışık bekliyordu. Kolomb bir ışık farkettiğine inanmıştı. 12 Ekim günü, sabahın ikisinde, Pınta'nın gözcüsü Rodrigo de Triana, Kristof Kolomb tarafından San Salvador (Kurtarıcı Aziz) adını alan Bahama Takımadaları'ndaki Guanahani (bugün Watling) mercanadasını görerek, "Kara, kara..." diye bağırdı.

YAMYAMLAR
İkinci yolculuğunda, Kolomb yamyamların tören tarzlarını görmüştü. Fakat Yeni Dünya'da olanları anlamaları için 16. yüzyıl Avrupa'sında gösterilecek olan yamyamlık sahnelerini gözlemleyememişti. Amerigo Vespucci bunun detaylarını veren ilk kişidir. "Uysal vahşilikleri" yanında yerlilerin korku veren tarafları ortaya çıkmıştı: "Evlerinde tuzlanmış ve kirişlere asılmış insan eti bulunan bir köyde yirmi yedi gün kaldım. Biz, onları, bu sapkın alışkanlıklarından kurtulmaları için ikna etmeye çalıştık." (1503).

İNCİ AVCILARI
Kolomb, üçüncü yolculuğunda farkında olmadan kıtaya çıktı. Cubagua Adası kadınlarının taktığı iri incileri görünce hayrete düştü. Oyma kayıklarından denize atlayan yerliler incik boncuk karşılığında memnuniyetle değiştirdikleri önemli miktarda incili istiridye çıkarıyorlardı.

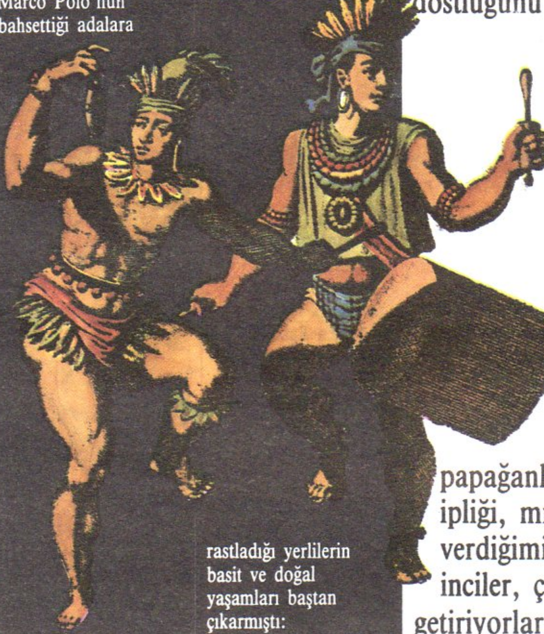

"SANTANGEL'E MEKTUP" Kolomb'un ilk yolculuğunun özeti, birçok dile çevrildi ve 16. yüzyılda Avrupa'da bolca yayımlandı. Yerlinin en eski "gerçek portre"si Avrupa'da Weiditz tarafından resmedildi.

ENOR por que se que aureis pla
ba dado en mi viaje vos escrivo esta p
las joias cõ la armada q̃ los illustrissi
dõde yo falle muy muchas yslas po
he tomado posesion por sus altezas co
e cõtradicho A la primera q̃ yo falle puse noubre sa
tor el qual maravillosamente todo esto an dado lo

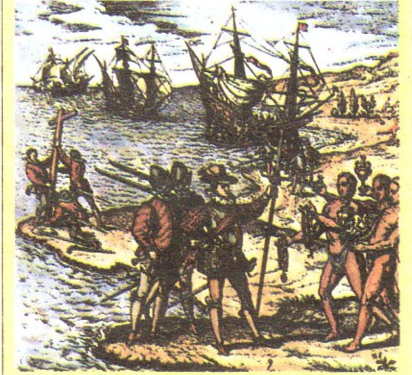
Birbirinden hiç haberi olmamış bu iki insan grubunun karşılaşması Bahamalar'ın muhteşem bir mercan kumsalında gerçekleşti. İlk temaslar dostça ve neşeli geçti. Kristof Kolomb kıyı günlüğüne ilk izlenimlerini not etti. Bu izlenimler şaşkınlığını ve hayretini yansıtır. Fakat Kolomb, Hıristiyanlaştırma ve sömürgeleştirme niyetini aklından çıkarmıyordu: "Kendimi onların dostluğunu kazanmak için zorladım, zira bu insanların güç kullanarak değil de, sevgiyle bizim kutsal dinimize geçeceklerini sezmiştim. Aralarından birkaçına değersiz eşyalarla, kırmızı şapkalar ve boyunlarına taktıkları camdan kolyeler verdim. Bu onların çok hoşuna gitti ve bize öyle benzediler ki harikaydı. Daha sonra içinde bulunduğumuz sandalların yanına yüzerek gelip, papağanlar, yumaklar halinde pamuk ipliği, mızraklar ve bizim onlara verdiğimiz başka şeyler karşılığında, cam inciler, çıngıraklar gibi başka şeyler getiriyorlardı (...). İyi huylu ve iyi hizmetçi olmak zorundaydılar. Söylenenleri çabucak tekrarladıklarını farkettim ve onların kolayca Hıristiyan yapılabileceklerine inandım, zira bana onların hiçbir dini yokmuş gibi geldi." Büyük Han'ın krallığını ve cennet toprağını arayan Kolomb, yerlilerin güzelliğine vurulmuştu: "Onlar analarından doğduğu gibi çıplaktılar, kadınlar bile. Gördüğüm bütün insanlar gençti ve hiçbiri 30 yaşından büyük değildi. Hepsi iyi yapıdaydı, vücutları çok düzgündü ve çok zarif yüzleri vardı..."

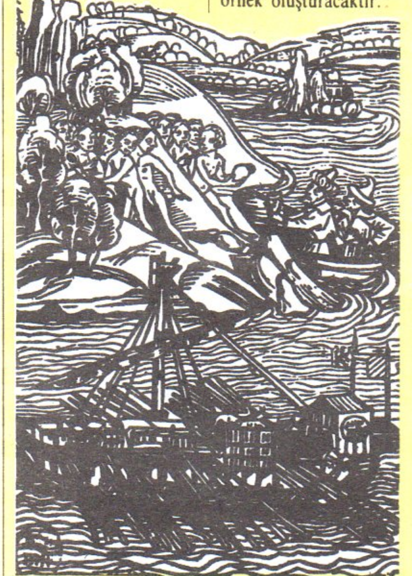

"VAHŞİ YERLİLER" Marco Polo'nun bahsettiği adalara çıktığını zanneden Kolomb, Büyük Han ve Cipango halkı hakkındaki konularla karşılaşmayı umuyordu. Yerliler onu şaşırtmıştı: "Onlar orta boydalar, vücutları çok iyi orantılı, aslan derisi gibi kızıla çalan bir tenleri var ve eğer giyinmiş olsalar bizim gibi beyaz olurlardı. Özellikle kadınlarını güzel kılan uzun ve siyah saçları dışında vücutlarında tüy yok..."

AMERİGO VESPUCCİ'yi rastladığı yerlilerin basit ve doğal yaşamları baştan çıkarmıştı: "Zenginlikleri çeşitli renklerdeki kuş tüyleri, balık sırtlarından yaptıkları tespih, kulaklarında veya yanaklarında taşıdıkları yeşil, beyaz taşlar ve bizde olmayan birçok değişik şey. Biz bunlardan hiçbir şey beklemiyorduk. Onların ticari bir önemi yoktu. Sonuç olarak onlar doğanın verdikleriyle yetinip, yaşıyorlar. Bu iki yerli (yukarda) 17. yüzyıldaki bir Hollandalı'nın hayal ürünüdür.

TARİHSEL BİR KARŞILAŞMA Avrupalılar ve "vahşiler" arasındaki modern çağların temel olayı olan ilk temaslar çok sık resmedildi. Bunların en ünlüsü, bu karşılaşmanın yüzyıl sonrasında, 1592'de, Frankfurt'ta Théodore de Bry tarafından gerçekleştirilenidir. İdeal bir manzarada, fatih durumundaki Kristof Kolomb, altından eşya ve mücevherat veren "uysal vahşiler"in saygılarını kabul ediyor. (Bu tarihsel olarak gerçek değildir...). Tayfalar Hıristiyanlaştırmanın sembolü olarak bir haç dikiyorlar. Bu karşılaşmanın en eski resmi (aşağıda) "Santangel'e Mektup"un (1493) Latince çevirisindedir... Bir tanıtımdan çok, hatırlatma söz konusudur. Yerliler çıplak gösterilmiştir. Bazıları kaçıp gider bir davranışta, diğerleri ise değiş-tokuş yapıyorlar. Bu, ağaç üzerine ilkel gravür, diğerlerine örnek oluşturacaktır.

KOLOMB'UN YÜZLERİ
Bu büyük denizcinin elde bulunan pek çok resminin hiçbiri kendisi hayattayken yapılmamıştır. Oğlu Ferdinand Kolomb onu şöyle betimlemiştir: "Yakışıklı bir adamdı, ortalamanın üzerinde boyu, uzun bir yüzü vardı ve elmacık kemikleri oldukça çıkıktı. Fazla büyük ve ince olmayan kartalsı bir burnu, açık renk gözleri ve canlı bir görünümü vardı." Bartolome de Las Casos buna saçlarının kızıl, yüzünün de çilli olduğunu eklemiştir.

Okyanus Amirali

Kristof Kolomb keşifler tarihinin en ünlü isimlerinden biri olmasına rağmen kişiliğinin bilinmeyen yönleriyle gizemli biri olarak kalmıştır. Kuşkusuz, öne sürüldüğü gibi amiral soyundan değil, bir dokumacının oğluydu. Cenova'da doğduğu hemen hemen kesindir. Bazı tarihçiler onun Yahudi kökenli olduğunu ileri sürerken bazıları da Katalonyalı, Galyalı, Portekizli, Korsikalı, Yunan... olduğunu ileri sürmektedir. Gençliğinde pek çok yolculuk yapmış, Akdeniz'i gezmiş, İngiltere'ye, Gine'ye, Madeira'ya ve büyük olasılıkla İzlanda'ya gitmiştir. Karşı konulmaz macera tutkusu ise onu batıya giderek Hindistan'a ulaşma tasarısını gerçekleştirmeye yöneltmiştir.

.S.
.S. A .S.
X M Y
Xpo FERENS

1483 yılında. Portekiz Kralı II. Joao adına bir sefer düzenlemeyi önerdiyse de Bartolomeo Dias tarafından bulunan Doğu yoluna yönelen Portekizliler bunu kabul etmediler. Kolomb yılmadı, kardeşi Diego ile Andalucia'ya, sonra da Katolik Krallar'la ilk defa karşılaştığı Alcala de Henares'e gitti. Ancak yıllar sonra tasarısı için onay alabildi. Medinaceli Dükü'nü ve La Rabida Fransisken manastırı başpapazı Juan Perez'i kendi hesabına kazanmakla beraber, kraliyet veznedarı Luis de Santangel ve özellikle Kraliçe İsabel sayesinde bilinmeyene doğru yelken açıp zaferini gerçekleştirebildi.

KOLOMB, Seneca'nın "Medea"sındaki şu kehanete inanıyordu: "Bir gün gelecek süregelen yüzyıllar içinde, okyanus dünyanın kuşağını gevşetecek, insanoğlu bilinmeyen ve uçsuz bucaksız bir kara parçasını keşfetsin diye."

Kristof Kolomb, Yeni Dünya'nın kâşifi olarak belleklerde yer etmiştir. Bu ilk "conquistador", Batı Hint sömürgelerinin ilk yöneticisi olmuştur. Bir komutan olarak cinayet ve isyandan suçlu askerlerinin cezalarını infaz etmekten çekinmemiştir.

KOLOMB'UN ZİNCİRE VURDURDUĞU
Barthelemy (kardeşi ve Hispaniola-[Haiti] Valisi) onun çabuk zengin olma hayallerini söndüren, kolonların ayaklanmalarını önleyememişti. Ağustos 1500'de soruşturma için gönderilen Babadilla tarafından kardeşiyle beraber tutuklandı. Sevilla'ya dönüşünde kraliyet emriyle serbest bırakıldı.

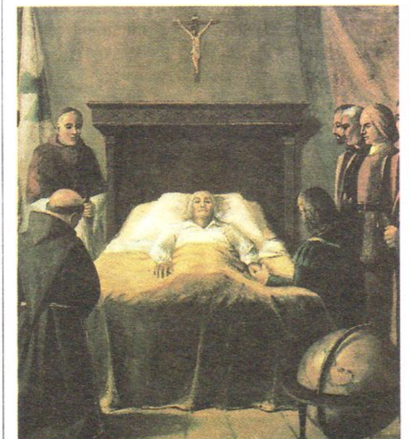
AMERICAE
PARS QVARTA.
Sive,
Insignis & Admiranda Historia de reperta primùm Occidentali India à Christophoro Columbo Anno M. CCCCXCII
Scripta ab Hieronymo Bezono Mediolanense, qui istic ānis XIIII. versatus, diligēter omnia observavit.
Addita ad singula ferè capita, non contemnenda scholia in quibus agitur de earum etiam gentium idololatria.
Accessit præterea illarum Regionum Tabula chorographica.
Omnia elegantibus figuris in aes incisis expressa à Theodoro de Bry Leodiense, cive Francofurtensi Anno cIɔ Iɔ XCIII. Ad Invictis. Rudolph. II. Rom. Imperator. Cum privilegio S. C. Maiestat.

KOLOMB'UN YUMURTASI
Bir İspanyol soylusunun verdiği yemekte Kolomb'a keşfinin önemi hakkında itiraz ediliyor, "Düşünmek yeterliydi" deniyordu. Bunun üzerine. Cenovalı sofra arkadaşlarından tabaklarındaki yumurtayı dik durdurmalarını istedi. Hiçbiri bunu başaramayınca, Kolomb tabağındaki yumurtayı hafifçe vurup dik durdurduktan sonra şöyle devam etti: "Bu o kadar zor değil, düşünmek yeterli."

ALEGORİ
Yanda 16. yüzyıl sonunda Théodore de Bry tarafından derlenen "Büyük Yolculuklar"ın başında yer almaktadır. Yandaki resimde dansederken görülen putperest Tainos yerlileri şeytana taparlardı.

KOLOMB'UN ÖLÜMÜ
Dördüncü yolculuğunun ardından, Kolomb düş kırıklığına uğramıştı ve acı çekiyordu: "Bundan sonra mücadele etmenin akıntıya kürek çekmek olacağına inanıyorum" diye yazmıştı. 19 Mayıs 1506'da Valladolid'de öldü. Oğlu Diego'ya, kral tarafından amiral rütbesi ve Hispaniola Valisi unvanı verildi.

Sömürgecilik

Sömürgecilerle Antiller'in yerli halkı arasındaki iyi ilişkiler kısa ömürlü oldu. Kolomb ikinci yolculuğunda Novidad'a (Haiti) bıraktığı adamlarının ortadan kaldırılmış olduğunu gördü. Yaptıkları zulümlere misilleme olarak öldürülmüşlerdi. Yerliler ve Hıristiyanlar arasındaki çarpışmalar sonrasında bir yığın yerli köleleştirilmeye boyun eğmek zorunda kaldı ve pek çoğu Kolomb tarafından İspanya'ya götürüldü. Ama bu hareket, "Uyruğundan istediği gibi yararlanma yetkisini amiraline kim verdi?" diyen Kraliçe İsabel'i kızdırmıştı. Sevilla'ya dönüş umulduğu gibi olmamış, kraliçenin gözünde Kolomb'un itibarı sarsılmıştı. İlk tanışmadan memnun kalan yerliler, Avrupalılar'ın gelişleriyle beraber acınacak bir duruma düşmüşlerdi. Karşılıksız işgücü olarak yararlanılan yerliler, kendilerine yüklenen tarım ve maden işçiliğinin ağır koşullarına dayanamadılar. Bitkinlik ve hastalık yerli nüfusun azalmasına yol açtı. Dominiken papaz Antonio Montesinos kolonların komşu adaları yağmalamasına duyduğu öfkeyi, "Hangi adalet size yerlileri böylesine korkunç bir boyunduruk altına alma hakkını verir!" diyerek dile getiriyordu. Antil kolonlarının zenginleşme ihtirasının ve acımasızlıklarının kurbanı olan yerliler, Bartolome'de Las Casas'la, yapılan zulüm ve yolsuzlukları dile getiren ateşli bir savunucu buldular. Ama sömürge imparatorluğu daha güçlüydü. Çok geçmeden güçlü Aztek İmparatorluğu, Hernan Cortes yönetimindeki İspanyol istilacılar karşısında yenilgiye uğradı.

DEVLER
Denizciler yeni topraklarda değişik canlılarla karşılaşacaklarına inanıyorlardı. Kutuplara yakın bölgelerde yaşayan insanların daha iri olduğu düşüncesi doğrulanmıştı. Vespucci için bu iri insanlar birer devdi: "Büyük yaylar ve topuz başlı sopalar taşıyorlar... Bu adaya buradakilerin iri yapılı olmasından dolayı Devlet Adası adını veriyorum. Ama en olağanüstü karşılaşma Patagonya kıyılarında Macellan'ın vakanüvisi Pigafetta'nın başından geçmişti: "Karşımızda tedirgin olan ve korkuya kapılan bu dev, bizim gökten geldiğimize inanarak bir parmağıyla göğü gösteriyordu. O kadar iriydi ki en iri olanımız bile ancak beline kadar geliyordu."

EFSANEVİ METAL
Zenginlik, özellikle de altın tutkusu keşiflerin başlıca itici gücü olmuştur. Tainolar'ın burunlarında ve kulaklarında birkaç takıdan başka bir şey göremeyince hayal kırıklığına uğrayan Kolomb'un gemi günlüğünde "altın" kelimesi yüz defadan fazla geçiyordu. Veragva olarak adlandırdığı bölgede ise çok daha fazlasını buldu. Gerçekten de bugünkü Panama ve Kosta Rika'nın yerlileri göz kamaştırıcı altın takılarla süsleniyorlardı. Ne yazık ki bu sanat eserlerinin çoğu kraliyet hazinesi için eritilmiştir.

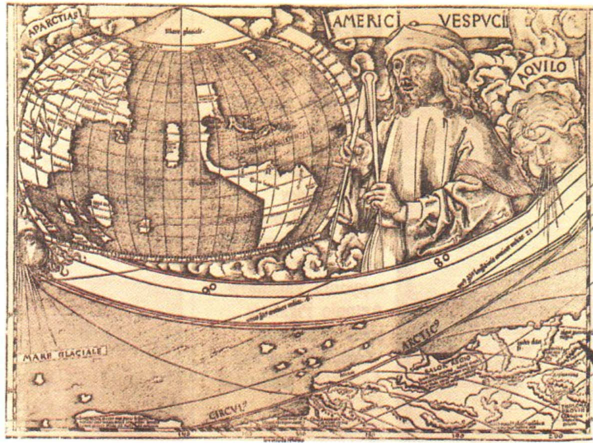
TAİNOLAR
Bahama, Küba, Haiti, Jamaika vs. yerlileri Arawak dil grubuna dahil Taino kültürü içinde yer alırlar. Tainolar'ın başlıca uğraşları arasında Hint patatesi ekmek, manyok unundan ekmek yapmak ve pamuk dokumacılığı yer alıyordu. Zarifçe bezenmiş çömlekler (kâseler, gemi biçiminde küpler), aletler, taştan heykeller, çeşitli kabuklardan takılar yapıyorlardı. Tainolar silah olarak ucunda sivri bir balık dişi bulunan oldukça ilkel bir mızrak kullandıklarından dolayı, Karayipliler karşısında son derece zayıf kalıyorlardı.

ORTAÇAĞ'IN MASALSI HAYVAN ÖYKÜLERİ KİTABI
Ortaçağ, Greko-Latin mitolojisi geleneğinin son derece gerçekdışı olan inançlarını devam ettirdi: Başsız insanlar (ocephalus) ve köpek başlı insanlar (cynocephalus), kikloplar (tek gözlü yaratıklar), güneşten korunmak için tek bir bacak ve dev bir ayağı olan insanlar (sciapodlar) vs... Denizcilerin hayallerini bu yarı hayvan yarı insan yaratıklar doldurmuştu. Yaşadıkları dünyanın sınırlarında onlarla karşılaşacaklarını düşünüyorlardı. Amazonlar, devler ve denizkızlarının yeniden ortaya çıktıkları yer de Yeni Dünya oldu.

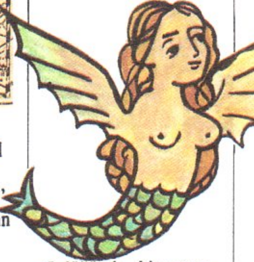

Güney kıtasını ifade etmek için Amerika ismi Waldseemüller'in bu haritasında (1507) ortaya çıktı.

Amerika

Floransalı denizci Amerigo Vespucci 1491'de Sevilla'ya yerleşerek Kristof Kolomb ile arkadaş oldu. 1499 ile 1500 yılları arasında önce İspanya sonra da Portekiz Kontu adına, Ojeda ile gemi seyahatleri yaptı. 1502'de Rio de Plata'ya dek Brezilya kıyılarını şüphesiz yakından tanır hale geldi. Ünü, yeni kıtaya kendi isminin verilmesinden (Amerika) gelmektedir. Martin Waldseemüller'in, 1507'de Vosges yöresindeki Saint-Dié'de yayımlanmış olan "Cosmogaphiae Introductio" adlı eserinde şöyle yazılıdır: "Amerigo Vespucci tarafından dünyanın dördüncü bir kısmı keşfedildi... Avrupa ve Asya kadın adları almış olduğuna göre bu yeni kısma da, onu keşfeden keskin görüşlü adamdan dolayı "Amérige" (Amerigo'nun toprağı) ya da Amerika adının verilmemesi için hiçbir sebep göremiyorum." Oysa, Kolomb'un keşfettiği adalara, sonra da tüm kıtaya uzun yıllar Batı Hint Adaları veya Mondus Novus (Yeni Dünya) dendi. Ancak bundan sonra, Amerika ismi coğrafyacılar, ardından da halk arasında yavaş yavaş yerleşti.

KOLOMB'UN HAYAL KIRIKLIĞI
Kolomb, Plinus'un "Naturalis Historica" (Doğa Bilimleri), John de Mandeville'in "Gerçekdışı Seyahatler", Marco Polo'nun "Dünya'dan Söyleşi" adlı eserlerini çeşitli yerlere gerektiğinde işaretler koyarak dikkatli bir şekilde okumuştu. Bu yüzden de Antil Denizi'nde denizkızlarını görmüş olduğunu söylemesi şaşırtıcı değildir. Bununla beraber, günlüğünde, bir parça hayal kırıklığıyla da olsa bu adalarda pek çok kişi görmesine rağmen yaratıklara rastlamadığını açıklamakla büyük bir dürüstlük örneği de sergilemiştir.

HIRSIZLAR ADASI
Macellan'ın donanması 6 Mart 1521'de Mariana Takımadaları'ndan olan Guam Adası önünde demirledi. Pigafetta'nın anlattıklarına göre, burada halk gemilere çıkıp gemicilerin kendilerini korumalarına fırsat vermeden onlara ait her şeyi çalmıştı. Bellerine kadar uzanan siyah saçları olan bu hırsızlar çıplak dolaşıyorlardı.

FERNAND de MACELLAN
(Portekizce'de Magalhaes) 1480'de Porto'da doğdu. Denizcilik ve keşif gezilerinin heyecanıyla önceki seferlere ait harita ve gemicilerin tuttuğu günlükleri araştırdı, öğrendi. Yedi yıl asker olarak görev aldı ve özellikle Malakka (1509) ve Koçin'de gözüpek bir kişi olduğunu gösterdi. Kolomb gibi, Macellan'ın da çok cesur bir tasarısı vardı ve ona erişmek için de tüm gücünü harcadı. Tordesillas Antlaşması'nı (1494) incelemek onu Molük Adaları'nın (ele geçirilmek için can atılan Baharat Adaları), Castilla hükümdarlığına ait olduğuna ikna etti. Bunun üzerine o da; güneybatı yolundan uzak adalarla irtibat kurmayı Portekiz'le anlaşamaması üzerine, tasarısını, İspanya'nın I. Charles'ına, yani gelecekteki İmparator Charles Quint'e sundu ve imparatoru razı etti.

MACELLAN BOĞAZI
Macellan'ın seyahati, bilinmeyen bir okyanusun aşılması (Portekizli gemicinin Pasifik adını verdiği okyanus) ve özellikle kıtanın güney kısımlarında olması gereken bir geçit gibi pek çok belirsizlik taşıyordu. Vakanüvis Antonio Pigafetta şöyle demektedir: "Gemilerle yol alıp Antarktika göklerinin 52° enlemine vardığımızda, 'Onbirbin Azize Bayramı'nın olduğu gün, mucize eseri bir boğaz bulduk. Eğer bu boğazı bulamamış olsaydık kaptanımız Antarktika kutbunun 75° enlemine kadar gitmeyi kararlaştırmıştı." Issız ve amansız görünüme ve soğuğa rağmen keşfin verdiği mutlulukla Pigafetta anlatımını şöyle tamamlamaktadır: "Sanırım dünyada daha güzel bir ülke ve bundan daha iyi bir boğaz yoktur."

Macellan

Macellan, 10 Ağustos 1519'da Sevilla'dan yola çıktı. Kendisi Trinidad gemisinde idi. Donanma dört gemiyi daha kapsıyordu: Santiago, San Antonio, Conception ve Victoria. Ters yönden esen rüzgârlar, fırtınalar ve bazı İspanyol gemicilerin hınçları Güney Atlantik'in aşıldığı yolculuğu olaylı bir hale getirdi. Bunlara, "dev Patagonyalılar"la olan karşılaşmayı ve Santiago'nun alabora olmasını da eklemek gerek. Sonunda, 21 Ekim 1521'de donanma umutla beklenen boğaza girdi. San Antonio gemisi kaçtı. Ama 28 Kasım'da Pasifik Denizi, Portekizli gemicinin önüne açıldı.

İLK DÜNYA TURU
1543'te kozmografyacı Baptiste Agnese ilk dünya turu olan, Macellan ve Elcano'nun seferlerinin izlediği yolu çizdi. Açık kahverengi çizgiler Panama berzahından Peru'ya giden yolu göstermektedir. Bu dünya haritası, o devirde Avrupa'da coğrafya bilgilerinin ne denli zengin olduğunu anlamamızı sağlamaktadır.

Tahmininden çok daha geniş (O, Pasifik'i, Akdeniz'den olsa olsa az daha büyük olarak tasarlamıştı!) olan okyanus, üç ay yirmi gün boyunca hiçbir yiyecek ve içecek olamadan bu üç geminin, üzerinde dolaşmasına tanık olacaktı. Sonunda, Mariana Adaları'na, ardından da Filipinler ve Cebu'ya ulaştılar. Karşılaştığı halklarla ittifak yapmanın oyununa gelerek, Macellan, Mactan Adası'nda bir savaşa katıldı ve öldürüldü. Conception mürettebat yetersizliğinden yandı. Trinidadda onarım için Molük Adaları'nda kaldı. Sadece Elcono'nun komutasındaki Victoria, geride kalan 18 kişiyle Ümit Burnu'ndan dolaşarak 6 Eylül 1522'de İspanya'ya dönmeyi başardı.

JUAN SEBASTIAN ELCANO
İlk dünya turunu yapmış olma şerefi bu Basklı denizciye (aşağıda) nasip oldu. 1476'ya doğru Guétaria'da (Guipúzcoa) doğdu. Küçük yaşlardan itibaren gemi seyahatlerine çıkmaya başladı. Keşfinin ardından Charles Quint tarafından Valladolid'de kabul edildi: Bundan böyle armalarının bulunduğu kalkanında bir de yerküre şekli yer alacaktı, üzerinde de "Tu primus

circumdedisti me" yani "Benim etrafımda gemiyle dolaşan ilk kişi oldun" yazacaktı.

MACELLAN'IN ŞANI
Bu istiareli kompozisyon, Macellan'ın harikulade seyahatini kısaca anlatmaktadır. İlkçağ kahramanları gibi bir zırh taşıyan denizci tek başına gemisi Trinidad'ın güvertesinde görülmektedir. Gravürün sağında, kaynayıp taşan kara parçası tasvir edilmiştir. Boğaz; denizkızları, superileri, roc kuşu (pençeleri arasında bir fili taşıyabilen masalsı bir uçucu hayvan) gibi mitolojiye ait varlıklarla doludur. Fakat, yüzü pırıl pırıl parıldayan ve kompozisyonda hâkim olan Tanrı, şüphesiz, enerjisini güneşten alan arabasında Elcano gibi dünya turu yapmakta olan Apollon'dur. Bunların ortasında Macellan da modern çağların yarı Tanrı tasviri gibi görünmektedir.

Güney Denizi'nin (Pasifik) yerlilerini gösteren, 17. yüzyılda yapılmış ilk resimlerden biri.

PONCE DE LEON
(Üstte) (1460-1521) Amerika'yı fethetmeye giden, Saint-Dominique'in fethine katılan (1502) ve Porto Riko'yu sömürgeleştiren İspanyol serüvencidir. Sonunda 1513'te Florida'ya çıktı.

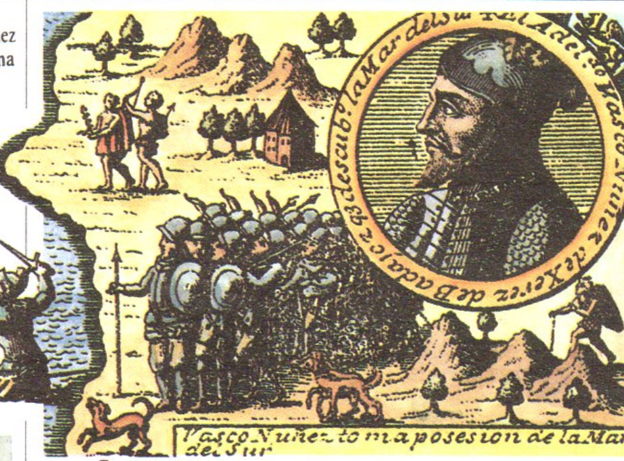
JUAN DE LA COSA
(Karşıda) (1449-1510) Amerika'yı fethetmeye giden bu İspanyol serüvenci ve denizci Santa Maria'nın sahibiydi. Kristof Kolomb'un ilk iki seyahatinde yer aldı. Daha sonra Ojeda'nın Venezuela seferine (1499-1500) geminin kılavuzu olarak katıldı. Bunu takiben yeni keşfedilen (1501-1509) toprakları inceledi ve yeni kıta yerlileriyle yapılan bir savaşta öldürüldü.

AMERİGO VESPUCCİ
(1454-1512) Yeni kıtaya adını veren Floransalı kozmografyacıdır. İspanyol Vasco Nunez de Balboa, Panama berzahının ormanlarını bir baştan bir başa geçerek 29 Eylül 1513'te, güney denizlerine (Pasifik) ulaşan kişi oldu.

DÜNYANIN PAYLAŞILMASI
Mayıs 1493'te Kristof Kolomb'un ilk keşiflerinden hemen sonra Papa VI. Alexandre "Inter Coetera" adında, dünyayı Portekiz ile İspanya arasında paylaştıran kurşun mühürlü bir kararname yayımladı. Bu kararname Katolik krallara Asor ve Cabo Verde'nin (Rüzgâraltı Takımadaları) 100 "deniz fersahı" (ortalama 100x5.556 kilometre) batısında çizilen hayali bir çizginin ötesinde yer alan ada ve kara parçalarını ele geçirme hakkını taşıyordu.

Kâşifler

Kristof Kolomb, Yeni Dünya'ya yaptığı gemi seferlerinin tekelini kaybettiğine göre (1502) seferler çoğalmıştı. Kolomb'un arkadaşı Alonso de Ojeda, 1499'da Sevilla'dan yola çıktı. Guyana kıyılarına yanaştı ve Venezuela'ya (Küçük Venedik - Maracaibo'nun göl üzerinde kurulmuş evlerinden dolayı böyle adlandırılmıştır) vardı. Aynı yıl, Pedro Alonso Nino, Margarita Adası'na, Vicente Yânez Pinzon, Amazon ve Orinoco nehirlerinin ağızlarına ulaştılar. Mart 1500'de Pedro Alvares Cabral, Portekiz hükümdarlığı adına Brezilya'yı ele geçirdi. Sebastien Cabot kuzey kıyılarını, 1513'te de Vasco Nunez de Balboa Panama berzahını geçerek Güney Denizi'ni keşfettiler. Gemiciler Avrupa ile Asya arasında bir kıta ile karşı karşıya olduklarını anladılar. O zaman Macellan, Hindistan'a ulaşmak için bu kıtanın güneyinde deniz yolundan bir geçiş aramak üzere dünya etrafındaki seyahatini sürdürdü.

KRONOLOJİ
1492 2 Ocak: Granada'nın Katolik krallar tarafından alınması
3 Ağustos: Kristof Kolomb idaresinde üç geminin Palos Limanı'ndan yola çıkışı.
1 Eylül-12 Ekim Gomera Adası'nda guanahani ye dek Atlantik'in geçilmesi.
1493: Kristof Kolomb'un ikinci seyahati
1494: Tordesillas Antlaşması.
1497: Jean Cabot'nun Labrador kıyılarına seyahati.
1498: Kristof Kolomb'un üçüncü seyahati. Vasco de Gama'nın Ümit Burnu'nu geçerek Hindistan'a ulaşması.
1499: Alonso de Ojeda, Amerigo Vespucci ve Juan de la Cosa'nın Venezuela kıyılarındaki keşifleri.
1500: Alvares Cabral Brezilya kıyılarına, Vicente Yanez Pinzon Amazon, Bastidas ve Juan de la Cosa Rio Magdelena (Kolombiya) ağızlarına geldiler.
1501-1502: Vespucci'nin güney kıyıları boyunca 50° enleme kadar seyahati.
1501-1503: Kolomb'un dördüncü ve son seyahati (Panama).
1508: Sebastien Cabot'un Hudson Körfezi'ne seyahati.
1513: Vasco Nunez de Balboa "Güney Denizi"ni keşfetti (Pasifik Okyanusu). Ponce de Leon Florida adını verdiği sahile yanaştı.
1516: Juan de Solis, Rio de la Plata'da öldü.
1517: Hernandez de Cordoba Yucatan'ın (Meksika) çevresini dolaştı.
1518: Juan de Grijalva, Yucatan (Meksika) kıyılarına ayak bastı.
1519: Hernan Cortes Vera Cruz kentini kurdu ve Tenochtitlan'a (Mexico) ulaştı.
1519-1522: Fernand Macellan'ın, Sebastian Elcano tarafından kıta turu seyahati.

SEBASTİEN CABOT
Bu İtalyan asıllı denizci bugün Hudson adı verilen körfeze kadar Amerika'nın kuzey sahillerini keşfetti (1508).

Osmanlı'nın altın çağı

ATLILARIN silahı topuz burada altınla kaplı, yakut ve turkuaz kakmalı bir süs eşyası haline gelmiş.

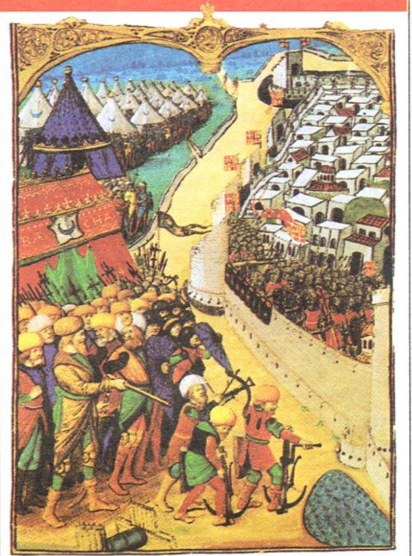
Kanuni Sultan Süleyman tüm Osmanlı hükümdarları arasında en dikkat çekenidir. Uzun saltanatı boyunca (1520-1566) imparatorluğu Avrupa, Asya ve Afrika'daki en geniş sınırlarına taşıdı. Avrupa'yı etkiledi ve Rönesans dönemi prensleriyle rekabet etti. Batı âlemi kendisine "Muhteşem" adını verdi ama, koyduğu kanunlar yüzünden kendi topraklarında "Kanuni" adıyla anıldı.

Osmanlı hükümdarlarının simgesi tuğra, padişahtan gelen tüm evrakın (değişik kararlar veya mektuplar) başına konur ve evraka resmiyet kazandırırdı. Tuğralara padişahın adı (Süleyman), soyadı (Selim'in oğlu) ve sıfatı (her zaman muzaffer) yazılırdı.

Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşu

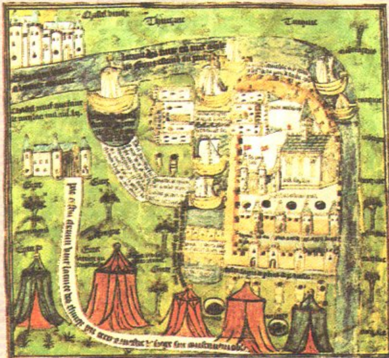
Osmanlı Devleti'nin ilk yılları karanlıktır. Selçuklu Türkleri Anadolu'ya 11. yüzyılın sonunda girdiler ve bunu takip eden iki yüzyıl boyunca Bizanslıları Batı'ya doğru sürdüler. Osmanlı hanedanına adını veren Osman'ın babası Ertuğrul, 13. yüzyılda Türkistan'dan geldi. Sınırları korumakla görevli uç beyi olarak dört yüz çadırını Bursa'nın güneydoğusunda kurdu. 13. yüzyılın sonunda gücü zayıflayan Selçuklu Devleti parçalandı. Uç beyliği durumundaki Osmanlılar ve diğer Türk boyları özerkliklerini kazandı. Babasının yerine geçen Osman, dini yaymak için "cihat" ruhu ile hareket eden bir "gazi"ydi. Topraklarını Müslüman veya Hırvatistan komşularının aleyhine genişletti.

RODOS KUŞATMASI
Kudüs Saint-Jean şövalyeleri 1309'da Rodos'a yerleştiler. Şehri tahkim ettiler ve güçlü bir donanma kurdular. Ada "denizlerin koruyucusu" rolünü üstlendi. Şövalyeler Osmanlılar'a vergi ödemeyi reddetti, Mekke hac yolunu ve yük taşımacılığını tehdit etti. II. Mehmet, 23 Mayıs 1480'de şehre saldırdı. Ama güçlü Türk topçusu şehri çevreleyen surları yaramadı. Osmanlılar geri çekildi. Rodos ancak 1522'de Kanuni Sultan Süleyman hükümdarlığı sırasında alındı.

FATİH SULTAN MEHMET (II. MEHMET)
Etkileyici, ciddi ve kararlı bir görünüşe sahip olan II. Mehmet, imparatorluğun mimarıdır. Tahta çıktığında, Osmanlılar'ın Bizans mirasını ele geçirebilmeleri için Avrupa ile Asya arasında son bir halka kalmıştı. II. Mehmet, İstanbul'u fethederek efsanevi bir kahraman, Fatih oldu. Fethedilen şehre at sırtında girdi ve sonradan camiye dönüştürülen Ayasofya Kilisesi'nde ezan okutup namaz kıldı. Askerlere kanunla tanınan üç gün boyunca şehri yağmalama hakkını süre dolmadan durdurdu ve şehri başkent yapmak için imar çalışmalarına girişti. Yeniden oturacak kimseler sağlamak ve ekonomiyi yaşatmak için azat edilen esirleri, Bursa'dan gelen tüccar ve zanaatçıları şehre yerleştirdi.

İSTANBUL'UN ALINIŞI
Boğaziçi'nin girişinde yer alan İstanbul, 15. yüzyılda yalnızca kısa tabanı kara tarafında kalan bir üçgen biçimindeydi. Güney kıyısı Marmara Denizi ile sınırlanır, diğer taraftaysa içinde limanın da bulunduğu Haliç yer alır (Batılılar Haliç'e Altın Boynuz adını verir). Karşı tarafta Ceneviz Mahallesi Galata vardır. Şehri yüksek surlar çevrelerdi, Haliç'in ağzı da limana girişi engellemek için kalın bir zincirle kapatılmıştı. II. Mehmet, 2 Nisan 1453'te şehri kuşattı. Askerlerini ve o zamana kadar duyulmamış boyutlardaki toplarını kara tarafındaki surların önüne yığdı. Ancak Osmanlı ordularının saldırıları püskürtüldü ve Haliç'in ağzı kapalı kaldı. II. Mehmet bu yüzden taktik değiştirdi. Donanmasını kızaklar üzerinden kaydırarak Boğaziçi'nden Haliç'e indirdi.

Osman'ın başlattığı savaşçı ve fetihçi siyaseti sürdüren ardılları, hem Balkan devletleri ve Bizans'taki iç karışıklıklardan, hem de Anadolu'daki diğer Türk beylikleri arasındaki çekişmelerden yararlandılar. Devletin yönetsel ve askeri yapısını örgütleyip Osmanlı İmparatorluğu'na yayılma imkânı verecek olan sağlam temelleri kurdular.

Osman'ın oğlu Orhan Gazi'nin saltanatı döneminde (1320-1360) fethedilen Bursa ilk başkent oldu. Ege Denizi'ni geçen Türkler Gelibolu ve Trakya'yı aldılar. İlk defa Avrupa'ya adım attılar. I. Murat (1362-1389) Edirne'yi fethetti ve burayı yeni başkent ilan etti. Osmanlılar 15. yüzyılın başında lâkabı "Yıldırım" olan I. Bayezid'in hükümdarlığı altında Trakya, Makedonya ve Bulgaristan'ın yanı sıra, Arnavutluk'un bir bölümünü de denetim altına aldılar. Anadolu topraklarının Ege Denizi'nden Fırat Nehri'ne varan bölümünde egemen oldular. 1402'de Timur ordularının istilası Osmanlı İmparatorluğu'nu bir anda dağıttı, ancak imparatorluk yeniden yapılandı. 1451'de II. Mehmet yönetime geçtiğinde 1401'deki sınırlara yeniden kavuşulmuştu. II. Mehmet Osmanlı rüyasını gerçekleştirebilirdi: İstanbul'u fethetmek.

OSMANLI EGEMENLİĞİ
1451'de, II. Mehmet yönetime geçtiğinde Osmanlılar Asya'ya (Anadolu) ve Avrupa'ya (Rumeli) güçlü bir biçimde kök salmıştı. Anadolu topraklarında birliği sağladılar ve Karamanoğulları, Candaroğulları, Dulkadiroğulları Beylikleri'ni doğuya doğru sürdüler. Bizans'tan geriye dört bir yanı çevrilmiş İstanbul, Trabzon ve Peloponnessos'taki küçük devletlerden başka bir şey kalmadı. Balkanlar Osmanlı hâkimiyeti altındaydı, ama Avrupa ve Asya kıyılarında Ceneviz ve Venedik toprakları ard arda sıralanıyordu. Kudüs Saint-Jean şövalyeleri Rodos ve diğer adaları tutmuştu.

RUMELİHİSARI
Anadoluhisarı, Boğaziçi'nin Anadolu kıyısında, Boğaz'ın en dar olduğu yerde (660 metre) yükseliyordu. 1452'de II. Mehmet bunun karşısında, Rumeli kıyısındaki Rumelihisarı'nı yaptırdı ve güçlü toplarla donattı. Böylece boğazdan geçişi denetim altına aldı. İstanbul'u almak için bir hazırlıktı. Boğaz'dan geçen her gemi kale komutanına geçiş vergisi ödemek zorundaydı, aksi takdirde gemi batırılırdı.

YORGİ KASTRİYOTA
Arnavutluk'un efsanevi kahramanıdır. Osmanlılar tarafından esir alındı ve kendisine askeri eğitim verildi. Ülkesine dönmeyi başaran Kastriyota öldüğü tarih olan 1468'e kadar Türkler'e karşı mücadele verdi. Türkler ona, yiğitliği yüzünden İskender Bey adını taktı.

SİLAHLAR
15. yüzyılda kurulan bir lonca yay, ok, kılıç, mızrak, topuz gibi silahların yanı sıra kalkan, başlık ve örme zırh gibi donatım eşyaları da üretildi. Yatağan adı verilen eğri ağızlı kılıç en çok kullanılan kılıç türüydü. 16. yüzyılın başından itibaren arkebuz adı verilen tüfekler yaygın olarak kullanıldı.

MİĞFERLER
15. yüzyılda koni biçiminde olanlar yaygındı. Her birinde siper, burunluk, kulaklık ve enselik bulunurdu. Kanuni Sultan Süleyman ve II. Selim'in sadrazamı Sokullu Mehmet Paşa'nınki (altta) altın ve gümüş kakmalı demirdendi.

Osmanlı Ordusu

Osmanlılar'ın yayılmasındaki ana etkenlerden biri ordularının mükemmelliğiydi. Büyük bölümü kalıcı ve profesyonel askerlerden oluşan orduda silah altına alınmış Müslümanlar kadar Hıristiyanlar da vardı. Osmanlı İmparatorluğu'nun merkeziyetçi yapısı ona böyle bir ordu besleme imkânı sağlarken, en büyük rakibi Alman İmparatoru V. Karl paralı askerlerinin maaşlarını ödeyebilmek için durmadan bankerlere başvurmak zorunda kalıyordu.

DEĞİRMİ KALKAN
Sorgun ağacı yapraklarından sıkıca örülmüş ve ipek iplikle kaplanmıştır. Üzerine çiçek motifleri işlenmiş ve ortası kâse biçiminde çelik bir parçayla korunmuştur. Kırmızı kadifeyle kaplı iç kısmında şokları azaltıcı bir yastık vardır.

Yeniçerilerin geçidi kalabalıkları İstanbul'a çekerdi.

Gezginler, bu olağanüstü geçidi yaptıkları resimlerde yaşattılar.

Yeniçeri askerleri devşirmelerden oluşturuluyordu. Devşirmeler fethedilen topraklardan toplanan ve Türk-İslam geleneğine göre eğitilen Hıristiyan gençlerdi. Bunlar cesareti ve acımasızlığıyla ünlü bir piyade sınıfı oluştururdu. Başlarında, doğrudan padişaha bağlı bir "ağa" bulunurdu. Yeniçeriler geceleri çorba içmek için bir nevi simgeleri haline gelen bakır kazan etrafında toplanırlardı. Örneğin, maaşlarının ödenmemesi gibi durumlardan kaynaklanan hoşnutsuzlukların ifadesi olarak kazanı devirirlerdi. Yeniçerilerin evlenmesi yasaktı. Disiplin ruhu ve mutlak emre dayalı çok katı bir eğitimleri vardı. Savaş sırasında toplu hareketlerindeki çabukluk, düzen ve sessizlikleri düşmanlarını etkilerdi.

Osmanlı atlı orduları bir tür hafif süvari olan sınır boylarındaki "akıncılar" ve yöresel bir birlik olan "sipahiler"den oluşurdu. Sipahiler maaş olarak, kendilerine ayrılmış olan bir topraktan elde edilen geliri alırlar, karşılık olarak da seferler sırasında hizmet verecek, donanımlı süvariler sağlardı. Buna "tımar" sistemi adı verilirdi. Tımarlı askerlerin bir bölümü Müslümanlaştırılmış Hıristiyanlar'dan oluşurdu. 15. yüzyılın sonunda Osmanlı Devleti 50.000 atlıya sahipti. Piyade sınıfı çeşitli birliklerden oluşurdu. "Azap" adı verilen birlik keşif, lağım kazma ve kalelerin savunmasıyla görevliydi. "Yaya" adı verilen birlik, yöredeki halktan askere alınanlarca oluşturulurdu. "Kapıkulu" askerleri arasından seçilen ve Kanuni Sultan Süleyman döneminde sayıları 12.000'e ulaşan "yeniçeriler" seçkin birliği oluştururdu.

Osmanlılar topçu sınıfının önemini erken fark ettiler. II. Mehmet (Fatih) topçu sınıfını yeniden düzenledi ve İstanbul'da bir silah fabrikası kurarak geliştirdi. Kanuni döneminde de bu gelişme sürdü ve silah sayısı arttı. Buna karşılık deniz savaşları Osmanlı'ya yabancıydı ve Akdeniz'e hükmetmeleri ancak 16. yüzyılda etkileyici bir donanma kurup Barbaros gibi korsanların deneyimlerine başvurmalarından sonra gerçekleşti.

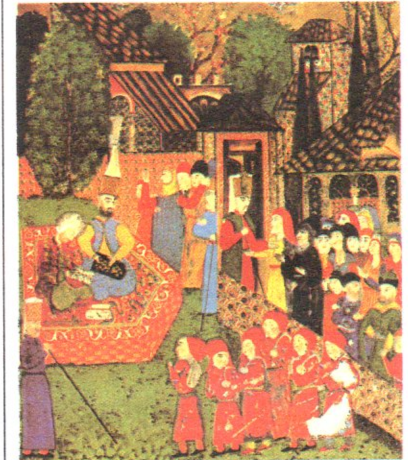

Yukarıda görülen maket top gerçek toplar gibi alev atıyordu.

Barbaros Hayrettin Paşa, Cezayir'de hüküm süren bir Türk korsandı. Kanuni Sultan Süleyman'ın hizmetine girdi ve 1533'te Kaptan-ı Deryalığa yükseldi. Osmanlı donanmasını düzenledi, 1538'de Preveze'de V. Karl, papa ve Venedik birliğine ait donanmayı yenilgiye uğrattı.

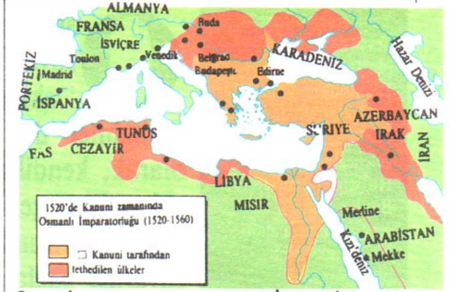
DEVŞİRME
Önceleri Rumeli'den, sonraları ise Anadolu'dan her üç veya yedi yılda bir Hıristiyan çocuklar toplanırdı. Bu çocuklar Müslümanlaştırılır ve saraya bağlı okullarda veya Anadolu'daki ailelerin yanında eğitilir, sonra da yeteneklerine göre askeri veya idari mesleklere yönlendirilirdi. En yetenekli olanlar sarayda eğitilirdi. Bunlara kapıkulu adı verilirdi ve yalnızca padişaha bağlıydılar.

I. Selim (Yavuz)

Osmanlı İmparatorluğu'nun gücünün doruğuna ulaştığı 16. yüzyıl kötü başladı. I. Selim tahta çıktığında durum ciddiydi: Anadolu'daki Osmanlı gücü, taht üzerinde hak iddia edenler ve İran Hükümdarı Şah İsmail tarafından kışkırtılan göçebe Türkler yüzünden zarar görmüştü. I. Selim sekiz yıllık saltanatı süresinde Osmanlı Devleti'nin Anadolu'daki otoritesini yeniden sağladı. Topçusu sayesinde 1514'te Şah İsmail'i Çaldıran'da yendi. 1517'de Memluklar'ı yenerek topraklarını ele geçirdi, böylece Osmanlı egemenliğini Afrika'ya kadar genişletti. Kendisine "Yavuz" lakabı takılan I. Selim mükemmel bir komutan ve başarılı bir yöneticiydi. Sert bir yapıya sahipti. Vezirlerini döverdi ve pek çoğunun da kafasını vurdurdu. Bununla birlikte sanatı ve zanaatçıları severdi. Seferleri dönüşünde İranlı sanatçı ve zanaatçıları beraberinde getirdi. İstanbul'a yerleşen bu kişiler Osmanlı sanatının gelişmesine katkıda bulundu.

PİRİ REİS
1517'de Mısır Seferi'ne katıldı ve daha sonra Mısır donanmasına kumandanlık yaptı. Bu büyük denizci ve haritacı 1492'de Kristof Kolomb tarafından keşfedilen Amerika kıyılarının haritasını çizdi (1513). Kitab-ı Bahriye adlı kitabında Akdeniz kıyılarının betimlemesini yaptı. Bu kitapta ayrıca Nil Nehri'ni ve I. Selim tarafından alınan Kahire şehrini de çizdi. Şehrin surları evlerin damları üzerine çıkıntı yapıyor, Nil'in diğer yanında da art arda piramitler sıralanıyor. Âdet olduğu gibi harita sayfanın altındaki işaretle kuzeye doğru yönlendirilmiş.

Osmanlı İmparatorluğu, topraklarının en geniş olduğu dönemi Kanuni Sultan Süleyman'ın saltanatı sırasında yaşadı. Bosna'dan Cezayir'e Akdeniz kıyıları Osmanlılar'a aitti ve Karadeniz bir iç deniz haline gelmişti.

TUNUS SEFERİ
1534 yılında Barbaros tarafından alınan ve daha sonra V. Karl'ın geri aldığı Tunus önemli bir limandı. 1569'da Cezayir paşası Uluç Ali Reis yeniçerileri ve süvarileriyle Tunus'u yeniden ele geçirdi.

Kanuni Sultan Süleyman

Uzun boylu, zayıf, geniş alınlı, kanca burunlu, iri gözlü, yadsınamaz bir yüceliğin izlerini taşıyan Sultan Süleyman dindar, aklı başında, kararlı, yüksek ahlak değerlerine sahip ve anlaşmalarına sadık bir insandı. Saltanatı boyunca onu Avrupa'ya, üçü de Asya'ya olmak üzere on üç sefere çıktı. Sultan Süleyman'ın stratejik önemini kavradığı Macaristan sürekli çarpışmalara sahne oldu. 1526'da Mohaç'ta Macarlar'ı ve müttefiklerini yenip Budin'i (Buda) ele geçirdi. Macaristan tahtındaki veraset sorunu Kanuni'yi Avusturya ile karşı karşıya getirdi. 1529'da Viyana'yı kuşattı. Avrupa titriyordu. Ama İstanbul'dan oldukça uzakta bulunan Viyana, Osmanlı ordusunun erişebileceği en uç noktaydı. 1534'ten 1566'ya kadar Doğu Macaristan Osmanlılar'ın eline geçti, Bağdat alındı ve Yemen işgal edildi. Osmanlı üstünlüğü İran tarafından kabul edildi ve Türk korsanlar sayesinde Trablusgarp, Cezayir, Tunus Osmanlı egemenliği altına girdi. Kanuni 1566'da çıktığı Macaristan Seferi'nde, Zigetvar Kalesi kuşatması sırasında öldü.

Memluklar 1250'den beri Mısır ile Suriye'de hüküm sürüyordu ve güçleri Anadolu'ya kadar yayılmıştı. 1517'de I. Selim, Memluk Hanedanlığı'na son verdi.

MOHAÇ
29 Ağustos 1526'da Osmanlı ve Macar orduları durmak bilmeden yağan yağmur yüzünden bataklığa dönen Mohaç Ovası'nda karşı karşıya geldi. Kanuni komutasındaki 100.000 askeri, 300 uzun menzilli top destekliyordu. Macarlar, yardımlarına gelen İspanyol, Alman ve Avusturyalılar'la birlikte 150.000 kişi kadardı, ancak 100 tane topa sahiptiler. Atılgan Hıristiyan zırhlı süvarileri Osmanlı topçusunun ateşi altında ağır kayıp verdi. Sağ kalanlar bataklıklara doğru kaçtı, ama ağır zırhlar yüzünden pek çoğu boğuldu. Bunlardan biri de Macar Kralı II. Layoş'tu.

Osmanlı'da devlet yönetimi

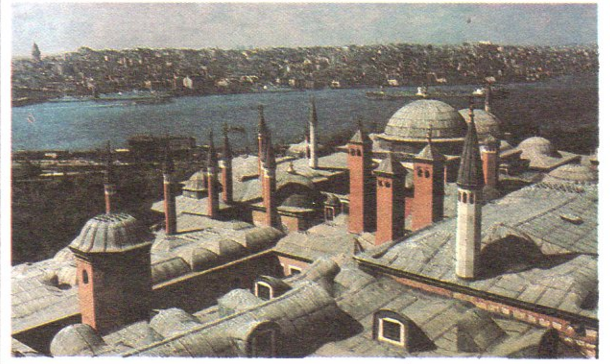

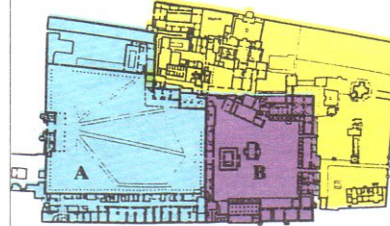
Osmanlı İmparatorluğu topraklarının genişliği 16. yüzyılda etkili bir yönetimi gerektiriyordu. I. Süleyman, devletin güç ve istikrarını güvence altına almak amacıyla dinden bağımsız bazı kanunlar ilan etti. Yaptığı işin önemi dolayısıyla "Kanuni" lakabıyla anılır. Osmanlı Devleti saraydan yönetilen merkeziyetçi bir örgüttü. Başında mutlak güce sahip bir padişah vardı. Buyrukları "tüm dünyanın itaat etmesini emreder"di. O, Allah'ın yeryüzündeki gölgesiydi ordunun kutsal komutanı ve en büyük yargıçtı. Bununla birlikte şeriatın buyrukları dışına çıkamazdı.

Padişah ülkeyi "divan" adı verilen ve sadrazamın başkanlık yaptığı bir kurul aracılığıyla yönetirdi. Sadrazam padişahın mutlak temsilcisiydi ve uygulamada devleti yöneten gerçek kişiydi. Divan üç vezir, nişancı, mali işlerden sorumlu iki defterdar ile hukuksal sorunlarla uğraşan ve "kadı"ları atayan iki kazaskerden oluşurdu. Vilayetlerde kamu düzeni ve askeri işlerden valiler sorumluydu. Defterdar vergi işleri ile uğraşır ve kendi hesabına vergi toplayan tımarların gelirlerini denetlerdi. Nihayet kadı, yargıçlık ve noterlik görevini yerine getirirdi.

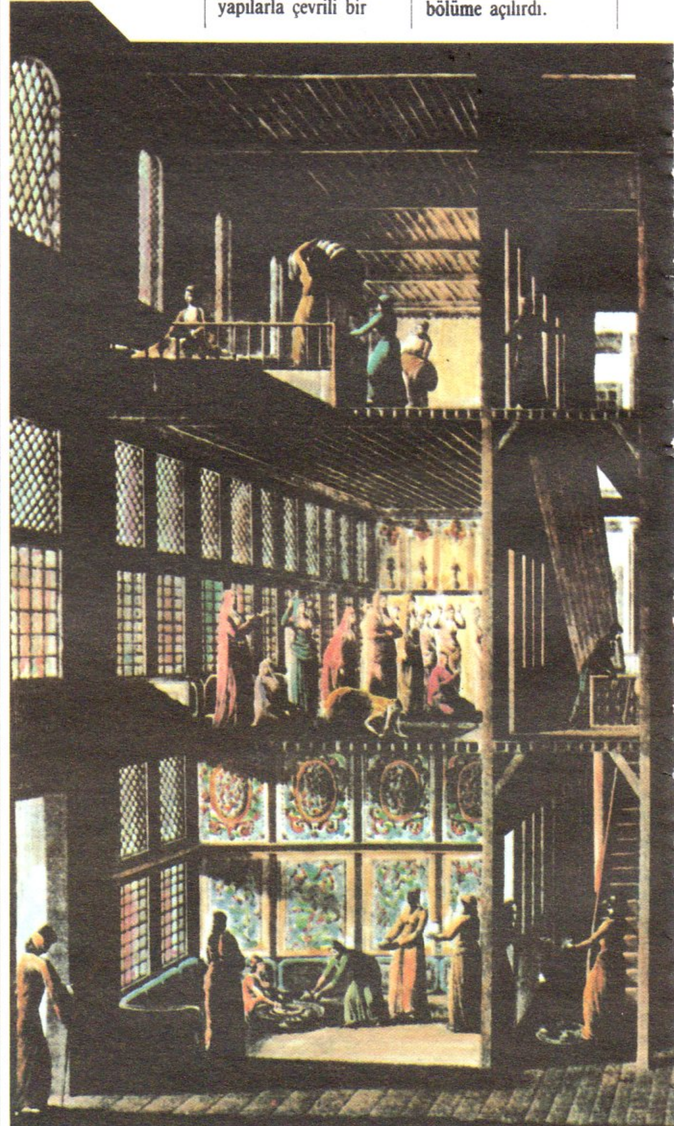
Bu yönetim sistemi kendine özgü bir noktayla belirginleşir: Önemli görevlere, titiz biçimde yetiştirilmiş Hıristiyan kökenli kapıkulları yerleştirilirdi. Bunların yükselmeleri elde ettikleri başarıya bağlıydı. Hayatlarını, mesleklerini ve sahip oldukları zenginlikleri padişaha borçlu olduklarından ona sadakatle hizmet ederlerdi. Kanuni, en sevdiği sadrazamı İbrahim Paşa dahil sekiz sadrazamını bunlar arasından seçmişti.

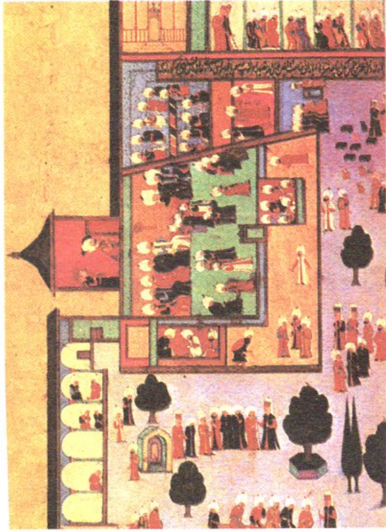
HÜRREM SULTAN
Batılı kaynaklarda adı Roxalane, Rosa, Ruziac vb. olarak geçen Hürrem Sultan, bazı tarihçilerin iddiasına göre Polonyalı bir papazın kızıydı. Saraya cariye olarak girdi. Güzel değil fakat çekici olduğu söylenir. Çekiciliği en azından Kanuni üzerinde etkili oldu. Kanuni'ye dört erkek, bir kız çocuk doğurdu ve sarayda ilk defa bir padişah, resmi olarak gözdesi ile evlendi. Hürrem Sultan - hürrem, neşeli anlamına gelir Topkapı Sarayı'na yerleşti. Haremdeki tek etkili kadın oldu ve oğlu Selim'in (II. Selim) tahta çıkabilmesi için çeşitli yollara başvurdu: Kanuni'nin Mahidevran Sultan'dan olma büyük oğlu Mustafa'nın öldürülmesinden Hürrem Sultan sorumludur. Ama bunun yanında, Kanuni'nin bağışları sayesinde hastaneler ve öksüzler için yurtlar yaptırdı. Padişah onu ölünceye dek sevdi ve onun için şiirler yazdı.

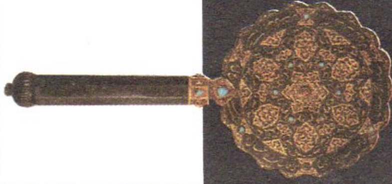

TOPKAPI SARAYI Üç anıtsal kapı - Babıhümayun, Babüsselam ve Babüssaade - çeşitli yapılarla çevrili bir dizi avluya açılır. Ilk avlu sarayın "Birun" adı verilen ve herkesin girebildiği bölümünü oluştururdu. Burada, barut ve top ambarları ile resmi hizmet birimleri vardı. Üçüncü kapı, "Enderun" adı verilen, içinde haremin de bulunduğu padişaha ait özel bölüme açılırdı.

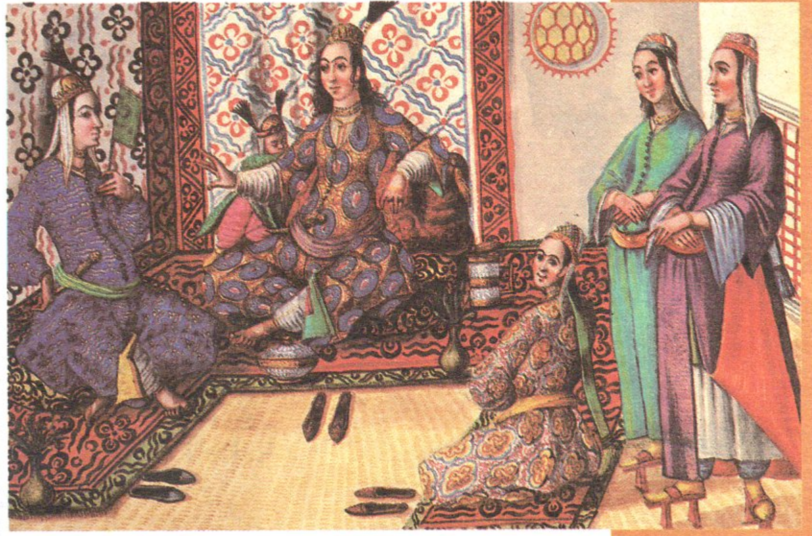

Aynalar çoğu zaman şatafatlıydı. Burada görülen aynanın sırtı altın ve turkuaz kakmalı çelikten, sapı yeşimtaşından yapılmış.

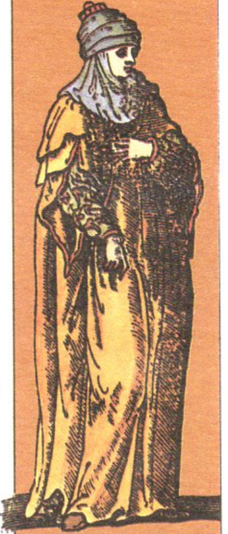

DİVAN
Saraydaki ikinci avluda divanın toplandığı bölüm vardı. Toplantı odasını (Kubbealtı) altın bir kubbe örterdi. Kanuni döneminde divan haftada dört defa toplanırdı. Padişah toplantılara katılmazdı ancak görüşmeleri divandakilere görünmeksizin bir kafes arkasından izlerdi. Avluda görüşme için bekleyenler olurdu.

Enderun'da, devşirme yoluyla toplanan gençlerin en yeteneklileri, beyaz hadımağalarının gözetimi altında hocalardan eğitim görürdü. Ancak seçkin bir kişi padişahın özel hizmetine girebilir ve daha yüksek memuriyet derecelerine yükselebilirdi.

HAREM
Bu bölüm Enderun'un en gizli köşesiydi, öyle ki birçok fantastik hikâyeye konu olmuştur. Zenci haremağaları buraya girişi engeller, düzen ve disiplini sağlardı. Hareme yalnızca padişah girebilirdi. Hareme kabul edilen cariyeler Müslüman yapılır ve Enderun'da eğitim gören devşirmeler kadar ağır bir eğitime tabi tutulurlardı. Cariyelere müzik, elişi gibi sanatların yanı sıra meslekler de öğretilirdi. Bu cariyelerin arasından bazılarına eğitimleri bittikten sonra bir çeyiz verilir ve devlet görevine girmiş devşirmelerden biriyle evlendirilirdi. Bazı cariyelerin rüyası ise, padişah tarafından farkedilip onun gözdeleri arasına girmek, hatta onun dört kadınından biri olmaktı. Padişaha ilk erkek çocuğu doğuran kadın başkadınlık ünvanını alırdı. Ancak, Harem'de otorite padişahın annesi, Valide Sultan'da olurdu. Bu şatafatlı ama dışa kapalı ortamda kadınlar arasında canlı bir rekabet yaşanırdı.

Hamam

Bir gevşeme ve arkadaşlar arasında sohbetlerin yapıldığı buluşma yeri olan hamamın günlük hayatta önemi büyüktü. Her mahallenin kendi banyosu vardı ve bunların bazıları kadınlara özeldi. Kadınlar bazen bütün bir günü burada geçirir, beraberlerinde sepetler içinde yiyeceklerini getirirlerdi.

Şatafatlı ve mermerle bezeli hamam Roma banyoları geleneğine bağlıdır: İçinde bir camekân, bir sıcaklık, bir de soğukluk bulunur.

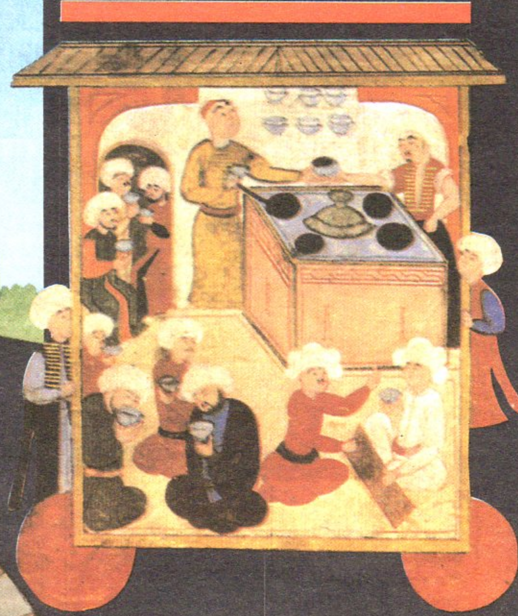
HAMAM SEFASI
Bir Fransız elçisine eşlik eden Nicolas de Nicolay adındaki Fransız coğrafyacı, İstanbul'daki hamam ziyaretini anlatır. Muhteşem mermer çeşmeleri anımsıyor, banyonun alışılmış kurallarını betimliyor: Soyunma, terleme, göbektaşında masaj, keseleme, sabunlanma, traş olma ve su dökünme. Nicolas de Nicolay sözlerine şöyle son veriyor: ''Terleyip ovulduktan, keselendikten ve yıkandıktan sonra kurulanmak ve giyinmek üzere eşyalarınızın olduğu yere geri dönüyorsunuz.''

Çarşının altmış yedi sokağı, bedestenler, hem büro, hem mağaza, hem de oturma amacıyla kullanılan hanların etrafında kesişir. Sokakların kenarında dükkânlar sıralanmıştır ve her sokak burada dükkânı bulunan tüccarların veya zanaatçıların etkinlik konusunun adıyla anılır.

Kapalıçarşı

İstanbul ticaretinin kalbi Kapalıçarşı'ydı. Bedesten adı verilen, üstü örtülü iki çarşıda kıymetli mallar, değerli ipekliler, halılar ve kürkler, porselenler, seramik eşyalar, görkemli mücevherlerle kuyum işleri birarada bulunurdu. Akşam olduğunda on sekiz kapı kapatılıp kilitlenirdi.

KAHVE

Kahvenin kökeni oldukça gizemlidir. bazı Arap tarihçilere göre kahveyi ilk kullanan Süleyman Peygamber'dir. Hz. Süleyman, iyileştirilemeyen bir hastalık yüzünden halkın kırıldığı bir şehre gelir. Cebrail kulağına "yamen" tanelerini kavurarak halkı iyileştirecek bir ilaç yapmasını fısıldar. Avrupa kökenli metinler ise incelikten uzaktır. Bir rahip keçilerinin yediği tanelerin keyif verici bir etkisi olduğunu gözlemler. Bu taneleri kaynatır. Kahve bulunmuştur. Kahve içimi 15. yüzyıl içinde Yemen'de ortaya çıktı, yaygınlaştı ve Levant ülkesine geçti. Kahveyi İstanbul'a 16. yüzyılın ortasında iki Suriyeli getirdi. Çarşılar etrafında açılan kahvehaneler kısa sürede sık sık gidilen yerler haline geldi. İnsanlar toplanıp porselen fincanlarda sunulan kaynatılmış kahveyi içiyordu. Kahvehane modası yayıldı ve bunların bazıları çok şatafatlıydı. Kahve içimine bir süre sonra tavla ve satranç oynamak da eklendi. Kahvehaneler özellikle şairlerin ve edebiyatçıların buluşma yerleriydi.

ÇİÇEKLERİN Osmanlı süsleme sanatında ayrıcalıklı bir yeri vardı ve bazı çiçek motifleri sürekli olarak kullanılırdı: Lale, gül, sümbül, karanfil, şakayık. Bu motifler özellikle çinilerde ve kaftan yapılan dokumaların yanı sıra yastık ve örtülerde de kullanılırdı.

PANAROMA Ressam (1590'a doğru) Haliç ve İstanbul'un Galata'dan görünüşünü resimlemiş. Geri planda Marmara Denizi ve İstanbul Boğazı'nın girişi göze çarpıyor. Şehrin ucunda Topkapı Sarayı uzanıyor. En sağda Süleymaniye Camii yükseliyor.

Osmanlı sanatı

16. yüzyılda, Kanuni döneminde devletin yönetim merkezi olan saray, aynı zamanda imparatorluğun da sanat merkeziydi. Sarayın resim atölyeleri Şahkulu, Kara Memi, Osman gibi zamanın en büyük ressam ve tezhipçileri tarafından yönetiliyordu: Bazı resimleme tekniklerini sürdürüp geliştirdiler ve yeni üsluplar, konular ve süslemeler yaratıp imparatorluk sanatçılarına örnek oldular. İstanbul'da ciltlenen bol tezhipli elyazmalarının, Bursa'da dokunan harika ipekli kumaşların, İznik'te biçimlendirilen çinilerin ve ipek halıların süsleme bakımından benzerlik göstermesi bu yüzdendir.

Kuyumculuk ve cevahircilik de bu örneklerden faydalanır. Mücevherler, süs silahları ve şatafatlı eşyalar (ibrikler, kupalar, yazı takımları, kutular vb.) olağanüstü ustalık tekniğine tanıklık eder. Altın ve gümüş işlenir, kristal, fildişi ve yeşimtaşı yontulur, altın, turkuaz, yakut ve zümrüt kakma yapılır. Sarayda yetişen gençler bu şatafatlı ortamdan etkilenirdi. İleride vali olacak bu gençler İstanbul'da yapılanı Budin'de, Şam'da veya Kahire'de yapmaya girişecekti. Saray etkisi altındaki bu büyük üslup birliği Osmanlı sanatının belirgin özelliklerinden biridir.

İşlenmiş altından yapılan kristal, yakut ve zümrüt kakmalı testi Topkapı Sarayı hazinesindeki eşyalar arasında yer alır. Testinin kulpu ejderha biçimindedir. Vazo ve cami feneri 16. yüzyıl İznik çinisidir.

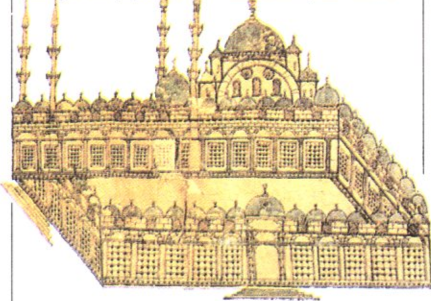

Sultan III. Murat, oğlu Mehmet'in sünnet töreni için 52 gün süren şenlik düzenledi. Bir resmi geçit sırasında mimarlar loncası padişaha Süleymaniye Camii'nin maketini sundu. Sinan, Süleymaniye Külliyesi'ni yaparken

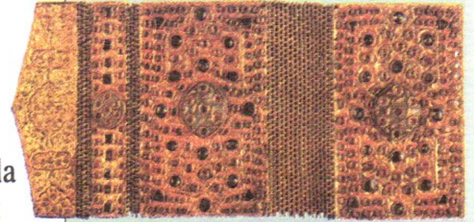
yapılara su sağlayacak bir sistem de inşa etti. Pek çoğu yer altında bulunan kanallar ve sukemerleri ile çevredeki kaynakların suyunu külliyeye getirdi. Çevre halkı da bu sistemden yararlanabiliyordu. Ancak herkes kullandığı su kadar sisteme kaynak sağlamak zorundaydı.

MİMAR SİNAN
1489 yılında Kayseri yakınlarında doğdu. Devşirme sistemi ile yetiştirildi ve yeniçeri ocağına katıldı. 1538 yılında bir sefer sırasında inşa ettiği biri Tuna Nehri üzerinde olan iki köprüyle Kanuni'nin dikkatini çekti. Sinan, Kanuni'nin başmimarı oldu. Kendisi 30 büyük cami, 300 küçük cami, medreseler, türbeler, darüşşifalar, hamamlar, köprüler ve sukemerleri ile Topkapı Sarayı'nın mutfaklarını yaptığını söyler. Edirne'deki Selimiye Camii (1574) Sinan'ın şaheseridir. Sinan, Osmanlı mimarisini yenileştirip klasik sanatı yarattı.

İstanbul'u aldıktan sonra, şehri yeniden inşa etmek gerekti. Bu gereklilik ve Osmanlı İmparatorluğu'nun geniş kaynakları 16. yüzyılda gerçek bir imar faaliyetine yol açtı. İstanbul'da otuzdan fazla büyük cami inşa edildi. Bu camilerin büyük bölümü etrafını çevreleyen ahşap evlere hâkim tepelerde yükselir. Ayrıca külliye adı verilen dini yapılar ve sağlıkla ilgili yapıların bulunduğu bir bütünün içinde yer aldığı için geniş bir arazi kaplar. Süleymaniye Külliyesi'nin ortasında cami ve Kanuni ile Hürrem Sultan'ın gömüldüğü türbeler bulunur. Bunları daha alçak yapılar çevreler: Dört medrese, bir hastane (darüşşifa), bir imarethane, bir darülhadis ve hamamlardan oluşur. Bu külliyeler vakıf tarafından işletilir ve elde edilen gelir külliyenin bakımı için harcanır. Camilerin en güzellerinden olan İstanbul'daki Şehzadebaşı, Süleymaniye, Edirne'deki Selimiye Kanuni'nin

başmimarı Mimar Sinan'ın eseridir. Merkezi planlı ve piramit biçimindeki bu camiler bir kubbeyle örtülü kat kat yükselen ahenkli bir büyüklüktedir. İç bölümleri çok sayıda vitrayla aydınlatılır. Rüstem Paşa Camii'nde olduğu gibi pek çok camide duvarlar halı gibi dizilmiş çinilerle kaplıdır. Bu yapılar daha sonraki dönemlerin mimarları için örnek oluşturduysa da hiçbir mimar, Sinan'ın dehasına erişemedi.

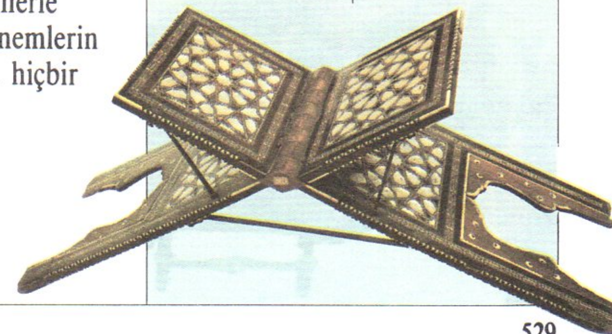

KURAN
Kuran'ı yazarak çoğaltmak dini bir sanattır. İslam âleminde hattatlar en saygın sanatçılardır. Yazılarını kuştüyüyle yazarlar ve farklı yazı türleri kullanırlar. Kuran'larda özellikle kapak sayfaları, elyazmasının kalan

kısmında yalnızca sure başlıkları tezhiple süslenir.

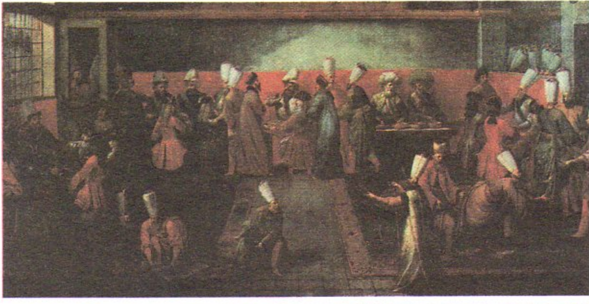
Osmanlı padişahları Kur'an'ı çoğalttırıp lüks ciltler yaptırırlardı. Yukarıda görülen cilt tamamen altındandır. Menteşelerle tutturulan işlenmiş, yeşimtaşı, yakut ve zümrüt kakmalı dört plakadan meydana gelmiştir. Kuran okuyan kişi yere bağdaş kurarak oturur, önünde duran ve rahle adı verilen bol süslemeli ve fildişi kakmalı bir sehpanın üzerine Kuran konulur.

Avrupa ve Osmanlı dünyası

Avrupa'nın Osmanlı dünyası hakkındaki fikirleri asırlar boyunca değişti. O zamanlar Türkler yalnızca haklarında anlatılan savaş hikâyeleri ile tanındığından Türk kelimesi uzun süre dehşet verici ve korkuyla eşanlamlıydı. Osmanlı Beyliği'nin, ardından da Osmanlı İmparatorluğu'nun genişlemesi bir tehdit olarak görüldü. 1453'te İstanbul'un düşmesi Avrupa'daki imajı daha da güçlendirdi: Kılıçlarını sallayan ve köle yapmak üzere tutsaklar götüren yavuz yeniçeriler.

TİCARET
Doğu Akdeniz ticaretinin kalbinde yer alan İstanbul, malları kendine çekerdi. Gündelik tüketim mallarının sahibi başkentin düzenli erzağını sağlamayı amaçlayan devlettir. Deri, yün, ipekli, halı, baharat ve kokuların ticareti özel girişimcilerin elindedir. Yünlü kumaşlar, hırdavatlar, kâğıt ve çelik Avrupa'dan, misk ve porselen Asya'dan, kürk ve av kuşları kuzeyden getirilirdi.

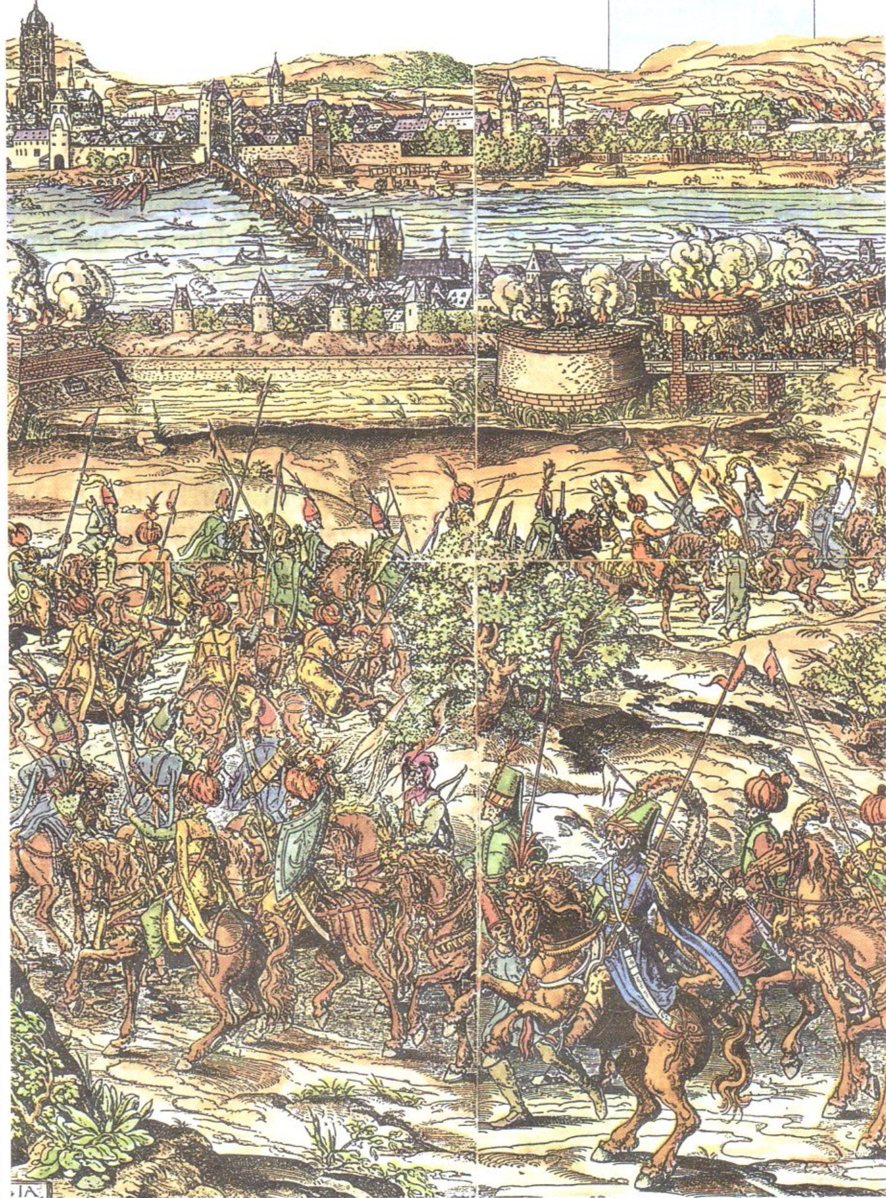

ELÇİLER
Osmanlılar şatafatı severdi. Bayrakların, mehter takımının, çevik atları üzerinde süvarilerin, tam teçhizatlı kıyafetleri içinde yeniçerilerin yaptığı resmi geçitin ihtişamı saygınlığı artırdı. Elçileri oldukça şatafatlı bir biçimde ağırlar ve özel olarak korurlardı. Kendi ülkelerinin saygınlığını taşıyan bu aracılar en yüksek yetkililerle, divan üyeleri ile görüşürlerdi.

KAPİTÜLASYONLAR
16. yüzyıla kadar İstanbul'da yaşayan yabancıların büyük bölümü tüccardı. Kapitülasyonlar diplomatların, serbest meslek sahiplerinin, misyonerlerin ve gezginlerin gelmesini sağladı. İlk kapitülasyonlar 1536 yılında Fransa'ya tanındı. Bu kapitülasyonlar İstanbul ve diğer limanlara resmi temsilcilerin yerleştirilmesine olanak sağlıyordu. Uyruklarına sağlanan tüzel kişilik statüsünü, tüccarların hangi şartlar altında ticaret yapabileceklerini ve misyonerlerin görevlerini nasıl yerine getireceklerini saptıyordu.

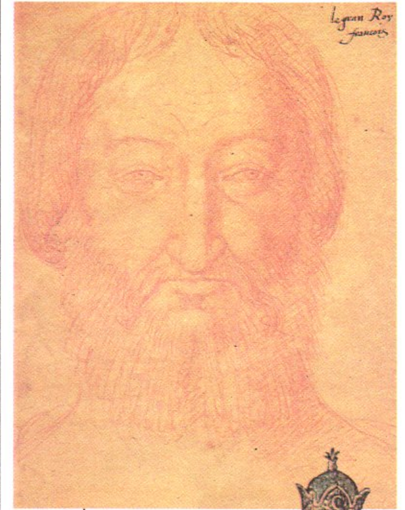
Avrupalılar Osmanlı bahçelerinde laleyi keşfettiler. Bu çiçeği kendi ülkelerinde de yetiştirmeyi denediler. İlk Avrupa laleleri 1554'te Viyana'da açtı. Lale, Hollanda'da ise ancak 1571 yılında çiçeklendi.

16. yüzyılda elçiler, kapitülasyonlar, ticari ilişkiler ve giderek çoğalan gezginler sayesinde Avrupa, Türkler'i daha iyi tanımaya başladı. Ressamlar elçilere eşlik etti. Keşfettikleri yaşayan ve renkli dünya karşısında canlı modeller kullandılar. "Yeniçerilerin Geçidi" bunun bir örneğidir. Fransız coğrafyacı Nicolas de Nicolay'ın yayımlanan gezi notları, büyük bir başkentteki günlük hayatı tanımaya katkıda bulundu. Yavaş yavaş, şeytani Türk imajı, yerini, ihtişamı göz kamaştıran, kuşkusuz korkulan ama diğerlerine benzeyen bir rakibe bıraktı.

KANUNİ'NİN I. FRANÇOİS'YA MEKTUBU

Kanuni'nin mektupları tıpkı fermanlar gibi uzun kâğıtlar üzerine siyah mürekkep ve altın yaldızla yazılmıştır.

KANUNİ VE I. FRANÇOİS

Kanuni ile I. François arasındaki ittifak 1525 yılında başladı. O sırada Kral, Madrid'de V.Karl'ın esiriydi. Oldukça Hıristiyan olmasıyla tanınan I. François'nın "Büyük Türk"le yaptığı bu ittifak, o dönemde bir skandal olarak nitelenmişti. Gerçekte iki hükümdar ortak ve tek bir düşmana karşı birleşiyordu: V. Karl. Habsburg Hanedanı'nın üyesi imparator, İspanya'dan, Macaristan'a kadar olan toprakları kalıt olarak almıştı. İmparatorluğu Fransa'yı "boğuyordu". Kendisine eşit bir güce sahip olan ve Akdeniz ile Macaristan'da imparatorluğa bağlı güçlerle çarpışan Kanuni Sultan Süleyman'dan başka onunla kim boy ölçüşebilirdi. İşbirliği özellikle deniz saldırıları konusunda oldu ve bunun da en önemli bölümü 1544-1545'teki Nice kuşatmasıydı. Kötü hava şartları Barbaros yönetimindeki Osmanlı filosunu kışı Toulon'da geçirmeye zorladı. Şehir birkaç aylığına küçük bir İstanbul'a dönüştü. I. François bu ittifaktan Hıristiyan halkların çıkarlarına uygun biçimde yararlandı. Fransa ilk kapitülasyonları elde etmişti.

Nicolas de Nicolay'ın kitabını süsleyen Türk kadınları.

Antiller, fetihlerin odak noktası

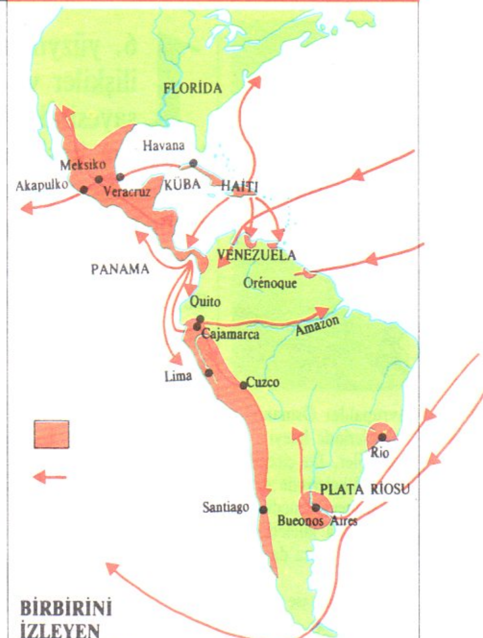
Keşfetmek, fethetmek, sömürgeleştirmek: Bu üç aşama hızla birbirini izledi. Kristof Kolomb'un (1493-1496) ikinci seyahatinden itibaren, sefere katılan ve askerlerden, zanaatçılardan, köylülerden ve memurlardan oluşan bir topluluk Hispaniola'yı yani ''İspanyol Adası''nı (günümüzde Haiti) uygarlaştırmakla görevlendirildi. Bunlar adada, İspanya'dakilere benzeyen ve İspanyol adları verdikleri şehirler kurdular. Tarımı ve hayvan yetiştiriciliğini geliştirmek için adaya yeni tohumlar ve yeni hayvanlar getirdiler. Gerek tarım, gerekse hayvancılık, vergilerini altın olarak ödemek zorunda olan, yenilgiye uğramış yerlilerin çalışmasına dayanıyordu. Açlığa, salgın hastalıklara ve kötü muamelelere maruz kalan yerliler kısa süre içinde Hispaniola'da hemen hemen tümüyle yok olup gittiler. Yeni işçiler bulmak isteyen sömürgeciler, Antiller'deki diğer adalarda da talan ve yağmaya giriştiler.

Ancak yerli halka karşı olan bu tutum, barışçıl bir kolonileşmeden yana olan din adamları tarafından kınandı ve bunlar kraliyet nezdinde girişimlerde bulunarak yerlilerin kızgın demirle işaretlenmesi yasaklandı. Özgür köleler olarak kabul edildiler ve zorunlu çalışmaya tabi tutuldular. Öte yandan, 1501'den itibaren de Afrika'dan Zenci köleler getirilmeye başlanmıştı. Ne yazık ki bunlar Antiller'in iklimine çok iyi uyum sağladılar ve kendilerine sunulan çok kötü yaşam koşullarına rağmen yerlilerden daha dayanıklı çıktılar. Altın, inci arama ve yeni işçiler bulma sevdası İspanyol serüvencileri Karaip Adaları'ndan sonra bugünkü Venezuela kıyılarına ve ''Castilla Del Oro'' olarak anılan Panama kıstağına yöneltti.

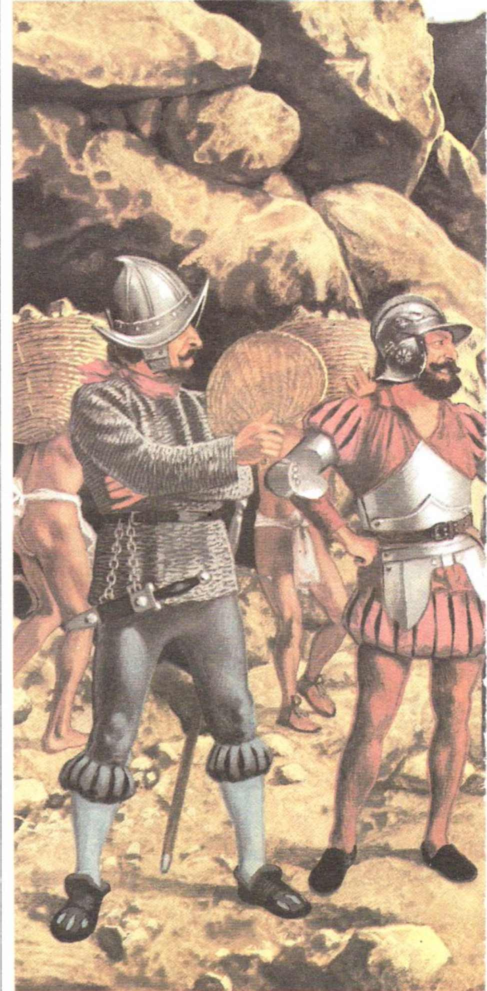

PORTEKİZLİLER BREZİLYA'DA
1500 yılında Portekizli Pedro Alvares Cabral tarafından keşfedilen toprakların sömürgeleştirilmesi çok uzun sürdü ve başlangıçta bir kıyı şeridiyle sınırlı kaldı. İlk otuz yıl boyunca Portekiz Krallığı ''ilkel halklara'' sahip bu yeni koloniden daha fazla Doğu'nun baharat yoluyla ilgilendi. Bu ülkenin kıyıları sadece keşif gezilerine sahne oldu ve buralarda, boya imalatında kullanılan ''kırmızı boya odunu''nu ihraç etmek için birkaç ticarethane açıldı. Ülkenin içlerine doğru girilmeye şekerkamışının, derinin ve değerli madenlerin keşfedilmesiyle başlandı. Bu işler için sömürgeciler savaşta yakalanan yerlileri ve çok sayıdaki Afrikalı köleyi kullandılar. 16. yüzyılın ortalarında, kuzeyde öne çıkan sadece iki önemli merkez vardı: Olinda de Salvador ve Bahia.

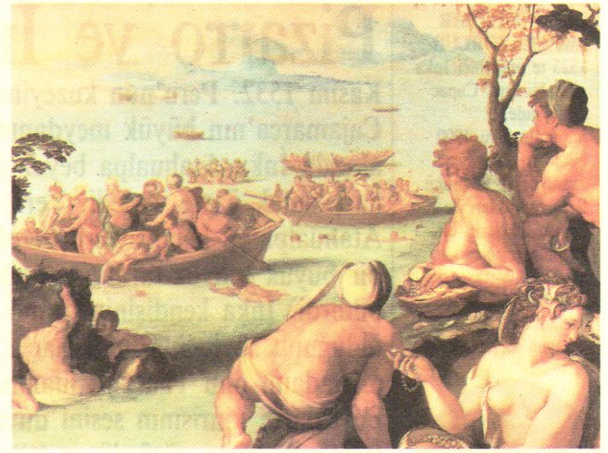
BİRBİRİNİ İZLEYEN SÖMÜRGECİ KAFİLELER
Haiti, komşu adalara (Porto Riko, Jamaika, Küba ve Panama) düzenlenen seferlere hareket noktası oldu. Cortés, Küba'dan Meksika'ya, Pizarro da Panama'dan And Dağları'na doğru yola çıktı. Meksika ve Peru fethedildikten sonra istilacıların yayılmasında birer üs görevi gördüler.

HATUEY'İN CENNETİ
İspanyollar Şef Hatuey'i öldürmeye hazırlanırlarken, din adamlarından biri cenneti vaat ederek Şef Hatuey'e Hıristiyanlığı benimsetmeye çalıştı. Ama yerlilerin şefi, sömürgecilerin de oraya gitmesi durumunda cehennemi tercih edeceğini söyledi.

CAONABO
Haiti'den ayrılırken Kolomb arkadaşlarını Navidod Kalesi'nde bırakmıştı. İkinci seyahatinde kaleyi yakılmış ve adamlarını öldürülmüş olarak buldu. Suçlu belliydi: Adanın en güçlü şefi ve İspanyollar'ın amansız düşmanı Caonabo (Caribe kabilesinin şefi). Onu yalnızca hile ve kurnazlıkla yakalayabilirlerdi. 1495'te Alonso de Ojeda Caonabo'yu atına bindirdi, sonra parlak metalden yapılmış bilezikleri onun bileklerine geçirdi; bunların ne olduğunu bilmeyen yerliler, bu parlak halkaları mücevher olarak düşünüyordu. Ama aslında bu takı bir çift demir kelepçeden başka bir şey değildi. Baş eğmez Caonabo bir anda kendini tutsak olarak buldu. 1504'te dul karısı, güzel Anacaona (''Altın Çiçek''), İspanyollar'a karşı gizli bir kompioya katılmakla suçlandı ve asıldı.

İNCİ AVI
Gerçek, fetih çağına ait bu İtalyan resminin sergilediği düşsel güzellikten uzaktı: ''Yerli esirleri, dibe kadar inmeleri için omuzlarına taşlar bağladıktan sonra denize atıyorlardı. Yerliler de en iri incilerin bulunduğu bu derin sularda, yoruluncaya, bitip tükeninceye kadar, güneşin doğuşundan batışına dek, kayalara yapışmış istiridyeleri söküp koparmak için yüzüyorlardı. Esirlerin hiçbiri uzun süre dayanamıyordu. Yerlilerin ciğerleri hemen patlıyordu.'' (Eduardo Galeano, ''Savaş Anıları'', Plon, 1985), 1552'de yayımlanan ünlü eseri ''Batı Hindistan'ın Yok Edilişinin Çok Kısa Hikâyesi''nde Dominiken Bartolome de Las Casas, sömürgecilerin yaptığı zulümler arasında inci avından da söz ediyordu.

ALTININ CAZİBESİ
Antil adalarına düzenlenen seferlerin temel nedenlerinden biriydi. Sömürgeciler, çıkardıkları altının beşte birini krala vermek şartıyla buralardaki altın yataklarını işletme hakkına sahiptiler. Akarsularda altın arayanlar (aşağıda) ve madenlerde çalışan (solda) Zenciler veya yerlilerdi.

KARA EFSANE
1590'dan itibaren Frankfurt'ta yayımlanan ''Büyük Seyahatler'' dizisi Théodore de Bry'ın gravürleriyle resimlendirilmişti. Bu gravürler Hatuey'in yakılışını, Haiti madenlerinde ağır yükleri zorlukla taşıyan yerli esirlerin veya Gineli kölelerin kırbaçla çalıştırılışlarını gösteriyordu. Avrupalı okuyucunun hafızasına, 15. yüzyıl İspanya'sının, komşuları tarafından kıskanılan bu imparatorlukta yaptığı zulmün ana hatlarının iyice yerleşmesini de sağlıyor.

BÖLÜNMÜŞ BİR İMPARATORLUK
1525'te onbirinci İnka olan Huayna Capac öldüğünde, imparatorluğu 4000 kilometre boyunca uzanıyor ve bugünkü Peru toprakları ile komşu ülkelerin bir kısmını da içine alıyordu. Mirasçıları iktidar için kavgaya başladılar: Cuzco'da yaşayan meşru oğlu

Huascar ile Quito'nun gayrimeşru çocuğu Atahualpa. Çok çetin geçen bir savaştan sonra Huascar yenilgiye uğradı ve 1532'de Pizarro bu topraklara ayak bastığında üvey kardeşi tarafından hapsedildi.

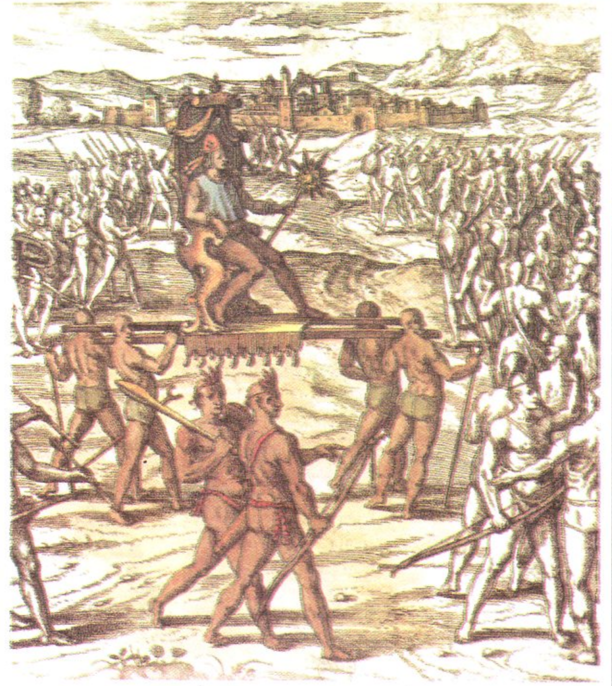
Pizarro ve İnka

Kasım 1532. Peru'nun kuzeyinde, Cajamarca'nın büyük meydanının güneşi altında İnka Atahualpa beyaz adamları karşılamak üzere ilerledi. Yerli tercüman Atahualpa'ya kendisiyle dost olunması gereken bir büyük senyör tarafından yollandığını bildirdi. İnka kendisinin de bir büyük senyör olduğunu söyledi. Elinde haçla İncil tutan bir din adamı onu Tanrı'ya inanmaya davet etti. Beyazların tanrısının sesini duymak için İnka İncil'i kulağına götürdü ve ''Bu kitap konuşmuyor'' diyerek İncil'i yere bıraktı.

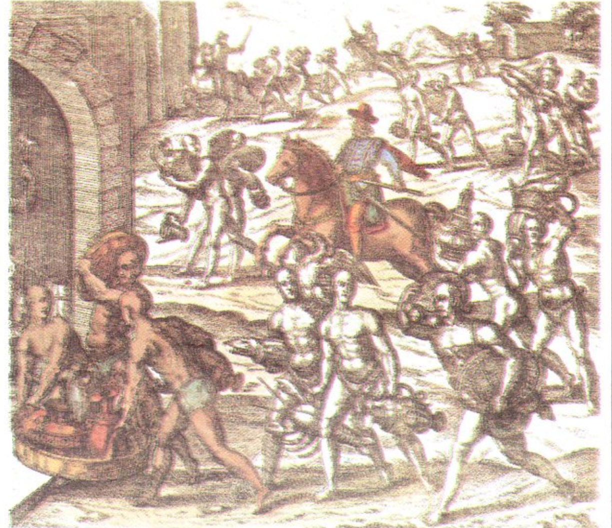
İspanyollar silahsız yerlileri kılıçtan geçirerek ve Atahualpa'yı yakalayarak cevap verdiler. İnka, hayatına karşılık hapsedildiği yeri doldurabilecek kadar büyük bir bedel ödemek zorunda kaldı. Beş bin kilo altın ve on iki bin kilo gümüş kuyumcular tarafından eritilerek, paylaşılması kolay külçeler haline getirildi: Fakat Pizarro sözünü tutmadı ve Atahualpa öldürüldü. Başkent Cuzco ele geçirildi ve yağmalandı. 1535'te Peru yeni bir başkente, Lima'ya ve yeni bir İnka'ya kavuştu. Ancak İspanyollar'ın başa getirdiği II. Hanco Cópac kısa bir süre sonra isyan sinyalleri vermeye başladı.

FRANCİSCO PİZARRO
Okuma yazma bilmeyen ve soylu olmayan Francisco Pizarro 'Batı Hindistan'a (Amerika) 1502'de geldi. Panama'ya yerleşmeden önce birçok keşif gezisinde yeraldı. Güneyin zenginlikleriyle ilgili söylentiler onun için çok çekiciydi. İnka İmparatorluğu'nun kalbine girmek için üç sefer yapması gerekti. İki yüz adamıyla Cajamarca'ya vararak Atahualpa'yı ele geçirdi ve İnka'nın fidyesi sayesinde o güne kadar hiç duyulmamış İspanyol şefler arasında ölümcül bölünmelere neden oldu. Diego ve Almagro zarara uğradığını düşünerek ayaklandı ve yenilgiye uğrayarak 1538'de öldürüldü. Taraftarları üç yıl sonra Pizarro'yu Lima'daki sarayında öldürerek intikamını aldılar.

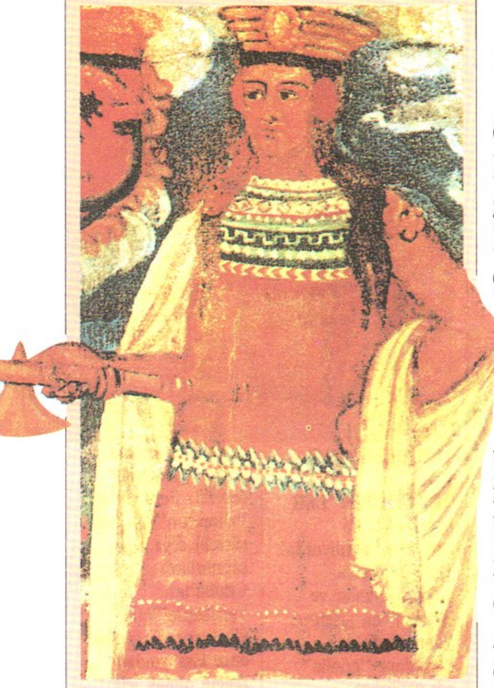

PERU'NUN ALTINI
''Gözlerini zenginlik hırsı bürümüş papazlar, İspanyollar, kadınlar, tüccarlar Peru'ya doğru denize açıldılar. Söz konusu olan yalnızca Peru, yeni Peru, ''Batı Hindistan'' ve bu krallığın altın ve gümüşleriydi.''

Güçlü imparatorluklara baskınlar yapan az sayıdaki sömürgeci ve inanılmaz bir hızla elde ettikleri başarılar göz önüne alındığında, Cortes'in Meksika'yı Pizarro'nın da Peru'yu fethetmesi cesurca girişimlerdi. Hepsi aynı taktiğin sonucuydu: İspanyollar göz diktikleri topraklardaki iç çekişmelerden yararlanıyorlar ve hükümdarlara yakınlaşmayı başararak, onları hiç beklemedikleri bir anda ele geçiriyorlardı. Moctezuma veya Atahualpa bir kez rehin alındığında artık devlet tamamen felce uğruyordu. Bir merkezden yönetilen büyük imparatorluklar çok çabuk ele geçirildi çünkü bu ülkelerin çok katı hiyerarşik bir düzen içindeki halkları için bir yönetici gider bir diğeri gelirdi. Oysa "Vahşi" denilen Şili'deki Araukanlar ve Kuzey Meksika'daki Chichimekler uzun süre boyun eğmediler. Fakat direniş, Meksika'da Tenochtitlan'ın teslim olmasıyla (1521) birlikte son bulurken, And Dağları'nda II. Hanco Cápac ve yerine geçenler tarafından 1572'de son İnka I. Tipac Amaru'nun öldürülmesine kadar sürdürüldü. İki yüzyıl sonra İnkalar'ın soyundan gelen biri II. Tupac Amaru adıyla sömürge düzenine karşı ayaklanmaların başına geçecekti.

YENİLGİYE UĞRAYANLARAN BAKIŞI
Perulu kronik yazarı Poma ve Ayalan Cajamarca'nın pusuya düşürülmesini ve bunu takip eden olayların hikâyesini şöyle anlatıyor: "Süvariler arkebüzlerini çekerek saldırıya geçtiler ve yerlileri karıncalar gibi öldürmeye başladılar; yerliler arkebüzlerden korkmuşlardı, her yerde korkunun ve silahların sesi vardı, hiç kimsenin daha önce görmediği şekilde Cajamarca meydanı yerli doluydu. Duvarlar yıkılmıştı. Birçok yerli kalabalıkta ezilerek ve sıkışarak öldü, atlar yere yuvarlanıyordu, o kadar çok yerli ölmüştü ki sayıları bile belli değildi. İspanyollar'dan da beş kişi kendi hataları sonucu öldü, yerliler öylesine korkmuşlardı ki hiç kimse İspanyolları öldürmeye cesaret edemiyordu... Francisco Pizarro ve Don Diego de Almagro İnka Atahualpa'yı tahtından indirdiler. Tahtını, krallığını, tüm görkemini yitiren Atahualpa çok üzgündü. Bütün mallarını, Güneş Tapınağı'nın tüm değerli eşyalarını ele geçirdiler. Hizmetkârlarını ve hatta resmi karısını bile elinden aldılar."

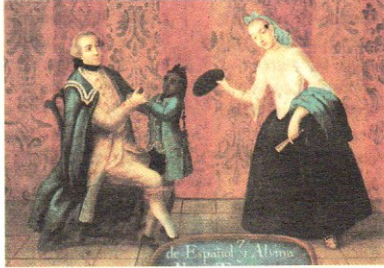

DELİ AGUİRRE
1554'te Peru'dan El Dorado'ya yapılan sefer Amazon boyunca trajik bir destana dönüştü. Lope de Aguirre başlarındaki önderi öldürerek, kendi etrafında bir şiddet rejimi oluşturdu. İspanya Kralı'nın nankörlüğü yüzünden ölünceye kadar asi olarak kaldı. Kendisine katılan 300 kişiden 60'ı ve kendi melez kızı, barbarlığı yüzünden öldüler. Lope de Aguirre sinemacılara da esin kaynağı olmuştur: Werner Herzog ("Aguirre veya Tanrı'nın Öfkesi") ve Carlos Saura ("El Dorado").

Kastlardan oluşan toplum

Amerika, yenilgiye uğramış halklarla, bu toprakları ele geçirenlerin, üzerinde bir arada yaşamak zorunda olduğu fetih topraklarıdır. Bu nedenle sömürge toplumu farklı topluluklararası ilişkilerdeki derin bir eşitsizlik üzerine kurulmuştur. İspanyollar ve Portekizliler geleneklerini ve kanunlarını zorla kabul ettirmeye çalışıyorlardı. Yenilgiye uğramış ve aşağılanmış olan yerliler ise aşağı sınıftan insanlar olarak değerlendiriliyordu. İspanya'da ''safkan'' geleneği vardı: Bazı mevkilere gelebilmek için insanların birçok kuşaktan bu yana Hıristiyan olduklarını ve damarlarında Yahudi veya Arap kanı olmadığını ispat etmeleri gerekiyordu. Bu ayırımcılık Yeni Dünya'da da yerliler ile Zenci kölelere uygulanmaya başlandı. Aslında İspanya Krallığı, hiçbir gruba dahil olmayan ve onlara göre var olan düzeni tehdit eden melezlerden korkuyordu.

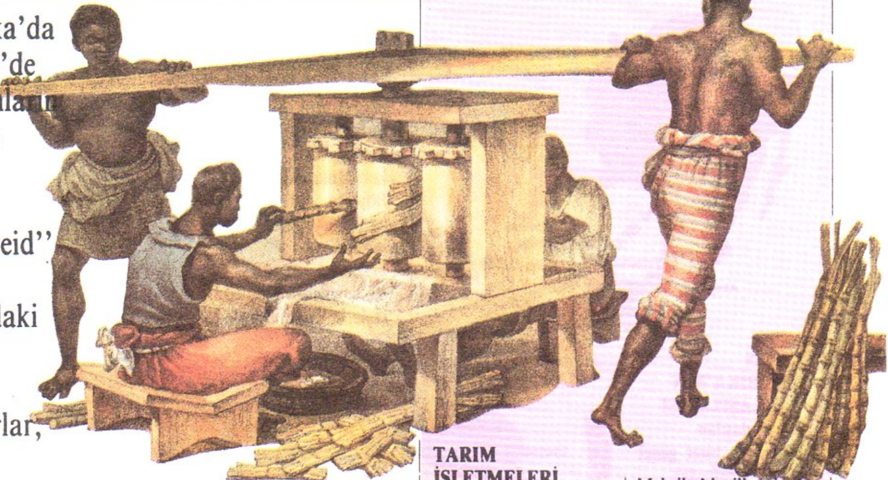
MELEZLEŞME
18. yüzyılda, İspanyollar melezleşmeyle ilgili bir dizi terim oluşturdular. Hiyerarşinin zirvesinde beyazlar vardı. Bir İspanyol ile bir Zenci'nin oğluna melez, bir İspanyol ile bir melez kadının oğluna ''marisco'', bir İspanyol erkekle bir ''marisco''nun oğluna ''albino'', bir İspanyol erkek ile bir ''albino''nun oğluna ise ''tornatras'' -''geri dön'' anlamına geliyordu- adı veriliyordu.

''CRİOLLO''LAR VE ''GACHUPİN''LER
İspanyollar iki kategoriye ayrılıyordu: Yeni Dünya'da doğmuş olanlar ve İspanya'dan gelenler. Yeni Dünya'da doğanlara ''criollo'' adı verilirken, diğerlerine ise az veya çok aşağılayıcı lakaplar takılırdı. Meksika'da onlara ''beyaz gaga'', ''yamak'', ''acemi çaylak'' anlamına gelen ''gachupin'' denirdi. Peru'da ise ''chapeton'' (pancar suratlı) diye çağrılırlardı. Criollo'lar, ''gachupin''lerin ülkelerine dönmeden önce kısa yoldan zengin olmak için kraliyet memuru olarak Amerika'ya geldiklerini her fırsatta yüzlerine vuruyorlar ve onları kibirli, açgözlü ve ahlaksız olmakla suçluyorlardı.

A.... S.ra Prinsipal con sunegra, Esclava
B.... Arbol de Granadillas, y su Fruta.
C.... Arbol del Nispero, y su Fruta.
D.... Fruta con nombre de Narangillas.
E.... Palma de Cocos grandes.
F.... Arbol de Coquitos de chile.

Meksika'da 1578'de siyahların yerli köylerinde yaşamaları yasaklandı. Bir tür "apartheid" söz konusuydu. Gruplar arasındaki farklılıklar çok belirgindi: Ayrı yerlerde yaşıyorlar, ayrı şekillerde giyiniyorlardı ve her birinin farklı beslenme biçimleri vardı. İspanyollar ekmek yiyip, şarap veya bira içerken, yerliler mısırdan yapılma galetaları ve pulque'ü (agav birası) tercih ediyorlardı. Alınan tüm önlemlere rağmen Avrupa'dan buraya göç edenlerin genellikle erkek olması yüzünden melezlik arttı. Birçok kez Cortés ve adamları kendilerine hediye olarak sunulan Kızılderili kadınları kabul ediyorlardı. Hatta Conquistador Juan Elcano Aztek Kralı Moctezuma'nın büyük kızıyla evlendi ve bu evlilik gereğince de İspanya tahtından, karısının elinden alınan malları, yani bütün Meksika'yı talep etti.

Melezler genellikle hor görülüyordu. Onlara küçültücü takma isimler veriliyor ve yönetimle veya kiliseyle ilgili önemli mevkilere gelmeleri engelleniyordu. Fakat buna rağmen Latin Amerika kültürünün oluşmasındaki rolleri çok önemlidir. Farklı topluluklar arasında aracı görevini üstleniyorlardı. Örneğin bir sömürgeci ile Perulu bir prensesin oğlu olan İnka Garcialaso de la Vega, bunlardan biriydi ve 16. yüzyılın sonunda üzüntü içinde "Kendimi böyle [melez] adlandırıyorum ve bundan gurur duyuyorum. Oysa Batı Hindistan'da birisine melez demek bir hor görme belirtisi olarak değerlendirilir" diyordu. Günümüzde bile melezleşme Latin Amerika'nın karakteristik bir özelliği olmasına rağmen, sömürgeciler tarafından kurulan ırkçı toplum tamamen ortadan kalkmadı ve insanın derisinin rengi çoğu kez bir kriter olarak değerlendirilmeye devam ediyor.

KÖLELER
Fetihten sonra yerli halk büyük bir hızla azaldı. İspanyollar ve Portekizliler maden ocaklarında ve tarım alanlarında çalıştırılmak üzere Afrika kökenli esirler kullanıyorlardı. 16. yüzyıl ile köleliğin kaldırılış tarihi olan 1850 arasında 3.5 milyon Afrikalı'nın Brezilya'ya gönderildiği tahmin ediliyor. Kölelerin yaşam koşulları çok ağırdı. Kötü yerlerde yaşayan, kötü beslenen, karılarından ve çocuklarından ayrı kalan kölelerin yaşam umudu tarım alanlarında ortalama yedi yılı geçmiyordu. Başkaldıranlar acımasızca cezalandırılıyordu. Kırbaçlanıyorlar veya kaçmaya teşebbüs ederlerse bacaklarından biri kesiliyordu. Bazıları madeni tuz ihtiyacını gidermek için toprak yiyordu. Bu nedenle demirden bir maske takmak zorunluluğu getirildi. Azınlıkta kalan köle sahipleri aslında sayıları çok olan kölelerinden korkuyordu. Ancak esas malın "abanoz ağacı" (Zenci kölelere verilen ad) olduğu bu üçlü ticaret (Fransa-Afrika-Antiller) çok kârlı bir işti. Örneğin Bordeaux şehri zenginliğinin büyük bir kısmını bu ticarete borçludur.

TARIM İŞLETMELERİ
Altın ve gümüşle birlikte Latin Amerika ülkelerinin en önemli zenginlik kaynağıydı. Buraları keşfedenler ilk olarak şekerkamışını (üstte), daha sonra da, 18. yüzyılda kahveyi getirdiler. Brezilya'da şekerkamışı genellikle kuzey kıyılarında yetiştirilirken, kahve üretimi ise daha çok güneye doğru Rio de Janeiro ve Sao Paulo bölgelerinde gelişti. Meksika'da ilk şeker haciendaları Hernan Cortés'e aitti.

KAKAO
(Altta) Meksika kökenli bir meyvedir Yerliler ve İspanyollar çikolataya bayılıyorlardı. Bu nedenle bu bitkiyi, kahve ve şekerkamışı gibi yetiştirdiler. Çok sayıda köle tarım alanlarından kaçmayı başarıyordu. Kimi kez bağımsız gerçek krallıklar kurdukları, girilmesi çok zor olan bölgelere sığınıyorlardı. Örneğin Brezilya'daki yaklaşık bir asırlık bir direnmeden sonra 1694'te yıkılan "Quilombo de Palmares" krallığı gibi.

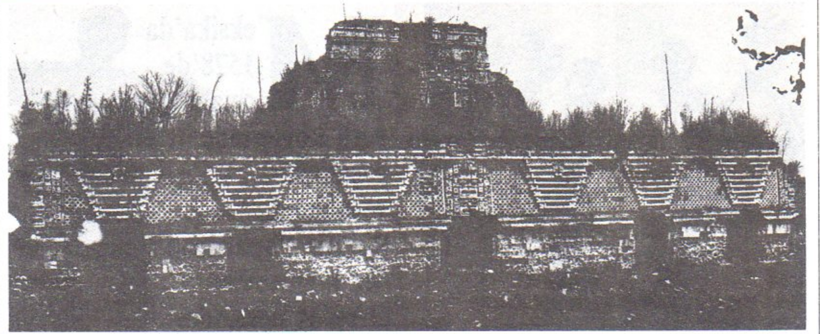

LATİN AMERİKA'NIN PAYLAŞILMASI
Bu paylaşılan bölgelerin birer genel valilik tarafından yönetilmesi gereklilikti. Fakat, her genel valilik, dil ve din birliğine karşın, kendi özel evrimini takip etti: Birbirine karşıt olan doğal yaşam, Hintliler'in değişen toplum oranları, değerli maden üretenle bunu işleyen ülkeler arasındaki fark gibi. Brezilya, girilmesi zor olan Amazon Ormanları sayesinde kültürünü korumayı başarabilmişti. 19. yüzyılın başında tüm dünya, Latin

Amerika'nın politik açıdan bir patlak vermesini bekliyordu: Gelecekteki özgür ülkelerin sınırlarını tarih çoktan çizmişti.

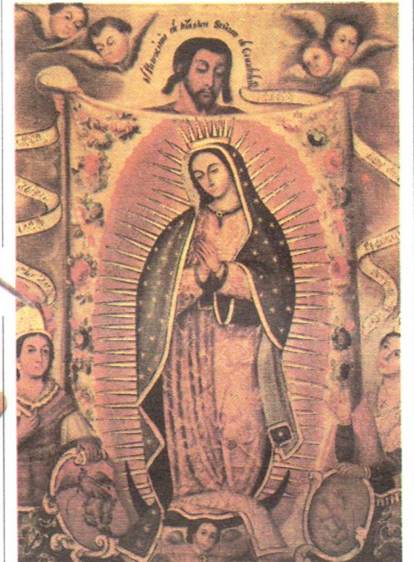
YENİDEN DİRİLEN GEÇMİŞ
Sömürge döneminin sonunda, eski yerli dinleri artık İspanyol serüvencilerin torunlarını korkutmuyorlardı. Böylece, Aztek, Maya ve İnka uygarlıklarını incelemeye başlamışlardı. Yöneticilerin hâlâ eski taşlarla ilgilenmelerine

rağmen, geçmişin bu tarz incelenişi milliyetçilik duygusunu ortaya çıkarmıştı.

Bağımsızlığı elde etmek için, fetihler sırasında yok olan kentlerin ortaya çıkarılmasını beklemek gerekmişti. (Bu, Uxmal ve Chichén-Itza'nın Meksika kentleri).

19. yüzyılın şafağında gerilim gittikçe artıyordu. Sömürgelerde yaşayan Avrupalılar, İspanyol hükümranlığına karşı daha fazla güç sahibi olmak istiyorlardı. Burbonlar, Habsburglar'ın yerini almışlardı ve devlet yönetimleri çoğu zaman fazlasıyla otoriterdi. Amerikalılar'ın başkaldırabilmesi için, bu hanedanın I. Napoleon tarafından yıkılması gerekiyordu.

GUADALUPE BAKİRESİ
Meksika sömürgecileri için çok önemli bir sevgili ve Hıristiyanlık adına burada doğmuş baş figürdür. Efsaneye göre, fetihten birkaç gün sonra bir yerliye görünmüş. Bakire, burada ona inananlarla iyi uyum sağlamış olarak kumraldır çünkü aynı zamanda İspanyol öncesi inanılan tanrıçayı temsil etmektedir. Özgürlükçüler savaşlarını onun sancağı altında vermişlerdi.

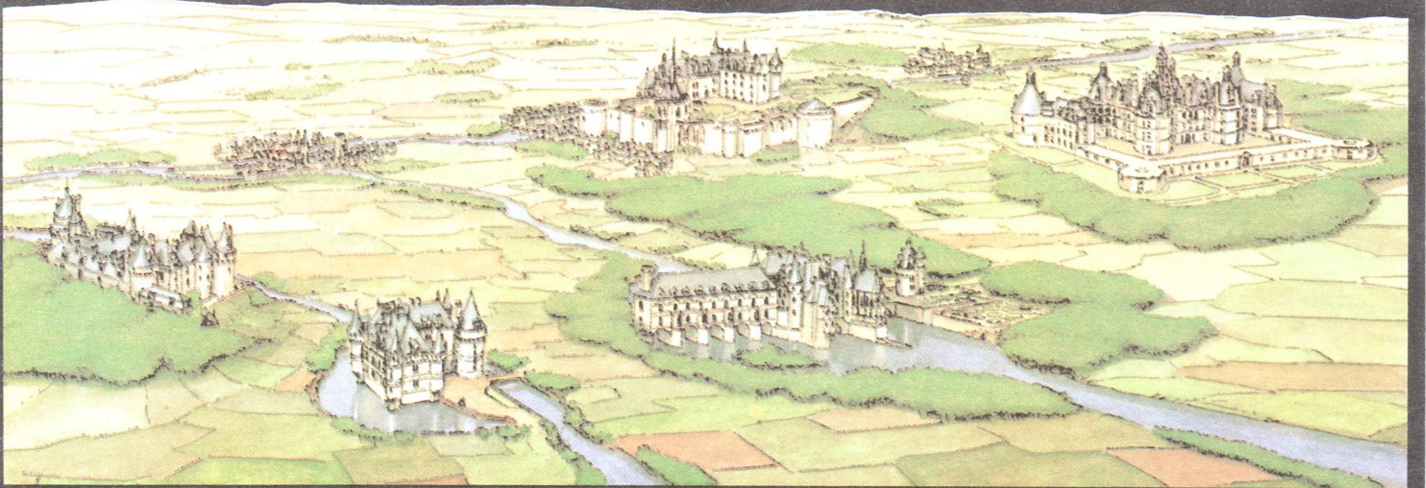
Rönesans ve hümanizm

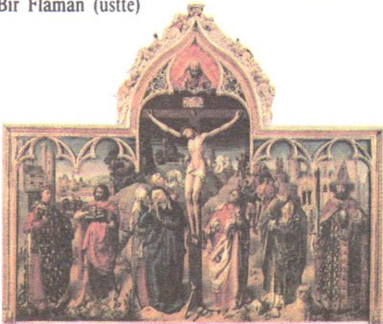

Orada, yüzyıl savaşları ve dinden uzaklaşma Batı Hıristiyanlığı'nı parçaladı... Orada, İtalyan filozoflar ve sanatçılar İnsanı evrenin merkezine yerleştiler... Bankacılar ve Kuzey Avrupalı tüccarlar, krallardan daha zenginlerdi. Orada, Evren merkezini, insan vücudu kutsal gizliliğini ve doğa da durağanlığını yitirdi...Orada, Luther ve Calvin kiliseyi yeniden oluşturdu ve Romalı devlet adamlarının yobazlıklarına karşı çıktı.

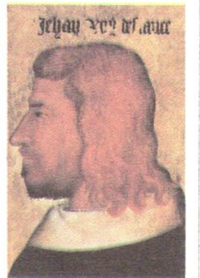

Derebeylikten Rönesans'a

"PARİS PARLAMENTOSU'NUN MİHRABI" Bir Flaman (üstte) ressam tarafından 15. yüzyılın ortalarında tahta üzerine yapılan bu resimde parlamento geri planda tüm detaylarıyla resmedilmiş. (Yanda) İsa'nın çarmıha gerilişi. Konu geleneksel olduğu halde işleniş tarzı tam tersi: Gerçekçi bir anlayışla yapılan bu portre, Louvre gibi manzarayla birlikte resmedilmiş.

14. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren dengelerde bozulma başlamıştı. Ekonomik krizler, İngiliz-Fransız savaşı, veba, kiliselerden uzaklaşma ve Hıristiyanlar'ın Osmanlılar karşısında gerilemesiyle çok zor bir dönem başlıyordu. Fakat Batı, tüm bu zorluklara çok güzel bir karşılık vermesini bildi. Rönesans, gençlik, canlılık ve yenilik isteğini doğurdu.

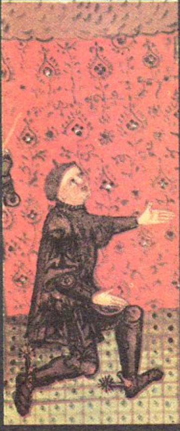
II. JEAN
Fransa Kralı II. Jean'ın (1350-1364) bu tablosu bilinen ilk profilden resimdir.

Yüzyıl Savaşları

Yüzyıl Savaşları'nın nedeni, Fransa'nın İngiliz krallarının son kara parçası olan Güneybatı Fransa'daki Guyenne'a yaptıkları sürekli saldırılardı. 1337 yılında İngiliz Kralı III. Edward karşı saldırıya geçti ve Fransız tahtı üzerinde hak iddia etti. Böylece Fransa ile İngiltere arasında belli aralıklarla yüzyıldan fazla süren çekişmeler başlamış oldu. VI. Philipp komutasında Fransızlar Crecy'de darbe yiyerek (1346) 1347 yılında Calais'yi kaybettiler. VI. Philipp'in ardılı II. Johann 1356'da Poiters'de yenilgiye uğratıldı. III. Edward'ın oğlu "Kara Prens"in esiri olarak 1360'ta krallığının güneybatı topraklarını İngiltere'ye verdiğini bildirdiği Brétigny Barış Antlaşması'nı imzaladı.

Kraliyet ordusunun çoğunlukla soylulardan oluşması nedeniyle, yenilgiden soylular sorumlu tutuldular. Aynı zamanda kralın kendisine savaş için ayrılan bütçeyi uygun biçimde kullanıp kullanmadığı da sorgulandı. Kilise mensupları, soylular ve halk ülkenin yönetiminde söz hakkı istediler. II. Johann İngiliz esaretindeyken, Parisli tüccarların sözcüsü olan Etienne Marcel'in başkanlığında birleşen reformistler veliaht ve geleceğin Fransa Kralı V. Charles'a başkaldırmaya yeltendiler. Ancak isyan bastırıldı. Etienne Marcel, destek verdiği büyük çiftçi ayaklanmasının bastırılmasından kısa bir süre sonra, halkın güvenini yitirdi ve 1358'de öldürüldü.

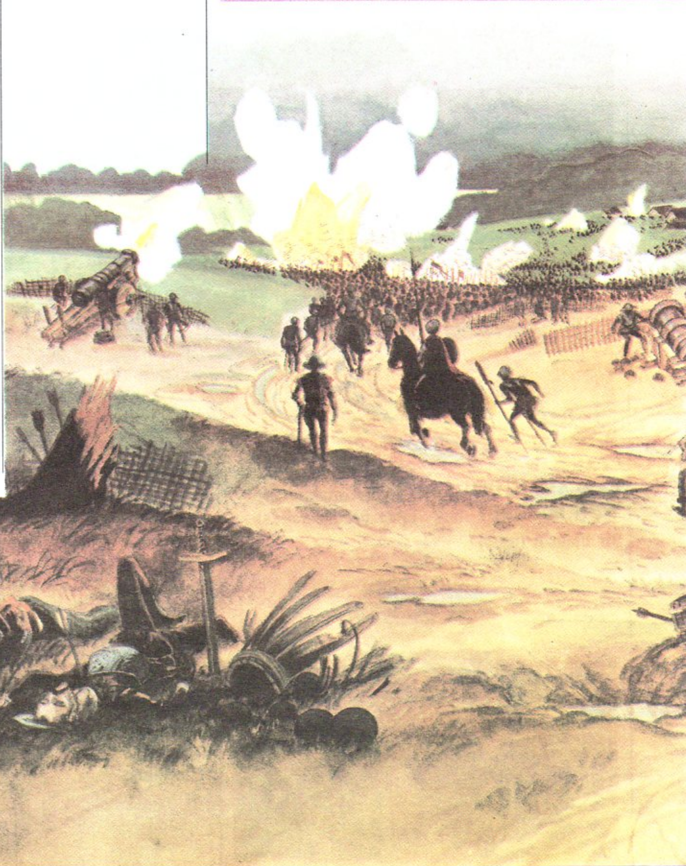
1369'da savaş yeniden başladı. V. Charles askeri bölüklerin yardımıyla sistematik bir savaş yürüttü. Yüksek vergiler, tarlaların yakılmasıyla verimsizleştirilen topraklar, Fransızlar'ın topraklarını İngilizler'den geri almak için ödedikleri bedeldi.

BERTRAND DU GUESCLİN
(1320-1380)
V. Charles'ın yönettiği savaşta çapulcularla, düzenli taburların çarpışmalarını başarıyla idare eden Betragne bölgesinden gelme bir soyludur. 1370'te Fransa ordularının başkumandanlığına atandı ve büyük hayranlık uyandırdı.

SİLAHLAR
Yüzyıl savaş çarpışmalarında süvarilik önemli sayılmazdı. Askeri yönden üstün olan İngilizler savunma konumuna yerleştirilen süvarileri ok atan piyadelerle desteklerdi. Büyük yay (1.60 metre) yüksekliğinde) küçük göğüs yayından daha kolay kullanılırdı. Küçük yayla 2 kat fazla atış yapılabilir, atılan oklar 200 metreye erişebilirdi. 1370-1420 yılları arasında barutlu silahlar alanında önemli adımlar atıldı. Taş gülle atan büyük toplar başlangıçta çok etkin değillerdi, yalnız savunmaya yönelikti. 15. yüzyıldan başlanarak kullanılan demir gülleler sayesinde toplar tahkimat duvarlarına yapılan saldırılarda daha etkin oldular. 1450'den itibaren daha küçük, tekerlekli altlıklara oturtulmuş hareketli toplar savaş alanlarındaki yerlerini aldılar.

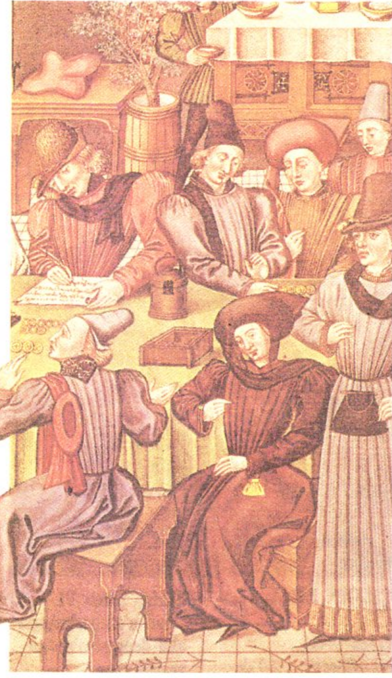

Stratejik yönden önemli kale ve kentlerin kuşatılması için hareketli birliklere gereksinim doğdu. V. Charles zamanında kraliyet ordusu bu gereksinime yanıt verdi. Ordu 3-4 bin askerden oluşuyordu, ancak iyi yönetildiği için hedefine büyük çarpışmalara girmeksizin ulaşıyordu. Ancak, salıverilen askerler tarlaları barış zamanında bile yakıp yıktıklarından savaş tüm ülkeyi sıkıntıya soktu. III. Edward (1377) ve V. Charles'ın (1380) ölümlerinden sonra hem İngiltere'de hem de Fransa'da savaşın geri planda kaldığı bir iç huzursuzluk dönemi başladı. 35 yıl sonra, İngilizler yeni kralları V. Henry'nin yönetiminde yeniden saldırı için silahlandıklarında, Fransızlar Armagnac ve Burgund taraftarları arasındaki halk ayaklanmasının ortasında bulunuyorlardı. Azincourt'da (1415) İngilizler'e karşı yenilgileri ve 1419'da Armagnaclar'ın korkusuz John adlı Burgund Dükü'nü öldürmeleri durumu kötüleştirdi ve sonuçta İngiliz-Burgund ittifakının temelini hazırladı.

ÇILGIN KRAL VI. CHARLES
(1368-1442)
VI. Charles 1380'de 12 yaşındayken Fransa tahtına çıktı ve 20 yaşında yönetimi ele geçirdi. 1392'de Le Mans ormanlarındaki bir askeri harekât sırasında kral bir sara nöbeti geçirdi. Bundan sonra daha 30 yıl hüküm süren VI. Charles'ın başlangıçta akli dengesi oldukça yerindeyken, Azincourt'da (1415) İngilizler'e karşı yenildikten sonra tamamen dengesini yitirdi. Kendisine bağlı olanların gözünde kral, halkının düştüğü hatalar yüzünden cezalandırılmıştı.

14. yüzyılda yoksulluk ve zor şartlar varlıklı çiftçilerin de karşısına dikildi. Fransa ve İngiltere'de bazı çiftçi ayaklanmaları meydana geldi. Ancak durumda bir değişiklik olmadı.

Avrupa'da ticaret

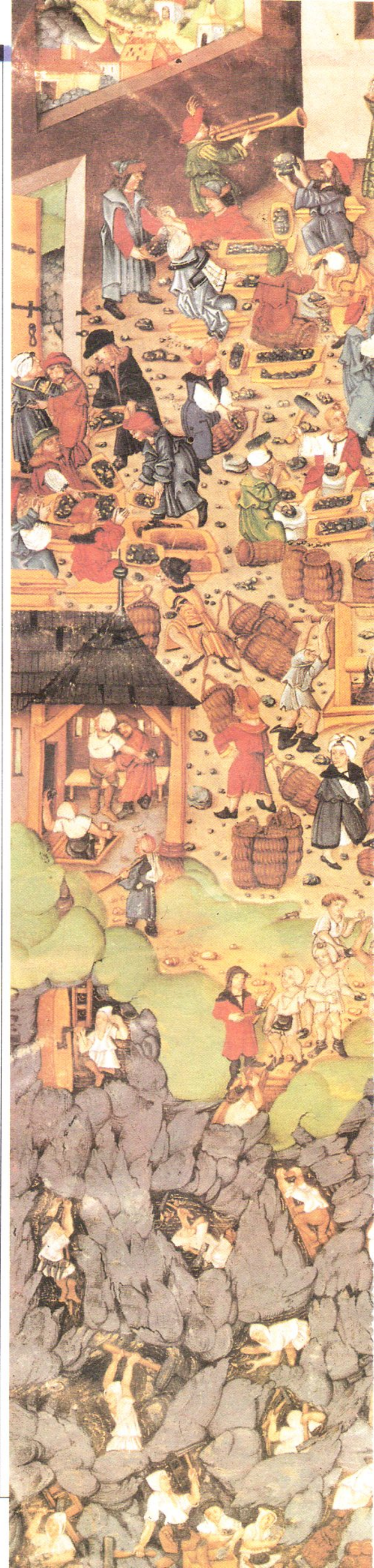
14. ve 15. yüzyıllarda yaşanan krizler Avrupa ekonomisinde köklü değişikliklere yol açtı. Batı Akdeniz ülkelerinin denizaşırı ticaret olanakları kısıtlandı. (Çin'le ticari ilişkilerin 14. yüzyılda kesilmesi, 1453'te İstanbul'un fethi). Söz konusu zararları dengeleyebilmek için İtalyanlar teknik ve mali üstünlükleri nedeniyle, kendilerini kanıtlayabildikleri Batı Avrupa'da ticareti sürdürdüler.

Felemenk ülkesi kumaş ihracı açısından önemli olan konumunu ve hatırı sayılır ticaret merkezi olma özelliğini korudu. Avrupa'nın geleneksel ticari merkezlerinin yanı sıra, yeni ticari bölgeler de oluştu. Kuzey Almanya'da bir tür lonca olan ''Hanse Birliği'' altında toplanan şehirler, Kuzey Avrupa ticaretinde söz sahibi haline geldiler. Köln, Frankfurt, Nürnberg, Konstanzlı tüccarlar kumaş ticareti yaptılar, maden ocakları işlettiler, bankalar açtılar. 15. yüzyılın ortalarında ilk İngiliz ticaret gemileri ortaya çıktı. İber Yarımadası ticarete açıldı. Sevilla, Cadiz, Lizbon, İtalyan gemilerine Kuzey Avrupa denizyolu üzerinde liman şehirleri olarak hizmet verdiler. Buna karşın Fransa bir dizi gerileme yaşadı.

Tarım ekonomisi krize girdi, nüfus geriledi ve krallığı uzun süre uluslararası ticaretten alıkoyan bir savaş yaşandı. Tahkimat yapım çalışmaları ve sarayda işçi istihdamı sayesinde ticari yaşam zorlukla ayakta tutulabildi.

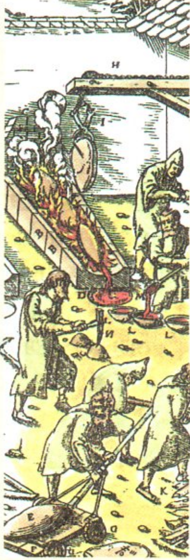
Büyük tacirler zengin oldular. Ancak, 15. yüzyılın sonunda Fransa Yeni Dünya ülkeleri fetihlerinden uzak kaldı.

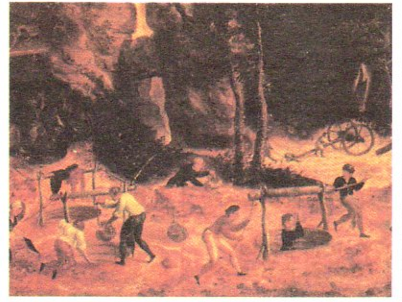

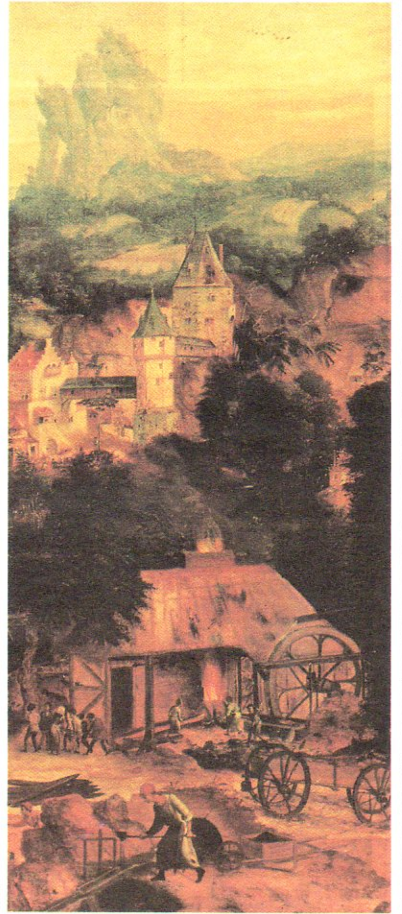
MADEN OCAKLARI

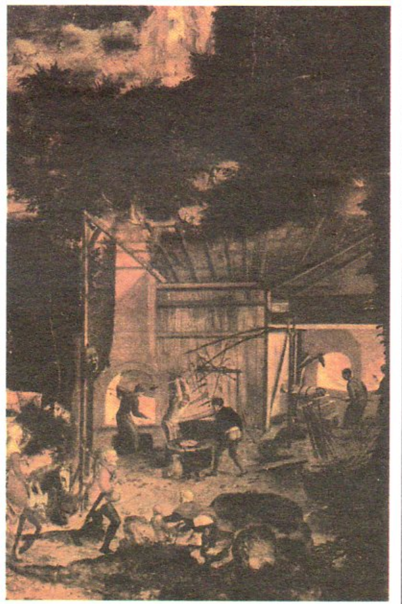
Solda 15. yüzyılda Moravya'da bir gümüş madeninde, sağda ise bir bakır madeninde çalışma. Ortaçağ'da taş, tuz ve cevherlerin çıkarılmasını kapsayan madencilik ekonomik açıdan büyük önem taşırdı. 11. ve 13. yüzyıllar arasında teknik açıdan birçok adımlar atıldı. Önce madenlerde galeri ve çukurlar açılır, cevher bakır kovalarla, elde örülmüş halattan ulaşım gereçleri veya yük hayvanlarıyla, daha sonraları su değirmenlerinin yardımıyla taşınırdı. Başlangıçta tümüyle serbest çalışan madenciler sonraları bağımsız birlikler kurup bütünleştiler. Sonraları ticari şirketler kuruldu. Bu şirketlerden soylular,

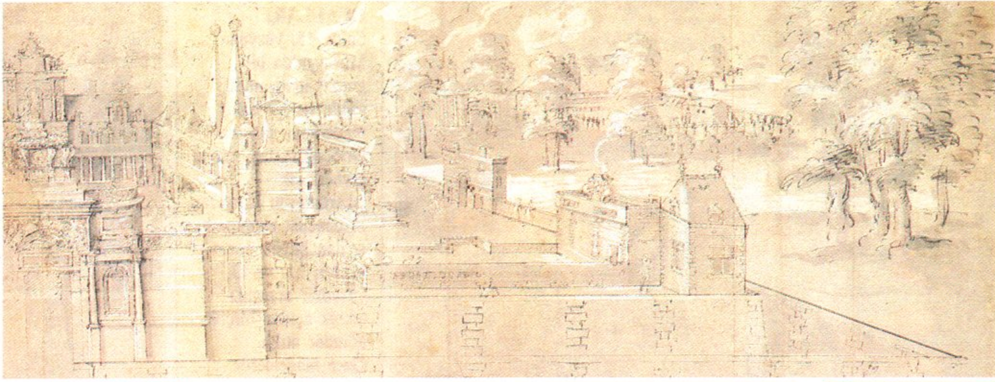
din adamları ve tacirler pay aldılar. Geçici bir duraklamadan sonra, ekonomi 15. yüzyılda yeni bir atağa kalktı. Önce sikkelerin basıldığı değerli madenler işlendi, sonradan demir endüstrisi güncelleştirildi. Demir endüstrisinde su gücü ile çalışan körükler, 1200 derecelik fırınlar, ergimiş madenin haddelenmesinde ve demirin tavlanmasında yardımcı değirmenler çalıştırılırdı.

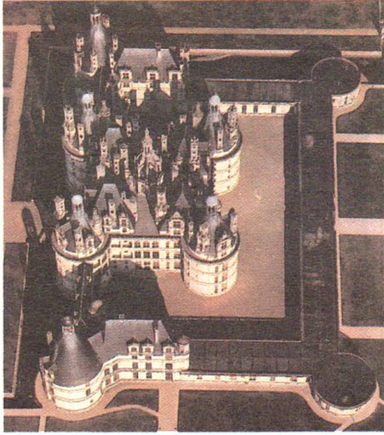

LOİRE ŞATOLARI
Bu şatolar, saray erkânı Loire'da bulunduğu sıralarda (1428-1528), kral ve zengin derebeyleri için yaptırılmıştı.
Bugün küçülmüş olan bir Rönesans şaheseri Anet (yanda), I. Henri'nin gözdesi Diane de Poitiers için yaptırılmıştı.

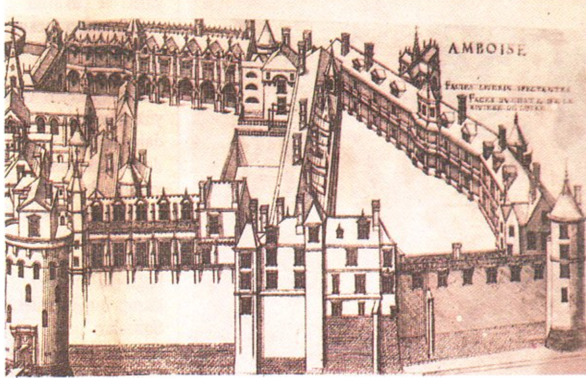

Bu şatolar, birçok İtalyan sanatçı tarafından yapılmış ve mimari açıdan Ortaçağ tarzını korumaya önem verilmiştir: Çukurlar, kuleler ve taş kaleler gibi. Diğer bir özellik ise İtalyan havasına Fransız tarzının karıştırılmış olmasıdır.

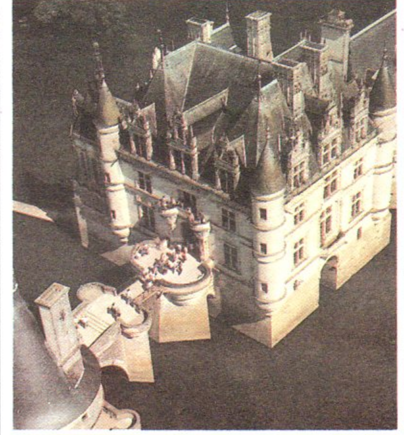

Kral I. François için inşa edilen ve onun hiç oturmadığı Chambard (en üstteki), Loire Şatoları'nın en büyüğüdür. Taş kuleleri olan, üstteki şato ise Usse'dir. Şatolar aşağıda gösterilmiştir: 1 Ussé 2- Azay-le-Rideau 3- Chenonceaux 4- Amboise 5- Chambord

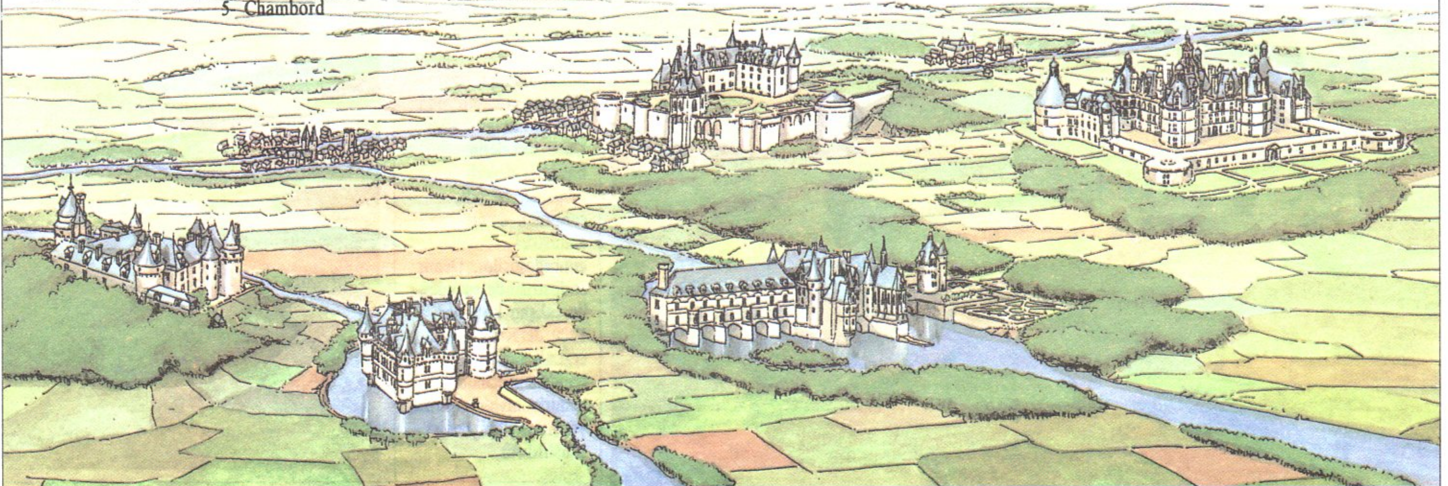

Ortaçağ ve Rönesans arasına belirgin bir çizgi çizmek, tarih vermek imkânsızdır. Kristof Kolomb'un 1492'deki ilk seyahati yalnızca bir başlangıç belirleme kaygusundan dolayı kabul edildiği için önemlidir. Ortaçağ düşüncesi 16. yüzyılın ortalarına kadar devam etmiştir. Rönesansçılar, içinde bulundukları heyecanla çoğu zaman geçmiş ve kendi dönemleri hakkında abartılı görüşlere sahip olmuşlardır. Bununla birlikte, yeni dünya görüşü ve tarzı giderek oturmuştur. Ticaret ve bankacılık gelişmiş, modern devletler oluşmuş ve Kilise Birliği, Luther sayesinde parçalanmıştır.

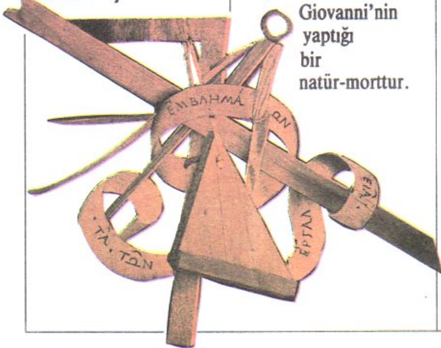

Chenonceaux (en üstteki), şato iki geçitle bir köprüye bağlanıyor. 1518-1529 yılları arasında küçük bir adanın üzerine kurulan Azay-le-Rideau halen teftiş yolları ve kuleleri sağlam olarak ayakta duruyor.

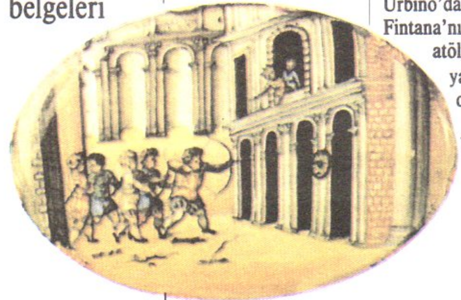
İtalyan Rönesansı

GÖMME SÜS İŞİ
15. yüzyılda tanınan bu sanat çok önemli bir ilerlemedir. Bu, 15. yüzyıl sonlarına doğru Veronalı Giovanni'nin yaptığı bir natür-morttur.

İtalya, 14. yüzyıldan 16. yüzyıla kadar üç konuda büyük ün kazandı: Güzelliğe duyulan saygıyı artırdı, orijinal belgeleri okuyarak Yunan-Latin Antikçağı'nı son derece düzenli olarak yeniden keşfetti ve de insanın kendine güvenmesi gerektiğini gösterdi. ''Laik bir toplumda, kilise ve kişi kaderine hükmetmesini bilmelidir'' felsefesini savundu.

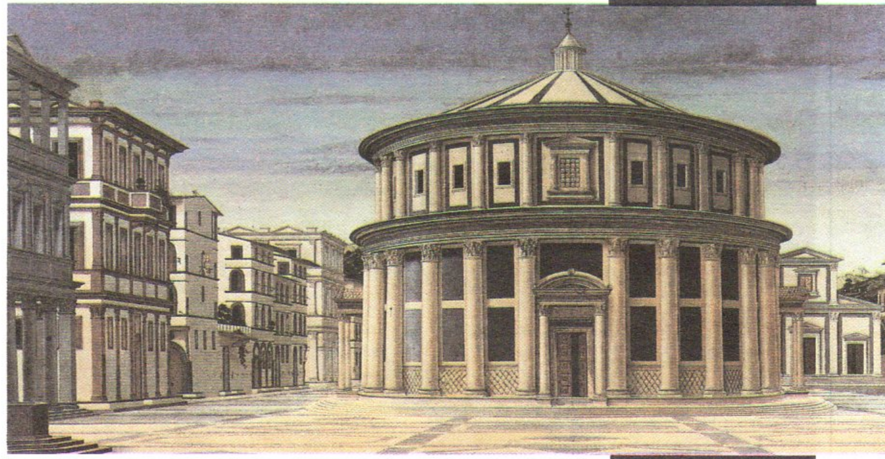
ÇİVİ
Rönesans'la, Kuzey ve Orta İtalya'da önemli fakat geçici bir başarı elde etmişti. Aşağıdaki detay, 1565 yılında Urbino'da, Orazio Fintana'nın ünlü atölyesinde yapılmış olan bir tabakta bulunmaktadır.

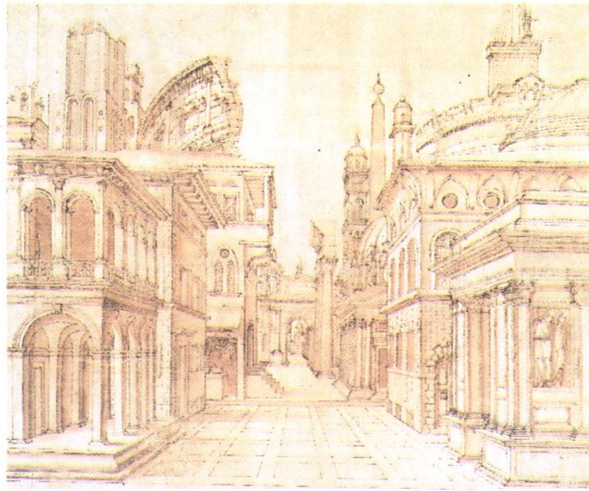

İdeal kente doğru

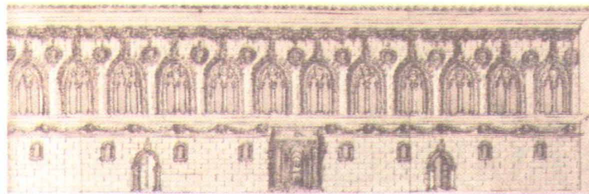
Ortaçağ şehirlerindeki düzensizlik ve karmaşa kent sakinleri için giderek dayánılmaz olmuştu. Dar, karanlık, karmaşık sokaklar hırsız ve kapkaççılar cennetiydi. Kentlerdeki büyüme köklü değişiklikleri gerektiriyordu. Böylece yeni dönem şehir planlamacıları etkin önlemler almaya giriştiler. Duvarlar, köhnemiş evler, dükkânlar ve bazen tümüyle mahalleler yıktırıldı, yerlerini geniş düzgün caddeler, dörtgen, ferah meydanlar aldı. Ancak bu tarz bir geometrik anlayış yeni sayılmazdı. 1410'larda söz konusu üslup uygulaması sanatlarda kendini belli etmişti. Leon Battista Alberti gibi teorisyenler hem şehir planlamacılığı hem de resim hakkında yazılar yazıyorlardı. Floransa ve Torino gibi şehirlerde henüz bozulmamış, eski Roma yol güzergâhlarını düzenlemek yeterli olmaktaydı.

Mimaride açık perspektif, yanyana dizilmiş çatı konstrüksiyonları, kavisler ve cephe birimlerinin tekrarlanmasıyla vurgulanan yeni bir üslup doğdu. Kentlerin yenilenmesinde prenslikler ve aileleri önemli rol oynadılar. Ferrara'da soylu Este ailesi yetmiş yıl boyunca süregiden şehirlerini yenileme girişimini başlattılar. I. Ercole, 15. yüzyılda İtalya'nın en büyük inşa alanını yönetti. Ferrara şehri son halinin üç katı büyütüldü. Yeni caddeler boyunca düz bir hat üzerinde iddiasız evler sıralanmıştı. Bu evlerde zanaatkârlar ve şehrin en fakir aileleri barınırdı. 16. yüzyılda Roma, Akdeniz'in en görkemli şehri haline geldi. Sal taşlarıyla kaplı düz caddeler, yapılar, bahçeler, çeşmeler olağanüstü ustalıklı bir şehir planlamacılığının kanıtlarıydı.

GEOMETRİ
Kusursuzluk hakkında her teorisyen diğerleriyle aynı görüşe sahip değildi. Gerçi Leon Battista Alberti (1404-1472) uygun olan her yere düz caddeler koyardı, ancak tüm şehirlerin de aynı planı göstermesinden kaçınmaya çalışırdı. Bu nedenle her yerin özel durumunu ve gereksinimlerini göz önünde bulundururdu. Francesco di Giorgi Martini de 15. yüzyıl sonunda ideal kent rüyalarına rağmen (en üstte), pek farklı düşünmüyordu. Görüşüne göre bir tepe de verev veya kavisli çizgilerle inşa edilebilirdi.

MİLANO'DAKİ YAPILAR
Medici-Bank Sarayı yukarıda görülmekte, Milano Hastanesi'nin planı da alttadır. Her iki tasarım da Filarete'nin (1400-1469) "Trattato di'architettura" adlı eserinden alınmıştır. Filarete, Milano Dükü Francesco Sforza tarafından güncelleştirmekle görevlendirilmişti.

16. yüzyılda geometrik şehir planına yönelik verilen uğraş geçersiz kaldı. Albrecht Dürer (1471-1528) kesin geometrik yapıda bir şehir planlamıştı. Merkezinde kare planlı kral sarayının bulunduğu dörtgen plan Dürer'in düşlerindeki kentti. Bu binanın çevresinde ve tahkimat duvarına dek şehir dörtgen bloklara ayrılmıştı. Blok kenarları çevre duvarına paraleldi. Söz konusu dama tahtası açılımı sonraları Nancy, Vitry-le-François ve Livourne şehirlerinde gerçekleştirildi. Yanı sıra Dürer, caddeleri mesleklere göre ayırma biçimindeki Ortaçağ geleneğinden yararlandı. Ancak bu ilkeyi büyük mahallelerde uyguladı. Buna göre, örneğin maden işlemecileri, işliklerinin yakınında oturmalıydılar.

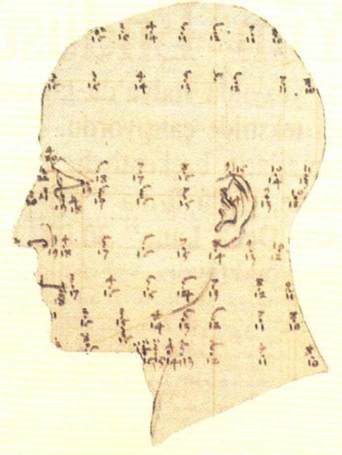
Kır ressamları

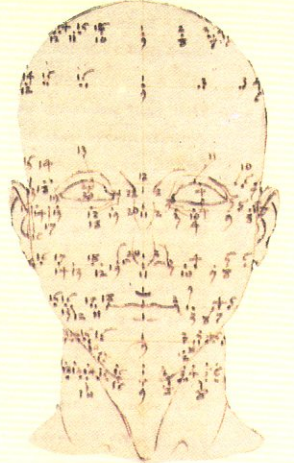
Ortaçağ'da bostan türü bahçelerin tercih edilmesine karşın, İtalyan Rönesans'ı sırasında yeniden eğlence bahçeleri görülmeğe başlandı. Fazla çiçek ekilmemesine ve fıstık çamı, taş meşesi, servi gibi sınırlı türde ağaç dikilmesine karşın, devrin bahçeleri çeşitliydi. İki tür bahçe vardı. Çiçek tarhlı ve havuzlu özel bahçeler, canlı biçimde donatılmış görkemli bahçeler. Roma'daki Medici Villası'nın (1582) bahçesi özel bir bahçeydi. İkinci gruba giren park türü görkemli bahçelere örneği, Tivoli'deki Este ailesinin bahçesi oluşturur. Bahçe çiçek tarhları, köprüler, görkemli merdivenler, şelalecikler, kuyu ve suları büyük havuz çanaklarında toplanan çeşmelerle süslenmişti. Frascati'deki Aldobrandini Villa bahçesinin tasarımcıları serin kovukları dahi göz ardı etmemişlerdi.

STRADA NUOVA
Cenova'da yeni şehir planlamacılığı kurallarına göre düzenlenmiş ilk görkemli caddelerden birisidir. Mimarı Galeazzo Alessi (1512-1572) bu caddeyi İtalya'nın en etkileyici caddesi yapmak istiyordu. Oysa cadde yalnızca 7 metre genişliğinde ve 200 metre uzunluğundaydı.

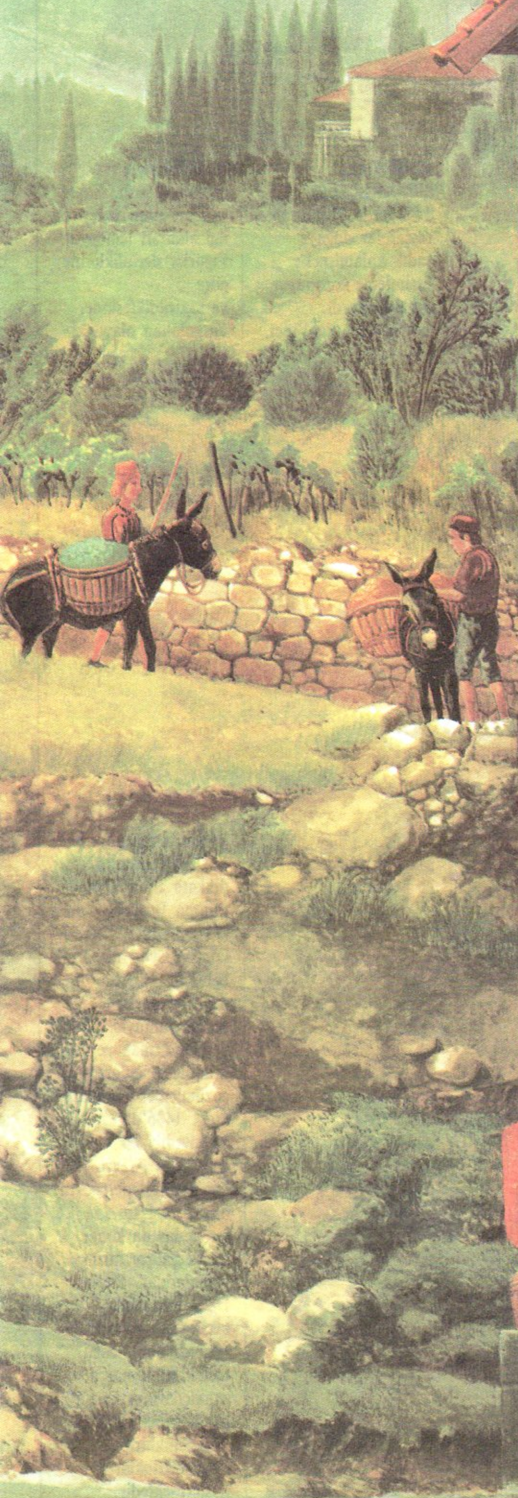

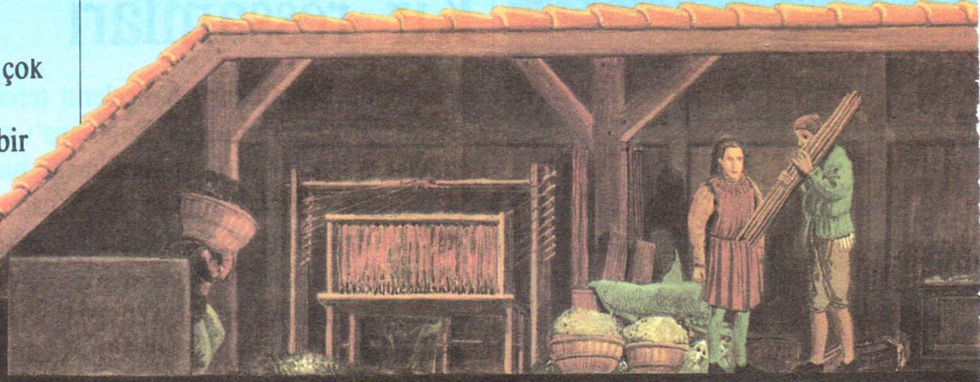
RESİMDE NESNELCİLİK
1450'lerde Floransalı ressamlar doğaya sadık kalabilecek betimleme sorunuyla uğraşıyorlardı. Verrocchio, da Vinci, Castagno gibi sanatçılar beden yapısı ve bedenin devinimleriyle ilgileniyorlardı. Yanı sıra mekânın yapısı da ilgi alanları içindeydi. Figürler derinliklerine göre yerleştirildiklerinde, vurgulanan olaydaki konumlarına göre belli büyüklük oranları dikkate alınmalıydı. Filippo Brunelleschi (1377-1446) ilk olarak kompozisyon ilkelerini belirledi. Böylece bir resmi geometrik olarak tümüyle yapılandırmak ve orantılı sorunlarını çözümlemek mümkün oldu. 1436'da yayınladığı bir çalışmada Alberti ilk kez merkezi perspektifi önerdi. Başka ressamlar da kendi teorik çalışmalarını yayınladılar. Piero Della Francesca tarafından yukarıdaki resimde betimlenen taslakları zamanın sanatçılarının ne tür bir bilimsel katılıkla yaratıcılıklarını konuşturduklarını göstermektedir.

BELVEDER CON PITTI

Yün Endüstrisi

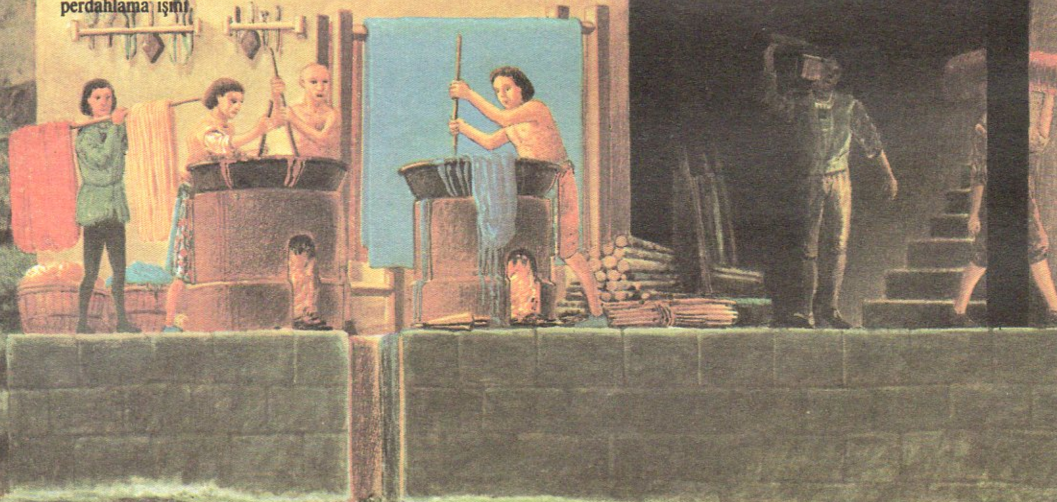
15. yüzyılda İtalya'da tarımdan sonra en çok işçi tekstilde çalışıyordu. Floransa, yünlü kumaşların başkentiydi. Birkaç yüzbinlik bir kentte, güçlü firma "Yün Sanatı" (Arte Della Lana" 30.000 kişiyi doyurmaktaydı.

Arte firması yünü işleme işinin tümünü üstüne almıştı. İspanya'dan, Portekiz'den veya Champagne'dan yünü işlenmemiş olarak alıyor, daha sonra da ham maddelerle birlikte karıştırıp perdahlama işini yerine getiriyordu (şap, safran gibi). Bazı tüccarların çok sert disiplin uyguladıkları kendi atölyeleri vardı. Ve orada işçilere emeklerinin karşılığını tam olarak vermiyorlardı.

ŞAP
Bu madde, boyaların kumaş üzerinde iyi yayılması, renklere canlılık ve incelik vermesi için kullanılırdı.

Ortaçağ'da Batı, bu değerli maddeyi Ön Asya'dan satın alıyordu fakat Türkler'in Anadolu'yu fethinden sonra başka yerler aramaya mecbur kaldılar. 1461 yılında, Roma yakınlarında Tolfa'daki Papalık topraklarında şap madeni buldular. Mediciler, Cenovalılar'ın doğudan gelen şap dağıtımını tekelleştirdiklcri gibi, Papalık şap satışını kendileri ele geçirmek istiyorlardı. Fakat geçici bir başarı elde ettiler. 1466 yılında, Bourgogne Dükü Charles le Téméraire, kumaşçılarına Brugge'deki Medici Ticarethanesi'yle çalışmalarını empoze ederken, Pierre de Medicis, Papa'yla bir kontrat imzalamıştı. Tolfa madeni gittikçe verim kazanmıştı: 1501'de 1400 ton, 1602'de 1800 ton gibi.

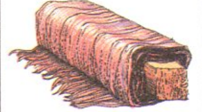
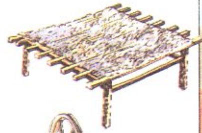
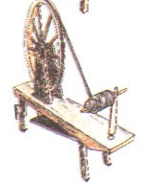
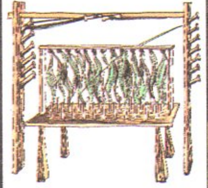

YÜNÜN İŞLENİŞİ
Ham yün bir çok işlemden geçer ilk olarak taranır (açılır ve taraktan geçirilir), daha sonra iplik haline getirilip dokunur. Bu işlemi, zanaatçılar evlerinde gerçekleştirebiliyorlardı.

BOYAMA
Son aşamadaki müdahaledir: Bu işlem son derece düzenli yapılır ve Floransa'nın gururundan biridir. Sonunda, üretildiği şehrin adı, ürüne damgalanır ve bu da kalitenin önemli bir teminatıdır.

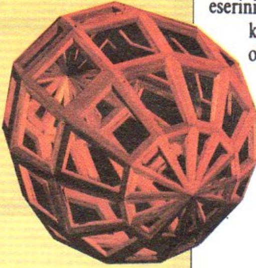
Hümanizm

"Dünyada insan kadar hayranlık uyandırıcı başka bir şey yoktur." İşte yukarıdaki cümle, hümanizmi yaratan ilkeydi. Pedagoglar, ahlakçılar, filozoflar, hukukçular, sanatçılar ve politikacılar kendi yöntemleriyle insan kusursuzluğunun bir türünü tanımlamaya ve gerçekleştirmeye çalıştılar. Öncüleri İtalya'da Marsilis Ficino ve Leonardo da Vinci, Avrupa'nın diğer ülkelerinde ise Montaigne, Erasmus ve Rabelais idi. Tümünün ortak özelliği Rönesans'ın tinsel serüvenine zevkle katılmış olmalarıydı.

ANGELO POLİZİANO
(1454-1494) Leronzo de Medici ve Marsilis Ficino'nun çocuklarının özel öğretmeni olan Poliziano, Floransa'nın ikinci kuşak hümanistleri arasında yer alır.

İLK HÜMANİSTLER
1400-1450'lere tarihlenen ilk hümanist kuşak, etkin bir yaşama, topluma dönüklüğe ve insanın onuruna sadık kalan bir ahlak anlayışı geliştirdiler. Coluccio Salutati (1331-1406) yazılarında insanı bu dünyada etkin olmaya çağırıyordu. Hiç kimse çevresinde olanlara kayıtsız kalamaz, zira kişilik etkin olmakla gelişir ve sağlamlaşır. Matteo Palmieri'ye göre ise (1406-1475) insanın en önemli özellikleri cesaret ve güçtü. Bu tür davranış biçimlerinin vurgulanması devrin hümanistlerinin 15. yüzyılda pratik bir yarar sağlamamış olan astronomi ve fizik türü bilimleri küçümsemelerine neden olurdu. Palmieri "zamanlarını gereksiz, karmaşık buluşlarla tüketenler, genelde aşağılanmayı hak ederler" demektedir. Zenginlik toplumun bundan yararlanması nedeniyle ahlaki bir sorumluluktu. Salutati insanların kişisel çıkarlarını aşıp, gururla bağımsızlık ve alçak gönüllülüğü savunmaları gerektiğine inanırdı. Bu düşünce tarzı yalnızlık ve tefekkürü şart kılan kilise öğretisine ters düşüyordu. Böylece Hıristiyan değerlerinin yanı sıra dünyevi değerlerle geliştirilmiş bir düşünme sistemi ortaya çıktı. Politika ve ekonomi de bu sistem bütününün dışına taşmıyordu. O devre kadar hiç bir kültür hareketinde bu tür köklü bir değişim nasip olmamıştı.

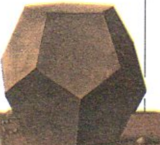

LUCA PACİOLİ
Leonardo da Vinci'nin arkadışı matematikçidir. Özellikle altın kural ile uğraşırdı. Pek çok sanatçı tarafından kullanılmış olan bu formül bir sanat eserinin uyumlu kompozisyonunu olanaklı kılar.

MİCHELANGELO
(1475-1564)
Hümanizm akımını 16. yüzyıla taşıdı. Önceki yüzyıllarda küçümsenen insan bedeni artık uyumun temsilcisiydi.

HÜMANİZMDE İKİNCİ KUŞAK
1450'lerdeki ilk kuşak hümanistlerle çelişen değer yargılarını savunan yeni bir hümanizm akımı ortaya çıktı. Eski hümanistler etkin yaşamı vurgularken, yüzyılın ikinci yarısı düşünürleri "Vita Contemplativa"yı savundular. Böylece Hıristiyanlığın temel ilkelerine geri dönüş yaptılar.

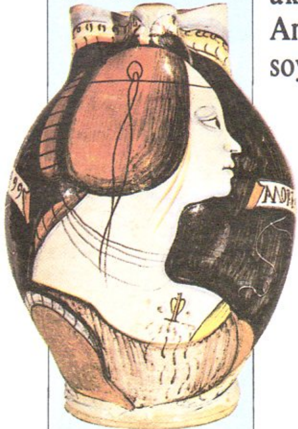
MARSİLİO FİCİNO
İkinci kuşak hümanistleri en çarpıcı biçimde temsil eder. Cosimo'nun daha sonra da Lorenzo de Medici'nin hamiliği altında, Platon gibi antik filozoflardan tercümeler yapan Ficino Floransa'da 1462'de son derece serbest kuralları olan bir okul kurdu. Adı Platon (Eflatun) akademisiydi. Pico Della Mirandola, Cristoforo Landine ve Angelo Poloziano gibi devrin en parlak düşünürleri bu akademide bir araya geldiler. Ficino'ya göre evren tanrısal sevginin yansımasıydı. Ruhu tanrının yansıması olarak görürdü, ruh tanrıya ulaşmaya çalışırdı. Ancak beden ruhu engellediği için, ruh tüm dünyasal dertlere (iş ve politika) sırt çevirmeliydi. Ancak bu yolla içgörüye kavuşulurdu, böylece ölümlülükten kurtulunurdu. Astroloji gibi eski hümanistler tarafından reddedilen kehanet sanatı yeniden gündeme gelmişti.

EVLİLİK
Sosyal yaşamın önemi 15. yüzyılda bazı hümanistleri evlilik ve aileye övgüye itti. Bu yeni bir tutumdu. Önceki yüzyılda Petrarca adlı şair, yazar ve bilimadamlarının bir eşlerinin olmasını gereksiz bir

yükümlülük olarak nitelendirmişti. Böylece kökekini 12. yüzyıldaki saray aşklarında yatan bir geleneği sürdürdü. Ancak hümanistler bekârları katı biçimde yargılıyorlardı. Salutati'yi izleyerek anavatana ve doğaya karşı günaha giriyorlardı. 1370-1444'lerde Platon ve Aristo'nun eserlerini çeviren Leonardo Bruni bu filozofların aile yaşamını sürdürebildirdiklerini, aynı zamanda üst

düzeyde zihinsel etkinliklerini de devam ettirdiklerini açıklıyordu.

Hümanistler için aile aynı zamanda en önemli sosyal kurum ve en güzel insani teslimiyetti. Hümanist, devlet adamı ve 1375-1406 yılları arasında Floransa'da yüksek bir memur olan Coluccio Salutati şu satırları yazmaktadır: "Hepimizin ailelerimize saygı, çocuklarımıza sevgi ve tüm insanlığa iyilik borcumuz bulunur; ancak tüm bunları hem vatanımıza hem de kendimize borçluyuz." Sade vatandaş erdemi çok yüceltiyordu. 1383'teki veba salgını nedeniyle pek çok Floransalı hastalıktan korunmak için şehri terkettiler. Ancak Salutati kalmaya karar vererek kaçanlardan ikisine örnek bir vatandaşın kaçışının onurlu olmadığını ve eski Roma yürekliliğine aykırı düştüğünü hatırlatmak için mektuplar yazdı.

Şehrin büyütülmesi ve güzelleştirilmesi için yapılan erdemli çalışmalar, şan ve şeref için en önemli kıstaslardı. Palmieri şu satırları yazmaktadır: "Hayatımız kısa ve ölümle sonuçlanır, ancak gerçekleştirilen erdemli davranışların getireceği saygınlık bu yaşamı yüceltir ve ünle birlikte yaşamı ölümsüz kılar." Erdem çok önemli bir kavramdı. İnsanın toplum yaşamına yararlı biçimde katılması yetisini temsil eder. Ancak erdem Tanrı vergisi değildir, yalnızca tümüyle insana bağlıdır. Hükümdar adlı yapıtında (1513) Machiavelli, politikada insanın kararlılığından başka bir şeyin tanınmayacağını gösterdi. Artık erdem aklın yolundaydı. Ancak söz konusu akıl soyut bilimlere ulaşma amacına hizmet etmiyordu, tam tersine politika, ekonomi ya da savunma gibi alanlarda kullanılan pratik zekânın bir biçimiydi.

AİLE
Leon Battista Alberti aile hakkında bir eser yazmıştı. Kitabında genç erkeklere, eşlerini yalnızca zenginlikleri nedeniyle değil, güzellik yerine güçlü ve iyi yetiştirilmiş kızlardan seçmelerini öğütlüyordu. Aile içindeki rolleri son derece basitti. Kadın çocuklarıyla ilgilenirdi, ancak dadılarını kendisi seçemezdi. Hizmetkârları denetler ve yiyeceklerin bozulmamasına dikkat ederdi. Kadın ile erkek arasındaki ilişki içten anlaşmaya dayanmalıydı, yine de kadın tümüyle erkeğin hâkimiyeti altına girmezdi.

Floransa

Rönesans dünyasında, bu kadar iç içe geçmiş kaderlere sahip bir şehir -Floransa- ve bir aile -Mediciler- bulmak mümkün değildir. 15. yüzyılın başından 16. yüzyılın ortalarına kadar, şehrin nabzı, zaferin ve Cosimo, Laurent, Pierre ya da Jean de Medicis'in düştüğü güç durumların ritmini çaldı.

FLORIN
Floransa tarafından 1252 yılından beri kullanılan altın para, şehrin 15. ve 16. yüzyıllardaki gücünün simgesi olan uluslararası bir paradır.

LAURENT DE MEDİCİS
Cosimo'nun küçük oğlu olan Laurent de Medicis şehrini, dünyanın entelektüel başkenti yapmak istemiştir. Kendisi de şair olan Laurent, sanatın ve edebiyatın koruyucusu olarak, Muhteşem adını almıştır.

MEDİCİLERİN GÜCÜ
İtalya'da (Venedik, Roma, Pisa, Milano ve Avrupa'nın geri kalan bölümünde kurulmuş olan birçok şirketten oluşan bankalarına dayalıydı. Bu bankanın bulunduğu diğer kentler şunlardı: Brugge, Cenevre, Londra, Avignon, Lyon... Bu şirketlerin tümü birbirinden bağımsızdı, kendine ait bir yönetime sahipti ve kazançlı olduğu girişimlerde bulunuyor, aynı gruptan diğer şirketlerle rekabete girmiyordu. Venedik'teki şirket, denizcilik sigortası ve diğer ticaret işleri ile uğraşıyordu: Baharat, yün, kürk. Brugge'deki, Flandre'dan İtalyan ürünlerini (baharat,

limon, zeytinyağı, vb.) dışarıya ihraç ediyordu ve bunun dışında, bankacılık etkinliklerini de sürdürüyordu.

MADALYON
Yukarıdaki madalyon, şehri tehdit eden bir kutsal hançerle süslüdür: 15. yüzyılda, zenginlik ve zevkin cezalandırılacağını ilan eden vaiz Savonarol'ün kışkırtması ile dikkat çekmiştir. İlk olarak Floransalıları büyüleyen hakiki bir ahlaki diktatörlük kurmuştur.

KURUCULAR
Mediciler, Floransa'yı görkemli saraylarla süsleyen tek burjuvalar değildi: Pitti, Pazzi ve Strozziler de kendi saraylarını inşa ettirdiler. Ama, örneğin Cosimo, birçok kilisenin yapımına finans sağlamıştır. Saint-Croix ve San Miniato'da birçok şapel inşa ettirmiştir. Laurent'e gelince, Michelozzo gibi mimarlar, Verrochio, Pollaiolo kardeşler ve Benedetto da Malano gibi birçok sanatçıya siparişler vermiştir..

MUHTEŞEM LAURENT

13. yüzyıldan itibaren Floransa'ya yerleşmiş olan Mediciler, şehirdeki işlerin yarısını kontrol ediyordu. Politik alanda da etkili idiler. Cosimo (1389-1464), bir yüksek devlet memuru görünümü altında, gerçekte, diğerleri gibi bir yurttaş olduğu yanılgısı yaratarak hüküm sürüyordu: Bir köylü gibi giyinirken, önemli bir endüstriyel ve finansal imparatorluğu yönetiyor ve Avrupalı hükümdarlara ve özellikle de Papa'ya borç veriyordu.

MEDİCİLERİN SONU

Kısmi olarak Cosimo tarafından sağlamlaştırılmış olan imparatorluk sonunda çökmüştür. Şubeler, borcunu ödeyemeyen hükümdarlara büyük miktarlarda para verdiği için iflas etmiştir. Floransa'da bile, sosyal durum çok tehlikeliydi. Örneğin, büyük tüccarların kontrolünün dışarıda da etkili olması yasaktı. İşçiler ise çok düşük ücret alıyor ve bazen sadakalarla yaşıyorlardı. Sonuçta,

ithal edilen, özellikle de besinsel ürünler ağır vergiye tabiydi: 1477 yılında şarap

vergisi, isyanlara neden olacak şekilde, üretim değeri üzerinden yüzde 50 idi!

Yukarıdan aşağıya, Cosimo, Pierre ve Laurent Medicilerin armaları görülmektedir.

BOTTİCELLİ
Modern zamanların ilk din dışı nü resmi olan "Venüs"ünün suratını çiziyor.

LEONARDO DA VİNCİ
1517 yılında I. François'nin daveti üzerine Amboise yakınlarındaki küçük Cloux Şatosu'na yerleşmiştir. Anlaşıldığı kadarıyla yeni bir eser vermemiş fakat büyük bir mutlulukla eski eserlerini yeniden elden geçirmiştir. Özellikle Mona Lisa.

Yeni sanatçı

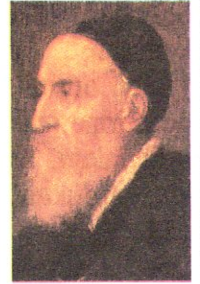
15. yüzyılın sonlarına doğru, Floransa'da yeni bir insan tipi ortaya çıktı: "Sanatçı". Bu insanlar, ince zevkleri, zarif şıklıkları ve gelişmiş entellektüel yanlarıyla toplumda üstün bir yer edinmişlerdi. Ressam Florentin Ghirlandaio'nun (1449-1494) bir öğrencisi müşterilere çok şaşırtıcı gelen bazı önerilerde bulunmuştu, örneğin diğer birçok garipliğin arasında sakallı bir Meryem Ana resmi gibi. Sanatçının çok farklı bir çalışma sistemi vardı. Sanatçıların en parlak olanları geleceği görerek, bolca tartışılıp çözüm bulunan sanatçı kulüpleri kurmuşlardı. Botticelli'nin atölyesinde şehrin güzelliğe tutkun tüm işsizleri biraraya gelirdi. Verrocchio'nun evindeyse müzik öğrenilir ve matematikten konuşulurdu.

Bu kendini beğenmişlik her dalda hissedilmiş ve estetik anlayışını işlemiş, böylece Rönesans'ın ustaları çok canlı bir özgürlük tarzı yaratmışlardır. Leonardo da Vinci, daha eğlenceli eserler için, müşterilerinin kızabileceğine aldırmadan sıkıcı çalışmalardan vazgeçmişti. Bu müşterilerden bazısı prensti ve yavaş yavaş eşitlik konusuna alıştırılıyorlardı. Laurent de Medicis, sanatçıları bu konuda yüreklendiriyor, kendisi de yeteneklerini geliştirmeye çalışıyordu. Hümanistler gibi Laurent de sanatın ruhu geliştireceğine ve mükemmelleştireceğine inanıyordu.

Antikçağ sanatı ve mitolojisi tükenmez bir ilham kaynağıydı: Botticelli, güzelliği yüceltmek için Venüs'ün doğuşu tablosunu yapmıştı, ayrıca tanrıçanın vücudu Antikçağ heykellerini hatırlatmaktadır. Vinci, geçmişle daha az ilgileniyordu: Mucit, mühendis, şehirci olarak saatlerini renklendiriyordu. Tüm bu evrensel fikirler onu yeni sanatçı yapıyordu. I. François'nin yerleştirdiği şatoda çok az resim yapmış fakat Loire Nehri ve onun kolları üzerinde gidebilecek uygun gemiler üzerinde çalışmıştı.

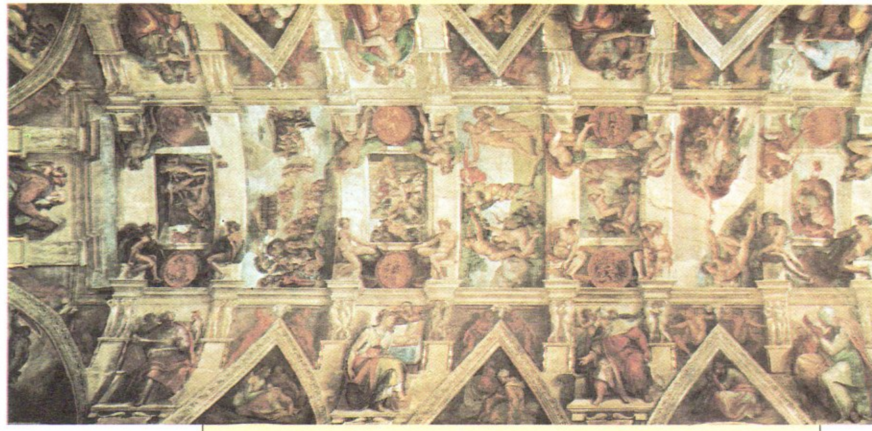

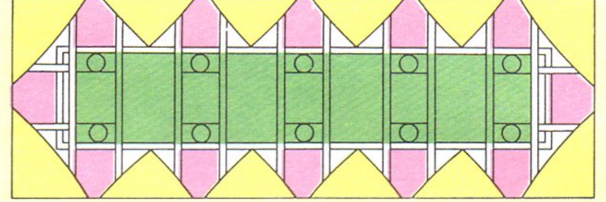
İTALYAN RÖNESANSI'NIN USTALARI
Leonardo da Vinci (1452-1519) Raffaello (1483-1520), Tiziano (1488/89-1576) Venedik'te, Botticelli (1445-1510) ve Michelangelo ise genellikle Roma'da eser vermişlerdir. Heykeltıraş Donatello ve ressam Piero della Francesco diğer ünlü sanatçılardır.

Michelangelo

Michelangelo Buonarroti (1475-1564) gibi dehayı simgelediği düşünülen başka bir sanatçı daha yoktur. Daha kariyerinin başlangıcında kendi üslubu ve heykeltıraşlıktaki teknik becerisi nedeniyle övgüyle anılıyordu. Yaratıcılığındaki güç ve sanatçı olarak kendini ifadesindeki çeşitlilik nedeniyle çağdaşları tarafından "Tanrısal" olarak nitelendirilmişti.

Yine de Michelangelo yaşamı boyunca baskılarla da karşılaştı. Hemen hemen başka hiçbir sanatçı başarısız olma hissiyle ve sanat yapıtlarının bütünsel bozukluğuyla uğraşmak zorunluluğunda kalmamıştı. Bu kuşku yıllar ilerledikçe artan, yapıtın orijinal halini yapım sırasında değiştirme şeklinde görülen bir eğilimde belirginleşti. Michelangelo "Tanrı kusursuzluktur" diye yazar. "Kusursuzluğun peşinden koşan herkes tanrısallığı amaçlamaktadır" der. Bunun sonucu olarak Papa II. Julius'un anıt mezarı üzerinde kırk yıl boyunca sürekli değişiklik yapmış, ancak eserini tamamlayamamıştır.

SİXTİNE ŞAPELİNİN TAVAN FRESKLERİ
- Sağda aşağıda sarı olarak betimlenmiş İncil'den alınma İsa öncesi peygamberler sahnesi.
- Pembe olarak kahraman Sibyl'ler ve Aht-ı Atik'in peygamberleri.
- Ortada dünyanın oluşum öyküsünü betimleyen 9 adet yeşil levha.

En ünlü sahne İsa'nın yaradılışı (aşağıdaki resimde ayrıntısı görülüyor.)

surgie il iudicio che la mente porta
che mal si tra p cerbottana torta
la mia pictura morta

ALIŞILMIŞIN DIŞINDA BİR BAŞARI

Vatikan'daki Sixtine Şapeli'ndeki Fresk'lerin öyküsü resmin heykeltıraşlıkla karşılaştırıldığında değersiz olduğunu öne süren Michelangelo'nun ressam olmadığı gerekçesiyle işi geri çevirmesiyle başlar. Sonunda işi yine de kabul eder. Bu iş Michelangelo için tam anlamıyla acı dolu bir uğraştı. Zemini ıslak sıva olan 540 metrekarelik bir alan freskle bezenecekti. Ancak bu, Michelangelo'nun sadece kısa bir süre için ustası Ghirlandaio'dan öğrendiği zor bir teknikti. 1508-1512 yılları arası 4 yıl Michelangelo hiçbir yardım almaksızın işte çalıştı. Bu denli yıpratıcı bir iş onu güçsüz kıldı. Başta 5 adet yardımcısı vardı, ancak onları kısa bir süre sonra işten çıkardı, çünkü çalışmalarından memnun değildi. Sayısız zorlukla mücadele etti. Örneğin yetersiz olan duvar yapısı nedeniyle ilk freskler küflendi. Tüm bu zorluklara rağmen Michelangelo yeni bir dünya ve bozulmamış bir insan görüntüsünü vermeyi başardı. Günahsız ve güç fışkıran insan, betimlerinde çıplaklık şok etkisi yapmak yerine safiyeti (temizliği) simgeliyordu.

TARTIŞMA

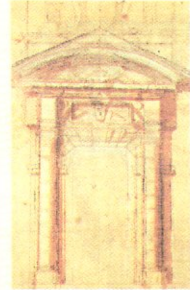
1980-1988 arası yapıt, Japon sanatseverlerin mali desteğiyle restore edildi. Ancak

temizleme işleri alışılmışın dışında bazen çok çarpıcı renklerin de görüldüğü açık renk boyaları ortaya çıkardığı için, bilimadamları arasında büyük tartışmalara yol açtı. Pislik ve üstüne yapılan resim yenileme işlemi sırasında, sanatçının freskler kuruduktan sonra biçim ve gölgeleri vurgulamak için yaydığı isi restorasyon, temizleme çalışmaları sırasında bozdukları için restoratörler kınandı.

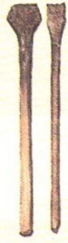
MİMAR MİCHELANGELO
Mimar olarak Michelangelo özellikle Roma'daki Saint Peter Katedrali'nin planlanmasında çalıştı. Ölümü, binayı kendisinin bitirmesini engelledi. Ancak

ardılları bina planlarını kaba taslak korudular.

HEYKELTIRAŞIN ALETLERİ
Büyük bir çekiç ve keskiyle mermer kabaca parçalanırdı. Sonra ayrıntılar önden düzeltilmiş dişli keskiyle çalışılırdı. İnce işçilikte de keski kullanılırdı. En son olarak heykeltıraş eserini zımparalar ve parlatırdı. Eserin kalitesi, hatta üslubu aletlerin kalitesine bağlıydı. Michelangelo, 14. yüzyılda gerçekleştirilmiş küçük bir endüstri devrimi sayesinde imal edilmiş olan bir keski kullanırdı. Güney ülkelerinde çok dayanıklı ve sert bıçaklar imal etmek için geliştirilen bir maden işleme tekniği yeniden fark edildi. Bu teknik önce kılıçlar, sonra heykeltıraş keskilerinin yapımında kullanıldı. Yenilenmiş, düzeltilmiş aletler sayesinde Michelangelo bir mermer bloğu verevine kırabilir ve son derece dakik olarak

mermerden parmak boyunda parçalar kopartabilirdi. Mermer, Antikçağ'dan beri 500 taş ocağı ile tanınan Toskana şehrinin Carrara bölgesinden getirilirdi. Son derece yoğun ve sert kireçtaşı tahta gürzlerle bloklar halinde kopartılırdı. Ocak duvarlarına tahta kamalar çakılır, bunlar su verilerek genleştirilip taşları çatlatması sağlanırdı. 15. yüzyılda tunç yeniden keşfedildi. 15. Yüzyılın ünlü tunç heykelleri arasında Davud heykelleriyle, Donatello'nun yapıtı Gattamelata'nın atlı heykelleri sayılabilir (1386-1466).

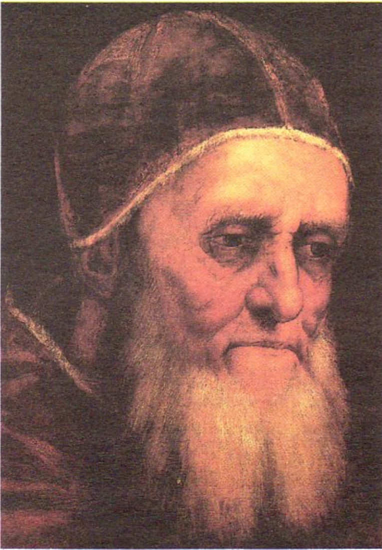
Michelangelo'nun çağdaşları ve hayranlarının hakkında anlattıkları anektodlar, ustanın kişiliği hakkında çok çelişkili görüntü verir. Michelangelo kendini beğenmiş, fevri ve insanlara güvenmeyen biriydi. Çevresindeki insanları yoğun biçimde denerdi. Hizmet verdiği 7 papa zaman zaman teatral sahnelere şahit oldular. Michelangelo zamanı için çok yüksek bir yaş olan 89 yaşına dek yaşadı ve ölünceye dek çalıştı. Michelangelo, Sixtine Şapeli'nin tavan freskleriyle uğraşırken, Papa II. Julius sabırsızlıkla eserin ne zaman biteceğini sorunca, yanıt olarak kaba bir biçimde "benim için mümkün olan en kısa zamanda" dedi. Papa hemen iskele üzerine tırmanıp Michelangelo'ya asasıyla vurmaya başladı. Bunun üzerine Michelangelo işi bıraktı. Papa, Michelangelo'nun geri gelip çalışması için tam 500 düka saymak zorunda kaldı.

Michelangelo'nun cimriliği de sık sık kavgalara neden olurdu. Floransa'da kendisine San Lorenzo kilisesinin önyüz (fasat) çalışmalarında yardım eden işçiler Michelangelo'nun yeterli aylık vermediği gerekçesiyle işi terk ettiler. Hayatı boyunca Michelangelo paranın tutsağı olmuştu. Ve hiç yeterli parası yoktu, veya parasını en iyi nasıl değerlendirmesi gerektiğini bilemezdi. Bu tutum bazen işine çok zarar verirdi. Maliyet hesaplarını çoğu kez iyi yapamaz, ek ödemeler rica eder, işverenleri işin yeterince hızlı yürümemesi nedeniyle itiraz ederlerdi. "Bu kadar çok yüz yapmış olmamın bana yararı ne? Tüm çalışmalar beni denizi yüzerek geçtikten sonra bir bardak suda boğulan bir insan haline getirdi. O denli övülen ve yalnızca kendisi için yaşadığım sanatım, tüm dürüstlüğümle belirtmeliyim ki, beni fakir ve yaşlı bir adam yaptı, hâlâ başka birinin hükmü altındayım." Michelangelo bu satırları 1546'da yazdı, yine de 18 yıl daha yaşadı.

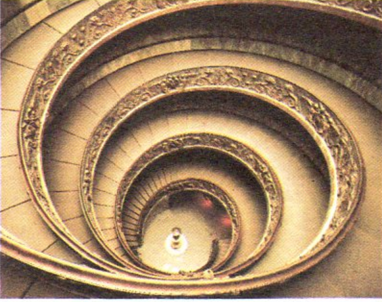

İLKE OLARAK BİTİRİLMEMİŞLİK
Meryem'in İsa'nın ölü bedenini kolları arasında tuttuğu ustalıkla tamamlanmış Pieta heykeli (1499) Michelangelo'nun en güzel heykellerindendir (yukarıdaki resim). Buna karşın sanatçı çalışırken öldüğü için Piéta Rondanini adlı eseri yarım kalmıştır. Öte yandan bu zorlama başarısızlık belli bir yaratma biçimiyle bağlantılıdır. Michelangelo zamanla yarımkalmışlıkla ilgili bir teori geliştirmiştir (non finito teorisi). II. Julius'un mezarı başındaki köleler ruhla madde arasındaki çatışmayı bitmemiş haliyle temsil ederler. 1570'lerde ressam Tiziano da aşağı yukarı aynı problemle ilgilenmiştir. Bu nedenle çağdaşları tarafından zayıf bir ihtiyar olarak tanımlanırdı. Genel görüşe göre bir heykeli bitirmemek veya bir resmi kabaca parmaklarıyla yapmak doğru bulunmazdı. Günümüzde çağdaş sanat bu yöntemleri daha iyi anlamamıza yardımcıdır.

II. JULİUS
(1443-1513)
Kendi isteğiyle edebiyatçılarla fazla ilgilenmeyen bir askeri papa olan II. Julius, zamanının en büyük yeteneklerinin hizmetini dikkate almıştır: Bramante dışında, Michelangelo ve Raffaello çalıştırdı. Raffaello, ünlü İmza Odası'nı dekore etti.

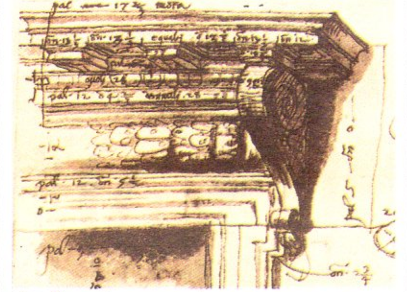

Roma, hayal şehir

Önce Floransa'da ortaya çıkan Rönesans, 16. yüzyılda Romalılar'a özgüydü. Latin uygarlığının beşiği ve papalığın başkenti olan Roma, daha sonraları, Antikçağ'daki atalarından esinlenen ve onları coşkuyla kopya eden birçok sanatçı tarafından istila edildi. Papalar, İtalya'nın yetenek saydıklarını Roma'ya çeken aktif bir bilim ve sanat koruyuculuğu politikası güttüler. Michelangelo'ya yaptırılmış olan Saint-Pierre bazilikası, dönemin en büyük şantiyelerinden biridir. Bu kubbeli kilise, iki asır boyunca, Avrupa mimarisini etkilemiştir.

BALDASSARE PERUZZİ
(1481-1536)
Ressam ve mimar olan Perruzi, yapısı ve Farnesine Sarayı'nın (1508-1511) dekorasyonu nedeniyle ünlüdür. "Perspektifler Salonu"nda (ya da kolonlu salon), göz yanılmasına dayanan bir dekor, sanatçının virtüözlük hakkındaki zevkini göstermektedir.

Avrupa'nın kuzeyindeki Rönesans

Avrupa'nın kuzeyindeki ülkelerde (Fransa, Hollanda, Almanya ve İngiltere) karışık bir bütün oluşturuyordu. Bununla birlikte, Rönesans sırasında, bazı güç çizgileri ortaya çıktı: 15. yüzyılın sonunda, İtalya, sanat ve düşünce alanlarında bir uygarlık modeli olarak benimsendi. 15. ve 16. yüzyıllar, Brugge, Anvers ya da Augsburg şehirlerinin sembolü olduğu parlak bir ekonomik gelişimin çağıydı.

ÇİNİ GÜĞÜM, "HAFNERLER"
15. yüzyılda, (solda) Almanya veya Avusturyalı seramikçiler ("Hafner") çok büyük çini sobalar dışında, başka nesneler de imal etmişlerdir: Bu çömlek, Nuremberg'den Paul Preuning'in atölyesinden gelmektedir. Dekorasyonu, bir teknik harikasıdır.

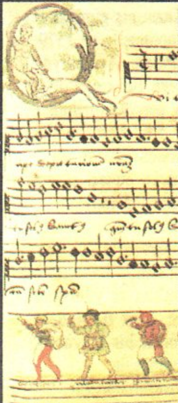

Kazınmış gümüşten yapılmıştır ve 1579 yılında, Avusturya veya Bohemya'da gerçekleştirilmiştir. Saat hareketi küreyi döndürüyordu ve küçük güneşi ekseni boyunca hareket ettirmektedir. Saat, dünya ekseninin en tepesinde bulunan bir kadran ve yılın günü ise, ufuk üzerindeki dönen bir takvim vasıtasıyla gösterilmektedir.

Müzik

FRANSIZ HALK EZGİLERİNİN ALTIN ÇAĞI
15. yüzyılda Jean de Montchenu'nun yaptığı gibi, pek çok derleme şarkı kitabı ve şarkı vardı (yukarıda). Şarkılar Rönesans sırasında altın çağına ulaştılar. Şarkılar satirik veya nazik, epik veya dünyaya açık, ince duygulu veya kaba olabilirdi. Orléans'lı Charles, kral ve bey saraylarında çok sevilen bir sanatçıydı. Elbisesini 960 inci ile süslemişti Koluna diktirdiği 568 inci ise bir şarkının söz ve müziği biçiminde işlenmişti. Sonradan bu modayı Ferraralı hanımlar da benimsedi.

15. yüzyıl Hollanda ekolü müziğin parladığı devirdi. Tüm yüzyıl boyunca hâkimiyet bu müzikteydi. Devrin önemli müzisyenleri, Gilles Binchois, Guillaume Dufay, Johannes Ockeghem, Jakob Obrecht, Heinrich Isaah, Josquin Desprez büyük ilgi odaklarıydı ve polyfon (çoksesli) müziğin mükemmelleşmesine katkıları oldu.

Ancak kilise müziği o denli karmaşık hale gelmişti ki pek çok inanç sahibi bu müziği reddedip karşı koydular: Fikirlerine göre hiç olmazsa müzik aletleri kilise tarafından dışlanmalıydı, zira Tanrı insana kendisini yüceltmek için sesini bahşetmişti. Protestanlar özellikle çok katıydılar: Zürih'te Ulrich Zwingli adlı reformist ,her tür müziği yasaklamıştı. Hollanda ekolü çok sesli müziği önemserken, enstrümanları devre dışı bırakmamıştı. Ortaçağ'da müzik enstrümanları vokalin etkisini arttırmak veya vokal yerine kullanılmak üzere ön plana alındılar. 15. yüzyılın ikinci yarısından itibaren müzik aletleri giderek kendi yerlerini pekiştirdiler. Bazı kompozitörler piyano, lavta, keman veya çeşitli üflemeli çalgılar için partisyonlar yazdılar.

ENSTRÜMANTAL MÜZİK
Toplumda lavta önemli rol oynayan bir müzik aletiydi. İtalya, Almanya ve Fransa'da ise sayısız tabulatur vardı. Bunlar notaları değil, parmakların pozisyonunu gösterirdi. En eski çembalo 1521 yılına tarihlenir. Ancak Burgund Sarayı'nda 15. yüzyılın henüz başlarında çalınmaya başlamıştı bile. 1512'de Peter Schöfter tarafından kurulan matbaa, organist Arnolt Schlick'in eserlerini yayımladı. Çalışma, klavyeli çalgılar için yazılmış ilk ve ünlü partisyon koleksiyonudur. Ortaçağ yaylı çalgılarından türeyen keman da çok sevilen bir enstrümandı. İngiliz kompozitörlerden John Dowland ve Orlando Gibbons keman için güzel eserler yazdılar. Üflemeli çalgılar, çalgı yapım ustaları tarafından yeniden düzenlendi. Ortaçağ'da kullanılan kaval, obuaya dönüştü.

VİRGİNAL
Yukarıda resimde görülen çembalo İngiltere'de çok yaygındı. William Byrd ve John Bull en tanınmış bestecilerdi. Piyano çalma tekniğindeki önemli gelişmeye katkıları büyüktür. Ustalıklı kompozisyonları o güne dek bilinen Pavane, Gaillarde gibi dansları yeniden gündeme getirdi. İngiliz ekolünü klavyeli çalgılarla barok müziği kuran Sweelinck ve Jehan Titelouse adlı besteciler etkilemiştir. Yukarıda görülen klavyeli çalgı Hans Ruckers tarafından ünlü bir Flaman ailesinin reisi için yapılmıştı.

ÖZEL VE KAPALI TOPLULUKLARDA MÜZİK
Matbaanın bulunmasıyla lir çalanların sayısı arttı. İlk basılmış müzik kitabı "Harmonice Musices Odhecaton" adlı bir şarkı derlemesiydi. Ottaviano Petrucci tarafından Venedik'te basılmıştır. Böylece müzik varlıklı kesime açıldı (Kitaplar henüz pahalıydı). Müzik âşıklarının sevdikleri parçaları kendilerinin seslendirdiği akşam davetleri vermek saygınlık ve görgü göstergesiydi. Bu parçalar, Fransız şarkıları, madrigaller, kilise şarkılarından bölümler ve motlardı. Parçalar çeşitli müzik aletlerine uygun biçimde düzenlenirdi. Olgu belli çalgıların özgün müzik biçimlerini oluşturması açısından önemli rol oynamıştır.

İTALYAN MÜZİĞİ
İtalya'da 16. yüzyılın en güzel müzik eserleri oluştu. O zamana dek Hollanda okulunun etkisinde kalan İtalyan müzik adamları, halka özgü müzik türlerinden de esinlenerek, yeni anlatım tarzları buldular. Yaygın müzik biçimleri arasında "Lauda",

"Canzonetta", "Madrigal", "Frottola" sayılabilir. Hollanda ekolü ustaları da İtalyan

müziğinden etkilendiler. Josquin Desprez uzun yıllar İtalya'da çalıştı. Hollandalı komponist

Orlando di Lasso Roma'daki Lateran-Şapeli'nin şefiydi (drigent). Yüzyılın sonunda İtalyan komponistlerden Jacopo Peri, Emilio de Cavalieri, sonraları Claudio Monteverdi, libretto yazarı şair Ottavio Rinuccini operayı yarattılar. 1594-1595'te Peri, Rinuccini'nin "Daphne" adlı eserini seslendirdi. Daphne tüm olarak seslendirilmiş ilk melodramdı.

Yağlıboya

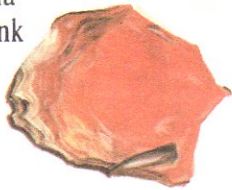
Jan Van Eyck yağlıboyayı "icat" etmedi: Onu "kullanılır" hale getirdi! Gerçekten, yağ ondan önce de tanınıyordu fakat bunu kullanan ressamlar, geç kuruması ve kalınlığı yüzünden çok zorlanıyorlar, hafifletmek içinse su ve yumurta kullanıyorlardı. O dönemde, her atölye bir sır gibi sakladığı özel formüllerle elde ettiği, kendilerine has renkler üretiyorlardı: Van Eyck, bol avantajı olan bir yağ reçetesi sundu. Macun yarı saydamdı ve çok çabuk kuruyordu; aynı zamanda daha sağlamdı. Van Eyck'in bulduğu bu macun, sanatçılar tarafından çok benimsendi ve beş yüzyıl boyunca tercih edildi.

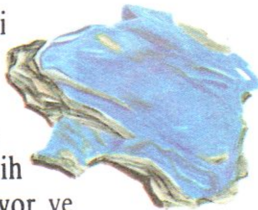

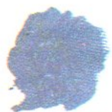

Üretim yöntemi zamana göre değişiyordu: Renk veren dokuları (maden ya da bitki özlü renk veren maddeler) eziyorlar, daha sonra da bağlayıcı bir maddeyle; yağ, su, yumurta, çoğu zaman sidikle birleştirerek resim, özellikle de fresklerde kullanıyorlardı. Atölyelerde, renk endüstrisi oluşmadan önce bunlar çırakların işiydi. Günümüzde birçok ressam yağlıboyayı diğerlerine tercih ediyorlar: Daha hızlı kuruyor ve en önemlisi, kimyasal bileşimi oksitlenmeye ve bozulmaya karşı daha dayanıklı.

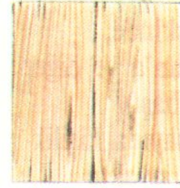

BİR SANAT ESERİNİN OLUŞUMU
Tuvaller, İtalyan ressamlar tarafından benimsenmeden önce,

ustalar meşe panoların üzerine resim yaparlardı. Tahtanın üzerindeki damarları ve küçük parçaların

bileşim yerini kapatmak için alçı ve hayvansal yapıştırıcı kullanıyor, böylece panonun yüzeyini

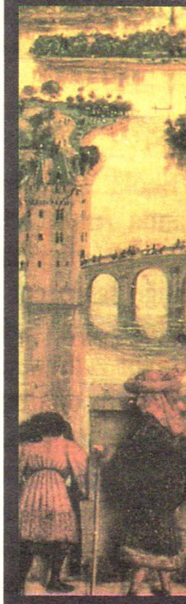
oluşturuyorlardı. Üzerine az çok detaylı olarak, resmin eskizini ince bir fırçayla çiziyorlardı. Sonra asıl

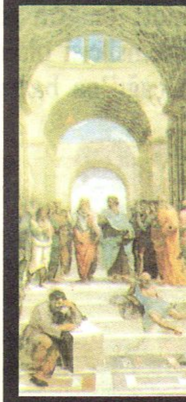

resim çalışmasına geçiliyordu. Meşe panolardan 15. yüzyılda vazgeçildi: Sıcaklık değişimleri

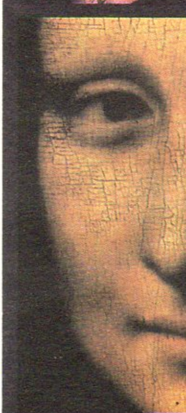

tahtanın çatlamasına neden oluyordu. Böylece, bir tahta çerçeve üzerine gerilmiş, keten tuvalleri kullanmaya başladılar.

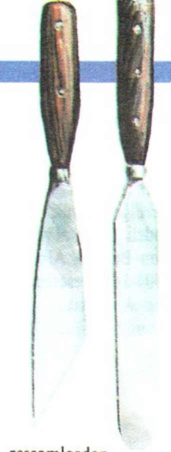

DEĞİŞİK TEKNİKLER
Felemenk ustalar, çok ince boya tabakalarını üs üste koyarak, resim için pürüzsüz bir yüzey elde ederlerdi. Aynı şekilde, Leonardo da Vinci, Mona Lisa'da (aşağıda) yarı saydam renkler saydamlaştırarak, giderek açılan renkler kullanmıştır. 16. yüzyılda Venedikliler, özellikle Tziano, rölyeflerde kalın tabakalar kullanmayı tercih ediyordu: Işık, boya katmanlarına vurduğunda resim, sanki hareket ediyor gibi bir hal alır. Venedik okulundan olan Greko (1541-1614), "İsa'nın, Tüccarları Tapınaktan Kovuşu" adlı eserinde (yandaki), şahneye çok kalın ve ışıklı bir dinamizm vermiştir; burada bağlayıcı maddenin içinde sulandırılmış, kırmızı lake kullanmayı tercih etmiş ve geniş ama parçalı fırça darbeleri kullanmış. Bu tarz macun kullanan ressamlar, soğuk ve parlak resim yapan Felemenk

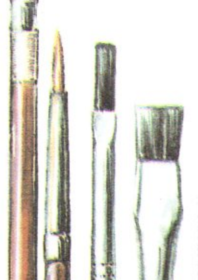
ressamlardan farklıydılar. Böyle bir zenginlik duvar resimlerinde mevcut değildir (solda, Raffaello'nun bir eserinden).

RESİM GEREÇLERİ
Sanatçılar geniş bir resim fırçası kullanırlardı: Enli ve düz, macunu rahat kavrayan; boya katmanlarını saydamlaştırmayı sağlayan fırçalar. Küçük yüzeyleri ince bir fırçayla, dairesel hareketlerle boyarlardı. Detaylar

için çok ince, hayvan kılından bir fırça kullanırlardı. Macunu palet üzerinde ezmek içinse bıçaktan faydalanırlardı. 19. yüzyılda, bazı ressamlar tuvallerinde bu gereçleri kullanıyorlardı.

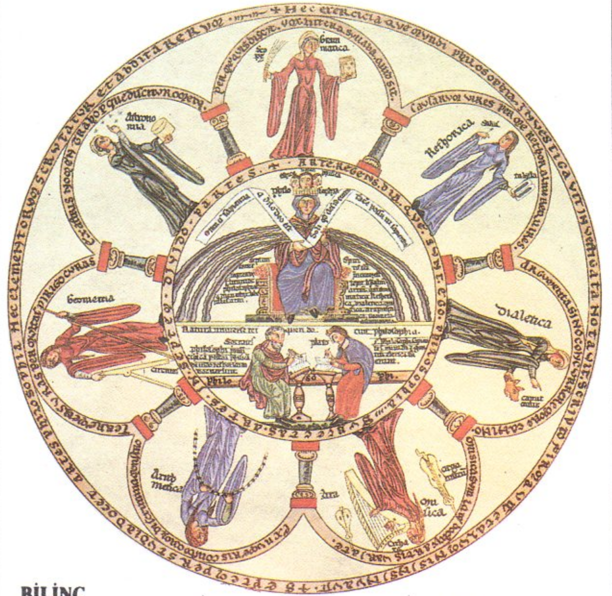
MİMARİDE
Her alanda olduğu gibi, Rönesans Antikite'yi esin almış ve Grek tapınağı, güzelliğin büyük modeli halini almıştır. Leon Battista Alberti (1404-1472) eserlerini tapınak olarak adlandırıyordu.

BRAMANTE
(1444-1514)
Mimariyi değiştirecek olan kişidir. Onun gerçekleştirdiği eserler sayesinde, mimari, oranları ve perspektifi tanımlamak için kesin kurallara sahip olan tamamlanmış bir sanat halini aldı.

Anciens (eskiler) ekolü

Raffaello ''Atina Ekolü'' adlı freskinde, çoğunlukla, bir yanda Antik Yunan'a ve diğer yanda yaşadığı çağa (16. yüzyılın başı) başvuran, çift kimliğe sahip çok sayıda kişilik yerleştirmiştir. Böylece, merkezde, ayakta duran yaşlı adam aynı zamanda hem Platon hem de ressam Leonardo da Vinci'dir. Sağda, ilk planda bulunan, geometrik figürler çizen eğilmiş adam aynı zamanda hem Yunan matematikçi Eukleides hem de Raffaello'nun arkadaşı olan mimar Bramante'dir. Rönesansın adamları, sanatları, edebiyatı ve bilimleri yenileme projelerinde, onların gözlerinde Yunan şehirlerinin en iyi temsilcisi olduğu ''düşüncenin altın çağı''na başvurmaktadır.

BİLİNÇ ÇEVRESİNDE
Kutsal ve dinsel bilinçte, geleneğin yedi ''liberal sanatı'' temsil edilmiştir: Gramer, retorik, diyalektik, müzik, aritmetik, geometri, astronomi. Rönesans resmi - Botticelli, Raphael, Carpaccio'nunki- matematiği kullanış şekilleriyle geleneksel sanatlar sırasında yükselmişler ve ''onların önünde küçük düşmemişlerdir''.

ELYAZMALARI
Yunan filozofların ve bilginlerin elyazmaları, Rönesans bilginleri tarafından tercüme edilmiştir. Onların düşüncesinin "yeniden keşfedilmesi", dogmatik yorumlara argümanlar getirerek, düşünceyi özgürleştirmiştir.

·ΕΙΣ ΟΡΓΑΝΟΝ ἈΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ·
·ἈΝΩΝΥΜΟΝ·

Rönesans'ın en büyük rüyalarından biri, Ortaçağ'ın karşı çıktığı düşünceleri, disiplinleri ve insanlarıyla uzlaşmaktır. Raffaello'nun freski bunu yansıtmaktadır: Bu fresk üzerinde, eşitlik planı üzerinde, "aktifler" -savaşçılar ve politikacılar- ve "düşünenler" -düşünürler ve keşişler- görülmektedir. Platon ve Aristoteles, felsefeleri genellikle birbirine karşıt olarak sunulsa da, ciddiyetle tartışmaktadır. Şairler, gramerciler ve müzisyenler, geometri ve aritmetik ile ilgilenmektedir. Katolik Kilise'nin temsilcileri, bilginler ve filozoflarla uyum içindedir. Bununla birlikte Rönesans, bu armoni düşünü gerçekleştiremeyecektir: Değişim, dinsel çatışmalar ve bilimsel devrimin şiddeti içinde ortaya çıkmıştır. Özellikle de kilise bütün ağırlığını ortaya koyacak, ama kutsal metinleri tartışma konusu eder gibi görünen yeni düşüncelerin yayılmasını durdurmak için boşuna çabalamıştır.

NİCCOLO FONTANA
Tartagia İtalyancada ise **"kekeme"** olarak anılan Fontana (1499-1557), bu lakabı, Brescia kuşatması esnasında, çocukken aldığı, konuşmasını bozan bir yaraya borçludur.

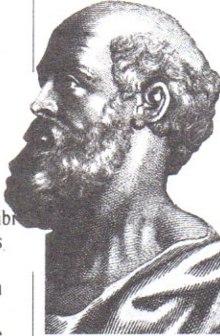
Cerrahlığın Babası Ambroise Paré

HİPPOKRATES
Günümüzde de, okullarını bitiren doktorlar, mesleklerinin töresel ilkelerini belirleyen "Hippokrates Yemini" ederler. Hippokrates M.Ö. 460-377 yılları arasında Yunanistan'da yaşamıştır. Felsefede Aristoteles olduğu gibi tıpta da Hippokrates önde gelir. Hippokrates yaşadığı dönemde önemli çalışmalar yapmış ve büyük bir üne kavuşmuştur. Döneminde geçerli olan büyü

uygulamalarından vazgeçerek yarattığı akılcı tıp konusunda çok sayıda yapıt ve yazı bırakmıştır. Semptomların gözlemlenmesine büyük önem vermiş, doktorun göstermesi gereken sevecenlik ve töresel değerler

üzerinde durmuştur. Bununla birlikte, Ortaçağ'da devasa yapıtı, araştırmaları ve kuramları esin ve düşünce kaynağı olacağı yerde dokunulmaz birer dogmaya dönüştürülmüştür. 16. yüzyılda tıpta öncülük etmek ve yeni keşiflerde bulunmak için öncelikle Hippokrates ve Galienus'un yapıtlarının nedenlerinin ortaya konulması ve insan elinden çıkan diğer bütün yapıtlar gibi onların da kutsal ya da ölümsüz olmadığını kanıtlamak gerekmiştir.

Tertius operũ Galeni Tomus.

Hyppocr. Galenus Avicen.

Librorum principis medicorũ Galeni, quos nuper insignes viri felicissimis tralationibus illustrarunt Tomus, exquisitissima cura recognitus: Una cum indice re-

İlk Yunanlı cerrah, Roma İmparatoru Marcus Aurelius ile gladyatörlere, ikincisi ise Fransız kralları ile çeşitli savaş alanlarında çarpışan askerlere bakmıştır. Ancak önemli bu iki kişiyi, Claudius Galienus (131-201) ile Ambroise Paré'yi (1509-1590) birbirinden on dört yüzyıllık bir zaman dilimi ayırmaktadır. Çünkü, 16. yüzyılda Pare gibi özgürce araştırmak ve düşünmek isteyen birine antik doktorluğun kalıtı dayanılmaz geliyordu. Katolik Kilisesi Galienus'u tanıyor, benimsiyor ve ona büyük saygı duyuyordu. Bu nedenle, yazıları ve yöntemleri küçük bir eleştiriye dahi uğramadan kabul ediliyordu. Cömert, yorulmak bilmez ve hoşgörülü Paré, çağının Yunanca veya Latince formüllerini ezbere okurken kendilerine bilgiç bir hava veren doktorlarının birçoğundan farklıydı. Kitaplarını yakmak isteyen Tıp Akademisi'nin düşmanlığına hedef olduğunda sansür koyanlara "Elin yapacak işi olmadığında bilim yapıtlarının sayfalarını çevirmek ve vücudu gıdıklamak büyük bir şey değildir" yanıtını veriyordu.

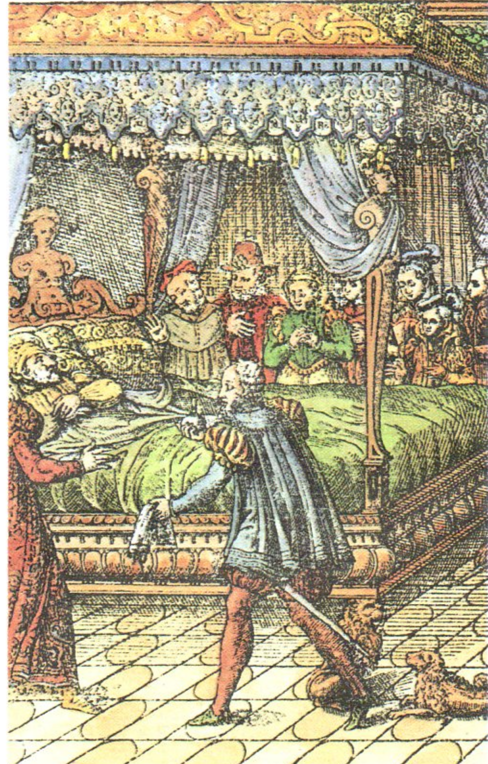

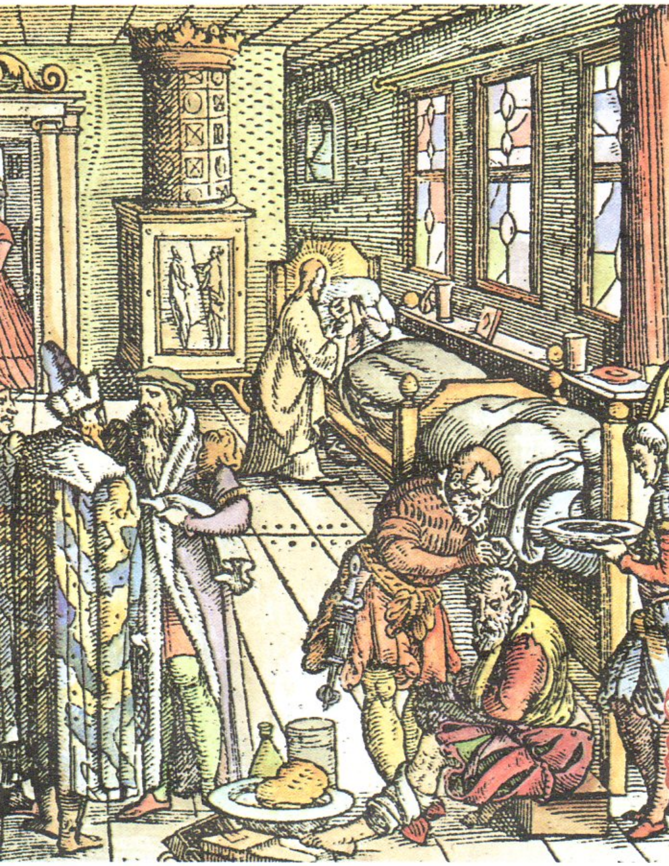
Yemen Arap Cumhuriyeti pulu üzerinde Galienus'un resmi

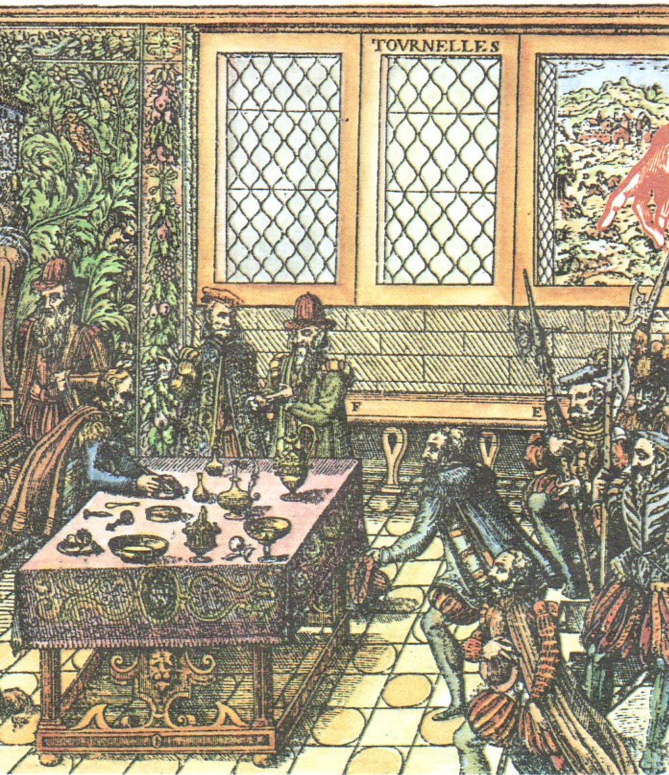
Perpignan (1542), Brötanya (1543) ve Avusturya'nın savaş meydanlarında yaralı ve kanamalıları iyileştirmek için yeni yöntemlere başvurdu. Atardamarları bağlama tekniği ile kanama yüzünden ölüme yol açmaksızın ameliyat yaptı, dikiş attı ve organları kesip aldı. O, Paris'te, Hirondelle Caddesi'nin "berber-cerrahı"ydı. II. Henri, IX. Charles ve III. Henri'nin doktoruydu. Doğum yaptırıyor, kırıkları tedavi ediyor ve delgi ameliyatlarında gelişme kaydediyordu. Kuramcı olarak veba, kızamık ve kızamıkçık hastalıkları konusunda yayınlar yaptı. Yaşamı boyunca din savaşlarının acı verici ve dehşet saçan görüntülerine dayandı. Dreux, Havre, Saint-Denis ve Moncontour'da sanatını uyguladı. 1572 yılında Saint-Barthélemy katliamında birçok dostunu kaybetti.

16. yüzyılda tıpta büyük yenilikler yapan Paracelsus'un yazdığı "Cerrahi Kitabı"ndan bir hastane sahnesi. Yaralılara sıradan cerrahların baktığı, gösterişli giyinmiş doktorların ise yalnızca çene çaldıkları görülmektedir.

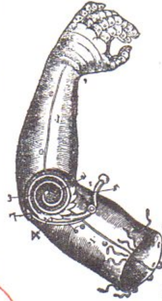
VESALİUS VE ANATOMİ

İnsan vücudunun anatomik yapısının anlaşılmasıyla tıp, 16. yüzyılda dev bir adım atmıştır. Anatomiyi geliştiren en önemli zanaatçı André Vesalius olmuştur. Yanda Vesalius, Ambroise Paré ile birlikte, ölmek üzere olan II. Henri'nin yatağının başucunda görülmektedir. 1543'te yayımladığı "De Humani Corporis Fabrica" adlı kitabında ilk kez insan vücudunun anatomisinden kesitler verilmekte, bu anatomik yapı ortaya konulmaktadır. Bu, ilk anatomi kitabıdır ve basılmış en eski tıp kitaplarının ilkleri arasındadır. Hayranlarından biri şöyle yazmaktadır: "André Vesalius ilk kez anatomiyi araştıran, ameliyat yaptığı için değil, bunu aydınlattığı için, keşfettiği için değil, mücadele ettiği için, Galienus'a karşı aklını kullandığı için değil, böyle davranmaya cesaret edebildiği için, en yeni anatomi kitabını yazdığı için değil, en güzelini yayımladığı için büyüktür." Yeni ölmüş birinin cesedinde anatomi ameliyatı yaptığı için Kutsal Topraklar'a hac yapmaya mahkûm edildiği söylenen Vesalius, dönerken geçirdiği bir deniz kazasında ölmüştür.

YAPAY ORGANLAR

Ambroise Paré, kesilen organların yerine takılan protezleri -bu el ve kolda olduğu gibi- iyileştirmeye çalışmıştır. Anatomi bilgileri ilerlediğinden cerrahlar ve doktorlar cesetler üzerinde anatomi ameliyatı yapabilmişlerdir. İnsan cesedinde bu tür ameliyatların yapılması önce Romalılar, sonra da Katolik Kilisesi tarafından yasaklanmıştı. İlk anatomi ameliyatının 1315 yılında yapıldığı bilinmektedir. Paris'te de 1576'da otopsiye izin verilinceye kadar çok sayıda gizli ameliyat yapılmıştır.

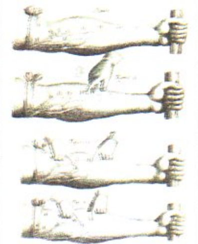
PARACELSUS

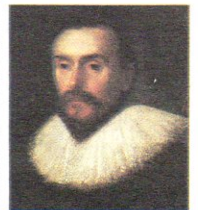
(1493-1541)
Ortaçağ'da yaşayan Paracelsus, bir kuramcı ve cinlerin habercisidir. Tedavi amacıyla simyaya yönelmiştir.

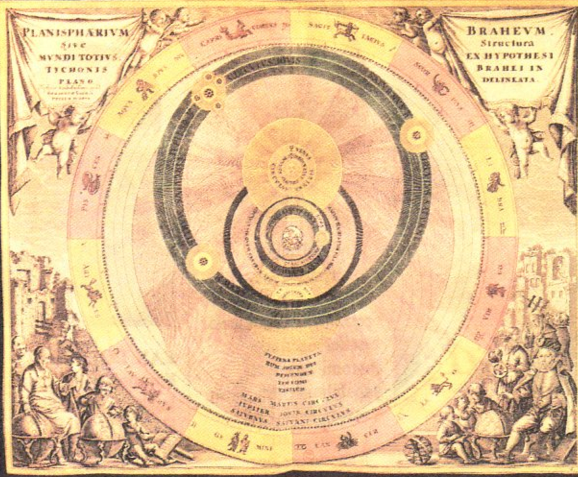
KAN DOLAŞIMI

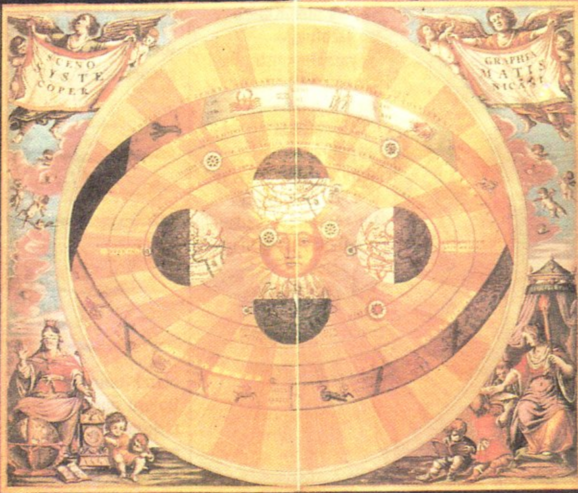
Kan dolaşımını bulan İngiliz asıllı William Harvey (1578-1657) doğduğunda Ambroise Paré 69 yaşındaydı (üstte). Harvey kalbi, kanı temizlendikten sonra atardamarlara gönderen bir pompa olarak tanımlıyordu. Buluşu önemli tartışmalara yol açmış, ancak René Descartes tarafından büyük coşkuyla benimsenmiştir.

Evren merkezini kaybediyor

Ptolemaios'un, gezegenlerin hareketi gibi gökyüzüyle ilgili bazı olayların açıklanmasında yararlanılan bir yıllık sistemi, giderek yetersiz olmaya başlamıştır. Çocukluğunda bir ay tutulmasına tanık olduğundan beri gökyüzünü gözlemleyen Danimarka Prensi Tycho Brahe (1546-1601), döneminin en güzel gözlemevi olan Uraniborg'u yaptırmıştır. Çok sayıda yardımcısıyla birlikte en mükemmel ölçü aletlerini kullanan Brahe, gezegenlerin yer değiştirmesi konusunda en kesin verileri toplamıştır.

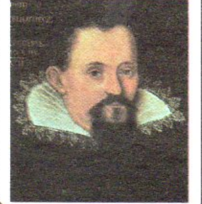

Ptolemaios'un yer yuvarlağını merkez kabul eden sisteminde (üstte), yeryüzü, boyutları sınırlı olan evrenin tam ortasındadır. Tycho Brahe, gezegenlerin Güneş'in çevresinde döndüğünü öne sürmüş, ancak Güneş'in yeryüzünün çevresinde dolaştığına inanmıştır (ortada). Kopernik (1473-1543) gözlem yolunu bırakmadan Güneş merkezli bir sistemin varlığını ortaya atmıştır. Bu sisteme göre yeryüzü Güneş'in çevresinde dönmektedir (altta).

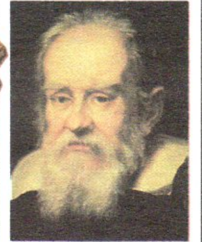

KOPERNİK
Tüm yaşamı boyunca ağzı sıkı bir bilim adamı olmuştur. "De Revolutionibus Orbium Coelestium Libri VI" adlı kitabı ancak 1543 yılında, ölümünden birkaç gün önce basılmıştır.

JOHANNES KEPLER
(1571-1630)
Astronomi, Kepler'in sayesinde bir bilim dalı olmuştur. Kopernik'in Güneş merkezli hipotezinden ve ustası Tycho Brahe'nin gözlemlerinden yola çıkmıştır. Gezegenlerin hareketine ilişkin ortaya attığı üç yasa adını ölümsüzleştirmiş, çağdaşı ve dostu Galilei'ye, daha sonraları da Isaac Newton'a (1642-1727) esin vermiştir.

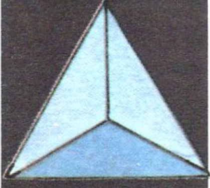

FLORANSALI GALİLEİ

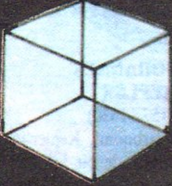

(1564-1642)
Yıldızları doğrudan incelemesine olanak sağlayan dürbünü ile Kopernik ve Kepler'in sezgilerini doğrulamıştır.

"PLATONCULARIN BEŞ KATI ŞEKLİ"

Dörtgen (dört yüzlü), küp (altı yüzlü)

Altıgen (altı yüzlü), ongen (on yüzlü)

Ve yirmigen (yirmi yüzlü) tek düzgün katı şekildir. Çokgen yüzlerin kenarları birbirine benzer. Platon, bunun nedeninin evrendeki uyum olduğunu düşünüyordu. Kepler, Güneş Sistemi'ndeki gezegenlerin yerleşim düzeninin bu tipte beş adet katı şeklin birbirinin içine geçtiğinin düşünülmesiyle aynı olduğunu öne sürüyordu.

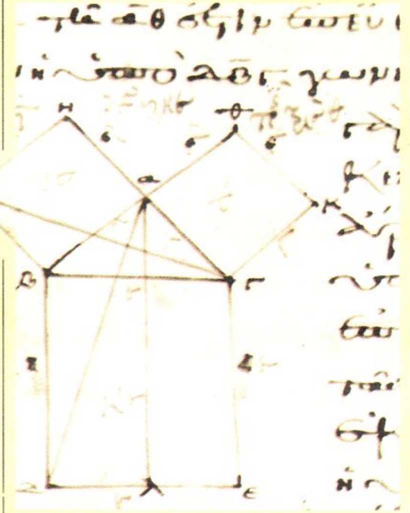
"Dünyanın Kitabı"nı okumak

Galilei'nin yaşadığı döneme kadar parlak yıldızlarla dolu gökyüzünde her şeyin olağanüstü güzel olduğuna, hiçbir şeyin değişmediğine ve hareketin, yani doğum ile ölümün yalnızca yeryüzünde var olduğuna inanılıyordu.

Galilei, dürbününü gökyüzüne ve yıldızlara çevirdiğinde bir şaşkınlık yaşadı: Güneş'in üzerinde lekeler vardı, Jüpiter'e dört tane uydu eşlik ediyordu. Gökyüzünde dolaşan kuyrukluyıldızlar yeryüzünü sıyırarak geçiyordu. Özetle, aşağıda olduğu gibi yukarıda da her şey hareket ediyor ve değişime uğruyordu. Galilei, doğanın gökyüzünde ve yeryüzünde aynı yasalara bağımlı olduğunu öne sürdü. Gezegenimizde de izlenebilen hareketin yasaları açıklandığında, gökyüzündeki cisimlerin nasıl yer değiştirdiği daha iyi anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, iş kolay değildi. Çünkü, görünenler bilimin ve gözlemlerin öğrettiklerine çoğunlukla ters düşüyordu. Bir tek kez yeterli değildi. Bir bilyeyi yuvarlayın, bir süre yuvarlandıktan sonra duracaktır. Bilye ne kadar kaygansa, yer ne kadar düzse, gittiği yol o kadar uzun olacaktır. Hiçbir girintisi çıkıntısı olmayan bir yer ve bir bilye düşünün, bilye sonsuza kadar gidecektir. Bazı gözlemler bu gerçeği göstermektedir.

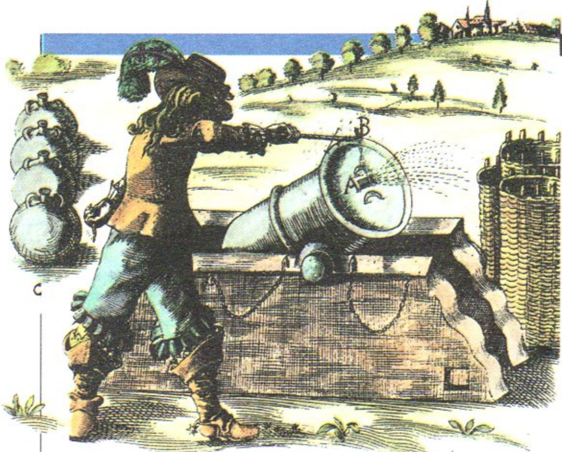
Örneğin; dengede bir sarkaca salınım verildiğinde salınım hareketi yüksek olur, çünkü çok zayıf da olsa başka güçlere boyun eğer.

ARKHİMEDES
Kuşkusuz Yunanlı matematikçilerin en büyüğüdür. Yaşadığı dönemde (M.Ö. 3. yüzyıl), matematik yasalarının aracılığıyla doğal ve fiziksel olguları anlamanın yollarını aramıştır. Kaldıraçların, terazilerin, ağırlık merkezlerinin, yani cisimlerin denge durumunun ilkesini bir ölçüde açıklamıştır. Fiziğin bu bölümü, statiği oluşturur. Matematik bilgisi yetmediğinde cisimlerin yer değiştirmesini, yani kinetiği incelemiştir. "Kopernik devrimi"nin bilim adamları Arkhimedes'i öncüleri ve ustaları olarak kabul etmişlerdir. Galilei ondan "Olağanüstü Arkhimedes" diye söz etmiştir. Fiziğin matematiğe eşdeğer olmadığını Arkhimedes'ten öğrenmişlerdir. Rönesans'ta Yunan elyazmalarının bulunması, söz konusu bilimin Ortaçağ'da duraklama dönemi yaşadıktan sonra önem kazanmasında büyük rol oynamıştır.

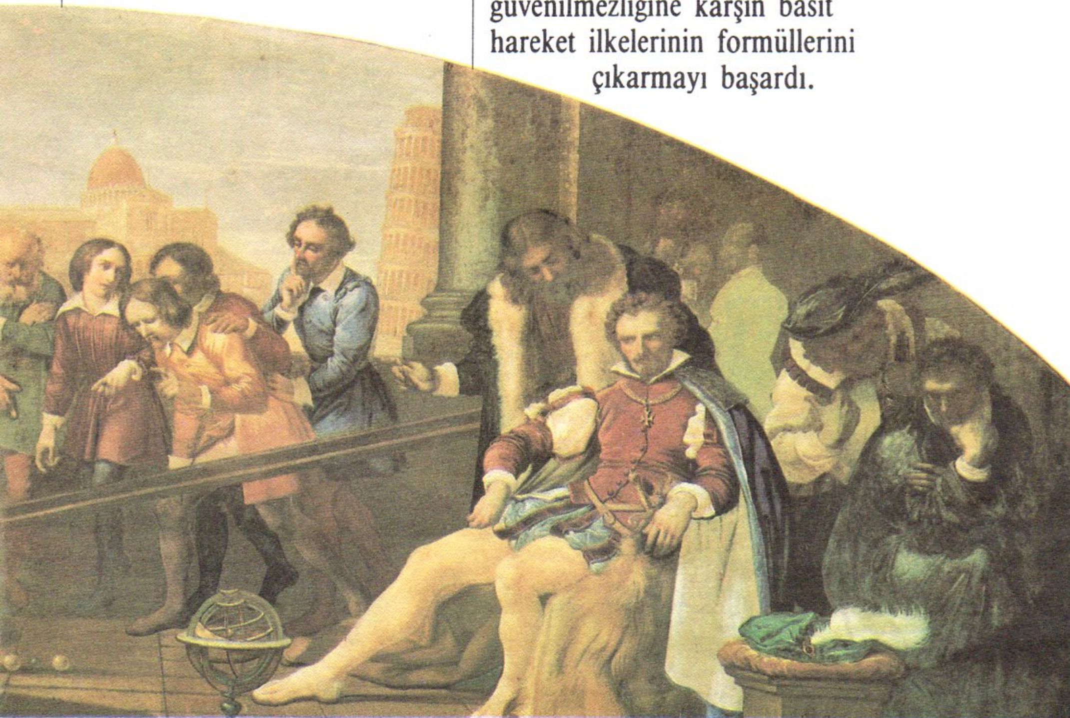

Galilei, top güllesinin aldığı yolu, matematik olarak, parabol adı verilen bir eğim biçiminde formüle döktü.

Galilei, "Hareket anlaşılmadığında doğa da anlaşılmaz" diye düşünüyor ve başlangıç olarak, cisimlerin yere düşmesini inceliyordu. Metal bir bilye, bir pamuk topağından daha hızlı yere düşüyordu. Gene de, pamuk topağının iyice sıkıştırılarak top haline getirildiği, metal yaprağın ise ince ve geniş olduğu düşünülürse pamuk metale göre daha hızlı yere düşebilirdi. Galilei, görünüşün aldatıcı olduğu, havanın direncinin yerini hava boşluğu aldığında da bütün cisimlerin aynı hızla yere düştüğü sonucuna vardı. Böylece, cisimlerin yere düşme hareketinin "gerçeği" gizliydi; ancak bu, düşünme ve gözlemleme ile keşfedilebilirdi. Söylencede Galilei'nin düşme süresini ölçmek için Pisa Kulesi'nden -ünlü eğik kule- aşağıya çeşitli cisimler atarak deneyler yaptığı anlatılır. Çünkü, diyordu Galilei, hareketi iyice anlamak için onu "dengelemek gerekir". Galilei için dünyanın en büyük kitabı, harfleri sayılardan ve geometrik şekillerden oluşan matematik dilinde yazılan kitaptı. Böylece, dönemin olanaklarının güvenilmezliğine karşın basit hareket ilkelerinin formüllerini çıkarmayı başardı.

Galilei, Pisa Katedrali'nin büyük lambalarının dengesini gözlemleyerek, lambaların hareket etmeye hazır biçimde durduğu sonucuna vardı.

TAŞLARIN YERE DÜŞMESİ
Galilei'nin karşıtları ondan dünyanın döndüğünü kanıtlamasını istediler. Dünya yüzündeki cisimlerin hareketi bize bu konuda kötü bir bilgi veriyorsa tersini kanıtlamanın olanaksız olduğu yanıtını verdi. Eskiçağ'daki insanlara göre taş yere dikine düşerdi. Bu durumda, giden bir geminin direğinden bırakılan taş, geminin arkasında olmalıydı (üstte). Galilei için ise tersine, bırakılan taş direğin dibine gelecekti, çünkü algılanmaksızın geminin hareketine eşlik eden parabolik bir yol izleyecekti (altta). Maddesel olarak kanıtlayamadığı akıl yürütmelerinin bazısını "akılcı deneyim" adı verilen olgu sınırlıyordu. Gemi deneyimini 1640 yılında Marsilya'da felsefeci Gassendi gerçekleştirmiştir.

Matbaacılık

GUTENBERG
(1400-1468)
Matbaa makinesini ve değişik harfleri buldu.

12. yüzyıldan başlayarak okur-yazar sayısının artmasıyla metinlere olan gereksinme de arttı ve elyazmalarının kopyalarını çıkaranlar yeterli olmamaya başladı. İlk matbaa tekniğini - tipografi- 1440 yılında Gutenberg uygulamaya koydu. Strasburg'da, sonra da Mayence'da çalışan Gutenberg'i, bu yeni keşfin vaat ettiği olanakların bilincinde olan kâğıtçılarla bankerler desteklediler.

İLK KİTAPLAR
İlk önce dinsel kitaplar basıldı. Başlangıçta matbaacılık her şeyden çok, yeni düşüncelerin değil, eski öğretilerin yayılmasına yarıyordu.

12. yüzyıldan itibaren Gotik yazı kullanılmaya başlandı. Tipografi, Gotik'i Roma harflerine yeğliyordu.

KÖYLÜ SAVAŞLARI
Başlangıçta, Martin Luther'in şiddetli taraftarı olan Thomas Müntzer, sosyal devrim olmaksızın dinsel reform yapılamayacağını kabul ediyordu. Haziran 1524'te başlayan kanlı köylü ayaklanmasını teşvik etti ve yönlendirdi.

Prenslerin ordusuna karşı yapılan kanlı savaşlardan sonra başkaldıranlar Mayıs 1525'te Frankenhausen'da yenilgiye uğratıldılar. Müntzer yakalanarak idam edildi.

1517 yılında Ölüler Yortusu'nun arifesinde Luther, "95 tez"ini Wittenberg Kilisesi'nin kapısına astı.

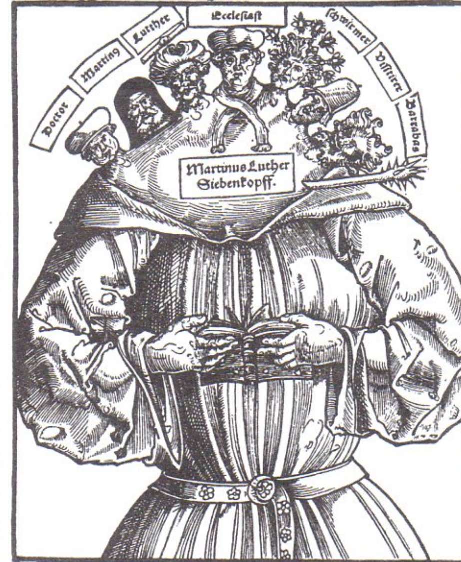
Martin Luther

Augustin keşişi ve felsefe üstadı olan Martin Luther (1483-1546) utanç verici "endülüjans" olaylarına karşı başkaldırmaya başladı: Katolik Kilisesi para karşılığında inançlı kişileri günahlarından arındırıyordu. Luther, para karşılığı elde edilen "sahte kutsamaların" insanları günahlarından arındırmaya yaramayacağına inanıyordu. Luther'e göre Hıristiyanlar'ı ancak Aziz Paul'ün Korinthoslular'a ilk mektubunda söz ettiği inanç koruyabilirdi.

Luther, sözlerini geri alma uyarısını reddetti. 1521 yılında aforoz edilip imparatorluğun gözünden düştüğünde, Kutsal Kitab'ı Almancaya çevirdi. 1529 yılında imparatorlukta altı prens ile on dört kent Luther'in yanını tutarak protestoya başladı. Luther'in sadık yandaşlarına verilen "Protestan" adı bu protesto eyleminden gelir. 1531'den başlayarak Protestan prensler, İspanya Kralı V. Charles'ın birlikleriyle savaştılar. Bu tarihte Almanya'nın dörtte biri Luther yanlısıydı ve "Kilise'de Reform" yanlıları örgütleniyordu.

Luther, "Manastırın İstekleri Üzerine" adlı kitabında keşişlerin isteklerinin izlerini İncil'de bulamadığını söylemektedir. "Dindarlar, yaşlı ana babaları ilgilenmeyerek Tanrı'nın emirlerine karşı gelmiyorlar mı?" diye sormaktadır. Kendisi bu dünyanın keyfini asla küçümsemeyen bir insandı. 1525'te bir dindar olan Catherine de Bora ile evlendi. Ancak kızı Madeleine, 16 yaşında öldü.

Sieben Köpffe Martini Luthers
Vom Hochwirdigen Sacrament des Altars / Durch
Doctor Jo. Cocleus.

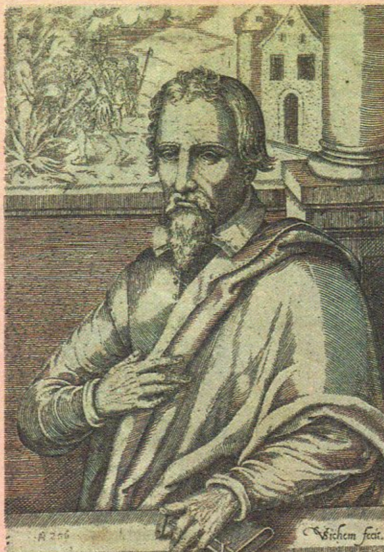

Calvin, ikinci soluk

Luthercilik gücünü yitirdiğinde Jean Calvin (1509-1564) Reform'a yeni bir atılım ve güç getirdi. Calvin, vaizlik mesleğine 1533 yılında Paris'te, Luther'in fikirlerini kabul ettiğinde başladı.

Bir yıl sonra Fransa'dan ayrılmak zorunda kaldığında "Hıristiyanlık Dini'nin Temel Yasası" adlı kitabını yayımladı ve bu kitabı 1559 yılına kadar sürekli genişletti. I. François'ya yazdığı ithafta eziyet edilen azınlık dinleri savundu ve krala gerçek Hıristiyanlar'a verdiği iktidarın gelişigüzel ve keyfi olduğunu anımsattı. Öğretisi, toplumun tek kaynağı olarak kabul edilen Kutsal Kitap'a temel bir görev yüklüyordu. Ayrıca Calvin, "Tanrı'nın ahiret için herkesin alnına yazdığı yazıyı" da vurguluyordu: Calvin'e göre, Tanrı kimilerini kurtarıyor, kimilerini de geri çeviriyordu. Bu nedenle insanoğlu, dualarında Tanrısal merhamet istemekten vazgeçmemeliydi. Calvin sonunda, ilkel tapınma biçimlerinin yalınlığına dönmek istedi: İzin verdiği tek kutsal tören vaftiz ve şaraplı ekmeğin yenmesiydi. Cenevre'ye yerleşen Calvin, Reformasyon'un "ikinci piskoposu" oldu ve kenti Protestanlığın başkenti haline getirdi. Bundan böyle, Protestan papazlardan oluşan gruplar Avrupa'yı baştan başa dolaşarak genellikle bölünmüş ve kötü örgütlenmiş Protestan toplumlarına ulaştılar.

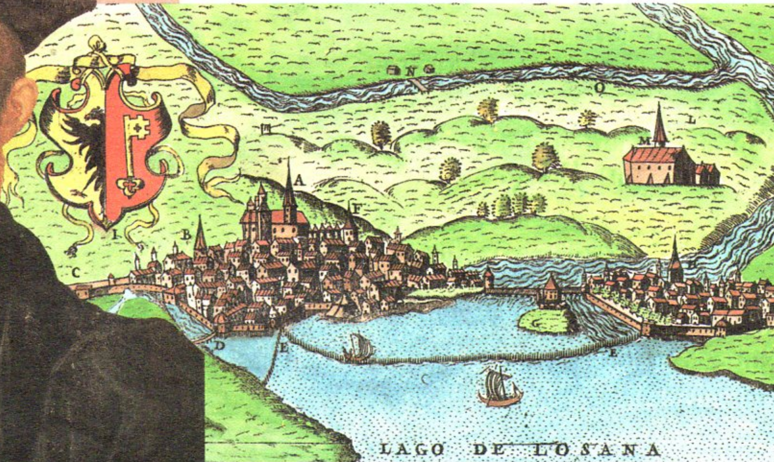

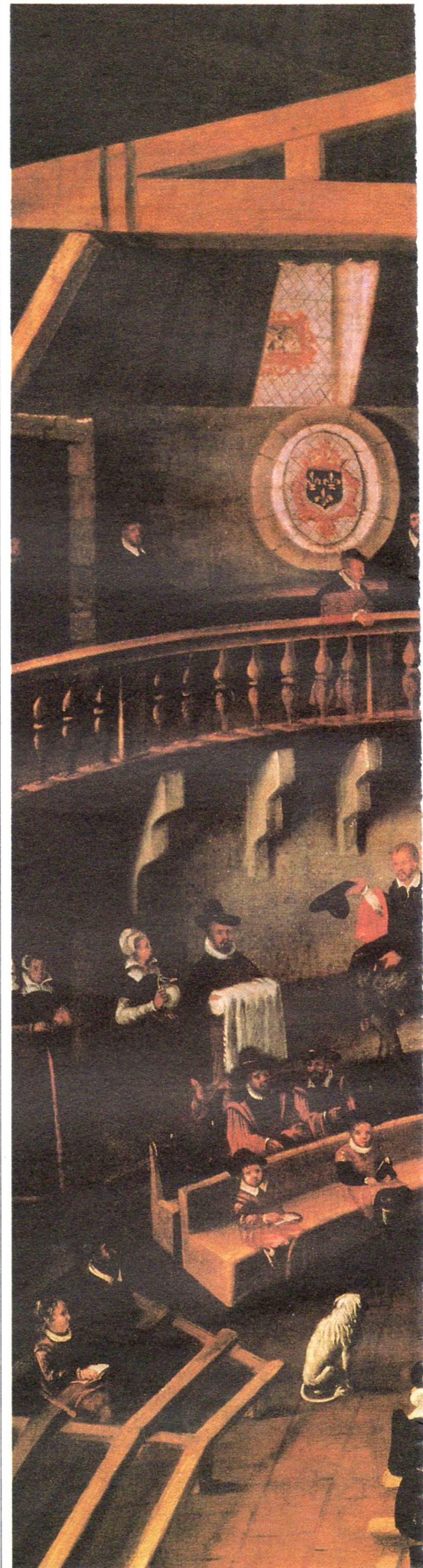
JEAN CALVİN, CENEVRE'DE
1536 yılında Cenevre'ye giden Jean Calvin, ilk kez burada Reform'un ilkelerini uygulamaya başladı, ancak başarısızlığa uğradı ve "kenti terketmesi" istendi. Birkaç yıl sonra kent konseyi tarafından geri çağrıldı ve bu kez dinsel olduğu kadar siyasal açıdan da kararlı bir rol oynadı. Kilisenin kentteki konumunda reform yaptı ve Cenevre'yi tanınmış bir üniversite kenti durumuna getirdi. Bundan sonra kentin yönetiminde güçlüklerle karşılaşıldı ve Calvin, konumu açısından çeşitli tehlikeler ile yüzyüze geldi. Cenevreliler denetlenmekten ve uyarılmaktan hoşlanmıyorlardı. Calvin, karşıt görüşte olanları dışlamak için güç kullanmaktan kaçınmadı. Kuramlarında Adem ile Havva'nın işledikleri günahı ve

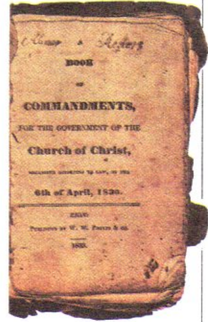
Kutsal Üçlü öğretisini inkâr eden İspanyol Michel Servet ölüm cezasına çarptırılarak 1553'te yakıldı. Calvin, aynı zamanda, Katolik mahkemesi kadar bir Protestan kentinin de sapıncı cezalandırmayı bildiğini kanıtlamak istiyordu. Yazdıklarıyla kendisine sosyal ve dinsel düzeni yıkıcı gelen öğretilere karşı bütün enerjisiyle ölünceye kadar mücadele etti.

BOOK
OF
COMMANDMENTS,
FOR THE GOVERNMENT OF THE
Church of Christ,
6th of April, 1830.

CALVİNCİLİĞİN ETKİSİ

Hızla Avrupa'ya, sonra da Yeni Dünya'ya yayıldı. İngiliz asıllı ayakkabı tamircisi George Fox, 1647 yılında vaaz vermeye başladı. Müritleri Quakerler (Fox'un "Tanrı'nın sözü karşısında titremek" gerektiğini belirten ifadesine gönderme olarak "titreyenler" anlamında) adıyla anılan Dostlar Derneği'ni kurdular. Dinsel tören usullerini ve rahipler sınıfını reddeden Quakerlar eziyet gördüklerinde William Penn'in (yanda) kurduğu Pennsylvania kolonisi ile Philadelphia kentine göç ettiler.

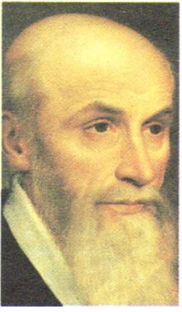
MORMONLAR

1820 yılında 14 yaşında bir delikanlı olan Joseph Smith, Tanrı'yı gördüğünü ilan etti: Kutsal bir haberci ona kutsal bir kitabın değişik bir biçimini, "Mormon Kitabı"nı içeren tabletlerin yerini göstermişti. Smith, 1830 yılında Ohio'da bir topluluk kurdu. Mormonlar eşdeğer gördükleri iki esin kaynağını, Kutsal Kitap ile "Mormon Kitabı"nı tanıyorlardı. Hıristiyanlığın temel kurallarını uyguluyorlardı. Bugün Mormon Kilisesi'nin dünya çapında merkezi Utah'ta, Salt Lake City'dir.

LES
QUAKRES
FRANÇOIS,
OU
LES NOUVEAUX
TREMBLEURS,
COMEDIE.
A UTRECH,
Chez HENRYK KHYRKS le jeune,
M. DCC. XXXII.

MİCHEL DE L'HOSPİTAL
1560'ta Fransa Adalet Bakanı oldu. Yatıştırıcı ve hoşgörülü bir siyasetten yanaydı. Tümüyle başarısız oldu: 1568 yılında saraydaki görevinden ayrılarak dört yıl sonraki katliamdan kendini kurtardı.

Zulümler

Hoşgörüden uzaklaşan Avrupa kralları, Protestanlar'ın ''sapıncı'' karşısında girişilen gerçek Haçlı Seferi'nin ön sırasında yer alıyorlardı. Fransa'da 1560'ların başında Catherine de Médicis ile danışmanları ılımlı davranmaktan yanaydılar. Gene de, krallık yavaş yavaş tutum değiştirerek ''iç düşmanlara'' karsı acımasız bir savaşa girişti. Böylece, toplu katliamların tırmanışa geçtiği kötü bir dönem başladı.

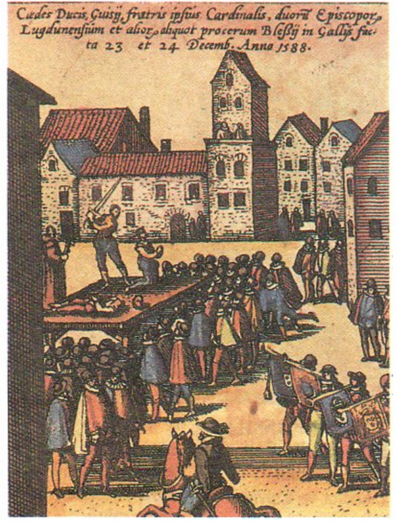

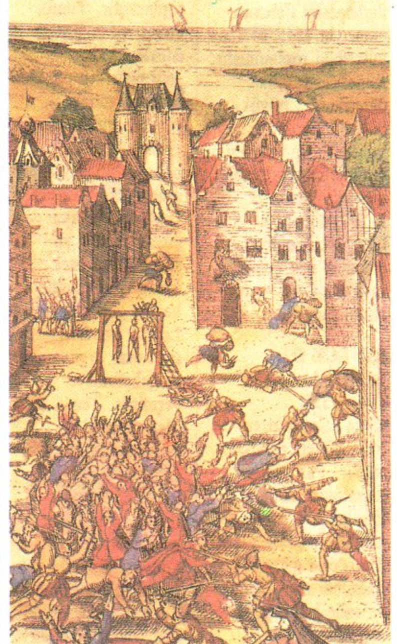
SAİNT-BARTHELEMY
Saint-Barthelemy katliamının (24 Ağustos 1572) sorumluları Catherine de Medicis ile Guises ailesidir. Catherine'in kızı Marguerite de Valois ile Henri de Navarre'ın düğünü için Paris'e gelen

Protestanlar kitleler halinde yok edildiler. Paris halkı zulümlere büyük ölçüde katıldı. Paris ve taşradaki katliamda en azından üç bin Protestan öldürüldü.

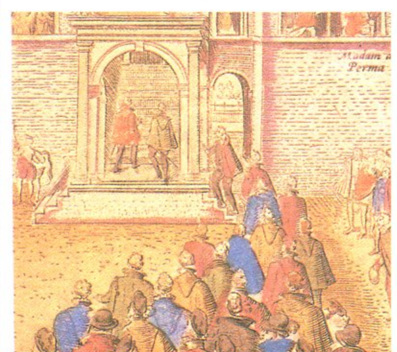
25 Ağustos ile 3 Ekim arasında süren katliam bütün krallığa yayıldı. Bu nedenle Reform, siyasi ve askeri önderlerinin çoğunu yitirdi. Ancak örgütlü bir direniş Orta ve Batı Fransa'da güç kazandı.

Avrupa'nın bir ucundan diğer ucuna hoşgörüsüzlük Protestanlar kadar Katolikler'i de etkiledi. Kiliseler yağmalandı, keşişler canlı canlı gömüldü, masum insanlar parçalandı, karınları deşildi. İki hasım, dehşet ve barbarlıkta birbiriyle yarıştı. Reform düşmanı olan şair Ronsard "Her şey düzene ve yasaya uyulmadan terk ediliyor" diyordu. Hoşgörülü Montaigne de "Denemeler"inde "İnsanların üzerine evrensel bir çılgınlık çökmüş gibi" diye yazıyordu.

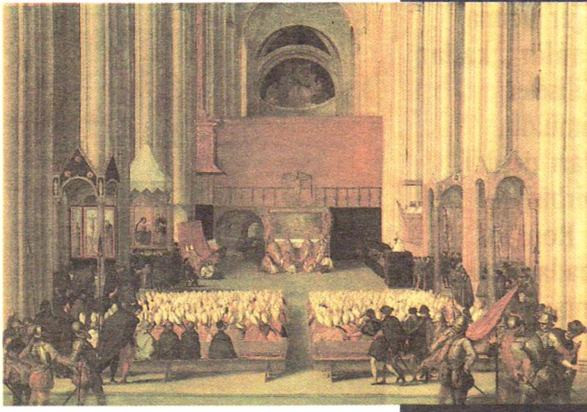
KUZEY ÜLKELERİ Kuzey ülkelerinde II. Philippe'in engizisyonu dinsel muhaliflerin peşini bırakmadı. Vali olarak atanan korkunç Alba Dükü, 1567 yılında Brüksel'e geldi ve inanılmaz bir baskı uyguladı. Kurduğu Anlaşmazlık Konseyi ("Kan Konseyi" adı verilir), on bini aşkın insanı mahkûm etti. Calvinciliği geriletmek için her şey yapıldı. Bu terör politikası Hollanda ve Zelanda'nın kalkınmasının sonucuydu.

Karşı reform

Trento Konsili Katolik dünyası tarihinde dönüm noktası olan bir aşamadır. Roma Kilisesi, Reform ile diyaloğa girmeyi reddetmiş ve Protestanlar'a karşı katı bir tutum benimsemiştir. Karşı reform hareketinde, ruhları yeniden fethetmek için kiliseler yaptırılmış, özellikle de üniversiteler, kolejler kurulmuş ve seminerler düzenlenmiştir.

TRENTO KONSİLİ
Papa III. Paul'ün çağrısı üzerine, Lutherci ve Calvinci reformların ilerlemesini önlemek amacıyla 1545 ve 1563 yıllarında toplanmıştır. Konsilde Katolik öğretilerinin büyük bölümü gözden geçirilmiş ve yeniden tanımlanmıştır. Yeni tapınma biçimleri kabul edilmiş ve kötüye kullanılmaları önlemek için çok sayıda karar alınmıştır.

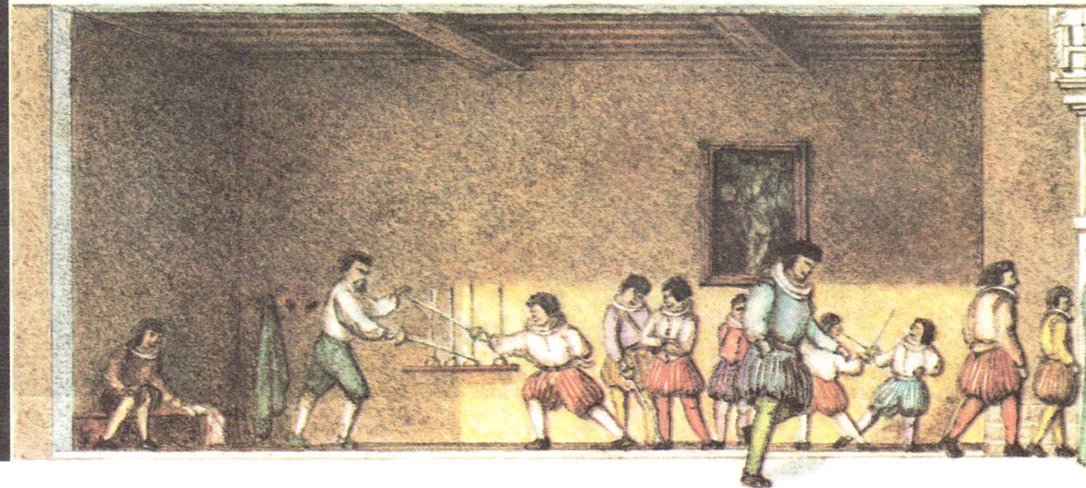
IGNACE DE LOYOLA
(1491-1556)
Karşı reformun en ünlü kişileri arasında sayılır. Pampelune Kuşatması'nda yaralanan Ignace de Loyola, pişman olarak Tanrı'dan günahını bağışlamasını dilemiş ve sade bir yaşamı seçmiştir. Bu münzeviliği sırasında ilk mistik deneyimlerini yaşamıştır. Bundan sonra çevresine çok sayıda mürit toplamıştır. Tümü, erdem ve yoksulluk isteklerini dile getirmişler ve papanın otoritesi altına girmişlerdir. Biraraya gelmelerinden, papanın 1540 yılında onayladığı "İsa'nın Dostları" ortaya çıkmıştır. Bir yıl sonra genel istek üzerine topluluğun başına gelen Ignace de Loyola kendini, tarikatını örgütlemeye ve geliştirmeye vermiştir. Temel kitabı olan "Tinsel Alıştırmalar"da Cizvitler'i Tanrısal isteğe bütünüyle boyun eğmiş bir askere benzetir. Öğretisi tümüyle katı bir disipline dayalıdır. Tarikat, askerlerinki gibi örgütlenmelidir. Ignace, Tanrı'ya en fazla saygıyı göstermek için, şövalyelerin yiğitliğine erişmenin düşünü kurmuştur. Bu yüzden sağlığının kötüye gitmesine ve vücudunun güçsüz düşmesine karşın kendini, nefsine eziyete ve çileye mahkûm etmiştir.

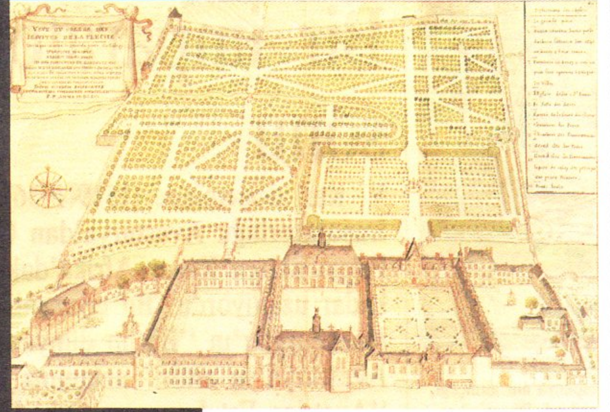
DİNSEL EĞİTİM
Çocukların dinsel eğitim görmesi öncelikler listesinin ilk sırasında yer almıştır. 1548'den sonra İsa'nın Dostları'nın kurulması bir kentte bir kolejin oluşturulması olarak yorumlanmış ve 1607 yılında IV. Henri, La Fléche'te (Sarthe, Fransa) bir kolej kurmuştur. Bugün Harp Okulu olarak kullanılan okulun yönetimi Cizvitler'e verilmiştir.

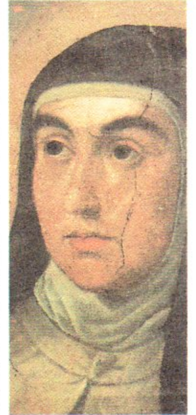

Trento Konsili'nin kararlarının uygulanması uyuşukluktan çıkılmasını sağlamış ve Katolik dini bunalımdan daha güçlü olarak çıkmıştır. Roma, ahlaksızlığın ve yozluğun kenti olmaktan kurtulmuştur. Papalar ona saygınlığını geri vermişler ve yeni dinsel yapılarla görkemini canlandırmışlardır. Katolik dini Avrupa'yı ve Avrupa'nın ötelerini fethetmiş, Kutsal Kitap'ın öğretilmesi akımı yayılmıştır.

JEAN DE LA CROİX VE THERESE D'AVİLA Carmel tarikatı reformunun başlıca kişileridir. İspanyol asıllı Dindar Jean Hıristiyanlar'ın en büyük mistiklerinden biri olarak kabul edilir. Tarikatta önemli görevlerde bulunduktan sonra Jean de la Croix, uzlaşmazlığından yakınan ve "Yumuşak" adı verilen grubun düşmanlıklarıyla karşılaştı. Rütbesi indirilip basit bir keşişliğe atandıktan sonra, ardında şiirler ve bilimsel yazılar bırakarak 1591'de öldü. İspanya'nın altın çağının başyapıtları olan yazılarında "Karanlık

Gece"nin derinliklerinde Tanrı'yı aramanın yollarını öğretir. Ruh, Tanrı'nın verdiği "yaşayan aşk ateşini" duymak istiyorsa kendi içinde boşalmalı ve dünyasal her türlü tutkudan arınmalıdır. Thérèse d'Avila da benzer biçimde "Yumuşaklar"ın birçoğunun düşmanlığına hedef oldu. Ancak yaşamının son yıllarında geliştirdiği sıkı düzen içinde yaşayan on altı kadın evi vardı.

EL GRECO
İspanya'nın altınçağı, asıl adı Dhominikos Theotokopoulos olan Girit asıllı büyük ressam El Greco'nun (1541-1614) "Kont Orgaz'ın Gömülmesi" (üstte) gibi resimlerinde ortaya konulmuştur. Sanatçı, maniyerist üslupta çalışmıştır. Figürlerin oranları uzatılmıştır ve renkler ise etkileyicidir. El Greco'nun resimleri oldukça mistiktir.

Bir imparatorluğun sonu

V. Karl döneminde (1519-1556) Habsbourg İmparatorluğu Avusturya'dan Güney Afrika'ya, Felemenk'ten Kuzey Afrika'daki tezgâhlara kadar uzanıyordu. Bu egemenlik isteği, Habsburglar'ın "Bütün dünyanın egemenliği Avusturya'ya aittir" anlamına gelen Latince "Austriae Est Imperare Orbi Universo"nun baş harfleri A.E.I.O.U. ile armasına da yazılmıştı. Ancak toprakların genişliği, birbiri ardına gelen savaşlar, Karşı Reform ve engizisyonun gücü, imparatorluğun yönetimini güçleştirmişti. V. Karl, 1556'da tahtını bıraktı. İspanya'da Yuste Manastırı'na çekildi ve imparatorluğunu, Almanya İmparatoru sanını alan küçük kardeşi I. Ferdinand (1503-1564) ile mirasına, Amerika'daki bütün İspanya İmparatorluğu'nun yanı sıra İspanya, Napoli krallıkları ve kuzey ülkeleri düşen oğlu II. Philippe (1527-1598) arasında paylaştırdı.

İNEK
Buradaki karikatürde yer alan inek kuzey ülkelerini simgelemektedir. İspanya Kralı II. Philippe ineğin üstüne binmiştir. Kuzey ülkelerinin İspanya'ya karşı ayaklanmasını (1566'dan başlayarak) destekleyen Guillaume d'Orange (1533-1584) boynuzlarını tutmakta, İspanya'nın amansız düşmanı İngiltere Kraliçesi I. Elizabeth ineği beslemekte, Fransa Kralı II. Henri'nin oğlu Alençon Dükü ise kuyruğunu çekmektedir. Alençon Dükü, I. Elizabeth ile evlenerek kuzey ülkelerinin hükümdarı olmak istemektedir. En son olarak da, II. Philippe tarafından kuzey ülkelerine vali atanan (1567-1573) süt sağmakla meşgul Alba Dükü ülkeyi yakıp yıkarak baskı uygulamıştır.

İSPANYA TOPRAKLARI HARİTASI

İspanya'nın mülkiyetindeki topraklar
Kutsal imparatorluk ve Avusturya Habsburg İmparatorluğu
☐ 1580'den sonra İspanya'nın kaybettiği topraklar

İspanya'nın çöküşü

16. yüzyılda İspanya'nın gücü doruk noktasına varmış, 17. yüzyılda ise yavaş yavaş çökmeye başlamıştır. Kuşkusuz II. Philippe Güney Amerika'da değerli madenlerin (altın ve gümüş) işletilmesinden kâr sağlamıştır, ancak Fransa, İngiltere ve kuzey ülkeleri ile çatışması onu ağır vergiler koymak zorunda bırakmıştır. Bu savaşlar dinsel bir nedene bağlıdır. İspanya Kralı II. Philippe, aslında Katolik Kilisesi'nin zaferini simgeleyen bir rol üstlenmiştir. Krallığın her yerinde büyük bir güce sahip olan engizisyon reformları engellemiş ve yıkıcılıkla suçlanan yabancı "felsefecilerin" yazılarının yayımlanmasını yasaklamıştır. İspanya, Avrupa'da çalkalanan büyük düşünce fırtınalarının dışında kalmıştır.

II. Philippe'ten sonra tahta geçen III. Philippe soyluların aylık gelirlerine ve çeşitli çıkarlarına uygun düşen bir siyasetle kısa bir süre sonra ülkeyi yıkacak kadar yeteneksizlik göstermiştir. Parlak bir saray yaşamı sürmüştür. En büyük siyasal yanılgısı, Lermes Dükü'nün başkaldıran Müslümanlar'ı ülkeden atmasına izin vermek olmuştur. Henüz gelişme döneminde olan endüstri ve tarım hızla çökmeye başlamıştır. IV. Philippe, Olivares Kontu'nu ülkenin görkemini pekiştirmekle görevlendirilmiştir. Olivares'in yürüttüğü savaşçıl ve yıkıcı dış politika vergilerin yeniden yükseltilmesine yol açmıştır. Çeşitli ayaklanmalar ve şiddet eylemleri başgöstermiştir.

AVUSTURYALI ANNE
II. Philippe'in dördüncü eşidir. 1578 yılında, geleceğin III. Philippe'ini dünyaya getirmiştir.

II. PHİLİPPE
1556-1598 tarihleri arasında hüküm sürmüştür. V. Karl'ın

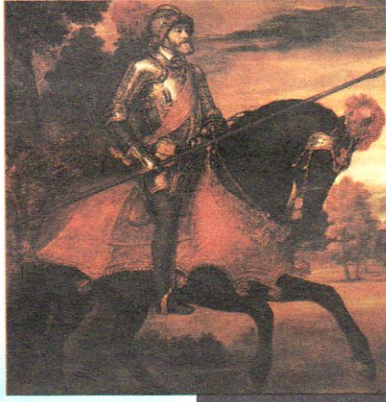
görkemli yaşamı onda yoktur (sağda binici giysiyle resmedilmiştir). Çekingen ve içine kapanık olan II. Philippe bürokrasiye düşkündü. Zamanının çoğunu önemsiz sorunları çözmek ve resmi metinlerdeki gramer yanlışlarını düzeltmekle geçirirdi. Her şeye karşın, büyük bir tutkusu vardı: Özellikle, Türkler'e karşı kutsal bir savaşa girmek istiyordu. Kutsal bir ittifak sayesinde Venedikliler ile Papa'nın katıldığı bir filo kurmayı başardı. 1571'de İnebahtı'nda Türkler'le savaştı, ancak ittifak hızla dağıldı ve "imansızlar" ile girdiği savaşta İspanya tek başına kaldı.

III. PHİLİPPE
1598-1621 yılları arasında kral oldu. Kamuya yönelik işlerle çok az ilgilendi, gücünü İspanya'yı çökmeye sürükleyen Lermes Dükü'nün (1550-1625) ellerine bıraktı. Oğluna çalkantılar içinde bir İspanya kaldı.

IV. PHİLİPPE'İN KRALLIĞI
IV. Philippe döneminde (1621-1665) sanatta yükseliş dönemi yaşandı. Kralın kendisi de tiyatro oyunları ve şiir yazıyordu. Bununla birlikte, krallığın parasal durumu kritikti. İspanya filosu artık yedi savaş filosunun arasında sayılmıyordu! Kral, tutumluluktan yanaydı, ancak alay konusu oluyordu.

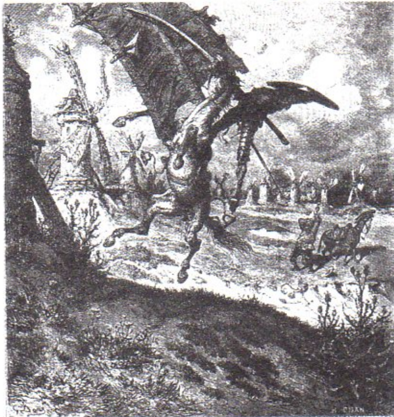
Örneğin; mutfak şeflerinin hakkı olan ücretsiz pirinç ve tavuk yemeğini kaldırmıştı. Kendi de kutsal bir kahraman gibi yaşıyordu. Basit giyiniyor ve sarayı da aynı biçimde yaşamaya zorluyordu.

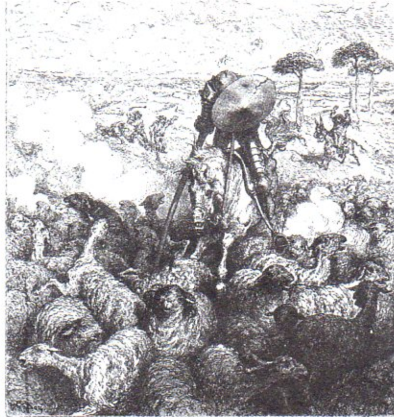

DON KİŞOT
"Kendini nişanlısı Dulsine'ye beğendirmeyi bütün kalbiyle ister (...); kalkanı ve mızrağını da alarak atı Rosinante'ye binerken yakındaki yeldeğirmenlerine koşar. Kanatlarından biriyle çarpışır; hem de öylesine ki, rüzgârın hızlandırdığı kanat onun mızrağını alıp parçalar, binici ile atını fırlatıp yere çalar..."

Mahmuzlarını Rosinante'ye bağışlar ve mızrağı köyde tepenin üzerinde bir şimşek gibi kalır. Sanço ona avazı çıktığı kadar bağırıp durmasını, görünenlerin birer koyun olduklarını söyler; Tanrı tanıktır ki, o, bunları şeytan sanır ve boş yere saldırır (...) Don Kişot hiç aldırmaz (...) Aynı zamanda koyun sürüsünün içine öfkeyle dalarak mızrağını saplar, sanki en acımasız düşmanının karşısındaymış gibi cesur ve güçlüdür."

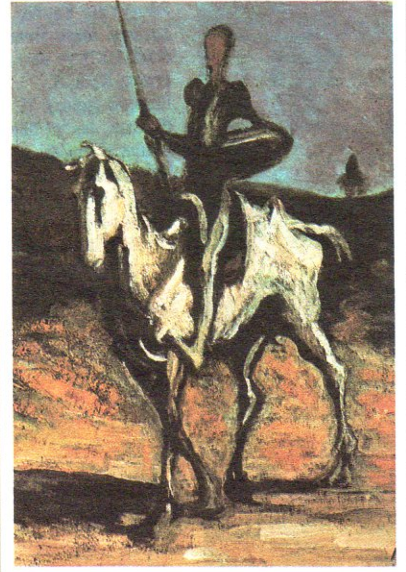
10,2 x 8

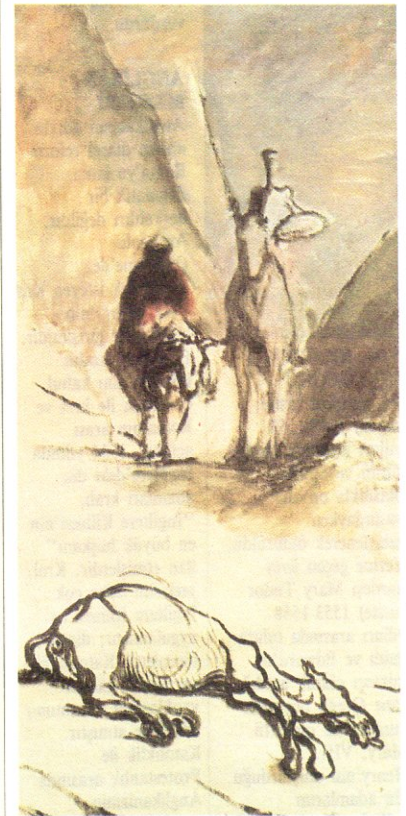
Cervantes

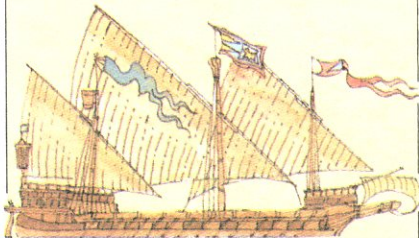
"Don Kişot"un yazarı Miguel de Cervantes Saavedra'nın (1547-1616) yaşamı başlıbaşına bir romandır. Beş parasız bir doktorun oğlu olan Cervantes, göçebe bir yaşam sürmüş ve askerlik mesleğini seçmiştir. 1571'de Osmanlı Donanması'nın ağır bir yenilgiye uğradığı İnebahtı Deniz Savaşı'nda sol elini kaybetmiştir. Türkler'e karşı yaptığı diğer birçok savaştan sonra 1575'te İspanya'ya dönerken Osmanlı kadırgası tarafından tutsak alınmıştır. Beş yıl boyunca tutsal kaldığı Cezayir'e götürülmüş, sonunda İspanya'ya dönebilmiştir. Yoksullara yardım işinde görev almış, ancak kendisine güvenilememiş ve iki kez zimmetine para geçirme suçundan tutuklanmıştır.

RESİMLİ DON KİŞOT
Aralarında Grandville ve Gustave Dorent'in de (solda) bulunduğu Daumier (yanda) ve Picasso gibi çok yetenekli sanatçılar Don Kişot'un maceralarını resimlemiştir.

Cervantes, kişi olarak Don Kişot'a kesinlikle benzemez. O, ideallerinden oluşan özel bir dünyada yaşayan becerikli biridir. Cervantes, romanının başlangıcında yaptığı açıklamada "Şövalyemizin (Don Kişot) boş zamanlarında, yani yılın sonuna doğru şövalye kitapları okuduğunu bilmekte yarar vardır..." der. "O, kitaplarda gördüğü her şeyin, şaşkınlık veren şeylerin, kavgaların, savaşların, vuruşma çağrılarının, çapkınlıkların, aşkların, acıların ve diğer inanılmaz aşırılıkların hayalleriyle doludur. Bu keşifler ve hayaller zinciri, düşüncesinde öylesine yer etmiştir ki, gözünde, dünyada daha gerçek bir öykü yoktur." Konu, bu ilk satırlarla ortaya konulmaktadır: Burada, soyluların canlarının sıkıldığı ve hiçbir ideallerinin olmadığı, artık şövalyelik değerlerinin hasta kafalarda yer bulamadığı bir İspanya söz konusudur.

II. Philippe döneminde İnebahtı Zaferi kazanılmış, ancak İspanya hâlâ çöküş döneminden kurtulamamıştır. Edebiyatta, kahramanların maceracı ve dalavereci olduğu tarz moda olmuştur. Bu kahramanlar yaşamak için her şeyi yapmaya hazırdırlar.

CERVANTES'İN DÜŞ GÜCÜ
Cervantes'in öylesine bir düş gücü vardır ki, kahramanlarına verdiği adların çoğu yaygın kullanılır olmuştur. Don Kişot'un atı Rosinante bugün kaburgaları çıkmış bir atın simgesidir. Sevgilisi Dulsine'nin adı, aşkından ölünecek bir nişanlıyı çağrıştırır. Don Kişot'un sadık seyisi Sanço Panço açgözlü bir korkağın simgesidir. Maritorn ise doğuştan namussuz ve nankör bir uşaktır. Don Kişot, güvenilmez küçük han sahipleri, namussuz uşaklar, saldırgan çobanlar, gururlu köylüleriyle yüzyılın sonunda İspanya'nın gerçekçi bir tanığıdır. Cervantes, İspanya'nın en ünlü yazarı olmuştur.

İskoçya'nın Katolik Kraliçesi Mary Stuart (1542-1587) ve eşi Fransa Kralı II. François (solda). II. François, bir yıl bile hüküm süremedi. Ölümünden sonra Mary, ülkesine döndü ve kovulduğunda I. Elizabeth'in yanına sığındı. I. Elizabeth ise onun İngiltere tahtı konusundaki

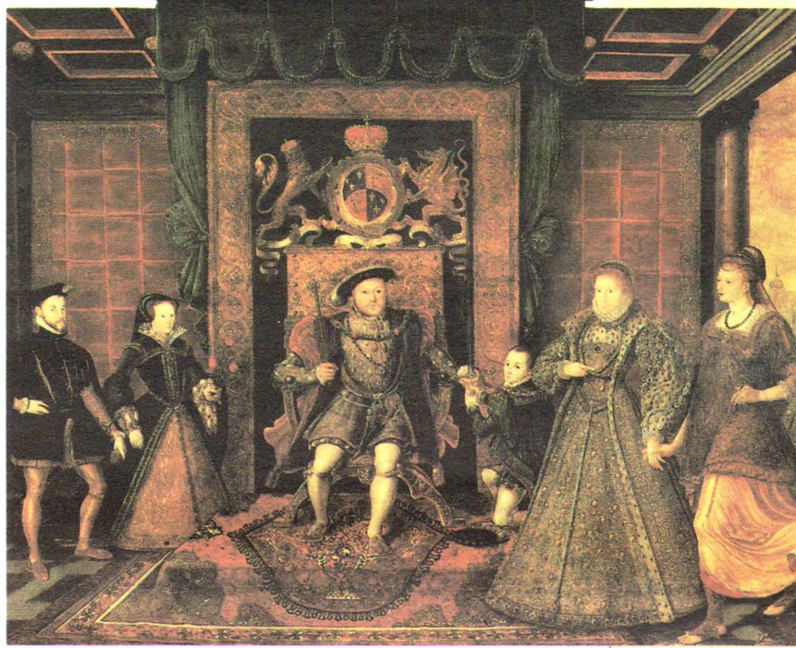
niyetleri dolayısıyla 1587 yılında başını vurdurdu.

VIII. HENRY'NİN ÜÇ ÇOCUĞU
VI. Edward (üstte, sağda) 1547-1553 yılları arasında hüküm sürdü ve büyük olasılıkla on altı yaşındayken zehirlenerek öldürüldü. Yerine geçen üvey kardeşi Mary Tudor (üstte) 1553-1558 yılları arasında tahtta kaldı ve Edward'ın mirasçı olarak atadığı Jane Grey'i boynunu vurdurarak öldürttü. Mary, VIII. Henry'nin oluşturduğu din adamlarını tedirgin ederek Katolik Kilisesi'ne haklarını geri verme eğilimindeydi.

ANGLİKAN MEZHEBİ
Anglikanizm adıyla anılan dinsel reform Roma'ya karşı dogmatik bir başkaldırı değildir. Aragonlu Catherine'den boşanmak isteyen Kral VIII. Henry'nin siyasal bir girişimidir. Papa'nın, kralın boşanmasını kabul etmemesi ile kral ve Roma'nın arası açılmış, 1534 yılında İngiltere'deki din adamları kralı, "İngiltere Kilisesi'nin en büyük başkanı" ilan etmişlerdir. Kral, yetkisini daha çok İngiltere Kilisesi'ne uygulamıştır; dinsel törenlerde Katolikliği savunarak Luther yanlılarının durumunu tehlikeye atmıştır. Katoliklik ile Protestanlık arasında Anglikanizmin sınırlarının çizilmesi için I. Elizabeth'i beklemek gerekmiştir.

Bu filo Yenilmez Armada'nın yerini almış ve daha sonraları Krallık Deniz Kuvvetleri'nin doğmasına olanak sağlamıştır.

Tudor Hanedanı

İki Gül adı verilen savaşın sonucunda Henry Tudor iktidara gelerek 1485-1509 yılları arasında VII. Henry adıyla hüküm sürdü. VII. Henry'nin en büyük kaygısı krallığın temellerini sağlamlaştırmaktı. Bu, çoğunluğu savaşta ölen soyluların güçsüz düşmesiyle artık kolaylaşmış bir görevdi. Ayrıca krallık, tüccarların ve üreticilerin çıkarlarını uzlaştırma konusunda da dikkatliydi; yurtdışında yarışan tüccarları koruyor ve katı bir para politikası izliyordu. Krallığın paralarının harcanması konusunda son derece cimri davranılıyor, dış çatışmalardan kaçınılıyordu. Kral, dönemin ender bir örneği olarak ardılına bir milyon sekiz yüz bin liralık bir hazine bırakıyordu. 1547 yılına kadar tahtta kalan oğlu VIII. Henry, çok daha ataktı. 1533 yılında eşi Aragonlu Catherine'den boşandıktan sonra kilise ile arası açıldı. Manastırlar yağmalandı ve mal varlıkları ele geçirildi. Saygınlığını yitirme endişesiyle kral, babasının biriktirdiği paraları sonuçsuz savaşlarda tüketti. Fransa Kralı I. François'nın tersine, VIII. Henry krallığında kültür rönesansını desteklemedi. Bununla birlikte döneminde içte yaşanan barış, ekonomik ve ticari gelişmeyi dürtüledi.

VIII. HENRY
İspanya ile deniz üstünlüğü yarışına giren kral, İngiliz donanmasını geliştirmiş, modern gemiler ve tersaneler yaptırmıştır.

I. ELİZABETH
Dönemin bütün portrelerinin kişiyi olduğundan daha güzel gösterdiği gözönüne alınırsa, I. Elizabeth güzel değildi. Ama bu, onun için pek de önemli değildi. O, krallığının görkemini sergileyerek herkesi etkilemek istiyordu.

DOKUMACILIK
Hollanda, bağımsızlığını elde etmek için İspanya ile savaşırken Elizabeth, Hollandalı dokumacıları İngiltere'ye çekerek kazançlı çıkmıştır. Kraliçe koyun yetiştirilmesini ve iplik üretilmesini geliştirmiştir. "Çırakların ve Zanaatçıların Konumu" (1563) İngiltere'de sanayileşmenin Avrupa'nın diğer ülkelerinden daha önce başladığını göstermektedir.

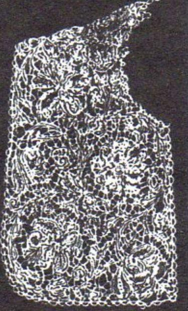
I. Elizabeth

I. Elizabeth döneminde (1558-1603) denizlerde gelişme kaydedilmiştir. Kraliçenin gemileri, adları az çok görkemli zaferleri çağrıştıran denizcilerin komutasında denizleri dolaşmıştır. Francis Drake (1540-1596) İspanyol kadırgalarını yağmalamış ve ganimetleri kraliçe ile paylaşmıştır. John Hawkins (1532-1595) ise Zenci ticareti yapan ilk İngiliz olmuştur. İngiliz ekonomisi canlanmış ve metalurji, kumaşçılık, askeri gemi yapımı endüstrisi gelişmiştir. Azınlıkta kalan zengin toprak sahipleri için tarımda (özellikle de dokuma endüstrisine bağlı koyun yetiştiriciliğinde) ve teknolojide uzmanlaşma başlamıştır. Varlıklılar parselleri yeniden gruplandırmışlar ve toprağı olmayan köylülerin buralardan yararlanmasını yasaklamışlardır.

Üç noktaya varan yoksulluk ile zenginlik arasındaki karşıtlık katıdır: Çok zenginler, soylular ve burjuvalar ender rastlanan lüks giysiler giymişler, görkemli şatolar yaptırmışlar ve çevrelerine parlak sanatçılar toplamışlardır. VIII. Henry döneminde manastırların kapatılması ve dinsel vakıfların ortadan kaldırılması yoksulları yardımdan yoksun bırakmıştır. Yasa işsizleri beklenmedik kazanç sağlayan girişimcilerin yararına çok az ücret karşılığında çalışmak zorunda bırakmıştır. İşi olmayanlar izlenmiş ve kimi kez de idam edilmiştir.

DANTEL
O dönemde dantel ketenden, iğne veya tığ ile yapılır ve kolalanırdı. Bu durumda dantel bir dokumadan çok, heykele benzerdi.

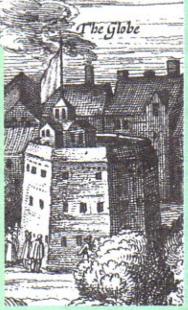

Genellikle, çok yalın bir malzeme olan ketenden yapılan dantel, altın veya gümüş şeritlerle süslenirdi. Böylece, işçiliğin de katılmasıyla değeri artardı. 16. yüzyılın ikinci yarısında kolalı kırmalı yakalıklar, işçilerin son derece yetenekli olduklarının kanıtıdır. Daha şaşırtıcı olan, bu işin onlara ölü mevsimde (kış mevsiminde) verilmesiydi. İşçiler yılın geri kalan zamanında tarlada çalışırlardı. Avrupa'da kırsal kesimin bu uğraşı 18. yüzyıla kadar kesintiye uğramadan sürmüştür. Tığ tekniği olasılıkla Felemenk'in güneyinde (günümüzün Belçika'sı) doğmuştur.

ELİZABETH DÖNEMİ TİYATRO YAZARLARI
1588'de sahneye koyulan kanlı amatör öykülerle dolu ilk "Faust"un yazarı Christopher Marlowe (1564-1593) kötü koşullar altında sürdürdüğü yaşamına kendi elleriyle son vermiştir. Shakespeare'in (üstte) rakibi Ben Johnson (1527-1637) insanın yaşamsal dört sıvı - kan, plazma, sarı safra, siyah safra- dengesinin ürünü olduğunu öne süren dört "nükte" kuramından esinlenmiştir. Cimri ve zevkine düşkün Volpone (1606) gibi

yaratıkların canlandırıldığı oyunlar sahnelenmiştir.

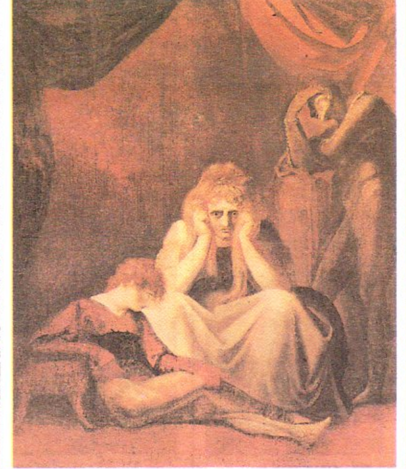
MİMARLIK
Elizabeth döneminden hiçbir tiyatro günümüze gelmemiştir. Tiyatrolar 1642-1644 yıllarında Püritenlerın tiyatro oyunlarını tehlikeli bularak beğenmedikleri sertleşme döneminde Parlamento'nun emriyle yıkılmıştır. Çoğunlukla tiyatrolar sekizgen ya da yuvarlaktı (25 metre çapında ve 12 metre yükseklikte). Tıkabasa yaklaşık 2000 izleyici alıyordu. 8x12 metre boyutlarındaki sahnede bir düzine oyuncu oynayabiliyordu.

Tiyatrolar kenti

James Burbage adlı bir marangoz, 1576 yılında "Tiyatro" adını verdiği ilk sürekli tiyatroyu yapmıştır. Bu tarihe kadar oyunlar sokaklarda, köşe meyhanelerinde veya şatolarda oynanırdı. 1577 yılında Shakespeare'in kurduğu Chambellan adlı topluluk "Perde" isimli ikinci bir tiyatroda çalışmalarını sürdürdü. Söz konusu oyuncular, daha sonra, 1599'da yapılan "Dünya" tiyatrosunda oynamışlardır.

WİLLİAM SHAKESPEARE

Bugün yaşadığı kesin olmakla birlikte otuz yedi oyunun yazarının Shakespeare olduğundan uzun süre kuşku duyulmuştur. Bu adın büyük bir kişinin takma adı olduğu düşünülmüştür. Aslında sanatçılar onlara uşaklık ettikleri bu büyük kişilerin hizmetine girmişlerdir. 1572 yılında işsizlikle mücadele etmek için çıkarılan yasaya göre gezici oyuncular cezaevlerine atılmış, kamçılanmış ve kızıl damgalarla damgalanmışlardır. Böylece, Shakespeare'in oyuncuları saraya girerek Chambellan (Mabeynci) adını almıştır. 23 Nisan 1564'te Stradford-on-Avon'da dünyaya gelen Shakespeare (23 Nisan 1616'da ölmüştür) 15 yaşına kadar orta öğrenim görmüştür. Ama aslında kendi kendini yetiştirmiştir. Moliere gibi o da, gezici tiyatro oyuncularına katılarak aktörlük mesleğini öğrenmiştir. Shakespeare 1594 yılında Londra Tiyatrosu'na katılmıştır. Kısa sürede ondan tiyatro oyunları yazması istenmiş, o da 1608 yılına kadar yılda iki tiyatro oyunu kaleme almıştır. Zengin olmuş ve kendisine soyluluk unvanı verilmiştir. İlk oyunları tarihseldir ("IV. Henry", "II. Richard" vs.). Bunlar, I. Elizabeth'in siyasetine hizmet eden ve Tudorlar'ın yapıtlarını öven milliyetçi duygularla yazılmış yapıtlardır. Aynı zamanda Shakespeare komediler de derlemiştir: "Evcil Cadı" (1593), "Venedik Taciri" (1596)... Ardından daha ciddi oyunlar gelmiştir: "Romeo ve Julliet"ten (1595) sonra "Hamlet" (1601), "Othello" (1604) ve "Macbeth" (1605), "Fırtına" (1611) gibi son oyunları daha mükemmel, daha gerçekçi ve doğaüstüdür.

OYUNLAR

Oyun sırasında bütün ışıkların yandığı gece sahneleri için sahnede bir mum yakmakla yetinilirdi. Gerisi, izleyicilerin düşgücüne bırakılırdı. Dramatik ve birçoğunda savaşların anlatıldığı çalkantılı sahnelerde tamburlar ve trompetler çalınırdı. En ucuz yerler 1 penny (sıradan bir işçinin haftalık gelirinin on ikide biri), en pahalı yerler 6 Pence'di. Halk çok çeşitliydi ve yerinde durmazdı. Kadınlar ile erkeklerin tiyatroda birbirlerine hafifçe dokunmaları sürekli olarak tiyatroyu çevredeki genelevler ile karşılaştıran Püritenler tarafından rezalet olarak nitelenirdi.

Barok

İspanyol edebiyatının görkemli dönemini niteleyen Altın Çağ kavramı, 1650 yılına kadar uzanan resim için de kullanılabilirdi. Bununla birlikte bazı açılardan Ortaçağ'dan gene de uzaklaşılmış değildir. Ressamlar dar ve görenekçi locaların kurallarına uymayı sürdürmüşlerdir. Din adamları yaratılara müdahalelerde bulunmuşlar ve kimi kez de, satın aldıkları çok sayıda tabloda dar görüşlü öğretiler, programlar ve konular dayatmışlardır. Ancak ressamlar her zaman yeniliklere açık olmaya çalışmışlardır. Caravaggio'nun (1573-1610) gerçekçiliği (altta) ve özellikle de, yumuşak ve bol ışıklı ''Venedik Tarzı'' çok beğenilmiştir.

EL GRECO
(1541-1614)
Venedik'te öğrenim gördükten sonra mesleğinde ilerlemek umuduyla Madrid'e giderek II. Philippe'in sarayında çalıştı. Ancak tutkuyla çalıştığı sarımsı renkleri ve yeşilimsi ışıkları hükümdarın hoşuna gitmedi. Bunun üzerine Greco, hukuk yazarlarının ve hümanistlerin yaşadığı ünlü bir kent olan Toledo'ya gitti. Kuşkucu karakterine ve para almak için açtığı çok sayıda davaya karşın kısa sürede başarıya ulaştı ve birçok sipariş aldı Greco lüks içinde yaşadı ve görkemli yaşamıyla Toledo'yu kendine çekti.

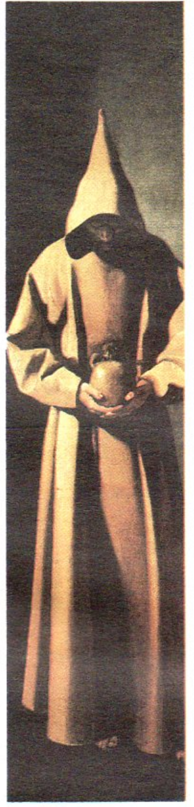
MURİLLO
(1618-1682)
Evinden seyrek dışarı çıkarak dindar ve rahat bir yaşam sürdü. Sanatçı, Zurbaran ile karşılaşarak 1660'ta resim akademisini kurduğu Sevilla'nın görkemli günlerine tanık oldu. Çalışmaları bugün yavan, tatlı ve duygulu gelmekle birlikte çok değişiktir.

NATÜRMORT
İspanyol ressamlar çok sayıda natürmort yapmışlardır (altta). Bu tarz, olasılıkla düşünce ile dekoru birbirine yaklaştırdığından dolayı çok sevilmiştir. Zurbaran'ın çalışmalarında, ender rastlanan ağırbaşlı bir yalınlık ve saygınlık vardır.

JOSE DE RIBERA
(1591-1652)
İspanya'da dünyaya gelen Ribera, 1613'te Roma'ya gitti ve bu tarihten sonra İtalya'dan ayrılmadı. En çok, Napoli Krallığı'nın birbiri ardına gelen İspanyol asıllı genel valilerinin resmini yaptı. Yaşadığı Altın Çağ'da ünü Avrupa'ya yayılmış tek sanatçıdır.

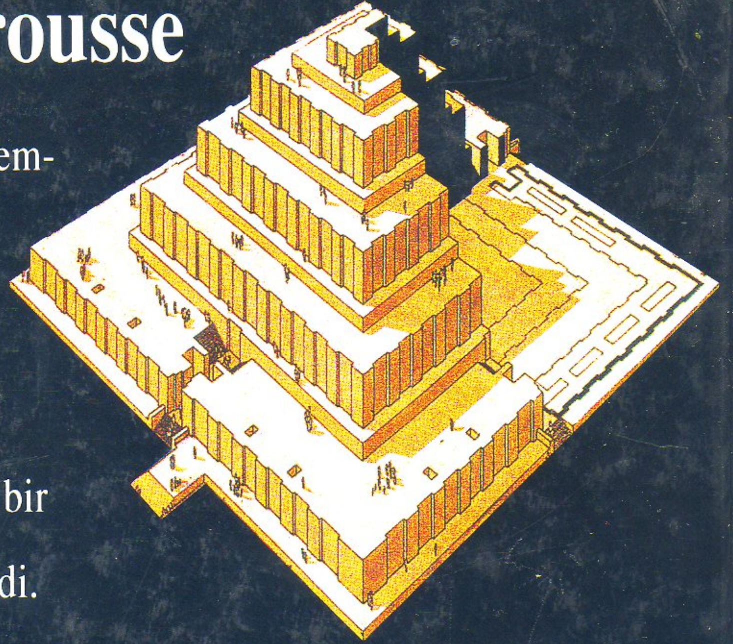

ZURBARAN
(1598-1664)
Genellikle Sevilla'da çalışmıştır. Çok dindar olan sanatçı özellikle manastırlar için büyük boyutlu dinsel resimler yapmıştır. Aziz François'in birçok portresini çalışmıştır (üstte). Aziz, Karşı Reform Kilisesi'nin isteği üzerine genellikle, azizliğin simgesi olan ''vecd'' içinde betimlenmiştir. Zurbaran'ın bu tablosu, döneminin ressamlarının büyük ilgisini çekmiştir.

Junior Larousse

Genç, meraklı ve mükem-meliyetçi bir topluluk için hazırlanan "Junior Larousse" dünyadaki en büyük yazarlar ve illüstratörler arasında yapılan bir yarışma sonucu seçilenlerle gerçekleştirildi. Görsel bir ansiklopedi olmakla birlikte, bilgi verirken, görsel yanı ile okuyucunun hayal gücüne de hitap eden bir eserdir.

Köklerden günümüze, ilk canlılardan son on yıla, tarihimizi etkileyen milyonlarca yıl boyunca yaşanmış olaylarda okuyucuya rehberlik yapar.

İllüstrasyonların zenginliği, kısa ve net metinler, ele alınan konuların -tarih, bilim, sanat, teknoloji, doğa, edebiyat vb.- çeşitliliği ile okuyucu dünyanın en büyük macerasına tanık olur.

